مرکز القائمیة اصفهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریة

السلام علیک یا صاحب الزمان

www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.ir

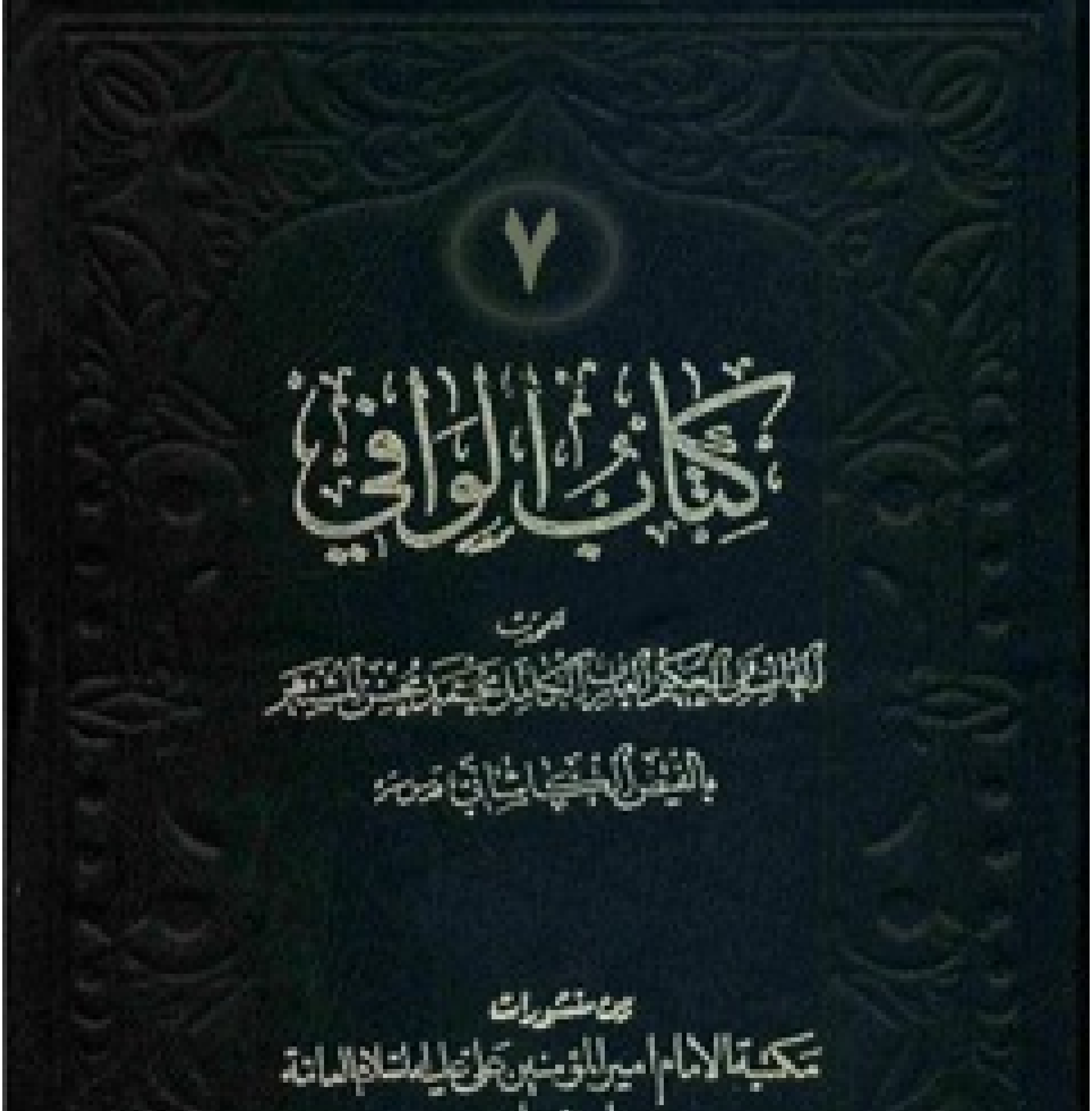
٧
كتاب الوافي
تأليف
العالم الحكيم الرباني المولى محمد محسن المشتهر
بالفيض الكاشاني قدس سره
من منشورات
مكتبة الامام امير المؤمنين علي عليه السلام العامة
اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم

الوافی

کاتب:

محمد بن مرتضی فیض کاشانی

نشرت فی الطباعۀ:

عطرعترت

رقمی الناشر:

مرکز القائمیۀ باصفهان للتحریات الکمبیوتریۀ

الفهرس

الفهرس ----- ۵
الوافی المجلد ۷ ----- ۱۰۴
اشارة ----- ۱۰۴
اشارة ----- ۱۰۴
کتاب الصلاة و الدعاء و القرآن ----- ۱۰۵
اشارة ----- ۱۰۵
الآیات ----- ۱۰۵
اشارة ----- ۱۰۵
بیان ----- ۱۰۵
أبواب فضل الصلاة و فرضها و بدؤها و عللها و نوافلها و تمامها و قصرها ----- ۱۰۵
الآیات ----- ۱۰۵
باب ۱ فضل الصلاة و السجود ----- ۱۰۶
[۱] ----- ۱۰۶
[۲] ----- ۱۰۶
اشارة ----- ۱۰۶
بیان ----- ۱۰۶
[۳] ----- ۱۰۶
[۴] ----- ۱۰۶
اشارة ----- ۱۰۶
بیان ----- ۱۰۷
[۵] ----- ۱۰۷
[۶] ----- ۱۰۷
[۷] ----- ۱۰۷

اشارة ----- ۱۰۷
بيان ----- ۱۰۷
[۸] ----- ۱۰۷
[۹] ----- ۱۰۸
اشارة ----- ۱۰۸
بيان ----- ۱۰۸
[۱۰] ----- ۱۰۸
[۱۱] ----- ۱۰۸
اشارة ----- ۱۰۸
بيان ----- ۱۰۸
[۱۲] ----- ۱۰۹
اشارة ----- ۱۰۹
بيان ----- ۱۰۹
[۱۳] ----- ۱۰۹
[۱۴] ----- ۱۰۹
اشارة ----- ۱۰۹
بيان ----- ۱۱۰
[۱۵] ----- ۱۱۰
اشارة ----- ۱۱۰
بيان ----- ۱۱۰
[۱۶] ----- ۱۱۰
[۱۷] ----- ۱۱۰
[۱۸] ----- ۱۱۱
[۱۹] ----- ۱۱۱

[۲۰] ---------- ۱۱۱
[۲۱] ---------- ۱۱۱
[۲۲] ---------- ۱۱۱
[۲۳] ---------- ۱۱۱
[۲۴] ---------- ۱۱۱
[۲۵] ---------- ۱۱۱
[۲۶] ---------- ۱۱۲
[۲۷] ---------- ۱۱۲
اشارة ---------- ۱۱۲
بیان ---------- ۱۱۲
[۲۸] ---------- ۱۱۲
[۲۹] ---------- ۱۱۲
[۳۰] ---------- ۱۱۳
[۳۱] ---------- ۱۱۳
[۳۲] ---------- ۱۱۳
[۳۳] ---------- ۱۱۳
[۳۴] ---------- ۱۱۳
اشارة ---------- ۱۱۳
بیان ---------- ۱۱۳
[۳۵] ---------- ۱۱۴
[۳۶] ---------- ۱۱۴
[۳۷] ---------- ۱۱۴
[۳۸] ---------- ۱۱۴
[۳۹] ---------- ۱۱۴

اشارة ----- ۱۱۴
بیان ----- ۱۱۴
باب ۲ فرض الصلاة ----- ۱۱۵
[۱] ----- ۱۱۵
[۲] ----- ۱۱۵
[۳] ----- ۱۱۵
اشارة ----- ۱۱۵
بیان ----- ۱۱۶
[۴] ----- ۱۱۶
[۵] ----- ۱۱۶
اشارة ----- ۱۱۶
بیان ----- ۱۱۶
[۶] ----- ۱۱۷
[۷] ----- ۱۱۷
[۸] ----- ۱۱۷
[۹] ----- ۱۱۷
اشارة ----- ۱۱۷
بیان ----- ۱۱۷
[۱۰] ----- ۱۱۷
[۱۱] ----- ۱۱۷
باب ۳ الفرض فی الصلاة ----- ۱۱۸
[۱] ----- ۱۱۸
[۲] ----- ۱۱۸
اشارة ----- ۱۱۸

بیان ----- ۱۱۸
[۳] ----- ۱۱۸
اشارة ----- ۱۱۸
بیان ----- ۱۱۹
[۴] ----- ۱۱۹
[۵] ----- ۱۱۹
[۶] ----- ۱۱۹
[۷] ----- ۱۱۹
[۸] ----- ۱۱۹
[۹] ----- ۱۱۹
اشارة ----- ۱۱۹
بیان ----- ۱۲۰
[۱۰] ----- ۱۲۰
[۱۱] ----- ۱۲۰
اشارة ----- ۱۲۰
بیان ----- ۱۲۰
باب ۴ المحافظة علی الصلاة ----- ۱۲۰
[۱] ----- ۱۲۰
[۲] ----- ۱۲۱
[۳] ----- ۱۲۱
[۴] ----- ۱۲۱
[۵] ----- ۱۲۱
اشارة ----- ۱۲۱
بیان ----- ۱۲۱

[۶] ----- ۱۲۲
[۷] ----- ۱۲۲
[۸] ----- ۱۲۲
اشارة ----- ۱۲۲
بيان ----- ۱۲۲
[۹] ----- ۱۲۲
[۱۰] ----- ۱۲۲
[۱۱] ----- ۱۲۳
[۱۲] ----- ۱۲۳
[۱۳] ----- ۱۲۳
[۱۴] ----- ۱۲۳
اشارة ----- ۱۲۳
بيان ----- ۱۲۳
[۱۵] ----- ۱۲۳
[۱۶] ----- ۱۲۴
[۱۷] ----- ۱۲۴
[۱۸] ----- ۱۲۴
اشارة ----- ۱۲۴
بيان ----- ۱۲۴
[۱۹] ----- ۱۲۴
اشارة ----- ۱۲۴
بيان ----- ۱۲۵
[۲۰] ----- ۱۲۵
اشارة ----- ۱۲۵

بیان ----- ۱۲۵
[۲۱] ----- ۱۲۵
[۲۲] ----- ۱۲۵
[۲۳] ----- ۱۲۵
اشارة ----- ۱۲۵
بیان ----- ۱۲۶
[۲۴] ----- ۱۲۶
[۲۵] ----- ۱۲۶
[۲۶] ----- ۱۲۶
اشارة ----- ۱۲۶
بیان ----- ۱۲۶
باب ۵ بدء الصلاة و عللها ----- ۱۲۶
[۱] ----- ۱۲۷
اشارة ----- ۱۲۷
بیان ----- ۱۲۹
[۲] ----- ۱۳۰
اشارة ----- ۱۳۰
بیان ----- ۱۳۰
[۳] ----- ۱۳۰
[۴] ----- ۱۳۱
[۵] ----- ۱۳۱
اشارة ----- ۱۳۱
بیان ----- ۱۳۲
[۶] ----- ۱۳۲

اشارة ----- ۱۳۲
بيان ----- ۱۳۳
[۷] ----- ۱۳۳
اشارة ----- ۱۳۳
بيان ----- ۱۳۴
[۸] ----- ۱۳۴
اشارة ----- ۱۳۴
بيان ----- ۱۳۴
باب ۶ النوافل و ما يتأكد منها ----- ۱۳۴
[۱] ----- ۱۳۴
[۲] ----- ۱۳۴
اشارة ----- ۱۳۵
بيان ----- ۱۳۵
[۳] ----- ۱۳۵
اشارة ----- ۱۳۵
بيان ----- ۱۳۵
[۴] ----- ۱۳۵
اشارة ----- ۱۳۵
بيان ----- ۱۳۶
[۵] ----- ۱۳۶
اشارة ----- ۱۳۶
بيان ----- ۱۳۶
[۶] ----- ۱۳۶
اشارة ----- ۱۳۶

بيان ----- ۱۳۶
[۷] ----- ۱۳۷
اشارة ----- ۱۳۷
بيان ----- ۱۳۷
[۸] ----- ۱۳۷
[۹] ----- ۱۳۷
[۱۰] ----- ۱۳۷
اشارة ----- ۱۳۷
بيان ----- ۱۳۸
[۱۱] ----- ۱۳۸
[۱۲] ----- ۱۳۸
اشارة ----- ۱۳۸
بيان ----- ۱۳۸
[۱۳] ----- ۱۳۸
[۱۴] ----- ۱۳۸
[۱۵] ----- ۱۳۸
[۱۶] ----- ۱۳۹
[۱۷] ----- ۱۳۹
اشارة ----- ۱۳۹
بيان ----- ۱۳۹
[۱۸] ----- ۱۳۹
[۱۹] ----- ۱۴۰
اشارة ----- ۱۴۰
بيان ----- ۱۴۰

[۲۰] ---------- ۱۴۰
اشارة ---------- ۱۴۰
بیان ---------- ۱۴۰
[۲۱] ---------- ۱۴۰
اشارة ---------- ۱۴۱
بیان ---------- ۱۴۱
[۲۲] ---------- ۱۴۱
اشارة ---------- ۱۴۱
بیان ---------- ۱۴۱
باب ۷ علة عدد النوافل و الحث علی المداومة علیها ---------- ۱۴۲
[۱] ---------- ۱۴۲
[۲] ---------- ۱۴۲
[۳] ---------- ۱۴۲
[۴] ---------- ۱۴۲
[۵] ---------- ۱۴۲
اشارة ---------- ۱۴۲
بیان ---------- ۱۴۳
[۶] ---------- ۱۴۳
[۷] ---------- ۱۴۳
[۸] ---------- ۱۴۳
[۹] ---------- ۱۴۳
اشارة ---------- ۱۴۳
بیان ---------- ۱۴۳
باب ۸ جواز ترک النافلة لعذر ---------- ۱۴۴

[۱] ---------- ۱۴۴
اشارة ---------- ۱۴۴
بيان ---------- ۱۴۴
[۲] ---------- ۱۴۴
اشارة ---------- ۱۴۴
بيان ---------- ۱۴۴
[۳] ---------- ۱۴۴
[۴] ---------- ۱۴۵
باب ۹ فصل الوتر و وصله ---------- ۱۴۵
[۱] ---------- ۱۴۵
[۲] ---------- ۱۴۵
[۳] ---------- ۱۴۵
[۴] ---------- ۱۴۵
[۵] ---------- ۱۴۵
[۶] ---------- ۱۴۶
[۷] ---------- ۱۴۶
[۸] ---------- ۱۴۶
[۹] ---------- ۱۴۶
[۱۰] ---------- ۱۴۶
[۱۱] ---------- ۱۴۶
[۱۲] ---------- ۱۴۶
[۱۳] ---------- ۱۴۶
[۱۴] ---------- ۱۴۷
اشارة ---------- ۱۴۷

بیان ----- ۱۴۷
باب ۱۰ فضل صلاة الليل و الحث عليها ----- ۱۴۷
[۱] ----- ۱۴۷
اشارة ----- ۱۴۷
بیان ----- ۱۴۷
[۲] ----- ۱۴۸
[۳] ----- ۱۴۸
اشارة ----- ۱۴۸
بیان ----- ۱۴۸
[۴] ----- ۱۴۸
[۵] ----- ۱۴۸
[۶] ----- ۱۴۸
[۷] ----- ۱۴۹
[۸] ----- ۱۴۹
[۹] ----- ۱۴۹
اشارة ----- ۱۴۹
بیان ----- ۱۴۹
[۱۰] ----- ۱۴۹
[۱۱] ----- ۱۴۹
[۱۲] ----- ۱۵۰
[۱۳] ----- ۱۵۰
[۱۴] ----- ۱۵۰
[۱۵] ----- ۱۵۰
اشارة ----- ۱۵۰

بيان ----- ۱۵۰
[۱۶] ----- ۱۵۰
[۱۷] ----- ۱۵۰
اشارة ----- ۱۵۱
بيان ----- ۱۵۱
[۱۸] ----- ۱۵۱
[بيان] ----- ۱۵۱
[۱۹] ----- ۱۵۱
[۲۰] ----- ۱۵۱
[۲۱] ----- ۱۵۱
اشارة ----- ۱۵۱
بيان ----- ۱۵۲
[۲۲] ----- ۱۵۲
[۲۳] ----- ۱۵۲
[۲۴] ----- ۱۵۲
[۲۵] ----- ۱۵۲
[۲۶] ----- ۱۵۲
[۲۷] ----- ۱۵۲
[۲۸] ----- ۱۵۳
[۲۹] ----- ۱۵۳
[۳۰] ----- ۱۵۳
[۳۱] ----- ۱۵۳
[۳۲] ----- ۱۵۳
[۳۳] ----- ۱۵۳

[۳۴] ---- ۱۵۴
[۳۵] ---- ۱۵۴
[۳۶] ---- ۱۵۴
[۳۷] ---- ۱۵۴
[۳۸] ---- ۱۵۴
اشارة ---- ۱۵۴
بيان ---- ۱۵۵
باب ۱۱ جواز الجلوس فى النافلة اختيارا ---- ۱۵۵
[۱] ---- ۱۵۵
[۲] ---- ۱۵۵
اشارة ---- ۱۵۵
بيان ---- ۱۵۵
[۳] ---- ۱۵۶
[۴] ---- ۱۵۶
[۵] ---- ۱۵۶
[۶] ---- ۱۵۶
[۷] ---- ۱۵۶
[۸] ---- ۱۵۶
[۹] ---- ۱۵۶
اشارة ---- ۱۵۶
بيان ---- ۱۵۷
[۱۰] ---- ۱۵۷
باب ۱۲ إن صلاة الضحى بدعة ---- ۱۵۷
[۱] ---- ۱۵۷

[۲] ---------- ۱۵۷
[۳] ---------- ۱۵۷
اشارة ---------- ۱۵۷
بيان ---------- ۱۵۸
[۴] ---------- ۱۵۸
اشارة ---------- ۱۵۸
بيان ---------- ۱۵۸
[۵] ---------- ۱۵۸
اشارة ---------- ۱۵۸
بيان ---------- ۱۵۸
[۶] ---------- ۱۵۸
[۷] ---------- ۱۵۹
اشارة ---------- ۱۵۹
بيان ---------- ۱۵۹
باب ۱۳ إن نوافل النهار تسقط فى السفر ---------- ۱۵۹
[۱] ---------- ۱۵۹
[۲] ---------- ۱۵۹
[۳] ---------- ۱۵۹
[۴] ---------- ۱۶۰
[۵] ---------- ۱۶۰
[۶] ---------- ۱۶۰
[۷] ---------- ۱۶۰
[۸] ---------- ۱۶۰
[۹] ---------- ۱۶۰

[۱۰] ---- ۱۶۰
[۱۱] ---- ۱۶۱
اشارة ---- ۱۶۱
بيان ---- ۱۶۱
باب ۱۴ حد المسير الذى يقصر فيه الصلاة ---- ۱۶۱
[۱] ---- ۱۶۱
[۲] ---- ۱۶۱
[۳] ---- ۱۶۱
اشارة ---- ۱۶۱
بيان ---- ۱۶۲
[۴] ---- ۱۶۲
اشارة ---- ۱۶۲
بيان ---- ۱۶۲
[۵] ---- ۱۶۳
[۶] ---- ۱۶۳
اشارة ---- ۱۶۳
بيان ---- ۱۶۳
[۷] ---- ۱۶۳
[۸] ---- ۱۶۴
اشارة ---- ۱۶۴
بيان ---- ۱۶۴
[۹] ---- ۱۶۴
[۱۰] ---- ۱۶۴
[۱۱] ---- ۱۶۴

[۱۲] ۱۶۴
[۱۳] ۱۶۴
[۱۴] ۱۶۵
[۱۵] ۱۶۵
[۱۶] ۱۶۵
[۱۷] ۱۶۵
[۱۸] ۱۶۵
[۱۹] ۱۶۶
[۲۰] ۱۶۶
اشارة ۱۶۶
بيان ۱۶۶
[۲۱] ۱۶۶
[۲۲] ۱۶۶
[۲۳] ۱۶۶
[۲۴] ۱۶۷
[۲۵] ۱۶۷
[۲۶] ۱۶۷
اشارة ۱۶۷
بيان ۱۶۷
[۲۷] ۱۶۷
اشارة ۱۶۷
بيان ۱۶۸
[۲۸] ۱۶۹
اشارة ۱۶۹

بيان ----- ۱۶۹
[۲۹] ----- ۱۶۹
اشارة ----- ۱۶۹
بيان ----- ۱۶۹
[۳۰] ----- ۱۷۰
[۳۱] ----- ۱۷۰
اشارة ----- ۱۷۰
بيان ----- ۱۷۰
[۳۲] ----- ۱۷۰
[۳۳] ----- ۱۷۱
اشارة ----- ۱۷۱
بيان ----- ۱۷۱
[۳۴] ----- ۱۷۱
اشارة ----- ۱۷۱
بيان ----- ۱۷۱
[۳۵] ----- ۱۷۱
[۳۶] ----- ۱۷۲
اشارة ----- ۱۷۲
بيان ----- ۱۷۲
[۳۷] ----- ۱۷۲
باب ۱۵ أنه متى يشرع المسافر فى التقصير أو يعود إلى التمام ----- ۱۷۲
[۱] ----- ۱۷۲
اشارة ----- ۱۷۲
بيان ----- ۱۷۲

[۲] ----- ۱۷۳
[۳] ----- ۱۷۳
[۴] ----- ۱۷۳
[۵] ----- ۱۷۳
اشارة ----- ۱۷۳
بيان ----- ۱۷۳
[۶] ----- ۱۷۳
[۷] ----- ۱۷۳
اشارة ----- ۱۷۴
بيان ----- ۱۷۴
[۸] ----- ۱۷۴
[۹] ----- ۱۷۴
اشارة ----- ۱۷۴
بيان ----- ۱۷۴
[۱۰] ----- ۱۷۴
[۱۱] ----- ۱۷۵
اشارة ----- ۱۷۵
بيان ----- ۱۷۵
[۱۲] ----- ۱۷۵
[۱۳] ----- ۱۷۵
اشارة ----- ۱۷۵
بيان ----- ۱۷۵
[۱۴] ----- ۱۷۶
[۱۵] ----- ۱۷۶

اشارة ----- ۱۷۶
بيان ----- ۱۷۶
[۱۶] ----- ۱۷۶
[۱۷] ----- ۱۷۶
[۱۸] ----- ۱۷۶
[۱۹] ----- ۱۷۷
[۲۰] ----- ۱۷۷
اشارة ----- ۱۷۷
بيان ----- ۱۷۷
باب ۱۶ عزم الإقامة فی السفر و التردد فيها ----- ۱۷۷
[۱] ----- ۱۷۷
[۲] ----- ۱۷۷
اشارة ----- ۱۷۷
بيان ----- ۱۷۸
[۳] ----- ۱۷۸
[۴] ----- ۱۷۸
[۵] ----- ۱۷۸
[۶] ----- ۱۷۸
[۷] ----- ۱۷۸
اشارة ----- ۱۷۹
بيان ----- ۱۷۹
[۸] ----- ۱۷۹
[۹] ----- ۱۷۹
[۱۰] ----- ۱۷۹

اشارة ----- ۱۷۹
بيان ----- ۱۷۹
[۱۱] ----- ۱۸۰
[۱۲] ----- ۱۸۰
اشارة ----- ۱۸۰
بيان ----- ۱۸۰
[۱۳] ----- ۱۸۰
[۱۴] ----- ۱۸۰
اشارة ----- ۱۸۰
بيان ----- ۱۸۱
[۱۵] ----- ۱۸۱
اشارة ----- ۱۸۱
بيان ----- ۱۸۱
[۱۶] ----- ۱۸۱
اشارة ----- ۱۸۱
بيان ----- ۱۸۲
باب ۱۷ من يخرج إلى ضيعته أو يمر بها أو ينزل على بعض أهله ----- ۱۸۲
[۱] ----- ۱۸۲
[۲] ----- ۱۸۲
اشارة ----- ۱۸۲
بيان ----- ۱۸۲
[۳] ----- ۱۸۲
[۴] ----- ۱۸۲
[۵] ----- ۱۸۳

[۶] ---- ۱۸۳
اشارة ---- ۱۸۳
بيان ---- ۱۸۳
[۷] ---- ۱۸۳
اشارة ---- ۱۸۳
بيان ---- ۱۸۳
[۸] ---- ۱۸۳
[۹] ---- ۱۸۴
[۱۰] ---- ۱۸۴
[۱۱] ---- ۱۸۴
[۱۲] ---- ۱۸۴
[۱۳] ---- ۱۸۴
[۱۴] ---- ۱۸۴
[۱۵] ---- ۱۸۴
[۱۶] ---- ۱۸۵
[۱۷] ---- ۱۸۵
[۱۸] ---- ۱۸۵
[۱۹] ---- ۱۸۵
اشارة ---- ۱۸۵
بيان ---- ۱۸۵
باب ۱۸ من كان السفر عمله أو منزله معه ---- ۱۸۶
[۱] ---- ۱۸۶
اشارة ---- ۱۸۶
بيان ---- ۱۸۶

[۲] ۱۸۶
[۳] ۱۸۶
اشارة ۱۸۶
بيان ۱۸۷
[۴] ۱۸۷
[۵] ۱۸۷
اشارة ۱۸۷
بيان ۱۸۷
[۶] ۱۸۷
اشارة ۱۸۷
بيان ۱۸۷
[۷] ۱۸۸
[۸] ۱۸۸
[۹] ۱۸۸
[۱۰] ۱۸۸
[۱۱] ۱۸۸
[۱۲] ۱۸۸
[۱۳] ۱۸۸
[۱۴] ۱۸۸
[۱۵] ۱۸۹
[۱۶] ۱۸۹
[۱۷] ۱۸۹
اشارة ۱۸۹
بيان ۱۸۹

[۱۸] ۱۸۹
اشارة ۱۸۹
بيان ۱۹۰
[۱۹] ۱۹۰
باب ۱۹ من كان سفره باطلا ۱۹۰
[۱] ۱۹۰
اشارة ۱۹۰
بيان ۱۹۰
[۲] ۱۹۰
[۳] ۱۹۱
[۴] ۱۹۱
[۵] ۱۹۱
[۶] ۱۹۱
[۷] ۱۹۱
اشارة ۱۹۱
بيان ۱۹۲
[۸] ۱۹۲
[۹] ۱۹۲
اشارة ۱۹۲
بيان ۱۹۲
[۱۰] ۱۹۲
اشارة ۱۹۲
بيان ۱۹۲
[۱۱] ۱۹۲

اشارة ۱۹۳
بیان ۱۹۳
[۱۲] ۱۹۳
اشارة ۱۹۳
بیان ۱۹۳
[۱۳] ۱۹۳
[۱۴] ۱۹۳
[۱۵] ۱۹۴
باب ۲۰ إتمام الصلاة فی الحرم الأربعة ۱۹۴
[۱] ۱۹۴
[۲] ۱۹۴
[۳] ۱۹۴
[۴] ۱۹۴
[۵] ۱۹۴
[۶] ۱۹۴
[۷] ۱۹۵
[۸] ۱۹۵
[۹] ۱۹۵
[۱۰] ۱۹۵
[۱۱] ۱۹۵
[۱۲] ۱۹۶
اشارة ۱۹۶
بیان ۱۹۶
[۱۳] ۱۹۶

[۱۴] ---- ۱۹۶

[۱۵] ---- ۱۹۶

[۱۶] ---- ۱۹۶

[۱۷] ---- ۱۹۶

اشارة ---- ۱۹۷

بيان ---- ۱۹۷

[۱۸] ---- ۱۹۷

[۱۹] ---- ۱۹۷

[۲۰] ---- ۱۹۷

[۲۱] ---- ۱۹۷

اشارة ---- ۱۹۷

بيان ---- ۱۹۸

[۲۲] ---- ۱۹۸

[۲۳] ---- ۱۹۸

اشارة ---- ۱۹۸

بيان ---- ۱۹۸

[۲۴] ---- ۱۹۸

[۲۵] ---- ۱۹۹

اشارة ---- ۱۹۹

بيان ---- ۱۹۹

[۲۶] ---- ۱۹۹

[۲۷] ---- ۱۹۹

باب ۲۱ علة التقصير فى السفر ---- ۱۹۹

[۱] ---- ۱۹۹

اشارة ----- ۱۹۹
بیان ----- ۲۰۰
[۲] ----- ۲۰۰
باب ۲۲ الحد الذی یؤخذ به الصبیان بالصلاة ----- ۲۰۰
[۱] ----- ۲۰۰
[۲] ----- ۲۰۱
[۳] ----- ۲۰۱
اشارة ----- ۲۰۱
بیان ----- ۲۰۱
[۴] ----- ۲۰۱
[۵] ----- ۲۰۱
[۶] ----- ۲۰۱
[۷] ----- ۲۰۱
اشارة ----- ۲۰۲
بیان ----- ۲۰۲
[۸] ----- ۲۰۲
[۹] ----- ۲۰۲
[۱۰] ----- ۲۰۲
اشارة ----- ۲۰۲
بیان ----- ۲۰۳
باب ۲۳ النوادر ----- ۲۰۳
[۱] ----- ۲۰۳
[۲] ----- ۲۰۳
[۳] ----- ۲۰۳

[۴] ---- ۲۰۳
[۵] ---- ۲۰۳
اشارة ---- ۲۰۳
بيان ---- ۲۰۴
أبواب مواقيت الصلاة ---- ۲۰۴
الآيات ---- ۲۰۴
اشارة ---- ۲۰۴
بيان ---- ۲۰۴
باب ۲۴ أن لكل صلاة وقتين و أولهما أفضلهما ---- ۲۰۵
[۱] ---- ۲۰۵
[۲] ---- ۲۰۵
اشارة ---- ۲۰۵
بيان ---- ۲۰۵
[۳] ---- ۲۰۵
[۴] ---- ۲۰۵
اشارة ---- ۲۰۵
بيان ---- ۲۰۵
[۵] ---- ۲۰۶
[۶] ---- ۲۰۶
[۷] ---- ۲۰۶
[۸] ---- ۲۰۶
[۹] ---- ۲۰۶
[۱۰] ---- ۲۰۶
[۱۱] ---- ۲۰۷

[۱۲] ---------- ۲۰۷
[۱۳] ---------- ۲۰۷
اشارة ---------- ۲۰۷
بيان ---------- ۲۰۷
[۱۴] ---------- ۲۰۷
اشارة ---------- ۲۰۷
بيان ---------- ۲۰۷
[۱۵] ---------- ۲۰۷
اشارة ---------- ۲۰۸
بيان ---------- ۲۰۸
باب ۲۵ إشارة جبرئيل ع بحدود الأوقات ---------- ۲۰۸
[۱] ---------- ۲۰۸
[۲] ---------- ۲۰۹
[۳] ---------- ۲۰۹
اشارة ---------- ۲۰۹
بيان ---------- ۲۰۹
[۴] ---------- ۲۰۹
اشارة ---------- ۲۰۹
بيان ---------- ۲۱۰
[۵] ---------- ۲۱۰
اشارة ---------- ۲۱۰
بيان ---------- ۲۱۰
[۶] ---------- ۲۱۰
اشارة ---------- ۲۱۰

بيان ۲۱۰
باب ۲۶ تفسير القامة و الذراع و القدم ۲۱۱
[۱] ۲۱۱
اشارة ۲۱۱
بيان ۲۱۱
[۲] ۲۱۳
[۳] ۲۱۳
[۴] ۲۱۳
اشارة ۲۱۳
بيان ۲۱۳
[۵] ۲۱۳
اشارة ۲۱۳
بيان ۲۱۴
باب ۲۷ تحديد أول وقتى الظهرين بأداء النوافل ۲۱۴
[۱] ۲۱۴
اشارة ۲۱۴
بيان ۲۱۴
[۲] ۲۱۵
[۳] ۲۱۵
[۴] ۲۱۵
[۵] ۲۱۵
[۶] ۲۱۵
[۷] ۲۱۵
[۸] ۲۱۵

[۹] ----- ۲۱۶
[۱۰] ----- ۲۱۶
[۱۱] ----- ۲۱۶
اشارة ----- ۲۱۶
بيان ----- ۲۱۶
[۱۲] ----- ۲۱۶
باب ۲۸ تحديد أول وقتى الظهرين بالذراع و القدم ----- ۲۱۷
[۱] ----- ۲۱۷
[۲] ----- ۲۱۷
اشارة ----- ۲۱۷
بيان ----- ۲۱۷
[۳] ----- ۲۱۷
اشارة ----- ۲۱۷
بيان ----- ۲۱۷
[۴] ----- ۲۱۸
[۵] ----- ۲۱۸
[۶] ----- ۲۱۸
[۷] ----- ۲۱۸
[۸] ----- ۲۱۸
[۹] ----- ۲۱۸
[۱۰] ----- ۲۱۹
[۱۱] ----- ۲۱۹
اشارة ----- ۲۱۹
بيان ----- ۲۱۹

[۱۲] ۲۱۹
[۱۳] ۲۱۹
اشارة ۲۱۹
بيان ۲۲۰
[۱۴] ۲۲۰
[۱۵] ۲۲۰
[۱۶] ۲۲۰
اشارة ۲۲۰
بيان ۲۲۰
[۱۷] ۲۲۰
اشارة ۲۲۰
بيان ۲۲۱
[۱۸] ۲۲۱
[۱۹] ۲۲۱
اشارة ۲۲۱
بيان ۲۲۱
[۲۰] ۲۲۱
اشارة ۲۲۱
بيان ۲۲۲
[۲۱] ۲۲۲
اشارة ۲۲۲
بيان ۲۲۲
[۲۲] ۲۲۲
[۲۳] ۲۲۳

اشارة ----- ۲۲۳
بیان ----- ۲۲۳
[۲۴] ----- ۲۲۳
[۲۵] ----- ۲۲۳
اشارة ----- ۲۲۳
بیان ----- ۲۲۳
باب ۲۹ تحديد وقتي الظهرين بالزوال و الغروب و القامة ----- ۲۲۴
[۱] ----- ۲۲۴
اشارة ----- ۲۲۴
بیان ----- ۲۲۴
[۲] ----- ۲۲۴
[۳] ----- ۲۲۴
اشارة ----- ۲۲۴
بیان ----- ۲۲۵
[۴] ----- ۲۲۵
[۵] ----- ۲۲۵
[۶] ----- ۲۲۵
اشارة ----- ۲۲۵
بیان ----- ۲۲۵
[۷] ----- ۲۲۵
[۸] ----- ۲۲۶
[۹] ----- ۲۲۶
[۱۰] ----- ۲۲۶
[۱۱] ----- ۲۲۶

[۱۲] ---------- ۲۲۶

[۱۳] ---------- ۲۲۶

[۱۴] ---------- ۲۲۶

اشارة ---------- ۲۲۶

بيان ---------- ۲۲۷

[۱۵] ---------- ۲۲۷

اشارة ---------- ۲۲۷

بيان ---------- ۲۲۷

[۱۶] ---------- ۲۲۷

اشارة ---------- ۲۲۷

بيان ---------- ۲۲۷

[۱۷] ---------- ۲۲۷

اشارة ---------- ۲۲۷

بيان ---------- ۲۲۸

[۱۸] ---------- ۲۲۸

اشارة ---------- ۲۲۸

بيان ---------- ۲۲۸

[۱۹] ---------- ۲۲۸

[۲۰] ---------- ۲۲۸

[۲۱] ---------- ۲۲۹

[۲۲] ---------- ۲۲۹

[۲۳] ---------- ۲۲۹

اشارة ---------- ۲۲۹

بيان ---------- ۲۲۹

[۲۴] ---------- ۲۲۹
اشارة ---------- ۲۳۰
بیان ---------- ۲۳۰
[۲۵] ---------- ۲۳۰
اشارة ---------- ۲۳۰
بیان ---------- ۲۳۰
باب ۳۰ معرفة الزوال و الذكر عنده ---------- ۲۳۱
[۱] ---------- ۲۳۱
[۲] ---------- ۲۳۱
[۳] ---------- ۲۳۱
اشارة ---------- ۲۳۱
بیان ---------- ۲۳۱
[۴] ---------- ۲۳۲
اشارة ---------- ۲۳۲
بیان ---------- ۲۳۲
[۵] ---------- ۲۳۲
اشارة ---------- ۲۳۲
بیان ---------- ۲۳۲
[۶] ---------- ۲۳۳
اشارة ---------- ۲۳۳
بیان ---------- ۲۳۳
[۷] ---------- ۲۳۴
[۸] ---------- ۲۳۴
[۹] ---------- ۲۳۴

[۱۰] ---- ۲۳۴
باب ۳۱ تحديد أول وقت المغرب باستتار القرص ---- ۲۳۴
[۱] ---- ۲۳۴
اشارة ---- ۲۳۴
بيان ---- ۲۳۵
[۲] ---- ۲۳۵
[۳] ---- ۲۳۵
[۴] ---- ۲۳۵
[۵] ---- ۲۳۵
اشارة ---- ۲۳۵
بيان ---- ۲۳۵
[۶] ---- ۲۳۶
[۷] ---- ۲۳۶
[۸] ---- ۲۳۶
اشارة ---- ۲۳۶
بيان ---- ۲۳۶
[۹] ---- ۲۳۶
اشارة ---- ۲۳۶
بيان ---- ۲۳۷
[۱۰] ---- ۲۳۷
[۱۱] ---- ۲۳۷
اشارة ---- ۲۳۷
بيان ---- ۲۳۷
[۱۲] ---- ۲۳۷

اشارة ----- ۲۳۷
بيان ----- ۲۳۸
[۱۳] ----- ۲۳۸
[۱۴] ----- ۲۳۸
[۱۵] ----- ۲۳۸
اشارة ----- ۲۳۸
بيان ----- ۲۳۸
باب ۳۲ أن علامة تمام استتار القرص ذهاب الحمرة من المشرق ----- ۲۳۹
[۱] ----- ۲۳۹
اشارة ----- ۲۳۹
بيان ----- ۲۳۹
[۲] ----- ۲۳۹
[۳] ----- ۲۳۹
اشارة ----- ۲۳۹
بيان ----- ۲۳۹
[۴] ----- ۲۴۰
اشارة ----- ۲۴۰
بيان ----- ۲۴۰
باب ۳۳ تأخير المغرب عن استتار القرص للاحتياط ----- ۲۴۱
[۱] ----- ۲۴۱
اشارة ----- ۲۴۱
بيان ----- ۲۴۱
[۲] ----- ۲۴۱
اشارة ----- ۲۴۱

بيان ----- ۲۴۱
[۳] ----- ۲۴۱
اشارة ----- ۲۴۱
بيان ----- ۲۴۲
[۴] ----- ۲۴۲
[۵] ----- ۲۴۲
[۶] ----- ۲۴۲
[۷] ----- ۲۴۲
[۸] ----- ۲۴۲
[۹] ----- ۲۴۳
اشارة ----- ۲۴۳
بيان ----- ۲۴۳
[۱۰] ----- ۲۴۳
باب ۳۴ تحديد أطراف أوقات العشاءين ----- ۲۴۳
[۱] ----- ۲۴۳
[۲] ----- ۲۴۳
اشارة ----- ۲۴۳
بيان ----- ۲۴۴
[۳] ----- ۲۴۴
[۴] ----- ۲۴۴
اشارة ----- ۲۴۴
بيان ----- ۲۴۴
[۵] ----- ۲۴۴
[۶] ----- ۲۴۵

[۷] ---------- ۲۴۵
[۸] ---------- ۲۴۵
[۹] ---------- ۲۴۵
اشارة ---------- ۲۴۵
بيان ---------- ۲۴۵
[۱۰] ---------- ۲۴۵
[۱۱] ---------- ۲۴۵
[۱۲] ---------- ۲۴۶
اشارة ---------- ۲۴۶
بيان ---------- ۲۴۶
[۱۳] ---------- ۲۴۶
[۱۴] ---------- ۲۴۶
[۱۵] ---------- ۲۴۶
اشارة ---------- ۲۴۶
بيان ---------- ۲۴۶
[۱۶] ---------- ۲۴۷
[۱۷] ---------- ۲۴۷
اشارة ---------- ۲۴۷
بيان ---------- ۲۴۷
باب ۳۵ الجمع بين كل من الظهرين و العشاءين ---------- ۲۴۷
[۱] ---------- ۲۴۷
[۲] ---------- ۲۴۷
[۳] ---------- ۲۴۸
[۴] ---------- ۲۴۸

[۵] ---- ۲۴۸
[۶] ---- ۲۴۸
[۷] ---- ۲۴۸
[۸] ---- ۲۴۸
[۹] ---- ۲۴۹
[۱۰] ---- ۲۴۹
[۱۱] ---- ۲۴۹
[۱۲] ---- ۲۴۹
[۱۳] ---- ۲۴۹
[۱۴] ---- ۲۴۹
اشارة ---- ۲۴۹
بیان ---- ۲۵۰
[۱۵] ---- ۲۵۰
باب ۳۶ تعجیل کل من الظهرین و تأخیرهما لعذر ---- ۲۵۰
[۱] ---- ۲۵۰
[۲] ---- ۲۵۰
[۳] ---- ۲۵۰
اشارة ---- ۲۵۰
[۴] ---- ۲۵۰
[۵] ---- ۲۵۱
[۶] ---- ۲۵۱
[۷] ---- ۲۵۱
اشارة ---- ۲۵۱
بیان ---- ۲۵۱

[۸] ---- ۲۵۱

اشارة ---- ۲۵۱

بيان ---- ۲۵۲

[۹] ---- ۲۵۲

اشارة ---- ۲۵۲

بيان ---- ۲۵۲

باب ۳۷ تأخير المغرب إلى مغيب الشفق الغربى فى السفر أو لعلة ---- ۲۵۲

[۱] ---- ۲۵۲

[۲] ---- ۲۵۲

[۳] ---- ۲۵۲

[۴] ---- ۲۵۳

[۵] ---- ۲۵۳

[۶] ---- ۲۵۳

[۷] ---- ۲۵۳

اشارة ---- ۲۵۳

بيان ---- ۲۵۳

[۸] ---- ۲۵۳

[۹] ---- ۲۵۴

اشارة ---- ۲۵۴

بيان ---- ۲۵۴

[۱۰] ---- ۲۵۴

[۱۱] ---- ۲۵۴

اشارة ---- ۲۵۴

بيان ---- ۲۵۴

[۱۲] ---- ۲۵۴
[۱۳] ---- ۲۵۵
[۱۴] ---- ۲۵۵
[۱۵] ---- ۲۵۵
باب ۳۸ تأخير العشاء عن مغيب الشفق الغربى و تقديمها عليه ---- ۲۵۵
[۱] ---- ۲۵۵
اشارة ---- ۲۵۵
بيان ---- ۲۵۵
[۲] ---- ۲۵۶
[۳] ---- ۲۵۶
[۴] ---- ۲۵۶
[۵] ---- ۲۵۶
[۶] ---- ۲۵۶
[۷] ---- ۲۵۶
[۸] ---- ۲۵۷
[۹] ---- ۲۵۷
باب ۳۹ وقتى صلاة الفجر ---- ۲۵۷
[۱] ---- ۲۵۷
[۲] ---- ۲۵۷
اشارة ---- ۲۵۷
بيان ---- ۲۵۷
[۳] ---- ۲۵۸
اشارة ---- ۲۵۸
بيان ---- ۲۵۸

[۴] ---- ۲۵۸
[۵] ---- ۲۵۸
[۶] ---- ۲۵۸
[۷] ---- ۲۵۸
اشارة ---- ۲۵۸
بيان ---- ۲۵۹
[۸] ---- ۲۵۹
[۹] ---- ۲۵۹
[۱۰] ---- ۲۵۹
[۱۱] ---- ۲۵۹
اشارة ---- ۲۵۹
بيان ---- ۲۵۹
[۱۲] ---- ۲۵۹
[۱۳] ---- ۲۶۰
اشارة ---- ۲۶۰
بيان ---- ۲۶۰
[۱۴] ---- ۲۶۰
اشارة ---- ۲۶۰
بيان ---- ۲۶۰
[۱۵] ---- ۲۶۰
اشارة ---- ۲۶۰
بيان ---- ۲۶۱
باب ۴۰ الصلاة قبل الوقت ---- ۲۶۱
[۱] ---- ۲۶۱

[۲] ---- ۲۶۱
[۳] ---- ۲۶۱
[۴] ---- ۲۶۱
[۵] ---- ۲۶۱
[۶] ---- ۲۶۲
[۷] ---- ۲۶۲
باب ۴۱ أوقات النوافل ---- ۲۶۲
[۱] ---- ۲۶۲
اشارة ---- ۲۶۲
بيان ---- ۲۶۲
[۲] ---- ۲۶۲
[۳] ---- ۲۶۳
[۴] ---- ۲۶۳
[۵] ---- ۲۶۳
[۶] ---- ۲۶۳
اشارة ---- ۲۶۳
بيان ---- ۲۶۴
[۷] ---- ۲۶۴
[۸] ---- ۲۶۴
[۹] ---- ۲۶۴
[۱۰] ---- ۲۶۴
[۱۱] ---- ۲۶۴
[۱۲] ---- ۲۶۴
[۱۳] ---- ۲۶۵

اشارة ---------- ۲۶۵

بيان ---------- ۲۶۵

[۱۴] ---------- ۲۶۵

[۱۵] ---------- ۲۶۵

[۱۶] ---------- ۲۶۵

[۱۷] ---------- ۲۶۵

اشارة ---------- ۲۶۵

بيان ---------- ۲۶۶

[۱۸] ---------- ۲۶۶

اشارة ---------- ۲۶۶

بيان ---------- ۲۶۶

[۱۹] ---------- ۲۶۶

[۲۰] ---------- ۲۶۶

[۲۱] ---------- ۲۶۶

[۲۲] ---------- ۲۶۶

[۲۳] ---------- ۲۶۷

[۲۴] ---------- ۲۶۷

[۲۵] ---------- ۲۶۷

[۲۶] ---------- ۲۶۷

[۲۷] ---------- ۲۶۷

[۲۸] ---------- ۲۶۷

[۲۹] ---------- ۲۶۷

اشارة ---------- ۲۶۷

بيان ---------- ۲۶۸

[۳۰] ۲۶۸
اشارة ۲۶۸
بيان ۲۶۸
[۳۱] ۲۶۸
[۳۲] ۲۶۸
[۳۳] ۲۶۹
[۳۴] ۲۶۹
اشارة ۲۶۹
بيان ۲۶۹
[۳۵] ۲۶۹
اشارة ۲۶۹
بيان ۲۶۹
[۳۶] ۲۷۰
باب ۴۲ الساعة التی یستجاب فیها الدعاء من اللیل و معرفة زوال اللیل ۲۷۰
[۱] ۲۷۰
[۲] ۲۷۰
اشارة ۲۷۰
بيان ۲۷۰
[۳] ۲۷۰
اشارة ۲۷۰
بيان ۲۷۱
[۴] ۲۷۱
باب ۴۳ جواز تقدیم النوافل علی أوقاتها و تأخیرها عنها ۲۷۱
[۱] ۲۷۱

[۲] ----- ۲۷۱
[۳] ----- ۲۷۱
[۴] ----- ۲۷۲
[۵] ----- ۲۷۲
[۶] ----- ۲۷۲
[۷] ----- ۲۷۲
اشارة ----- ۲۷۲
بيان ----- ۲۷۲
[۸] ----- ۲۷۲
[۹] ----- ۲۷۳
اشارة ----- ۲۷۳
بيان ----- ۲۷۳
[۱۰] ----- ۲۷۳
[۱۱] ----- ۲۷۳
[۱۲] ----- ۲۷۳
[۱۳] ----- ۲۷۴
[۱۴] ----- ۲۷۴
[۱۵] ----- ۲۷۴
[۱۶] ----- ۲۷۴
[۱۷] ----- ۲۷۴
[۱۸] ----- ۲۷۴
[۱۹] ----- ۲۷۴
[۲۰] ----- ۲۷۵
[۲۱] ----- ۲۷۵

[۲۲] ---- ۲۷۵

[۲۳] ---- ۲۷۵

[۲۴] ---- ۲۷۵

[۲۵] ---- ۲۷۵

[۲۶] ---- ۲۷۵

[۲۷] ---- ۲۷۶

اشارة ---- ۲۷۶

بيان ---- ۲۷۶

[۲۸] ---- ۲۷۶

[۲۹] ---- ۲۷۶

[۳۰] ---- ۲۷۶

[۳۱] ---- ۲۷۷

[۳۲] ---- ۲۷۷

[۳۳] ---- ۲۷۷

اشارة ---- ۲۷۷

بيان ---- ۲۷۷

[۳۴] ---- ۲۷۷

باب ۴۴ من ضاق عليه وقت صلاة الليل ---- ۲۷۷

[۱] ---- ۲۷۷

[۲] ---- ۲۷۸

[۳] ---- ۲۷۸

[۴] ---- ۲۷۸

اشارة ---- ۲۷۸

بيان ---- ۲۷۸

[۵] ----- ۲۷۸
[۶] ----- ۲۷۸
اشارة ----- ۲۷۸
بيان ----- ۲۷۹
[۷] ----- ۲۷۹
[۸] ----- ۲۷۹
[۹] ----- ۲۷۹
[۱۰] ----- ۲۷۹
اشارة ----- ۲۷۹
بيان ----- ۲۷۹
[۱۱] ----- ۲۸۰
اشارة ----- ۲۸۰
بيان ----- ۲۸۰
باب ۴۵ آداب الليل و صلاته ----- ۲۸۰
[۱] ----- ۲۸۰
[۲] ----- ۲۸۰
اشارة ----- ۲۸۰
بيان ----- ۲۸۱
[۳] ----- ۲۸۱
اشارة ----- ۲۸۱
بيان ----- ۲۸۱
[۴] ----- ۲۸۱
[۵] ----- ۲۸۱
اشارة ----- ۲۸۱

بیان ----- ۲۸۲

[۶] ----- ۲۸۲

اشارة ----- ۲۸۲

بیان ----- ۲۸۳

باب ۴۶ الأوقات المكروهة للصلاة ----- ۲۸۳

[۱] ----- ۲۸۳

[۲] ----- ۲۸۳

[۳] ----- ۲۸۳

اشارة ----- ۲۸۳

بیان ----- ۲۸۳

[۴] ----- ۲۸۴

[۵] ----- ۲۸۴

[۶] ----- ۲۸۴

اشارة ----- ۲۸۴

بیان ----- ۲۸۴

[۷] ----- ۲۸۴

اشارة ----- ۲۸۴

بیان ----- ۲۸۵

[۸] ----- ۲۸۵

[۹] ----- ۲۸۵

اشارة ----- ۲۸۵

بیان ----- ۲۸۵

باب ۴۷ الصلوات التی تصلی فی كل وقت ----- ۲۸۵

[۱] ----- ۲۸۵

[۲] ----- ۲۸۶
[۳] ----- ۲۸۶
[۴] ----- ۲۸۶
[۵] ----- ۲۸۶
[۶] ----- ۲۸۶
[۷] ----- ۲۸۶
اشارة ----- ۲۸۶
بيان ----- ۲۸۷
[۸] ----- ۲۸۷
اشارة ----- ۲۸۷
بيان ----- ۲۸۷
[۹] ----- ۲۸۷
[۱۰] ----- ۲۸۷
[۱۱] ----- ۲۸۷
[۱۲] ----- ۲۸۸
اشارة ----- ۲۸۸
بيان ----- ۲۸۸
[۱۳] ----- ۲۸۸
[۱۴] ----- ۲۸۸
[۱۵] ----- ۲۸۸
[۱۶] ----- ۲۸۸
[۱۷] ----- ۲۸۸
[۱۸] ----- ۲۸۹
[۱۹] ----- ۲۸۹

اشارة ----- ۲۸۹
بيان ----- ۲۸۹
[۲۰] ----- ۲۸۹
اشارة ----- ۲۸۹
بيان ----- ۲۸۹
[۲۱] ----- ۲۹۰
اشارة ----- ۲۹۰
بيان ----- ۲۹۰
باب ۴۸ كراهة التطوع وقت الفريضة ----- ۲۹۰
[۱] ----- ۲۹۰
اشارة ----- ۲۹۰
بيان ----- ۲۹۰
[۲] ----- ۲۹۰
اشارة ----- ۲۹۱
بيان ----- ۲۹۱
[۳] ----- ۲۹۱
[۴] ----- ۲۹۱
اشارة ----- ۲۹۱
بيان ----- ۲۹۱
[۵] ----- ۲۹۱
[۶] ----- ۲۹۲
[۷] ----- ۲۹۲
[۸] ----- ۲۹۲
[۹] ----- ۲۹۲

[۱۰] ---- ۲۹۲
[۱۱] ---- ۲۹۲
اشارة ---- ۲۹۲
بيان ---- ۲۹۳
[۱۲] ---- ۲۹۳
باب ۴۹ النوادر ---- ۲۹۳
[۱] ---- ۲۹۳
أبواب لباس المصلى و مكانه و القبلة و النداء ---- ۲۹۴
الآيات ---- ۲۹۴
اشارة ---- ۲۹۴
بيان ---- ۲۹۴
باب ۵۰ أدنى ما يستر به المصلى ---- ۲۹۵
[۱] ---- ۲۹۵
[۲] ---- ۲۹۵
اشارة ---- ۲۹۵
بيان ---- ۲۹۵
[۳] ---- ۲۹۵
اشارة ---- ۲۹۵
بيان ---- ۲۹۵
[۴] ---- ۲۹۶
[۵] ---- ۲۹۶
اشارة ---- ۲۹۶
بيان ---- ۲۹۶
[۶] ---- ۲۹۶

[۷] ---- ۲۹۶
[۸] ---- ۲۹۶
[۹] ---- ۲۹۶
اشارة ---- ۲۹۷
بيان ---- ۲۹۷
[۱۰] ---- ۲۹۷
اشارة ---- ۲۹۷
بيان ---- ۲۹۷
[۱۱] ---- ۲۹۷
[۱۲] ---- ۲۹۷
[۱۳] ---- ۲۹۷
اشارة ---- ۲۹۷
بيان ---- ۲۹۸
[۱۴] ---- ۲۹۸
[۱۵] ---- ۲۹۸
[۱۶] ---- ۲۹۸
[۱۷] ---- ۲۹۸
اشارة ---- ۲۹۸
بيان ---- ۲۹۸
[۱۸] ---- ۲۹۹
اشارة ---- ۲۹۹
بيان ---- ۲۹۹
[۱۹] ---- ۲۹۹
[۲۰] ---- ۲۹۹

[۲۱] ---------- ۲۹۹
[۲۲] ---------- ۲۹۹
[۲۳] ---------- ۲۹۹
[۲۴] ---------- ۳۰۰
[۲۵] ---------- ۳۰۰
اشارة ---------- ۳۰۰
بيان ---------- ۳۰۰
[۲۶] ---------- ۳۰۰
[۲۷] ---------- ۳۰۰
[۲۸] ---------- ۳۰۰
اشارة ---------- ۳۰۰
بيان ---------- ۳۰۱
[۲۹] ---------- ۳۰۱
[۳۰] ---------- ۳۰۱
[۳۱] ---------- ۳۰۱
اشارة ---------- ۳۰۱
بيان ---------- ۳۰۱
[۳۲] ---------- ۳۰۱
باب ۵۱ ما لا ينبغي للمصلى من الزى و ما لا بأس به ---------- ۳۰۱
[۱] ---------- ۳۰۲
اشارة ---------- ۳۰۲
بيان ---------- ۳۰۲
[۲] ---------- ۳۰۲
اشارة ---------- ۳۰۲

بیان ---- ۳۰۲
[۳] ---- ۳۰۲
[۴] ---- ۳۰۲
اشارة ---- ۳۰۲
بیان ---- ۳۰۳
[۵] ---- ۳۰۳
[۶] ---- ۳۰۳
[۷] ---- ۳۰۳
[۸] ---- ۳۰۳
اشارة ---- ۳۰۳
بیان ---- ۳۰۴
[۹] ---- ۳۰۴
[۱۰] ---- ۳۰۴
اشارة ---- ۳۰۴
بیان ---- ۳۰۴
[۱۱] ---- ۳۰۴
[۱۲] ---- ۳۰۵
اشارة ---- ۳۰۵
بیان ---- ۳۰۵
[۱۳] ---- ۳۰۵
[۱۴] ---- ۳۰۵
[۱۵] ---- ۳۰۵
[۱۶] ---- ۳۰۶
اشارة ---- ۳۰۶

بيان ---------- ۳۰۶
[۱۷] ---------- ۳۰۶
[۱۸] ---------- ۳۰۶
اشارة ---------- ۳۰۶
بيان ---------- ۳۰۶
[۱۹] ---------- ۳۰۶
اشارة ---------- ۳۰۶
بيان ---------- ۳۰۷
[۲۰] ---------- ۳۰۷
[۲۱] ---------- ۳۰۷
[۲۲] ---------- ۳۰۷
اشارة ---------- ۳۰۷
بيان ---------- ۳۰۷
[۲۳] ---------- ۳۰۷
اشارة ---------- ۳۰۸
بيان ---------- ۳۰۸
[۲۴] ---------- ۳۰۸
[۲۵] ---------- ۳۰۸
[۲۶] ---------- ۳۰۸
اشارة ---------- ۳۰۸
بيان ---------- ۳۰۸
[۲۷] ---------- ۳۰۹
اشارة ---------- ۳۰۹
بيان ---------- ۳۰۹

[۲۸] ---------- ۳۰۹
[۲۹] ---------- ۳۰۹
اشارة ---------- ۳۰۹
بيان ---------- ۳۰۹
[۳۰] ---------- ۳۰۹
[۳۱] ---------- ۳۱۰
اشارة ---------- ۳۱۰
بيان ---------- ۳۱۰
[۳۲] ---------- ۳۱۰
[۳۳] ---------- ۳۱۰
[۳۴] ---------- ۳۱۰
اشارة ---------- ۳۱۰
بيان ---------- ۳۱۰
[۳۵] ---------- ۳۱۱
[۳۶] ---------- ۳۱۱
[۳۷] ---------- ۳۱۱
[۳۸] ---------- ۳۱۱
[۳۹] ---------- ۳۱۱
[۴۰] ---------- ۳۱۱
[۴۱] ---------- ۳۱۱
اشارة ---------- ۳۱۱
بيان ---------- ۳۱۲
[۴۲] ---------- ۳۱۲
اشارة ---------- ۳۱۲

بیان ----- ۳۱۲

[۴۳] ----- ۳۱۲

اشارة ----- ۳۱۲

بیان ----- ۳۱۲

[۴۴] ----- ۳۱۲

اشارة ----- ۳۱۲

بیان ----- ۳۱۳

[۴۵] ----- ۳۱۳

[۴۶] ----- ۳۱۳

[۴۷] ----- ۳۱۳

اشارة ----- ۳۱۳

بیان ----- ۳۱۳

باب ۵۲ الصلاة فی الجلود و الأوبار و الأشعار ----- ۳۱۳

[۱] ----- ۳۱۳

اشارة ----- ۳۱۴

بیان ----- ۳۱۴

[۲] ----- ۳۱۴

اشارة ----- ۳۱۴

بیان ----- ۳۱۴

[۳] ----- ۳۱۵

[۴] ----- ۳۱۵

[۵] ----- ۳۱۵

اشارة ----- ۳۱۵

بیان ----- ۳۱۵

[۶] ۳۱۵
[۷] ۳۱۵
[۸] ۳۱۶
[۹] ۳۱۶
[۱۰] ۳۱۶
[۱۱] ۳۱۶
[۱۲] ۳۱۶
[۱۳] ۳۱۶
اشارة ۳۱۶
بيان ۳۱۷
[۱۴] ۳۱۷
[۱۵] ۳۱۷
[۱۶] ۳۱۷
[۱۷] ۳۱۷
اشارة ۳۱۷
بيان ۳۱۷
[۱۸] ۳۱۷
[۱۹] ۳۱۸
اشارة ۳۱۸
بيان ۳۱۸
[۲۰] ۳۱۸
[۲۱] ۳۱۸
اشارة ۳۱۸
بيان ۳۱۸

[۲۲] ---------- ۳۱۸
اشارة ---------- ۳۱۸
بيان ---------- ۳۱۹
[۲۳] ---------- ۳۱۹
[۲۴] ---------- ۳۱۹
[۲۵] ---------- ۳۲۰
[۲۶] ---------- ۳۲۰
[۲۷] ---------- ۳۲۰
[۲۸] ---------- ۳۲۰
[۲۹] ---------- ۳۲۰
[۳۰] ---------- ۳۲۰
[۳۱] ---------- ۳۲۰
اشارة ---------- ۳۲۰
بيان ---------- ۳۲۱
[۳۲] ---------- ۳۲۱
[۳۳] ---------- ۳۲۱
[۳۴] ---------- ۳۲۱
اشارة ---------- ۳۲۱
بيان ---------- ۳۲۱
[۳۵] ---------- ۳۲۱
اشارة ---------- ۳۲۲
بيان ---------- ۳۲۲
[۳۶] ---------- ۳۲۲
[۳۷] ---------- ۳۲۲

باب ۵۳ الصلاة فی جلد المیتة و ما لا یعلم ذکاته ----- ۳۲۲
[۱] ----- ۳۲۲
اشارة ----- ۳۲۲
بیان ----- ۳۲۲
[۲] ----- ۳۲۳
[۳] ----- ۳۲۳
اشارة ----- ۳۲۳
بیان ----- ۳۲۳
[۴] ----- ۳۲۳
اشارة ----- ۳۲۳
بیان ----- ۳۲۳
[۵] ----- ۳۲۴
[۶] ----- ۳۲۴
اشارة ----- ۳۲۴
بیان ----- ۳۲۴
[۷] ----- ۳۲۴
[۸] ----- ۳۲۴
[۹] ----- ۳۲۴
اشارة ----- ۳۲۴
بیان ----- ۳۲۵
[۱۰] ----- ۳۲۵
[۱۱] ----- ۳۲۵
اشارة ----- ۳۲۵
بیان ----- ۳۲۵

[۱۲] ---- ۳۲۵
[۱۳] ---- ۳۲۵
[۱۴] ---- ۳۲۵
[۱۵] ---- ۳۲۶
[۱۶] ---- ۳۲۶
[۱۷] ---- ۳۲۶
[۱۸] ---- ۳۲۶
اشارة ---- ۳۲۶
بيان ---- ۳۲۶
[۱۹] ---- ۳۲۷
باب ۵۴ الصلاة فى الإبريسم و الديباج و القز و الذهب و الحديد ---- ۳۲۷
[۱] ---- ۳۲۷
اشارة ---- ۳۲۷
بيان ---- ۳۲۷
[۲] ---- ۳۲۷
[۳] ---- ۳۲۷
[۴] ---- ۳۲۷
اشارة ---- ۳۲۸
بيان ---- ۳۲۸
[۵] ---- ۳۲۸
اشارة ---- ۳۲۸
بيان ---- ۳۲۸
[۶] ---- ۳۲۸
اشارة ---- ۳۲۸

بیان ۳۲۸
[۷] ۳۲۹
[۸] ۳۲۹
[۹] ۳۲۹
[۱۰] ۳۲۹
اشارة ۳۲۹
بیان ۳۲۹
[۱۱] ۳۲۹
[۱۲] ۳۳۰
[۱۳] ۳۳۰
اشارة ۳۳۰
بیان ۳۳۰
[۱۴] ۳۳۰
[۱۵] ۳۳۰
[۱۶] ۳۳۱
[۱۷] ۳۳۱
باب ۵۵ سائر ما یکره معه الصلاة و ما لا یکره ۳۳۱
[۱] ۳۳۱
[۲] ۳۳۱
[۳] ۳۳۱
[۴] ۳۳۱
[۵] ۳۳۱
[۶] ۳۳۲
اشارة ۳۳۲

بیان ----- ۳۳۲
[۷] ----- ۳۳۲
[۸] ----- ۳۳۲
[۹] ----- ۳۳۲
[۱۰] ----- ۳۳۲
اشارة ----- ۳۳۲
بیان ----- ۳۳۳
[۱۱] ----- ۳۳۳
[۱۲] ----- ۳۳۳
[۱۳] ----- ۳۳۳
[۱۴] ----- ۳۳۳
[۱۵] ----- ۳۳۳
اشارة ----- ۳۳۳
بیان ----- ۳۳۴
[۱۶] ----- ۳۳۴
[۱۷] ----- ۳۳۴
اشارة ----- ۳۳۴
بیان ----- ۳۳۴
[۱۸] ----- ۳۳۴
[۱۹] ----- ۳۳۴
اشارة ----- ۳۳۴
بیان ----- ۳۳۴
[۲۰] ----- ۳۳۵
[۲۱] ----- ۳۳۵

اشارة ----- ۳۳۵
بیان ----- ۳۳۵
باب ۵۶ من لا يجد الساتر أو الطاهر أو يسهو عنه ----- ۳۳۵
[۱] ----- ۳۳۵
اشارة ----- ۳۳۵
بیان ----- ۳۳۵
[۲] ----- ۳۳۶
اشارة ----- ۳۳۶
بیان ----- ۳۳۶
[۳] ----- ۳۳۶
[۴] ----- ۳۳۶
[۵] ----- ۳۳۶
[۶] ----- ۳۳۷
[۷] ----- ۳۳۷
[۸] ----- ۳۳۷
[۹] ----- ۳۳۷
[۱۰] ----- ۳۳۷
[۱۱] ----- ۳۳۷
[۱۲] ----- ۳۳۷
[۱۳] ----- ۳۳۷
[۱۴] ----- ۳۳۸
اشارة ----- ۳۳۸
بیان ----- ۳۳۸
[۱۵] ----- ۳۳۸

اشارة ----- ۳۳۸
بيان ----- ۳۳۸
[۱۶] ----- ۳۳۸
[۱۷] ----- ۳۳۸
[۱۸] ----- ۳۳۹
اشارة ----- ۳۳۹
بيان ----- ۳۳۹
[۱۹] ----- ۳۳۹
اشارة ----- ۳۳۹
بيان ----- ۳۳۹
[۲۰] ----- ۳۳۹
باب ۵۷ المواضع التى يكره فيها الصلاة و ما لا تكره ----- ۳۴۰
[۱] ----- ۳۴۰
اشارة ----- ۳۴۰
بيان ----- ۳۴۰
[۲] ----- ۳۴۰
[۳] ----- ۳۴۰
اشارة ----- ۳۴۰
بيان ----- ۳۴۱
[۴] ----- ۳۴۱
[۵] ----- ۳۴۱
[۶] ----- ۳۴۱
اشارة ----- ۳۴۱
بيان ----- ۳۴۱

[۷] ۳۴۱
[۸] ۳۴۲
[۹] ۳۴۲
[۱۰] ۳۴۲
اشارة ۳۴۲
بيان ۳۴۲
[۱۱] ۳۴۲
[۱۲] ۳۴۲
اشارة ۳۴۲
بيان ۳۴۳
[۱۳] ۳۴۳
[۱۴] ۳۴۳
[۱۵] ۳۴۳
[۱۶] ۳۴۳
[۱۷] ۳۴۳
اشارة ۳۴۳
بيان ۳۴۴
[۱۸] ۳۴۴
[۱۹] ۳۴۴
اشارة ۳۴۴
بيان ۳۴۴
[۲۰] ۳۴۴
[۲۱] ۳۴۴
[۲۲] ۳۴۵

[۲۳] ---- ۳۴۵
[۲۴] ---- ۳۴۵
[۲۵] ---- ۳۴۵
اشارة ---- ۳۴۵
بيان ---- ۳۴۵
[۲۶] ---- ۳۴۵
[۲۷] ---- ۳۴۵
اشارة ---- ۳۴۶
بيان ---- ۳۴۶
[۲۸] ---- ۳۴۶
[۲۹] ---- ۳۴۶
[۳۰] ---- ۳۴۶
[۳۱] ---- ۳۴۶
اشارة ---- ۳۴۶
بيان ---- ۳۴۶
باب ۵۸ ما لا ينبغى الصلاة عنده و ما لا بأس به ---- ۳۴۷
[۱] ---- ۳۴۷
[۲] ---- ۳۴۷
[۳] ---- ۳۴۷
اشارة ---- ۳۴۷
بيان ---- ۳۴۷
[۴] ---- ۳۴۷
[۵] ---- ۳۴۸
اشارة ---- ۳۴۸

بیان ----- ۳۴۸
[۶] ----- ۳۴۸
[۷] ----- ۳۴۸
[۸] ----- ۳۴۸
اشارة ----- ۳۴۸
بیان ----- ۳۴۸
[۹] ----- ۳۴۹
[۱۰] ----- ۳۴۹
[۱۱] ----- ۳۴۹
[۱۲] ----- ۳۴۹
اشارة ----- ۳۴۹
بیان ----- ۳۴۹
[۱۳] ----- ۳۴۹
[۱۴] ----- ۳۵۰
[۱۵] ----- ۳۵۰
اشارة ----- ۳۵۰
بیان ----- ۳۵۰
[۱۶] ----- ۳۵۰
اشارة ----- ۳۵۰
بیان ----- ۳۵۰
[۱۷] ----- ۳۵۰
[۱۸] ----- ۳۵۱
اشارة ----- ۳۵۱
بیان ----- ۳۵۱

[۱۹] ---------- ۳۵۱
[۲۰] ---------- ۳۵۱
[۲۱] ---------- ۳۵۱
[۲۲] ---------- ۳۵۱
[۲۳] ---------- ۳۵۲
[۲۴] ---------- ۳۵۲
[۲۵] ---------- ۳۵۲
[۲۶] ---------- ۳۵۲
[۲۷] ---------- ۳۵۲
[۲۸] ---------- ۳۵۲
[۲۹] ---------- ۳۵۲
[۳۰] ---------- ۳۵۲
اشارة ---------- ۳۵۳
بيان ---------- ۳۵۳
باب ۵۹ كراهة الصلاة فى مواضع مخصوصة ---------- ۳۵۳
[۱] ---------- ۳۵۳
اشارة ---------- ۳۵۳
بيان ---------- ۳۵۳
[۲] ---------- ۳۵۳
[۳] ---------- ۳۵۴
[۴] ---------- ۳۵۴
اشارة ---------- ۳۵۴
بيان ---------- ۳۵۴
[۵] ---------- ۳۵۴

اشارة ----- ۳۵۴
بيان ----- ۳۵۴
[۶] ----- ۳۵۵
[۷] ----- ۳۵۵
[۸] ----- ۳۵۵
اشارة ----- ۳۵۵
بيان ----- ۳۵۵
[۹] ----- ۳۵۵
[۱۰] ----- ۳۵۵
[۱۱] ----- ۳۵۵
[۱۲] ----- ۳۵۶
اشارة ----- ۳۵۶
بيان ----- ۳۵۶
[۱۳] ----- ۳۵۶
باب ۶۰ صلاة كل من الرجل و المرأة بحذاء الآخر أو قريبا منه ----- ۳۵۶
[۱] ----- ۳۵۶
اشارة ----- ۳۵۶
بيان ----- ۳۵۶
[۲] ----- ۳۵۷
اشارة ----- ۳۵۷
بيان ----- ۳۵۷
[۳] ----- ۳۵۷
[۴] ----- ۳۵۷
[۵] ----- ۳۵۷

[۶] ۳۵۷
[۷] ۳۵۸
اشارة ۳۵۸
بيان ۳۵۸
[۸] ۳۵۸
[۹] ۳۵۸
اشارة ۳۵۸
بيان ۳۵۸
[۱۰] ۳۵۸
[۱۱] ۳۵۹
[۱۲] ۳۵۹
[۱۳] ۳۵۹
اشارة ۳۵۹
بيان ۳۵۹
[۱۴] ۳۵۹
[۱۵] ۳۵۹
[۱۶] ۳۶۰
اشارة ۳۶۰
بيان ۳۶۰
[۱۷] ۳۶۰
اشارة ۳۶۰
بيان ۳۶۰
[۱۸] ۳۶۰
[۱۹] ۳۶۰

اشارة ----- ۳۶۰
بیان ----- ۳۶۱
[۲۰] ----- ۳۶۱
اشارة ----- ۳۶۱
بیان ----- ۳۶۱
باب ۶۱ ما یستتر به المصلی ممن یمر بین یدیه ----- ۳۶۱
[۱] ----- ۳۶۱
اشارة ----- ۳۶۱
بیان ----- ۳۶۱
[۲] ----- ۳۶۲
اشارة ----- ۳۶۲
بیان ----- ۳۶۲
[۳] ----- ۳۶۲
[۴] ----- ۳۶۲
اشارة ----- ۳۶۲
بیان ----- ۳۶۲
[۵] ----- ۳۶۲
اشارة ----- ۳۶۳
بیان ----- ۳۶۳
[۶] ----- ۳۶۳
اشارة ----- ۳۶۳
بیان ----- ۳۶۳
[۷] ----- ۳۶۳
[۸] ----- ۳۶۳

اشارة ----- ۳۶۳
بيان ----- ۳۶۳
[۹] ----- ۳۶۴
اشارة ----- ۳۶۴
بيان ----- ۳۶۴
[۱۰] ----- ۳۶۴
[۱۱] ----- ۳۶۴
اشارة ----- ۳۶۴
بيان ----- ۳۶۵
باب ۶۲ بناء المساجد و أن الأرض كلها مسجد ----- ۳۶۵
[۱] ----- ۳۶۵
[۲] ----- ۳۶۵
اشارة ----- ۳۶۵
بيان ----- ۳۶۵
[۳] ----- ۳۶۵
[۴] ----- ۳۶۵
[۵] ----- ۳۶۶
اشارة ----- ۳۶۶
بيان ----- ۳۶۶
[۶] ----- ۳۶۶
[۷] ----- ۳۶۶
[۸] ----- ۳۶۶
اشارة ----- ۳۶۶
بيان ----- ۳۶۶

[۹] ---------- ۳۶۷
اشارة ---------- ۳۶۷
بيان ---------- ۳۶۷
[۱۰] ---------- ۳۶۷
[۱۱] ---------- ۳۶۷
اشارة ---------- ۳۶۷
بيان ---------- ۳۶۷
[۱۲] ---------- ۳۶۷
اشارة ---------- ۳۶۷
بيان ---------- ۳۶۸
[۱۳] ---------- ۳۶۸
اشارة ---------- ۳۶۸
بيان ---------- ۳۶۸
[۱۴] ---------- ۳۶۸
اشارة ---------- ۳۶۸
بيان ---------- ۳۶۸
[۱۵] ---------- ۳۶۸
اشارة ---------- ۳۶۹
بيان ---------- ۳۶۹
[۱۶] ---------- ۳۶۹
اشارة ---------- ۳۶۹
بيان ---------- ۳۶۹
[۱۷] ---------- ۳۶۹
اشارة ---------- ۳۶۹

بيان ----- ۳۷۰
[۱۸] ----- ۳۷۰
اشارة ----- ۳۷۰
بيان ----- ۳۷۰
[۱۹] ----- ۳۷۰
اشارة ----- ۳۷۰
بيان ----- ۳۷۰
[۲۰] ----- ۳۷۱
اشارة ----- ۳۷۱
بيان ----- ۳۷۱
باب ۶۳ أدب المساجد و توقيرها و توقير القبلة ----- ۳۷۱
[۱] ----- ۳۷۱
[۲] ----- ۳۷۱
[۳] ----- ۳۷۱
[۴] ----- ۳۷۱
[۵] ----- ۳۷۲
اشارة ----- ۳۷۲
بيان ----- ۳۷۲
[۶] ----- ۳۷۲
[۷] ----- ۳۷۲
[۸] ----- ۳۷۲
اشارة ----- ۳۷۲
بيان ----- ۳۷۲
[۹] ----- ۳۷۳

[۱۰] ---------- ۳۷۳
[۱۱] ---------- ۳۷۳
[۱۲] ---------- ۳۷۳
[۱۳] ---------- ۳۷۳
[۱۴] ---------- ۳۷۳
اشارة ---------- ۳۷۴
بيان ---------- ۳۷۴
[۱۵] ---------- ۳۷۴
[۱۶] ---------- ۳۷۴
اشارة ---------- ۳۷۴
بيان ---------- ۳۷۴
[۱۷] ---------- ۳۷۴
اشارة ---------- ۳۷۵
بيان ---------- ۳۷۵
[۱۸] ---------- ۳۷۵
[۱۹] ---------- ۳۷۵
[۲۰] ---------- ۳۷۵
[۲۱] ---------- ۳۷۵
[۲۲] ---------- ۳۷۵
[۲۳] ---------- ۳۷۶
[۲۴] ---------- ۳۷۶
اشارة ---------- ۳۷۶
بيان ---------- ۳۷۶
[۲۵] ---------- ۳۷۶

اشارة ۳۷۶
بيان ۳۷۶
[۲۶] ۳۷۶
اشارة ۳۷۶
بيان ۳۷۷
[۲۷] ۳۷۷
اشارة ۳۷۷
بيان ۳۷۷
[۲۸] ۳۷۷
اشارة ۳۷۷
بيان ۳۷۷
[۲۹] ۳۷۸
اشارة ۳۷۸
بيان ۳۷۸
[۳۰] ۳۷۸
[۳۱] ۳۷۸
[۳۲] ۳۷۸
[۳۳] ۳۷۸
[۳۴] ۳۷۸
اشارة ۳۷۹
بيان ۳۷۹
[۳۵] ۳۷۹
[۳۶] ۳۷۹
اشارة ۳۷۹

بیان ۳۷۹
[۳۷] ۳۷۹
[۳۸] ۳۷۹
اشارة ۳۷۹
بیان ۳۸۰
[۳۹] ۳۸۰
[۴۰] ۳۸۰
[۴۱] ۳۸۰
اشارة ۳۸۰
بیان ۳۸۰
باب ۶۴ فضل المساجد و الصلاة فیها ۳۸۱
[۱] ۳۸۱
[۲] ۳۸۱
اشارة ۳۸۱
بیان ۳۸۱
[۳] ۳۸۱
اشارة ۳۸۱
بیان ۳۸۱
[۴] ۳۸۲
اشارة ۳۸۲
بیان ۳۸۲
[۵] ۳۸۲
[۶] ۳۸۲
اشارة ۳۸۲

بیان ---------- ۳۸۲
[۷] ---------- ۳۸۲
[۸] ---------- ۳۸۳
اشارة ---------- ۳۸۳
بیان ---------- ۳۸۳
[۹] ---------- ۳۸۳
[۱۰] ---------- ۳۸۳
[۱۱] ---------- ۳۸۳
[۱۲] ---------- ۳۸۳
اشارة ---------- ۳۸۳
بیان ---------- ۳۸۴
[۱۳] ---------- ۳۸۴
اشارة ---------- ۳۸۴
بیان ---------- ۳۸۴
[۱۴] ---------- ۳۸۴
اشارة ---------- ۳۸۴
بیان ---------- ۳۸۴
باب ۶۵ الصلاة علی البعیر و الدابة و فی المحمل و ماشیا ---------- ۳۸۵
[۱] ---------- ۳۸۵
[۲] ---------- ۳۸۵
[۳] ---------- ۳۸۵
[۴] ---------- ۳۸۵
[۵] ---------- ۳۸۵
[۶] ---------- ۳۸۵

[۷] ---------- ۳۸۶
[۸] ---------- ۳۸۶
[۹] ---------- ۳۸۶
[۱۰] ---------- ۳۸۶
[۱۱] ---------- ۳۸۶
[۱۲] ---------- ۳۸۶
[۱۳] ---------- ۳۸۷
[۱۴] ---------- ۳۸۷
[۱۵] ---------- ۳۸۷
[۱۶] ---------- ۳۸۷
[۱۷] ---------- ۳۸۷
اشارة ---------- ۳۸۷
بیان ---------- ۳۸۷
[۱۸] ---------- ۳۸۸
[۱۹] ---------- ۳۸۸
[۲۰] ---------- ۳۸۸
[۲۱] ---------- ۳۸۸
[۲۲] ---------- ۳۸۸
[۲۳] ---------- ۳۸۸
[۲۴] ---------- ۳۸۸
[۲۵] ---------- ۳۸۹
[۲۶] ---------- ۳۸۹
[۲۷] ---------- ۳۸۹
اشارة ---------- ۳۸۹

بیان ----- ۳۸۹
باب ۶۶ الصلاة فی السفینة ----- ۳۸۹
[۱] ----- ۳۸۹
اشارة ----- ۳۸۹
بیان ----- ۳۹۰
[۲] ----- ۳۹۰
اشارة ----- ۳۹۰
بیان ----- ۳۹۰
[۳] ----- ۳۹۰
[۴] ----- ۳۹۰
اشارة ----- ۳۹۰
بیان ----- ۳۹۱
[۵] ----- ۳۹۱
اشارة ----- ۳۹۱
بیان ----- ۳۹۱
[۶] ----- ۳۹۱
[۷] ----- ۳۹۱
[۸] ----- ۳۹۱
[۹] ----- ۳۹۱
[۱۰] ----- ۳۹۲
[۱۱] ----- ۳۹۲
اشارة ----- ۳۹۲
بیان ----- ۳۹۲
[۱۲] ----- ۳۹۲

[۱۳] ---- ۳۹۲

[۱۴] ---- ۳۹۲

[۱۵] ---- ۳۹۳

اشارة ---- ۳۹۳

بيان ---- ۳۹۳

[۱۶] ---- ۳۹۳

[۱۷] ---- ۳۹۳

[۱۸] ---- ۳۹۳

[۱۹] ---- ۳۹۳

[۲۰] ---- ۳۹۳

[۲۱] ---- ۳۹۴

[۲۲] ---- ۳۹۴

[۲۳] ---- ۳۹۴

اشارة ---- ۳۹۴

بيان ---- ۳۹۴

[۲۴] ---- ۳۹۴

[۲۵] ---- ۳۹۴

[۲۶] ---- ۳۹۵

[۲۷] ---- ۳۹۵

[۲۸] ---- ۳۹۵

باب ۶۷ بدو القبلة ---- ۳۹۵

[۱] ---- ۳۹۵

[۲] ---- ۳۹۵

اشارة ---- ۳۹۵

بیان ---- ۳۹۶
[۳] ---- ۳۹۶
اشارة ---- ۳۹۶
بیان ---- ۳۹۶
[۴] ---- ۳۹۶
اشارة ---- ۳۹۶
بیان ---- ۳۹۷
[۵] ---- ۳۹۷
باب ۶۸ وجوب الاستقبال و حد القبلة ---- ۳۹۷
[۱] ---- ۳۹۷
[۲] ---- ۳۹۷
[۳] ---- ۳۹۷
[۴] ---- ۳۹۷
[۵] ---- ۳۹۸
[۶] ---- ۳۹۸
اشارة ---- ۳۹۸
بیان ---- ۳۹۸
[۷] ---- ۳۹۸
[۸] ---- ۳۹۸
اشارة ---- ۳۹۸
بیان ---- ۳۹۸
[۹] ---- ۳۹۹
اشارة ---- ۳۹۹
بیان ---- ۳۹۹

[۱۰] ۳۹۹
اشاره ۳۹۹
بیان ۳۹۹
[۱۱] ۳۹۹
[۱۲] ۴۰۰
[۱۳] ۴۰۰
[۱۴] ۴۰۰
اشارة ۴۰۰
بیان ۴۰۰
باب ۶۹ معرفة القبلة و قبلة المتحير ۴۰۰
[۱] ۴۰۰
[۲] ۴۰۱
اشارة ۴۰۱
بیان ۴۰۱
[۳] ۴۰۱
[۴] ۴۰۱
[۵] ۴۰۱
[۶] ۴۰۲
[۷] ۴۰۲
[۸] ۴۰۲
[۹] ۴۰۲
اشارة ۴۰۲
بیان ۴۰۲
[۱۰] ۴۰۲

اشارة ----- ۴۰۲
بيان ----- ۴۰۲
باب ۷۰ من تبين خطؤه فی القبلة ----- ۴۰۳
[۱] ----- ۴۰۳
[۲] ----- ۴۰۳
[۳] ----- ۴۰۳
[۴] ----- ۴۰۳
[۵] ----- ۴۰۴
[۶] ----- ۴۰۴
اشارة ----- ۴۰۴
بيان ----- ۴۰۴
[۷] ----- ۴۰۴
[۸] ----- ۴۰۴
[۹] ----- ۴۰۴
[۱۰] ----- ۴۰۴
[۱۱] ----- ۴۰۵
[۱۲] ----- ۴۰۵
اشارة ----- ۴۰۵
بيان ----- ۴۰۵
باب ۷۱ بدو الأذان و الإقامة و فضلهما ----- ۴۰۵
[۱] ----- ۴۰۵
[۲] ----- ۴۰۵
[۳] ----- ۴۰۶
اشارة ----- ۴۰۶

بيان ---- ۴۰۶
[۴] ---- ۴۰۶
[۵] ---- ۴۰۶
[۶] ---- ۴۰۶
[۷] ---- ۴۰۷
[۸] ---- ۴۰۷
[۹] ---- ۴۰۷
اشارة ---- ۴۰۷
بيان ---- ۴۰۷
باب ۷۲ رفع الصوت بالأذان و حكايته للسامع ---- ۴۰۷
[۱] ---- ۴۰۷
[۲] ---- ۴۰۷
[۳] ---- ۴۰۸
[۴] ---- ۴۰۸
[۵] ---- ۴۰۸
اشارة ---- ۴۰۸
بيان ---- ۴۰۸
[۶] ---- ۴۰۸
[۷] ---- ۴۰۸
اشارة ---- ۴۰۹
بيان ---- ۴۰۹
[۸] ---- ۴۰۹
اشارة ---- ۴۰۹
بيان ---- ۴۰۹

[۹] ----- ۴۰۹
[۱۰] ----- ۴۰۹
[۱۱] ----- ۴۰۹
باب ۷۳ ثواب المؤذن ----- ۴۱۰
[۱] ----- ۴۱۰
اشارة ----- ۴۱۰
بیان ----- ۴۱۰
[۲] ----- ۴۱۰
[۳] ----- ۴۱۰
اشارة ----- ۴۱۰
بیان ----- ۴۱۰
[۴] ----- ۴۱۱
[۵] ----- ۴۱۱
[۶] ----- ۴۱۱
[۷] ----- ۴۱۱
[۸] ----- ۴۱۱
[۹] ----- ۴۱۱
[۱۰] ----- ۴۱۲
[۱۱] ----- ۴۱۲
اشارة ----- ۴۱۲
بیان ----- ۴۱۳
[۱۲] ----- ۴۱۳
باب ۷۴ صفة الأذان و الإقامة ----- ۴۱۳
[۱] ----- ۴۱۳

[۲] ---------- ۴۱۴
[۳] ---------- ۴۱۴
[۴] ---------- ۴۱۴
اشارة ---------- ۴۱۴
بيان ---------- ۴۱۴
[۵] ---------- ۴۱۴
اشارة ---------- ۴۱۴
بيان ---------- ۴۱۴
[۶] ---------- ۴۱۵
اشارة ---------- ۴۱۵
بيان ---------- ۴۱۵
[۷] ---------- ۴۱۵
اشارة ---------- ۴۱۵
بيان ---------- ۴۱۵
[۸] ---------- ۴۱۵
اشارة ---------- ۴۱۵
بيان ---------- ۴۱۶
[۹] ---------- ۴۱۶
[۱۰] ---------- ۴۱۶
[۱۱] ---------- ۴۱۶
اشارة ---------- ۴۱۶
بيان ---------- ۴۱۶
[۱۲] ---------- ۴۱۶
[۱۳] ---------- ۴۱۷

[۱۴] ---- ۴۱۷
اشارة ---- ۴۱۷
بيان ---- ۴۱۷
[۱۵] ---- ۴۱۷
[۱۶] ---- ۴۱۸
[۱۷] ---- ۴۱۸
[۱۸] ---- ۴۱۸
[۱۹] ---- ۴۱۸
[۲۰] ---- ۴۱۸
اشارة ---- ۴۱۸
بيان ---- ۴۱۸
[۲۱] ---- ۴۱۸
اشارة ---- ۴۱۸
بيان ---- ۴۱۹
[۲۲] ---- ۴۱۹
اشارة ---- ۴۱۹
بيان ---- ۴۱۹
[۲۳] ---- ۴۱۹
اشارة ---- ۴۱۹
بيان ---- ۴۱۹
[۲۴] ---- ۴۲۰
[۲۵] ---- ۴۲۰
اشارة ---- ۴۲۰
بيان ---- ۴۲۰

[۲۶] ---------- ۴۲۰
[۲۷] ---------- ۴۲۰
اشارة ---------- ۴۲۰
بيان ---------- ۴۲۰
[۲۸] ---------- ۴۲۱
[۲۹] ---------- ۴۲۱
اشارة ---------- ۴۲۱
بيان ---------- ۴۲۱
[۳۰] ---------- ۴۲۱
اشارة ---------- ۴۲۱
بيان ---------- ۴۲۱
باب ۷۵ الفصل بين الأذان و الإقامة ---------- ۴۲۱
[۱] ---------- ۴۲۱
[۲] ---------- ۴۲۲
[۳] ---------- ۴۲۲
[۴] ---------- ۴۲۲
[۵] ---------- ۴۲۲
[۶] ---------- ۴۲۲
اشارة ---------- ۴۲۲
بيان ---------- ۴۲۲
[۷] ---------- ۴۲۳
اشارة ---------- ۴۲۳
بيان ---------- ۴۲۳
[۸] ---------- ۴۲۳

[۹] ۴۲۳
[۱۰] ۴۲۳
[۱۱] ۴۲۴
اشارة ۴۲۴
بيان ۴۲۴
[۱۲] ۴۲۴
اشارة ۴۲۴
بيان ۴۲۴
باب ۷۶ شرائط الأذان و الإقامة و آدابهما ۴۲۵
[۱] ۴۲۵
اشارة ۴۲۵
بيان ۴۲۵
[۲] ۴۲۵
[۳] ۴۲۵
[۴] ۴۲۶
[۵] ۴۲۶
[۶] ۴۲۶
[۷] ۴۲۶
[۸] ۴۲۶
[۹] ۴۲۶
[۱۰] ۴۲۶
[۱۱] ۴۲۶
[۱۲] ۴۲۷
[۱۳] ۴۲۷

[۱۴] ---- ۴۲۷
اشارة ---- ۴۲۷
بيان ---- ۴۲۷
[۱۵] ---- ۴۲۷
[۱۶] ---- ۴۲۷
[۱۷] ---- ۴۲۸
اشارة ---- ۴۲۸
بيان ---- ۴۲۸
[۱۸] ---- ۴۲۸
[۱۹] ---- ۴۲۸
[۲۰] ---- ۴۲۸
[۲۱] ---- ۴۲۸
[۲۲] ---- ۴۲۹
[۲۳] ---- ۴۲۹
[۲۴] ---- ۴۲۹
اشارة ---- ۴۲۹
بيان ---- ۴۲۹
[۲۵] ---- ۴۲۹
[۲۶] ---- ۴۲۹
[۲۷] ---- ۴۳۰
[۲۸] ---- ۴۳۰
[۲۹] ---- ۴۳۰
[۳۰] ---- ۴۳۰
[۳۱] ---- ۴۳۰

[۳۲] ---- ۴۳۰
اشارة ---- ۴۳۰
بيان ---- ۴۳۰
[۳۳] ---- ۴۳۱
اشارة ---- ۴۳۱
بيان ---- ۴۳۱
[۳۴] ---- ۴۳۱
[۳۵] ---- ۴۳۱
اشارة ---- ۴۳۱
بيان ---- ۴۳۱
[۳۶] ---- ۴۳۱
[۳۷] ---- ۴۳۲
[۳۸] ---- ۴۳۲
باب ۷۷ مواضع الأذان و الإقامة و متى يجوز تركهما ---- ۴۳۲
[۱] ---- ۴۳۲
[۲] ---- ۴۳۲
[۳] ---- ۴۳۲
اشارة ---- ۴۳۲
بيان ---- ۴۳۲
[۴] ---- ۴۳۳
[۵] ---- ۴۳۳
[۶] ---- ۴۳۳
[۷] ---- ۴۳۳
[۸] ---- ۴۳۳

[۹] ---------- ۴۳۳
[۱۰] ---------- ۴۳۳
[۱۱] ---------- ۴۳۴
[۱۲] ---------- ۴۳۴
[۱۳] ---------- ۴۳۴
[۱۴] ---------- ۴۳۴
[۱۵] ---------- ۴۳۴
اشارة ---------- ۴۳۴
بیان ---------- ۴۳۴
[۱۶] ---------- ۴۳۵
[۱۷] ---------- ۴۳۵
[۱۸] ---------- ۴۳۵
اشارة ---------- ۴۳۵
بیان ---------- ۴۳۵
[۱۹] ---------- ۴۳۵
[۲۰] ---------- ۴۳۵
اشارة ---------- ۴۳۵
بیان ---------- ۴۳۶
[۲۱] ---------- ۴۳۶
اشارة ---------- ۴۳۶
بیان ---------- ۴۳۶
[۲۲] ---------- ۴۳۶
[۲۳] ---------- ۴۳۶
[۲۴] ---------- ۴۳۶

اشارة ۴۳۷
بيان ۴۳۷
[۲۵] ۴۳۷
[۲۶] ۴۳۷
[۲۷] ۴۳۷
اشارة ۴۳۷
بيان ۴۳۷
[۲۸] ۴۳۸
[۲۹] ۴۳۸
[۳۰] ۴۳۸
باب ۷۸ سقوط الأذان و الإقامة عن النساء ۴۳۸
[۱] ۴۳۸
[۲] ۴۳۸
[۳] ۴۳۸
[۴] ۴۳۸
[۵] ۴۳۹
[۶] ۴۳۹
باب ۷۹ وقت الأذان و أن المؤذن مؤتمن ۴۳۹
[۱] ۴۳۹
[۲] ۴۳۹
اشارة ۴۳۹
بيان ۴۳۹
[۳] ۴۳۹
[۴] ۴۳۹

[۵] ۴۴۰
اشارة ۴۴۰
بیان ۴۴۰
[۶] ۴۴۰
[۷] ۴۴۰
اشارة ۴۴۰
بیان ۴۴۰
[۸] ۴۴۰
[۹] ۴۴۱
اشارة ۴۴۱
بیان ۴۴۱
باب ۸۰ من نسی الأذان و الإقامة أو سها فیهما أو شک ۴۴۱
[۱] ۴۴۱
[۲] ۴۴۱
[۳] ۴۴۱
[۴] ۴۴۱
اشارة ۴۴۱
بیان ۴۴۲
[۵] ۴۴۲
[۶] ۴۴۲
[۷] ۴۴۲
[۸] ۴۴۲
[۹] ۴۴۲
اشارة ۴۴۳

بیان ----- ۴۴۳
[۱۰] ----- ۴۴۳
[۱۱] ----- ۴۴۳
[۱۲] ----- ۴۴۳
اشارة ----- ۴۴۳
بیان ----- ۴۴۳
[۱۳] ----- ۴۴۴
[۱۴] ----- ۴۴۴
[۱۵] ----- ۴۴۴
[۱۶] ----- ۴۴۴
[۱۷] ----- ۴۴۴
باب ۸۱ علل الأذان و الإقامة ----- ۴۴۴
[۱] ----- ۴۴۴
باب ۸۲ النوادر ----- ۴۴۵
[۱] ----- ۴۴۵
[۲] ----- ۴۴۵
اشارة ----- ۴۴۵
بیان ----- ۴۴۵
تعریف مرکز ----- ۴۴۶

الوافی المجلد ۷

اشارة

سرشناسه : فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، ۱۰۰۶-۱۰۹۱ق.

عنوان و نام پدیدآور : ...الوافی/ محمدمحسن المشتهر بالفیض‌الکاشانی؛ تحقیق مکتبة‌الامام‌امیرالمومنین‌علی علیه‌السلام (اصفهان)، سیدضیاءالدین حسینی «علامه»؛ اشراف السیدکمال‌الدین فقیه‌ایمانی.

مشخصات نشر : اصفهان: عطر عترت، ۱۴۳۰ق.= ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۲۶ ج.

شابک : ۲۰۰۰۰۰۰ ریال: دوره۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۳-۸ : ؛ ج. ۱۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۴-۵ : ؛ ج. ۲۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۵-۲ : ؛ ج. ۳۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۶-۹ : ؛ ج. ۴۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۷-۶ : ؛ ج. ۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۳-۳ : ؛ ج. ۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۴-۰ : ؛ ج. ۷۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۵-۷ : ؛ ج. ۸۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۶-۴ : ؛ ج. ۹۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۷-۱ : ؛ ج. ۱۰۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۸-۸ : ؛ ج. ۱۱۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۹-۵ : ؛ ج. ۱۲۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۰-۱ : ؛ ج. ۱۳۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۱-۸ : ؛ ج. ۱۴۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۲-۵ : ؛ ج. ۱۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۳-۲ : ؛ ج. ۱۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۴-۹ : ؛ ج. ۱۷۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۵-۶ : ؛ ج. ۱۸۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۶-۳ : ؛ ج. ۱۹۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۷-۰ : ؛ ج. ۲۰۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۸-۷ : ؛ ج. ۲۱۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۹-۴ : ؛ ج. ۲۲۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۰-۰ : ؛ ج. ۲۳۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۱-۷ : ؛ ج. ۲۴۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۲-۴ : ؛ ج. ۲۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۳-۱ : ؛ ج. ۲۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۴-۸ :

یادداشت : عربی.

یادداشت : کتابنامه.

مندرجات : ج. ۱. کتاب‌العقل والعلم والتوحید.- ج. ۲ و ۳. کتاب‌الحجة.- ج. ۴ و ۵. کتاب‌الایمان والکفر.- ج. ۶. کتاب‌الطهارة والتزین.- ج. ۷، ۸ و ۹. کتاب‌الصلاة والدعاء والقرآن.- ج. ۱۰. کتاب‌الزکاة والخمس والمیراث.- ج. ۱۱. کتاب‌الصیام والاعتکاف والمعاهدات.- ج. ۱۲، ۱۳ و ۱۴. کتاب‌الحج والعمرة والزیارات.- ج. ۱۵و ۱۶. کتاب‌الحسبة والاحکام والشهادات.- ج. ۱۷و ۱۸. کتاب‌المعایش والمکاسب والمعاملات.- ج. ۱۹ و ۲۰. کتاب‌المطاعم والمشارب والتجملات.- ج. ۲۱، ۲۲ و ۲۳. کتاب‌النکاح والطلاق والولادات.- ج. ۲۴ و ۲۵. کتاب‌الجنائز والفرائض والوصیات.- ج. ۲۶. کتاب‌الروضة.

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۰ق.

شناسه افزوده : علامه، سیدضیاءالدین، ۱۲۹۰ - ۱۳۷۷.

شناسه افزوده : فقیه‌ایمانی، سیدکمال

شناسه افزوده : Faghih Imani, Kamal

شناسه افزوده : کتابخانه عمومی امام امیرالمومنین علی علیه‌السلام(اصفهان)

رده بندی کنگره : BP۱۳۴/ف۹و۲ ۱۳۸۸

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۱۹۱۱۰۹۴

اشارة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ

الحمد لله و الصلاة و السلام علی رسول اللّه ثم علی أهل بیت رسول اللّه ثم علی رواة أحکام اللّه ثم علی من انتفع بمواعظ اللّه

کتاب الصلاة و الدعاء و القرآن

اشارة

و هو الخامس من أجزاء کتاب الوافی تصنیف محمد بن مرتضی المدعو بمحسن أیده اللّه تعالی

الآیات

اشارة

قال اللّه عز و جل إِنَّ الصَّلاةَ کانَتْ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ کِتاباً مَوْقُوتاً.

و قال سبحانه حافِظُوا عَلَی الصَّلَواتِ وَ الصَّلاةِ الْوُسْطی وَ قُومُوا لِلّهِ قانِتِینَ.

و قال تعالی وَ أْمُرْ أَهْلَکَ بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَیْها لا نَسْئَلُکَ رِزْقاً نَحْنُ نَرْزُقُکَ وَ الْعاقِبَةُ لِلتَّقْوی.

بیان

مَوْقُوتاً أی مفروضا أو مؤقتا فلا تضیعوها و لا تخلوا بشرائطها و أوقاتها

الوافی، ج۷، ص: ۱۶

و المحافظة علیها هی أداؤها لوقتها و المداومة علیها و الاعتناء بشأنها بمراقبتها و التطلع إلیها و التهیؤ لها قبل دخول وقتها.

و الْوُسْطی فسرت بکل من الخمس و بالجمعة و أصح تفاسیرها الظهر الشامل للجمعة کما یأتی.

و القنوت هو القیام فی الصلاة و الدعاء فیها قائما و الخشوع و تعیین وقته فی الصلاة و کیفیته و أدائه عرفت بالتفسیر النبوی کسائر الأحکام المنزلة المجملة.

وَ أْمُرْ أَهْلَکَ

عن أبی جعفر أمر اللّه أن یخص أهله دون الناس لیعلم الناس أن لأهله عند اللّه منزلة لیست للناس فأمرهم مع الناس ثم أمرهم خاصة

و روی أنه لما نزلت هذه الآیة کان رسول اللّه ص یأتی باب فاطمة و علی ع تسعة أشهر عند کل صلاة و یقول الصلاة الصلاة رحمکم اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۱۹

أبواب فضل الصلاة و فرضها و بدؤها و عللها و نوافلها و تمامها و قصرها

الآیات

قال اللّه تعالی إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْکَرِ.

و قال سبحانه أَقِمِ الصَّلاةَ طَرَفَیِ النَّهارِ وَ زُلَفاً مِنَ اللَّیْلِ إِنَّ الْحَسَناتِ یُذْهِبْنَ السَّیِّئاتِ.

و قال عز و جل قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خاشِعُونَ إلی قوله و الَّذِينَ هُمْ عَلى صَلَواتِهِمْ يُحافِظُونَ أُولئِكَ هُمُ الْوارِثُونَ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيها خالِدُونَ.

و قال عز اسمه وَ إِذا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُناحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكافِرِينَ كانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِيناً.

باب ۱ فضل الصلاة و السجود

[۱]

۵۳۸۵- ۱ الکافی، ۳/ ۲۶۴/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن السراد عن الفقیه، ۱/ ۲۱۰/ ۶۳۴ ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن أفضل ما یتقرب به العباد إلی ربهم و أحب ذلک إلی اللّه تعالی ما هو فقال ما أعلم شیئا بعد المعرفة أفضل من هذه الصلاة أ لا تری أن العبد الصالح عیسی بن مریم ع قال وَ أَوْصانِي بِالصَّلاةِ الکافی، وَ الزَّكاةِ ما دُمْتُ حَيًّا

[۲]

اشارة

۵۳۸۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۳۶/ ۱/ ۱ ابن محبوب عن العباس بن معروف عن ابن المغیرة عن ابن وهب أنه سأل أبا عبد اللّه ع عن أفضل ما یتقرب به العباد إلی ربهم فقال لا أعلم شیئا بعد المعرفة أفضل من الصلاة

الوافی، ج۷، ص: ۲۲

بیان

أرید بالمعرفة معرفة الإمام ع فإنها المتبادر منها فی عرفهم ع و یحتمل معرفة اللّه سبحانه أو الأعم منهما و من سائر المعارف الدینیة و الأول یستلزم الأخیرین غالبا و لذا یطلقونها علیه فی الأکثر

[۳]

۵۳۸۷- ۳ الکافی، ۳/ ۲۶۴/ ۲/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن هارون بن خارجة عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول أحب الأعمال إلی اللّه عز و جل الصلاة و هی آخر وصایا الأنبیاء فما أحسن من الرجل أن یغتسل أو یتوضأ فیسبغ الوضوء ثم یتنحی حیث لا یراه أنیس- فیشرف علیه و هو راکع أو ساجد إن العبد إذا سجد فأطال السجود نادی إبلیس یا ویله أطاع و عصیت و سجد و أبیت

[۴]

اشارة

۵۳۸۸- ۴ الفقیه، ۱/ ۲۱۰/ ۶۳۸ الحدیث مرسلا

بیان

فی بعض نسخ الکافی إبلیس مکان أنیس و هو تصحیف و فی بعض نسخ الفقیه إنسی و فی بعض نسخه فیشرف اللّه علیه بإثبات لفظة الجلالة.

و لکل وجه و إن کان إثبات الجلالة و الإنسی أوجه و المستتر فی یشرف بدون الجلالة یعود إلی الإنسی أو الأنیس و الغرض علی التقادیر البعد عن شائبة الریاء

[۵]

۵۳۸۹- ۵ الکافی، ۳/ ۲۶۴/ ۳/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن الوشاء قال

الوافی، ج۷، ص: ۲۳

سمعت الرضا ع یقول أقرب ما یکون العبد من اللّه عز و جل و هو ساجد و ذلک قوله تعالی وَ اسْجُدْ وَ اقْتَرِبْ

[۶]

۵۳۹۰- ۶ الفقیه، ۱/ ۲۰۹/ ۶۲۸ الحدیث مرسلا عن الصادق ع

[۷]

اشارة

۵۳۹۱- ۷ الکافی، ۳/ ۲۶۵/ ۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن یزید بن خلیفة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا قام المصلی إلی الصلاة- نزلت علیه الرحمة من أعنان السماء إلی أعنان الأرض و حفت به الملائکة و ناداه ملک لو یعلم هذا المصلی ما فی الصلاة ما انفتل

بیان

أعنان السماء نواحیها و الحف الإحاطة و الانفتال الانصراف یعنی لو یعلم ما فیها من الفضل و الخیر و الرحمة و البرکة و الثواب و القرب ما انصرف منها أبدا

[۸]

۵۳۹۲- ۸ الکافی، ۳/ ۲۶۵/ ۵/ ۱ محمد بن الحسن عن سهل عن السراد عن أبی حمزة عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص إذا قام العبد المؤمن فی صلاته نظر اللّه إلیه أو قال أقبل اللّه علیه حتی ینصرف و أظلته الرحمة من فوق رأسه إلی أفق السماء و الملائکة تحفه من حوله إلی أفق السماء و وکل اللّه به ملکا قائما علی رأسه یقول أیها المصلی لو تعلم من ینظر إلیک و من تناجی ما التفت و لا زلت من موضعک أبدا

الوافی، ج۷، ص: ۲۴

[۹]

اشارة

۵۳۹۳- ۹ الکافی، ۳/ ۲۶۵/ ۶/ ۱ أبو داود عن الحسین بن سعید عن محمد بن الفضیل عن الفقیه، ۱/ ۲۱۰/ ۶۳۷ أبی الحسن الرضا ع قال الصلاة قربان کل تقی

بیان

یعنی یتقرب بها إلی اللّه سبحانه کل من یلازم التقوی

[۱۰]

۵۳۹۴- ۱۰ الکافی، ۳/ ۲۶۵/ ۷/ ۱ عنه عن الحسین عن صفوان عن ابن مسکان [سنان] عن إسماعیل بن عمار التهذیب، ۲/ ۲۳۶/ ۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن ابن سنان عن إسماعیل بن عمار عن أبی بصیر قال الفقیه، ۱/ ۲۰۹/ ۶۳۰ قال أبو عبد اللّه ع صلاة فریضة خیر من عشرین حجة و حجة خیر من بیت مملوء من ذهب- تصدق منه حتی یفنی

الوافی، ج۷، ص: ۲۵

[۱۱]

اشارة

۵۳۹۵- ۱۱ التهذیب، ۵/ ۲۱/ ۷/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن مسکان عن إسماعیل بن جابر عن أبی بصیر و عن إسحاق بن عمار عن أبی بصیر و عثمان بن عیسی عن یونس بن ظبیان کلهم عن أبی عبد اللّه ع مثله إلا أنه خال عن المملوء و قال یتصدق به حتی لا یبقی منه شیء

بیان

إن قیل کیف تکون الصلاة الفریضة خیرا من عشرین حجة مع أن الحجة مشتملة علی الصلاة الفریضة و غیرها من العبادات قلنا ینبغی أن یراد بالصلاة الفریضة الیومیة منها کما هو المتبادر منها و أن یراد بالحجة المتطوع بها منها دون حجة الإسلام إذ لا تعدد فیها حتی یوزن متعددها بشیء. و الصلاة التی فی الحجة المتطوع بها لیست بفریضة بل هی تابعة للحجة لم یفرضها اللّه تعالی و إنما جعلها الحاج علی نفسه بإحرامه للحجة فصارت شرطا لصحة الحجة باقیة علی مندوبیتها و علی هذا یکون الغرض من الحدیث الحث علی المحافظة علی الصلوات المفروضات بالإتیان بشرائطها و حدودها و آدابها و حفظ مواقیتها فإن کثیرا من الحاج یضیعون فرائضهم الیومیة فی طریقهم إلی الحج إما بتفویت أوقاتها أو بأدائها علی المرکب أو فی المحمل أو بالتیمم أو مع عدم طهارة الثوب أو البدن أو مع الخوف إلی غیر ذلک و إنما یترتب الثواب الوارد للحاج علی حجته المندوبة إذا لم یخل بشیء من فرائضه الیومیة و إلا فالصلاة المفروضة التامة فی الجماعة أو فی البیت أفضل من عشرین حجة یتطوع بها

[۱۲]

اشارة

۵۳۹۶- ۱۲ الکافی، ۳/ ۲۶۶/ ۸/ ۱ جماعة عن ابن عیسی عن الحسین عن فضالة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال مر بالنبی ص

الوافی، ج۷، ص: ۲۶

رجل و هو یعالج بعض حجراته فقال یا رسول اللّه أ لا أکفیک فقال شأنک فلما فرغ قال له رسول اللّه ص حاجتک قال الجنة فأطرق رسول اللّه ص ثم قال نعم- فلما ولی قال له یا عبد اللّه أعنا بطول السجود

بیان

یعالج بعض حجراته یعنی یعمره بالبناء و نحوه شأنک یعنی ألزم شأنک و طول السجود یعم ما یکون فی الصلاة و خارجها فإن السجود برأسه عبادة و یحتمل أن یکون المراد بالسجود هنا الصلاة فإنه کثیرا ما یعبر عن الصلاة بالرکوع و السجود کما یأتی فی تضاعیف الأخبار

[۱۳]

۵۳۹۷- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۳۶/ ۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال الفقیه، ۱/ ۲۱۰/ ۶۳۵ أتی رسول اللّه ص رجل فقال ادع اللّه أن یدخلنی الجنة فقال أعنی بکثرة السجود

[۱۴]

اشارة

۵۳۹۸- ۱۴ التهذيب، ۲/ ۳۱۳/ ۱۳۱/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن

الوافی، ج‌۷، ص: ۲۷

حسان عن أبی محمد الرازی عن النوفلی عن السكونی عن أبی عبد اللّه ع قال قال علی ص إنی لأكره للرجل أن رأى جبهته جلحاء ليس فيها أثر السجود

بيان

الجلحاء بالجيم أولا ثم المهملة الملساء و الأرض التی لا نبات لها

[۱۵]

اشارة

۵۳۹۹- ۱۵ الكافی، ۳/ ۲۶۶/ ۹/ ۱ التهذيب، ۲/ ۲۳۸/ ۱۱/ ۱ القميان عن صفوان عن حمزة بن حمران عن عبيد بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقيه، ۱/ ۲۱۱/ ۶۳۹ قال رسول اللّه ص مثل الصلاة مثل عمود الفسطاط إذا ثبت العمود نفعت الأطناب و الأوتاد و الغشاء و إذا انكسر لم ينفع طنب و لا وتد و لا غشاء

بيان

الفسطاط بضم الفاء و كسرها البيت من الشعر و الخيمة العظيمة يعنی مثلها فيما بين سائر العبادات مثل العمود فيما بين سائر أجزاء الفسطاط

[۱۶]

۵۴۰۰- ۱۶ الكافی، ۳/ ۴۸۷/ ۳/ ۱ الثلاثة عن جميل بن دراج عن عائذ الأحمسی قال دخلت على أبی عبد اللّه ع و أنا أريد أن أسأله عن صلاة

الوافی، ج‌۷، ص: ۲۸

الليل فقلت السلام عليك يا ابن رسول اللّه فقال و عليك السلام إی و اللّه إنا لولده و ما نحن بذوی قرابته ثلاث مرات قالها ثم قال من غير أن أسأله إذا لقيت اللّه بالصلوات الخمس المفروضات لم يسألك عما سوى ذلك

[۱۷]

۵۴۰۱- ۱۷ الفقيه، ۱/ ۲۰۵/ ۶۱۵ عائذ الأحمسی قال دخلت على أبی عبد اللّه ع و أنا أريد أن أسأله عن الصلاة فبدأنی فقال إذا لقيت اللّه الحديث

[۱۸]

۵۴۰۲- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۲۰۵/ ۶۱۴ معمر بن یحیی قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا جئت بالخمس الصلوات لم تسأل عن صلاة و إذا جئت بصوم شهر رمضان لم تسأل عن صوم

[۱۹]

۵۴۰۳- ۱۹ التهذیب، ۴/ ۱۵۳/ ۷/ ۱ التیملی عن محمد بن خالد الأصم عن ثعلبة بن میمون عن معمر بن یحیی أنه سمع أبا جعفر ع یقول لا یسأل اللّه عبدا عن صلاة بعد الفریضة و لا عن صدقة بعد الزکاة و لا عن صوم بعد شهر رمضان

[۲۰]

۵۴۰۴- ۲۰ التهذیب، ۴/ ۱۵۴/ ۱۱/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۹

حماد بن عثمان عن معمر بن یحیی قال سمعت أبا جعفر ع یقول لا یسأل اللّه عبدا عن صلاة بعد الخمس و لا عن صوم بعد رمضان

[۲۱]

۵۴۰۵- ۲۱ التهذیب، ۴/ ۱۵۴/ ۱۰/ ۱ عنه عن أحمد بن الحسن عن أبیه عن صفوان عن القاسم بن الفضیل عن الفضیل بن یسار عن أبی عبد اللّه ع قال قال أبو جعفر ع من صلی الخمس و صام شهر رمضان و حج البیت و نسک نسکنا و اهتدی إلینا قبل اللّه منه کما یقبل من الملائکة

[۲۲]

۵۴۰۶- ۲۲ الفقیه، ۱/ ۲۰۸/ ۶۲۶ قال الصادق ع أول ما یحاسب به العبد علی الصلاة فإذا قبلت منه قبل سائر عمله و إذا ردت علیه رد علیه سائر عمله

[۲۳]

۵۴۰۷- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۲۳۷/ ۵/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ابن زرارة عن عیسی بن عبد اللّه الهاشمی عن أبیه عن جده عن علی ع قال قال رسول اللّه ص إن عمود الدین الصلاة و هی أول ما ینظر فیه من عمل ابن آدم فإن صحت نظر فی عمله- و إن لم تصح لم ینظر فی بقیة عمله

[۲۴]

۵۴۰۸- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۲۳۷/ ۶/ ۱ بهذا الإسناد عن علی ع قال قال رسول اللّه ص انتظار الصلاة بعد الصلاة کنز من کنوز الجنة

[۲۵]

۵۴۰۹- ۲۵ الکافی، ۳/ ۲۶۶/ ۱۱/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۳۸/ ۱۲/ ۱ الثلاثة

الوافی، ج۷، ص: ۳۰

عن حفص بن البختری عن الفقیه، ۱/ ۲۱۱/ ۶۴۱ أبی عبد اللّه ع قال من قبل اللّه منه صلاة واحدة لم یعذبه و من قبل منه حسنة لم یعذبه

[۲۶]

۵۴۱۰- ۲۶ الکافی، ۳/ ۲۶۶/ ۱۲/ ۱ محمد عن سلمة بن الخطاب عن الحسین بن سیف عن أبیه عمن سمع أبا عبد اللّه ع یقول من صلی رکعتین یعلم ما یقول فیهما انصرف و لیس بینه و بین اللّه ذنب

[۲۷]

اشارة

۵۴۱۱- ۲۷ الکافی، ۳/ ۲۶۶/ ۱۳/ ۱ محمد عن بنان عن أبیه عن ابن المغیرة عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۱/ ۲۰۷/ ۶۲۲ قال رسول اللّه ص الصلاة میزان من وفی استوفی

بیان

قال فی الفقیه یعنی بذلک أن یکون رکوعه مثل سجوده و لبثه فی الأولی و الثانیة سواء من وفی بذلک استوفی الأجر.

الوافی، ج۷، ص: ۳۱

أقول و الأظهر أن یکون المراد أنها معیار لتقرب العبد إلی اللّه سبحانه و منزلته لدیه و استحقاقه الأجر و الثواب منه جل و عز فمن وفی بشرائطها و آدابها و حافظ علیها کما ینبغی استوفی بذلک تمام الأجر و الثواب و کمال التقرب إلیه سبحانه و من نقص من ذلک بقدر ما نقص أو المراد أنها معیار لقبول سائر العبادات فمن وفی بها کما ینبغی قبل سائر عباداته و استوفی أجر الجمیع فیکون علی وتیرة الأخبار السابقة

[۲۸]

۵۴۱۲- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۲۳۷/ ۷/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن وهیب بن حفص عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص لو کان علی باب دار أحدکم نهر- فاغتسل منه فی کل یوم خمس مرات کان یبقی فی جسده شیء من الدرن قلنا لا قال فإن مثل الصلاة کمثل النهر الجاری کلما صلی صلاة کفرت ما بینهما من الذنوب

[۲۹]

۵۴۱۳- ۲۹ الفقیه، ۱/ ۲۱۱/ ۶۴۰ الحدیث مرسلا علی اختلاف فی ألفاظه

[۳۰]

۵۴۱۴- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۲۳۸/ ۱۰/ ۱ عنه عن العباس عن ابن المغیرة عن ابن عمار عن إسماعیل بن یسار قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إیاکم و الکسل إن ربکم رحیم یشکر القلیل إن الرجل لیصلی الرکعتین تطوعا یرید بهما وجه اللّه تعالی فیدخله اللّه بهما الجنة و إنه لیتصدق بالدرهم تطوعا یرید به وجه اللّه تعالی فیدخله اللّه به الجنة و إنه لیصوم الیوم تطوعا یرید به وجه اللّه عز و جل فیدخله اللّه به الجنة

الوافی، ج۷، ص: ۳۲

[۳۱]

۵۴۱۵- ۳۱ الفقیه، ۱/ ۲۰۹/ ۶۳۱ الحدیث مرسلا

[۳۲]

۵۴۱۶- ۳۲ التهذیب، ۲/ ۲۳۸/ ۱۳/ ۱ سعد عن موسی بن جعفر عن بعض أصحابنا عن الدهقان عن واصل بن سلیمان عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۱/ ۲۰۹/ ۶۲۴ قال رسول اللّه ص ما من صلاة یحضر وقتها إلا نادی ملک بین یدی الناس [اللّه]- أیها الناس قوموا إلی نیرانکم التی أوقدتموها علی ظهورکم فأطفئوها بصلاتکم

[۳۳]

۵۴۱۷- ۳۳ التهذیب، ۲/ ۲۴۰/ ۲۲/ ۱ سعد عن أحمد بن هلال عن أحمد بن عبد اللّه الکرخی عن یونس بن یعقوب قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول حجة أفضل من الدنیا و ما فیها و صلاة فریضة أفضل من ألف حجة

[۳۴]

اشارة

۵۴۱۸- ۳۴ التهذیب، ۲/ ۲۴۲/ ۲۷/ ۱ ابن سماعة عن ابن رباط عن ابن مسکان عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال جاء رجل إلی رسول اللّه ص فقال یا رسول اللّه أخبرنی عن الإسلام أصله و فرعه و ذروته و سنامه فقال ص أصله

الوافی، ج۷، ص: ۳۳

الصلاة و فرعه الزکاة و ذروته و سنامه الجهاد فی سبیل اللّه قال یا رسول اللّه أخبرنی عن أبواب الخیر فقال الصیام جنة و الصدقة تذهب الخطیئة و قیام الرجل فی جوف اللیل یناجی ربه ثم قال تَتَجافی جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ یَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَ طَمَعاً وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ یُنْفِقُونَ

بیان

قد مضی هذا الحدیث فی باب حدود الإیمان و الإسلام و دعائمهما من کتاب الإیمان و الکفر بأدنی تفاوت نقلا عن الکافی مع بیان له

[۳۵]

۵۴۱۹- ۳۵ الفقیه، ۲/ ۲۰۲/ ۲۱۳۸ السراد عن ابن رئاب عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع عن النبی ص قال فإذا قمت إلی الصلاة و توجهت و قرأت أم الکتاب و ما تیسر لک من السور ثم رکعت فأتممت رکوعها و سجودها و تشهدت و سلمت غفر لک کل ذنب فیما بینک و بین الصلاة التی قدمتها إلی الصلاة المؤخرة فهذا لک فی صلاتک

[۳۶]

۵۴۲۰- ۳۶ الفقیه، ۱/ ۲۰۸/ ۶۲۳ قال الصادق ع إن طاعة اللّه تعالی خدمته فی الأرض و لیس شیء من خدمته یعدل الصلاة فمن ثمة نادت الملائکة زکریا و هو قائم یصلی فی المحراب

[۳۷]

۵۴۲۱- ۳۷ الفقیه، ۱/ ۲۰۹/ ۶۲۹ قال أبو جعفر ع ما من عبد من شیعتنا یقوم إلی الصلاة إلا اکتنفته بعدد من خالفه ملائکة یصلون خلفه و یدعون اللّه له حتی یفرغ من صلاته

الوافی، ج۷، ص: ۳۴

[۳۸]

۵۴۲۲- ۳۸ الفقیه، ۱/ ۲۱۰/ ۶۳۶ محمد عن أبی جعفر ع أنه قال للمصلی ثلاث خصال إذا هو قائم فی صلاته حفت به الملائکة من قدمیه إلی أعنان السماء و یتناثر البر علیه من أعنان السماء إلی مفرق رأسه و ملک موکل به ینادی لو یعلم المصلی من یناجی ما انفتل

[۳۹]

اشارة

۵۴۲۳- ۳۹ الفقیه، ۱/ ۲۱۱/ ۶۴۲ قال الصادق ع کان رسول اللّه ص یقول من حبس نفسه علی صلاة فریضة ینتظر وقتها فصلاها فی أول وقتها فأتم رکوعها و سجودها و خشوعها ثم مجد اللّه عز و جل و عظمه و حمده حتی یدخل وقت الصلاة الأخری لم یلغ بینهما کتب اللّه له کأجر الحاج المعتمر و کان من أهل علیین

بیان

قال فی الفقیه قد أخرجت هذه الأخبار مع ما رویت فی معناها مسندة فی کتاب فضائل الصلاة

الوافی، ج۷، ص: ۳۵

باب ۲ فرض الصلاة

[۱]

۵۴۲۴- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۱/ ۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و النیسابوریان عن حماد و محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۴۱/ ۲۳/ ۱ ابن عیسی عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۱۹۵/ ۶۰۰ زرارة قال سألت أبا جعفر ع عما فرض اللّه من الصلاة فقال خمس صلوات فی اللیل و النهار- قلت هل سماهن اللّه و بینهن فی کتابه قال نعم قال اللّه تبارک و تعالی لنبیه ص أَقِمِ الصَّلٰاةَ لِدُلُوکِ الشَّمْسِ إِلیٰ غَسَقِ اللَّیْلِ و دلوکها زوالها- ففیما بین دلوک الشمس إلی غسق اللیل أربع صلوات سماهن اللّه و بینهن و وقتهن- و غسق اللیل انتصافه ثم قال وَ قُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ کٰانَ مَشْهُوداً فهذه

الوافی، ج۷، ص: ۳۶

الخامسة و قال فی ذلک أَقِمِ الصَّلٰاةَ طَرَفَیِ النَّهٰارِ و طرفاه المغرب و الغداة وَ زُلَفاً مِنَ اللَّیْلِ و هی صلاة العشاء الآخرة و قال حٰافِظُوا عَلَی الصَّلَوٰاتِ وَ الصَّلٰاةِ الْوُسْطیٰ و هی صلاة الظهر و هی أول صلاة صلاها رسول اللّه ص و هی وسط النهار و وسط صلاتین بالنهار صلاة الغداة و صلاة العصر- و فی بعض القراءات حٰافِظُوا عَلَی الصَّلَوٰاتِ وَ الصَّلٰاةِ الْوُسْطیٰ و صلاة العصر وَ قُومُوا لِلّٰهِ قٰانِتِینَ قال و أنزلت هذه الآیة یوم الجمعة و رسول اللّه ص فی سفر فقنت فیها و ترکها علی حالها فی السفر و الحضر- و أضاف للمقیم رکعتین و إنما وضعت الرکعتان اللتان أضافهما النبی ص یوم الجمعة للمقیم لمکان الخطبتین مع الإمام فمن صلی یوم الجمعة فی غیر جماعة فلیصلها أربع رکعات کصلاة الظهر فی سائر الأیام

[۲]

۵۴۲۵- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۰۱/ ۶۰۵ الکافی، ۳/ ۲۷۲/ ۲/ ۱ بإسناده عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۲۱۰/ ۶۰۵ زرارة عن أبی جعفر ع قال کان الذی فرض اللّه علی العباد من الصلاة عشر رکعات و فیهن القراءة

الوافی، ج۷، ص: ۳۷

و لیس فیهن وهم یعنی سهوا فزاد رسول اللّه ص سبعا و فیهن الوهم و لیس فیهن قراءة- الفقیه، فمن شک فی الأولیین أعاد حتی یحفظ و یکون علی یقین و من شک فی الأخیرتین عمل بالوهم

[۳]

اشارة

۵۴۲۶- ۳ الکافی، ۳/ ۲۷۳/ ۷/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال عشر رکعات رکعتان من الظهر و رکعتان من العصر و رکعتا الصبح و رکعتا المغرب و رکعتا العشاء الآخرة لا یجوز الوهم فیهن- و من وهم فی شیء منهن استقبل الصلاة استقبالا و هی الصلاة التی فرضها اللّه علی المؤمنین فی القرآن و فوض إلی محمد ص فزاد النبی ص فی الصلاة سبع رکعات هی سنة لیس

فیهن قراءة إنما هو تسبیح و تهلیل و تکبیر و دعاء فالوهم إنما یکون فیهن فزاد رسول اللّه ص فی صلاة المقیم غیر المسافر رکعتین فی الظهر و العصر و العشاء الآخرة و رکعة فی المغرب للمقیم و المسافر

بیان

استقبل استأنف و یأتی حدیث آخر فی هذا المعنی فی باب بدء الصلاة و عللها

[۴]

۵۴۲۷- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۳/ ۵/ ۱ الحسین عن النضر عن

الوافی، ج۷، ص: ۳۸

عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال الصلاة فی السفر رکعتان لیس قبلهما و لا بعدهما شیء إلا المغرب ثلاث

[۵]

اشارة

۵۴۲۸- ۵ الفقیه، ۱/ ۴۳۴/ ۱۲۶۵ زرارة و محمد أنهما قالا قلنا لأبی جعفر ع ما تقول فی الصلاة فی السفر کیف هی و کم هی فقال إن اللّه عز و جل یقول وَ إِذا ضَرَبْتُمْ فِی الْأَرْضِ فَلَیْسَ عَلَیْکُمْ جُناحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلاةِ- فصار التقصیر فی السفر واجبا کوجوب التمام فی الحضر قالا- قلنا إنما قال اللّه عز و جل فَلَیْسَ عَلَیْکُمْ جُناحٌ و لم یقل افعلوا فکیف أوجب ذلک کما أوجب التمام فی الحضر فقال ع أ و لیس قد قال اللّه تعالی فی الصفا و المروة فَمَنْ حَجَّ الْبَیْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلا جُناحَ عَلَیْهِ أَنْ یَطَّوَّفَ بِهِما أ لا ترون أن الطواف بهما واجب مفروض لأن اللّه عز و جل ذکره فی کتابه و صنعه نبیه ع- فکذلک التقصیر فی السفر شیء صنعه النبی ص و ذکره اللّه تعالی فی کتابه- قالا قلنا له فمن صلی فی السفر أربعا أ یعید أم لا قال إن کان قد قرأت علیه آیة التقصیر و فسرت له فصلی أربعا أعاد و إن لم یکن قرأت علیه و لم یعلمها فلا إعادة علیه و الصلاة کلها فی السفر الفریضة رکعتان کل صلاة إلا المغرب فإنها ثلاث لیس فیها تقصیر ترکها رسول اللّه ص فی السفر و الحضر ثلاث رکعات- و قد سافر رسول اللّه ص إلی ذی خشب و هی مسیرة یوم من المدینة یکون إلیها بریدان أربعة و عشرون میلا فقصر و أفطر فصارت سنة و قد

الوافی، ج۷، ص: ۳۹

سمی رسول اللّه ص قوما صاموا حین أفطر العصاة قال فهم العصاة إلی یوم القیامة و إنا لنعرف أبناءهم و أبناء أبنائهم إلی یومنا هذا

بیان

لما دل ظاهر الآیة علی مذهب المخالفین القائلین بالتخییر بین القصر و الإتمام فی السفر تکلم الرجلان مع الإمام ع من جانبهم فی ذلک و لما لم یکونوا قائلین بالتخییر فی الطواف مع أن الآیتین وردتا علی وتیرة واحدة عارضهما ع بآیة الطواف وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِیَ أَحْسَنُ ثم بین أن الآیتین کلتیهما من المتشابهات التی تأویلها إنما یستفاد من فعل النبی ص و قوله و أما السر فی الإتیان برفع الجناح

فی الآیتین مع تحتم الأمر فیهما أما فی آیة التقصیر فقد مضی فی تفسیرها و أما فی آیة الطواف فسیأتی فی کتاب الحج إن شاء اللّه

[۶]

۵۴۲۹- ۶ التهذیب، ۴/ ۲۱۸/ ۸/ ۱ محمد بن أحمد عن بعض أصحابنا رفعه إلی أبی عبد اللّه ع قال من صلی فی سفره أربع رکعات فأنا إلی اللّه منهم بریء

[۷]

۵۴۳۰- ۷ الفقیه، ۱/ ۴۳۸/ ۱۲۷۲ قال رسول اللّه ص من صلی فی السفر أربعا فأنا إلی اللّه منه بریء یعنی متعمدا

[۸]

۵۴۳۱- ۸ الفقیه، ۱/ ۴۳۸/ ۱۲۷۳ قال الصادق ع المتمم فی السفر کالمقصر فی الحضر

[۹]

اشارة

۵۴۳۲- ۹ الکافی، ۳/ ۲۷۲/ ۳/ ۱ الأربعة عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۰

الفقیه، ۱/ ۲۰۷/ ۶۲۰ زرارة قال قال أبو جعفر ع فرض اللّه الصلاة و سن رسول اللّه ص عشرة أوجه صلاة السفر و صلاة الحضر و صلاة الخوف علی ثلاثة أوجه و صلاة کسوف الشمس و القمر و صلاة العیدین و صلاة الاستسقاء و الصلاة علی المیت

بیان

سیأتی بیان الأوجه الثلاثة لصلاة الخوف فی محله إن شاء اللّه و لعله ع عد صلاة العیدین وجها واحدا لاتحاد سببها و هو العید و صلاة الکسوفین اثنین لتغایر السبب

[۱۰]

۵۴۳۳- ۱۰ الکافی، ۳/ ۲۷۲/ ۴/ ۱ حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع فی قول اللّه عز و جل إِنَّ الصَّلاةَ کانَتْ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ کِتاباً مَوْقُوتاً أی موجوبا

[۱۱]

۵۴۳۴- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۱۹۶/ ۶۰۱ قال الصادق ع فی قول اللّه عز و جل إِنَّ الصَّلاةَ کانَتْ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ کِتاباً مَوْقُوتاً قال مفروضا

الوافی، ج۷، ص: ۴۱

باب ۳ الفرض فی الصلاة

[۱]

۵۴۳۵- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۲/ ۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۴۱/ ۲۴/ ۱ حماد عن حریز عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن الفرض فی الصلاة- فقال الوقت و الطهور و القبلة و التوجه و الرکوع و السجود و الدعاء قلت ما سوی ذلک قال سنة فی فریضة

[۲]

اشارة

۵۴۳۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۳۹/ ۱/ ۱ سعد عن أحمد عن علی بن حدید عن التمیمی و الحسین عن حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع ما فرض اللّه من الصلاة فقال الوقت و الطهور و الرکوع- و السجود و القبلة و الدعاء و التوجه قلت فما سوی ذلک فقال سنة فی فریضة

بیان

لفظة فرض إما مصدر مضاف و إما فعل ماض و المراد به ما ثبت من أفعالها بالقرآن و الدعاء فی هذا الحدیث فسره صاحب الفقیه بالقنوت المفروض

الوافی، ج۷، ص: ۴۲

بقوله سبحانه وَ قُومُوا لِلّهِ قانِتِینَ.

و أما التوجه ففسره بعضهم بافتتاح الصلاة بتکبیرة الإحرام المفروض ببعض صیغ الأمر بالتکبیرة الواردة فی القرآن و یحتمل أن یکون المراد بالتوجه صرف وجه القلب عما سوی اللّه سبحانه إلی اللّه عز و جل حین یفتتح الصلاة مخطرا بباله أنه إنما یصلی صلاته هذه لله جل ذکره لا لغیره إجابة له تعالی فی امتثال أمره بالصلاة فیأتی بتکبیرة الافتتاح و دعاء التوجه مقارنا لهذا الإخطار و الإحضار و بالجملة الأمر الذی یعبر عنه الفقهاء بالنیة

[۳]

اشارة

۵۴۳۷- ۳ الکافی، ۳/ ۲۷۳/ ۸/ ۱ الخمسة عن الفقیه، ۱/ ۳۳/ ۶۶ أبی عبد اللّه ع قال الصلاة ثلاثة أثلاث ثلث طهور و ثلث رکوع و ثلث سجود

بیان

المراد بالطهور الأثر الحاصل من إحدی الطهارات الثلاث أعنی ارتفاع الحدث و استباحة الصلاة لأنه إنما عد من مقومات الصلاة و أجزائها.
و أما فی الحدیث الآتی فالأظهر أن المراد به إحدی الطهارات أنفسها
الوافی، ج۷، ص: ۴۳

[۴]

۵۴۳۸- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۴۰/ ۴/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز عن زرارة عن الفقیه، ۱/ ۳۳/ ۶۷ أبی جعفر ع قال إذا دخل الوقت وجب الطهور و الصلاة و لا صلاة إلا بطهور

[۵]

۵۴۳۹- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۴۰/ ۳/ ۱ بهذا الإسناد عن الفقیه، ۱/ ۵۸/ ۱۲۹ أبی جعفر ع قال لا صلاة إلا بطهور

[۶]

۵۴۴۰- ۶ الفقیه، ۱/ ۳۳/ ۶۸ قال أمیر المؤمنین ع افتتاح الصلاة الوضوء و تحریمها التکبیر و تحلیلها التسلیم

[۷]

۵۴۴۱- ۷ الفقیه، ۱/ ۳۸۳/ ۱۱۲۷ روی مسعدة بن صدقة أن قائلا- قال لجعفر بن محمد ع جعلت فداک إنی أمر بقوم ناصبیة و قد أقیمت لهم الصلاة و أنا علی غیر وضوء فإن لم أدخل معهم فی الصلاة قالوا ما شاءوا أن یقولوا فأصلی معهم ثم أتوضأ إذا انصرفت و أصلی فقال جعفر بن محمد سبحان اللّه أ فما یخاف من یصلی من غیر وضوء أن تأخذه الأرض خسفا

[۸]

۵۴۴۲- ۸ الفقیه، ۱/ ۵۸/ ۱۳۰ روی أن رجلا من الأحبار أقعد فی قبره فقیل له إنا جالدوک مائة جلدة من عذاب اللّه عز و جل قال لا أطیقها فلم
الوافی، ج۷، ص: ۴۴
یزالوا به حتی ردوه إلی واحدة فقال لا أطیقها فقالوا لا بد منها قال فبم تجلدونیها قالوا نجلدک بأنک صلیت یوما بغیر وضوء و مررت علی ضعیف فلم تنصره فجلدوه جلدة من عذاب اللّه تعالی فامتلأ قبره نارا

[۹]

اشارة

۵۴۴۳- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۵۲/ ۵۵/ ۱ زرارة عن أبی جعفر ع قال لا- تعاد الصلاة إلا من خمسة الطهور و الوقت و القبلة و الرکوع و السجود ثم قال القراءة سنة و التشهد سنة فلا تنقض السنة الفریضة

بیان

یعنی إن لم یتعمد ترکها صحت صلاته

[۱۰]

۵۴۴۴- ۱۰ الکافی، ۶/ ۱۹۹/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن خالد و الحسین جمیعا عن القاسم بن عروة عن عبد الحمید عن محمد عن أبی جعفر ع قال ثلاثة لا یقبل اللّه لهم صلاة أحدهم العبد الآبق حتی یرجع إلی مولاه

[۱۱]

اشارة

۵۴۴۵- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۵۹/ ۱۳۱ قال النبی ص ثمانیة لا تقبل لهم صلاة العبد الآبق حتی یرجع إلی مولاه و الناشز عن زوجها و هو علیها ساخط و مانع الزکاة و إمام قوم یصلی بهم و هم له کارهون- و تارک الوضوء و المرأة المدرکة تصلی بغیر خمار و الزبین و هو الذی یدافع البول

الوافی، ج۷، ص: ۴۵

و الغائط و السکران

بیان

الزبین بالزای و الباء الموحدة ثم الیاء المثناة التحتانیة علی وزن سکین

الوافی، ج۷، ص: ۴۷

باب ۴ المحافظة علی الصلاة

[۱]

۵۴۴۶- ۱ الکافی، ۳/ ۲۶۷/ ۱/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۳۹/ ۱۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن البجلی عن أبان بن تغلب قال کنت صلیت خلف أبی عبد اللّه ع بالمزدلفة فلما انصرف التفت إلی فقال یا أبان الصلوات الخمس المفروضات من أقام حدودهن و حافظ علی مواقیتهن لقی اللّه یوم القیامة و له عنده عهد یدخله به الجنة و من لم یقم حدودهن و لم یحافظ علی مواقیتهن لقی اللّه و لا عهد له إن

شاء عذبه و إن شاء غفر له

[۲]

۵۴۴۷- ۲ الکافی، ۳/ ۲۶۷/ ۲/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن ابن أبی عمیر عن البجلی عن أبان بن تغلب قال صلیت مع أبی عبد اللّه ع المغرب بالمزدلفة فلما انصرف أقام الصلاة فصلی العشاء الآخرة لم یرکع بینهما ثم صلیت معه بعد ذلک بسنة فصلی المغرب ثم قام فتنفل بأربع رکعات ثم أقام فصلی العشاء الآخرة ثم التفت إلی فقال یا أبان إن هذه الصلوات الخمس المفروضات من أقامهن و حافظ علی مواقیتهن لقی اللّه یوم القیامة و له عنده عهد یدخله به الجنة و من لم یصلهن لمواقیتهن و لم یحافظ علیهن فذاک إلیه إن شاء غفر له و إن شاء عذبه

الوافی، ج۷، ص: ۴۸

[۳]

۵۴۴۸- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۰۸/ ۶۲۵ دخل رسول اللّه ص المسجد و فیه ناس من أصحابه فقال تدرون ما قال ربکم قالوا اللّه و رسوله أعلم فقال إن ربکم یقول إن هذه الصلوات الخمس المفروضات- من صلاهن لوقتهن و حافظ علیهن لقینی یوم القیامة و له عندی عهد أدخله به الجنة- و من لم یصلهن لوقتهن و لم یحافظ علیهن فذاک إلی إن شئت عذبته و إن شئت غفرت له

[۴]

۵۴۴۹- ۴ الکافی، ۳/ ۴۸۹/ ۱۵/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن ابن شمون عن الأصم عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال ما من یوم سحاب یخفی علی الناس وقت الزوال إلا کان من الإمام للشمس زجرة حتی تبدو فیحتج علی أهل کل قریة من اهتم بصلاته و من ضیعها

[۵]

اشارة

۵۴۵۰- ۵ الکافی، ۳/ ۲۶۸/ ۴/ ۱ جماعة من أصحابنا عن ابن عیسی عن التهذیب، ۲/ ۲۳۹/ ۱۵/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال سمعت أبا جعفر ع یقول الکافی، کل سهو فی الصلاة یطرح منها غیر أن اللّه تعالی یتم بالنوافل- ش إن أول ما یحاسب به العبد الصلاة فإن قبلت قبل ما سواها إن الصلاة إذا ارتفعت فی وقتها رجعت إلی صاحبها و هی بیضاء مشرقة

الوافی، ج۷، ص: ۴۹

تقول حفظتنی حفظک اللّه و إذا ارتفعت فی غیر وقتها بغیر حدودها رجعت إلی صاحبها و هی سوداء مظلمة تقول ضیعتنی ضیعک اللّه

بیان

کل سهو فی الصلاة یعنی کل ما ذهل عنه فیها و لم یحضر فیه القلب فهو مطروح منها لا یعتد به و لم یرفع غیر أن اللّه تعالی یتم هذا النقصان من الفریضة بما یحضر فیه القلب من النوافل و لأجل ذلک شرعت النوافل کما یأتی بیانه فی محله و أرید بالوقت فی الموضعین وقت الفضیلة و فی بعض النسخ أول وقتها فی الأول

[۶]

۵۴۵۱- ۶ الفقیه، ۱/ ۲۰۹/ ۶۲۷ قال الصادق ع إن العبد إذا صلی الصلاة فی وقتها و حافظ علیها و ارتفعت بیضاء نقیة تقول حفظتنی حفظک اللّه و إذا لم یصلها لوقتها و لم یحافظ علیها ارتفعت سوداء مظلمة تقول ضیعتنی ضیعک اللّه

[۷]

۵۴۵۲- ۷ الکافی، ۳/ ۲۶۸/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۲۳۹/ ۱۶/ ۱ الحسین عن محمد بن الفضیل قال سألت عبدا صالحا ع عن قول اللّه عز و جل الَّذِینَ هُمْ عَنْ صَلاتِهِمْ ساهُونَ قال هو التضییع

[۸]

اشارة

۵۴۵۳- ۸ الکافی، ۳/ ۲۶۸/ ۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۳۹/ ۱۷/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال بینا رسول اللّه ص
الوافی، ج۷، ص: ۵۰
کان جالسا فی المسجد إذ دخل رجل فقام یصلی فلم یتم رکوعه و لا سجوده فقال ص نقر کنقر الغراب لئن مات هذا و هکذا صلاته لیموتن علی غیر دینی

بیان

المراد بعدم إتمام الرکوع و السجود ترک الطمأنینة فیهما کما یشعر به قوله ص نقر کنقر الغراب و النقر التقاط الطائر بمنقاره الحبة.
و یستفاد من هذا الحدیث أن التهاون فی المحافظة علی حدود الفرائض و التساهل فی استیفاء أرکانها یؤدی إلی الاستخفاف بشأنها و عدم المبالاة بترکها و هو یؤدی إلی الکفر نعوذ بالله من ذلک

[۹]

۵۴۵۴- ۹ الکافی، ۳/ ۲۶۹/ ۷/ ۱ الأربعة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال لا تتهاون بصلاتک فإن النبی ص قال عند موته لیس منی من استخف بصلاته لیس منی من شرب مسکرا- لا یرد علی الحوض لا و اللّه

[۱۰]

۵۴۵۵- ۱۰ الكافی، ۶/ ۴۰۰/ ۱۹/ ۱ الثلاثة عن الحسن العطار عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۱/ ۲۰۶/ ۶۱۷ قال النبی ص لا ینال شفاعتی من استخف بصلاته لا یرد علی الحوض لا و اللّه لیس منی من شرب مسكرا لا یرد علی الحوض لا و اللّه

[۱۱]

۵۴۵۶- ۱۱ الكافی، ۳/ ۲۷۰/ ۱۵/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن إسماعیل

الوافی، ج۷، ص: ۵۱

عن أبی إسماعیل السراج عن ابن مسكان عن أبی بصیر قال قال أبو الحسن ع إنه لما حضر أبی الوفاة قال لی یا بنی إنه لا ینال شفاعتنا من استخف بالصلاة

[۱۲]

۵۴۵۷- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۲۰۶/ ۶۱۸ قال الصادق ع إن شفاعتنا لا تنال مستخفا بالصلاة

[۱۳]

۵۴۵۸- ۱۳ الكافی، ۳/ ۲۶۹/ ۸/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن النوفلی عن السكونی عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص لا یزال الشیطان ذعرا من المؤمن ما حافظ علی الصلوات الخمس فإذا ضیعهن تجرأ علیه فأدخله فی العظائم

[۱۴]

اشارة

۵۴۵۹- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۳۶/ ۲/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن محمد بن حماد بن زید عن الكاهلی عن أبیه قال قال رسول اللّه ص لا یزال الشیطان ذعرا من المؤمن هائبا له ما حافظ علی الصلوات الخمس فإذا ضیعهن اجترأ علیه

بیان

الذعر بالضم الخوف و بالتحریك الدهش

[۱۵]

۵۴۶۰- ۱۵ الكافی، ۳/ ۲۶۹/ ۹/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن

الوافی، ج۷، ص: ۵۲

التهذیب، ۲/ ۲۴۰/ ۱۸/ ۱ الحسین عن صفوان عن العیص قال قال أبو عبد اللّه ع و اللّه إنه لیأتی علی الرجل خمسون سنة- ما قبل اللّه منه صلاة واحدة فأی شیء أشد من هذا و اللّه إنكم لتعرفون من جیرانكم و أصحابكم من لو كان یصلی لبعضكم ما قبلها منه

لاستخفافه بها إن اللّه عز و جل لا یقبل إلا الحسن فکیف یقبل ما یستخف به

[۱۶]

۵۴۶۱- ۱۶ الکافی، ۳/ ۲۶۹/ ۱۰/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۴۰/ ۱۹/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قام العبد فی الصلاة فخفف صلاته قال تبارک و تعالی لملائکته أ ما ترون إلی عبدی کأنه یری أن قضاء حوائجه بید غیری أ ما یعلم أن قضاء حوائجه بیدی

[۱۷]

۵۴۶۲- ۱۷ الکافی، ۳/ ۲۶۹/ ۱۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و محمد عن أحمد عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا أدی الرجل صلاة واحدة تامة قبلت جمیع صلاته و إن کن غیر تامات و إن أفسدها کلها لم یقبل منه شیء منها و لم تحسب له نافلة و لا فریضة و إنما تقبل النافلة بعد قبول الفریضة و إذا لم یؤد الرجل الفریضة لم تقبل منه النافلة و إنما جعلت النافلة لیتم بها ما أفسد من الفریضة

[۱۸]

اشارة

۵۴۶۳- ۱۸ الکافی، ۳/ ۲۶۹/ ۱۲/ ۱ بهذا الإسناد عن حریز التهذیب، ۲/ ۲۴۰/ ۲۰/ ۱ أحمد عن حماد عن حریز
الوافی، ج۷، ص: ۵۳
عن الفضیل قال سألت أبا جعفر ع عن قوله تعالی الَّذِینَ هُمْ عَلیٰ صَلٰاتِهِمْ یُحٰافِظُونَ قال هی الفریضة قلت الَّذِینَ هُمْ عَلیٰ صَلٰاتِهِمْ دٰائِمُونَ قال هی النافلة

بیان

یعنی أرید بالمحافظة المحافظة علی الفرائض حتی لا تخرج عن أوقات فضیلتها و لا یتطرق الخلل إلی شیء من حدودها و بالدوام المداومة علی النوافل حتی لا تفوت عن أصلها

[۱۹]

اشارة

۵۴۶۴- ۱۹ الکافی، ۳/ ۲۷۰/ ۱۳/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن داود بن فرقد قال قلت لأبی عبد اللّه ع قوله تعالی إِنَّ الصَّلٰاةَ کٰانَتْ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ کِتٰاباً مَوْقُوتاً قال کتابا ثابتا فلیس إن عجلت قلیلا- أو أخرت قلیلا بالذی یضرک ما لم تضیع تلک الإضاعة

فإن اللّه عز و جل یقول لقوم أضاعوا الصلاة و اتبعوا الشهوات فَسَوْفَ یَلْقَوْنَ غَیًّا

بیان

أرید بالتعجیل و التأخیر اللذان یکونان فی طول أوقات الفضیلة و الاختیار لا اللذان یکونان خارج الوقت و أرید بتلک الإضاعة التأخیر عن وقت الفضیلة بلا عذر کما یأتی بیانه فی محله

الوافی، ج۷، ص: ۵۴

[۲۰]

اشارة

۵۴۶۵- ۲۰ الکافی، ۳/ ۲۶۸/ ۳/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن یونس بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قیل له و أنا حاضر الرجل یکون فی صلاته خالیا فیدخله العجب فقال إذا کانت أول صلاته بنیة یرید بها ربه فلا یضره ما دخله بعد ذلک فلیمض فی صلاته و لیخسأ الشیطان

بیان

لعله أرید بالخالی خلو القلب عن الآفات و الخسأ بالهمز الطرد

[۲۱]

۵۴۶۶- ۲۱ الکافی، ۳/ ۲۷۰/ ۱۴/ ۱ علی عن أبیه عن السراد عن جمیل بن دراج عن بعض أصحابه عن أبی جعفر ع قال أیما مؤمن حافظ علی الصلوات المفروضة فصلاها لوقتها فلیس هذا من الغافلین

[۲۲]

۵۴۶۷- ۲۲ الکافی، ۳/ ۴۸۷/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن إسماعیل عن أبی إسماعیل السراج عن هارون بن خارجة قال ذکرت لأبی عبد اللّه ع رجلا من أصحابنا فأحسنت علیه الثناء فقال لی کیف صلاته

الوافی، ج۷، ص: ۵۵

[۲۳]

اشارة

۵۴۶۸- ۲۳ الکافی، ۳/ ۴۸۸/ ۱۰/ ۱ القمیان عن صفوان عن هارون بن خارجة عن أبی عبد اللّه ع قال الصلاة وکل بها ملک لیس له عمل غیرها فإذا فرغ منها قبضها ثم صعد بها فإن کانت مما یقبل قبلت و إن کانت مما لا یقبل قیل له ردها علی عبدی فینزل بها حتی یضرب بها وجهه ثم یقول أف لک ما یزال لک عمل یعیینی

بیان

یعیینی إما بالیائین من الإعیاء بمعنی الإتعاب أو بالنون أولا من التعنیة بمعنی الإیقاع فی العناء

[۲۴]

۵۴۶۹- ۲۴ الکافی، ۳/ ۲۷۰/ ۱۶/ ۱ محمد عن سهل عن النوفلی عن السکونی التهذیب، ۲/ ۲۳۷/ ۹/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن موسی بن عیسی عن محمد بن سعید عن السکونی عن جعفر عن أبیه ع قال قال رسول اللّه ص لکل شیء وجه و وجه دینکم الصلاة فلا یشینن أحدکم وجه دینه و لکل شیء أنف و أنف الصلاة التکبیر

[۲۵]

۵۴۷۰- ۲۵ الکافی، ۳/ ۴۸۸/ ۱۱/ ۱ محمد بن الحسن عن سهل عن الأشعری عن القداح عن أبی عبد اللّه ع قال جاء رجل إلی النبی ص فقال یا رسول اللّه أوصنی فقال لا تدع الصلاة متعمدا فإن من ترکها متعمدا فقد برئت منه ملة الإسلام

الوافی، ج۷، ص: ۵۶

[۲۶]

اشارة

۵۴۷۱- ۲۶ الفقیه، ۱/ ۲۰۶/ ۶۱۶ مسعدة بن صدقة أنه قال سئل أبو عبد اللّه ع ما بال الزانی لا نسمیه کافرا و تارک الصلاة نسمیه کافرا و ما الحجة فی ذلک فقال لأن الزانی و ما أشبهه إنما یفعل ذلک لمکان الشهوة لأنها تغلبه و تارک الصلاة لا یترکها إلا استخفافا بها و ذلک لأنک لا تجد الزانی یأتی المرأة إلا و هو مستلذ بإتیانه إیاها قاصدا إلیها و کل من ترک الصلاة قاصدا لترکها فلیس یکون قصده لترکها اللذة فإذا نفیت اللذة وقع الاستخفاف- و إذا وقع الاستخفاف وقع الکفر

بیان

قد مضی حدیث آخر فی کفر تارک الصلاة فی باب تفسیر الکبائر من کتاب الإیمان و الکفر یعنی من غیر علة

الوافی، ج۷، ص: ۵۷

باب ۵ بدء الصلاة و عللها

[۱]

اشارة

۵۴۷۲- ۱ الکافی، ۳/ ۴۸۲/ ۱/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن أبی عبد اللّه ع قال قال ما تروی هذه الناصبة فقلت جعلت فداک فیما ذا فقال فی أذانهم و رکوعهم و سجودهم فقلت إنهم یقولون إن أبی بن کعب رآه فی النوم فقال کذبوا فإن دین اللّه أعز من أن یری فی النوم- قال فقال له سدیر الصیرفی جعلت فداک فأحدث لنا من ذلک ذکرا- فقال أبو عبد اللّه ع إن اللّه تعالی لما عرج بنبیه ص إلی سماواته السبع أما أولاهن فبارک علیه و الثانیة علمه فرضه فأنزل اللّه محملا من نور فیه أربعون نوعا من أنواع النور کانت محدقة بعرش اللّه تغشی أبصار الناظرین أما واحد منها فأصفر فمن أجل ذلک اصفرت الصفرة و واحد منها أحمر فمن أجل ذلک احمرت الحمرة و واحد منها أبیض فمن أجل ذلک أبیض البیاض و الباقی علی عدد سائر الخلق من النور فالألوان فی ذلک المحمل حلق و سلاسل من فضة- ثم عرج به إلی السماء فنفرت الملائکة إلی أطراف السماء و خرت سجدا- و قالت سبوح قدوس ما أشبه هذا النور بنور ربنا فقال جبرئیل اللّه أکبر اللّه أکبر- ثم فتحت أبواب السماء و اجتمعت الملائکة فسلمت علی النبی ص

الوافی، ج۷، ص: ۵۸

أفواجا و قالت یا محمد کیف أخوک إذا نزلت فاقرأه السلام قال النبی ص أ فتعرفونه قالوا و کیف لا نعرفه و قد أخذ میثاقک و میثاقه منا و میثاق شیعته إلی یوم القیامة علینا و إنا لنتصفح وجوه شیعته فی کل یوم و لیلة خمسا یعنون فی کل وقت صلاة و إنا لنصلی علیک و علیه- ثم زادنی ربی أربعین نوعا من أنواع النور لا تشبه النور الأول و زادنی حلقا و سلاسل و عرج بی إلی السماء الثانیة فلما قربت من باب السماء الثانیة نفرت الملائکة إلی أطراف السماء و خرت سجدا و قالت سبوح قدوس رب الملائکة و الروح ما أشبه هذا النور بنور ربنا و قال جبرئیل أشهد أن لا إله إلا اللّه أشهد أن لا إله إلا اللّه فاجتمعت الملائکة فقالت یا جبرئیل من هذا معک قال هذا محمد قالوا و قد بعث قال نعم قال النبی ص فخرجوا إلی شبه المعانیق فسلموا علی و قالوا اقرأ أخاک السلام قلت أ تعرفونه قالوا و کیف لا نعرفه و قد أخذ میثاقک و میثاقه و میثاق شیعته إلی یوم القیامة علینا و إنا لنتصفح وجوه شیعته فی کل یوم و لیلة خمسا یعنون فی کل وقت صلاة- قال ثم زادنی ربی أربعین نوعا من أنواع النور لا تشبه الأنوار الأول ثم عرج بی إلی السماء الثالثة فنفرت الملائکة و خرت سجدا و قالت سبوح قدوس رب الملائکة و الروح ما هذا النور الذی یشبه نور ربنا فقال جبرئیل أشهد أن محمدا رسول اللّه أشهد أن محمدا رسول اللّه فاجتمعت الملائکة و قالت مرحبا بالأول و مرحبا بالآخر و مرحبا بالحاشر و مرحبا بالناشر محمد خیر النبیین و علی خیر الوصیین قال النبی ص ثم سلموا علی و سألونی عن أخی فقلت هو فی الأرض أ فتعرفونه قالوا و کیف لا نعرفه و قد نحج البیت المعمور کل سنة و علیه رق أبیض فیه اسم محمد و اسم علی و الحسن و الحسین

الوافی، ج۷، ص: ۵۹

و الأئمة و شیعتهم إلی یوم القیامة و إنا لنبارک علیهم کل یوم و لیلة خمسا یعنون فی کل وقت صلاة و یمسحون رءوسهم بأیدیهم- قال ثم زادنی ربی أربعین نوعا من أنواع النور لا تشبه تلک الأنوار الأول- ثم عرج بی حتی انتهیت إلی السماء الرابعة فلم تقل الملائکة شیئا و سمعت دویا کأنه فی الصدور فاجتمعت الملائکة ففتحت أبواب السماء و خرجت إلی شبه المعانیق فقال جبرئیل ع حی علی الصلاة حی علی الصلاة حی علی الفلاح حی علی الفلاح فقالت الملائکة صوتان مقرونان معروفان فقال جبرئیل ع قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة فقالت الملائکة هی لشیعته إلی یوم القیامة ثم اجتمعت الملائکة و قالوا کیف ترکت أخاک فقلت لهم و تعرفونه قالوا نعرفه و شیعته و هم نور حول عرش اللّه و إن فی البیت المعمور لرقا من نور فیه کتاب من نور فیه اسم محمد و علی و الحسن و الحسین و الأئمة و شیعتهم إلی یوم القیامة لا یزید فیهم رجل و لا ینقص منهم رجل و إنه لمیثاقنا و إنه لیقرأ علینا کل یوم

جمعة- ثم قیل لی ارفع رأسک یا محمد فرفعت رأسی فإذا أطباق السماء قد خرقت و الحجب قد رفعت ثم قیل لی طأطأ رأسک انظر ما تری فطأطأت رأسی فنظرت إلی بیت مثل بیتکم هذا و حرم مثل حرم هذا البیت لو ألقیت شیئا من یدی لم یقع إلا علیه فقیل لی یا محمد إن هذا الحرم و أنت الحرام و لکل مثل مثال- ثم أوحی اللّه إلی یا محمد ادن من صاد فاغسل مساجدک و طهرها و صل لربک فدنا رسول اللّه ص من صاد و هو ماء یسیل من ساق العرش الأیمن فتلقی رسول اللّه ص الماء بیده الیمنی فمن أجل ذلک صار الوضوء بالیمین- ثم أوحی اللّه إلیه أن اغسل وجهک فإنک تنظر إلی عظمتی ثم اغسل

الوافی، ج۷، ص: ۶۰

ذراعیک الیمنی و الیسری فإنک تلقی بیدک کلامی ثم امسح رأسک بفضل ما بقی فی یدیک من الماء و رجلیک إلی کعبیک فإنی أبارک علیک و أوطئک موطإ لم یطأه أحد غیرک فهذا علة الأذان و الوضوء- ثم أوحی اللّه تعالی إلیه یا محمد استقبل الحجر الأسود و کبرنی علی عدد حجبی فمن أجل ذلک صار التکبیر سبعا لأن الحجب سبع فافتتح عند انقطاع الحجب فمن أجل ذلک صار الافتتاح سنة و الحجب متطابقة بینهن بحار النور- و ذلک النور الذی أنزله اللّه تعالی علی محمد فمن أجل ذلک صار الافتتاح ثلاث مرات لافتتاح الحجب ثلاث مرات فصار التکبیر سبعا و الافتتاح ثلاثا فلما فرغ من التکبیر و الافتتاح أوحی اللّه إلیه سم باسمی فمن أجل ذلک جعل بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ فی أول السورة- ثم أوحی اللّه إلیه أن احمدنی فلما قال الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ قال النبی ص فی نفسه شکرا فأوحی اللّه إلیه قطعت حمدی فسم باسمی فمن أجل ذلک جعل فی الحمد الرحمن الرحیم مرتین فلما بلغ وَ لَا الضَّالِّینَ قال النبی ص الحمد لله رب العالمین شکرا- فأوحی اللّه إلیه قطعت ذکری فسم باسمی فمن أجل ذلک جعل بسم اللّه الرحمن الرحیم ثم أوحی اللّه تعالی إلیه اقرأ یا محمد نسبة ربک قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ یَلِدْ وَ لَمْ یُولَدْ وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ کُفُواً أَحَدٌ ثم أمسک عنه الوحی فقال رسول اللّه ص کذلک اللّه ربنا- فلما قال ذلک أوحی اللّه تعالی إلیه ارکع لربک یا محمد فرکع فأوحی اللّه إلیه و هو راکع قل سبحان ربی العظیم ففعل ذلک ثلاثا- ثم أوحی اللّه إلیه أن ارفع رأسک یا محمد ففعل رسول اللّه ص فقام منتصبا فأوحی اللّه تعالی إلیه أن اسجد لربک یا محمد فخر

الوافی، ج۷، ص: ۶۱

رسول اللّه ص ساجدا فأوحی اللّه تعالی إلیه قل سبحان ربی الأعلی ففعل ذلک ثلاثا ثم أوحی اللّه تعالی إلیه استو جالسا یا محمد ففعل فلما رفع رأسه من سجوده و استوی جالسا نظر إلی عظمة تجلت له فخر ساجدا من تلقاء نفسه لا لأمر أمر به فسبح أیضا ثلاثا فأوحی اللّه تعالی إلیه انتصب قائما ففعل فلم یر ما کان رأی من العظمة فمن أجل ذلک صارت الصلاة رکعة و سجدتین- ثم أوحی اللّه تعالی إلیه اقرأ بالحمد لله فقرأها مثل ما قرأ أولا ثم أوحی اللّه تعالی إلیه اقرأ إِنَّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیْلَةِ الْقَدْرِ فإنها نسبتک و نسبة أهل بیتک إلی یوم القیامة و فعل فی الرکوع ما فعل فی المرة الأولی ثم سجد سجدة واحدة فلما رفع رأسه تجلت له العظمة فخر ساجدا من تلقاء نفسه لا لأمر أمر به فسبح أیضا- ثم أوحی اللّه إلیه ارفع رأسک یا محمد ثبتک ربک فلما ذهب لیقوم قیل یا محمد اجلس فجلس فأوحی اللّه إلیه یا محمد إذا ما أنعمت علیک فسم باسمی فألهم أن قال بسم اللّه و بالله و لا إله إلا اللّه و الأسماء الحسنی کلها لله- ثم أوحی اللّه إلیه یا محمد صل علی نفسک و علی أهل بیتک فقال صلی اللّه علی و علی أهل بیتی و قد فعل ثم التفت فإذا بصفوف من الملائکة و المرسلین و النبیین فقیل یا محمد سلم علیهم فقال السلام علیکم و رحمة اللّه و برکاته فأوحی اللّه إلیه أنا السلام و التحیة و الرحمة و البرکات أنت و ذریتک- ثم أوحی اللّه إلیه أن لا یلتفت یسارا فأول آیة سمعها بعد قل هو اللّه أحد و إنا أنزلناه آیة أصحاب الیمین و أصحاب الشمال فمن أجل ذلک کان السلام واحدة تجاه القبلة و من أجل ذلک کان التکبیر فی السجود شکرا و قوله سمع اللّه لمن حمده لأن النبی ص سمع ضجة الملائکة بالتسبیح و التحمید و التهلیل فمن أجل ذلک قال سمع اللّه لمن حمده و من أجل ذلک صارت الرکعتان الأولتان کلما أحدث فیهما حدثا کان علی صاحبهما إعادتهما-

الوافی، ج۷، ص: ۶۲

فهذا الفرض الأول و هی صلاة الزوال یعنی صلاة الظهر

بیان

فی هذا الحدیث أسرار و رموز لا یهتدی إلی أکثرها عقول أمثالنا و قد مرت الإشارة إلی نزر منها فی کتاب التوحید.

إن أبی بن کعب رآه فی النوم سیأتی فی باب بدء الأذان و الإقامة نسبة هذه الرؤیا إلی عبد اللّه بن زید قوله فأنزل اللّه محملا بیان و تفصیل لما أجمله بقوله أما أولاهن و الإحداق الإحاطة و الغشاء الغطاء و لما کان اللّه سبحانه إنما خلق العالم بأسباب و ترتیب و تدریج فبدأ من الأعلی إلی الأسفل ثم أعاد من الأسفل إلی الأعلی کما عرفت فی تفسیر حدیث العقل فکل ما خلق اللّه فی هذا العالم من نوع جعل له فی العالم الأعلی الأشرف مبدأ و ربا و سببا یربیه و یفیض علیه الخیر بإذن اللّه تعالی و اللّه جل و عز رب الأرباب و مسبب الأسباب فلعل الأنوار الأربعین إشارة إلی تلک الأرباب و الأسباب کما أشار إلیه بقوله ع فمن أجل ذلک اصفرت الصفرة و نظائره.

و الحلق و السلاسل إشارة إلی إحاطتها بالأنواع و ارتباط بعضها ببعض فی السببیة و التربیة و الفضة کنایة عن إشراقها و تعریها عن اللون و الکثافة المادیة و نفور الملائکة و خرورهم کنایة عن غلبة نوره علی أنوارهم کیف أخوک یعنون به أمیر المؤمنین ع و تصفح الوجوه ملاحظتها و تفقدها یعنون فی کل وقت صلاة من کلام أبی عبد اللّه ع ثم زادنی أی قال ثم زادنی و هو نوع من الالتفات فی الکلام و یحتمل سقوطه من قلم النساخ قالوا و قد

الوافی، ج۷، ص: ۶۳

بعث إن قیل إذا لم یعلموا ببعثه ص فکیف یتصفحون وجوه شیعة أخیه فی کل وقت صلاة.

قلنا إن علمهم به و بأخیه و شیعته و أحوالهم إنما هو فی عالم فوق عالم الحس و هو العالم الذی أخذ علیهم فیه المیثاق و العلم فیه لا یتغیر و هذا لا ینافی جهلهم ببعثه فی عالم الحس الذی یتغیر العلم فیه فلیتدبر شبه المعانیق یعنی مسرعین جمع معناق و هو الفرس الجید العنق بفتحتین و هو ضرب من السیر للدابة و الإبل.

مرحبا بالأول و مرحبا بالآخر سمی بهما لأنه ص أول الأنبیاء خلقا و آخرهم بعثا.

و الحاشر و الناشر من الحشر و النشر بمعنی الجمع و التفریق سمی بهما لأنه ص صاحب القیامة و إلیه الحشر و النشر و الرق بالفتح جلد رقیق یکتب فیه و یمسحون رءوسهم بأیدیهم تفسیر لقولهم و إنا لنبارک علیهم أو التفات أراد به طلب الملائکة البرکة منهم و الدوی الصوت صوتان مقرونان یعنی بهما الکلمتین و المراد أن کلا من الصلاة و الفلاح مقرون بالآخر لا یفترقان یعرفهما کل بصیر هی لشیعته یعنی الصلاة فإن صلاة غیر الشیعة غیر متقبلة کما مضی فی کتاب الإیمان و الکفر.

و لعل حی علی خیر العمل من مزیدات رسول اللّه ص کالزیادة علی الرکعتین فی الفرائض و لهذا لم یذکر فی هذا الحدیث أو أن أبا عبد اللّه ع اتقی اشتهاره بمخالفة عمر فی مثله یومئذ فلم یذکره.

و إنه لمیثاقنا یعنون به أنه أخذ منا المیثاق بولایتهم و مودتهم و خرق أطباق السماء و رفع الحجب کنایتان عن رؤیة الملکوت و مشاهدة الجبروت و البیت و الحرم اللذان رآهما هناک فی مقابلة ما فی الأرض منهما لعلهما کانا مثالیهما فی الملکوت کما أشیر إلیه بقوله و لکل مثل مثال و أنت الحرام یعنی المحترم و لعل

الوافی، ج۷، ص: ۶۴

الصاد مثال الماء فی الملکوت و الحجر الأسود الذی أمر باستقباله هناک مثاله فی الملکوت و الافتتاح الابتداء بالتکبیر و إنما یثلث بتخلل الأدعیة بینها و لعله إنما قال قطعت حمدی لأنه ص رأی نفسه عند شکره و فی بعض النسخ بعد سورة التوحید هکذا

ثم أمسک عنه الوحی فقال رسول اللّه ص الواحد الأحد الصمد فأوحی اللّه إلیه لم یلد و لم یولد و لم یکن له کفوا أحد ثم أمسک عنه الوحی فقال رسول اللّه ص کذلک اللّه ربنا

فلم یر ما کان رأی من العظمة یعنی لو کان یری لخر ساجدا مرة ثالثة فیصیر السجود أکثر من اثنین ثبتک ربک دعاء من اللّه سبحانه لنبیه ص و فی بعض النسخ إن السلام مکان أنا السلام و علی نسخة أنا و التحیة مستأنف.

و لعله أرید بآیتی أصحاب الیمین و أصحاب الشمال الآیتان اللتان فی سورة الواقعة فمن أجل ذلک کان السلام واحدة تجاه القبلة یعنی من أجل أنه رأی الملائکة و النبیین و المرسلین تجاه القبلة فسلم علیهم مرة صار السلام مرة تجاه القبلة و إنما رآهم فی تجاه القبلة لأنهم المقربون لیسوا من أصحاب الیمین و لا من أصحاب الشمال و من أجل ذلک کان التکبیر فی السجود شکرا لعل المراد به أن من أجل أنه ص لما استوی جالسا من السجود و نظر إلی عظمة تجلت له فخر ساجدا شکرا لله علی ما هدی إلیه من رؤیة عظمة اللّه الموجبة للتکبیر و السجود صار تکبیر السجود شکرا کما أشیر إلیه بقوله سبحانه وَ لِتُکَبِّرُوا اللّهَ عَلی ما هَداکُمْ أی تعظموه وَ لَعَلَّکُمْ تَشْکُرُونَ أی علی ما هدی

[۲]

اشارة

۵۴۷۳- ۲ الکافی، ۳/ ۴۸۷/ ۲/ ۱ علی بن محمد عن بعض أصحابنا عن

الوافی، ج۷، ص: ۶۵

علی بن الحکم عن ربیع بن محمد المسلی عن عبد اللّه بن سلیمان العامری عن أبی جعفر ع قال لما عرج برسول اللّه ص نزل بالصلاة عشر رکعات رکعتین رکعتین فلما ولد الحسن و الحسین زاد رسول اللّه ص سبع رکعات شکرا لله فأجاز اللّه له ذلک و ترک الفجر لم یزد فیها لضیق وقتها لأنه تحضرها ملائکة اللیل و ملائکة النهار فلما أمره اللّه بالتقصیر فی السفر وضع عن أمته ست رکعات و ترک المغرب لم ینقص منها شیئا و إنما یجب السهو فیما زاد رسول اللّه ص فمن شک فی أصل الفرض فی الرکعتین الأولتین استقبل صلاته

بیان

قد مضی خبران فی هذا المعنی فی باب فرض الصلاة

[۳]

۵۴۷۴- ۳ الفقیه، ۱/ ۴۵۵/ ۱۳۱۹ سأل سعید بن المسیب علی بن الحسین ع فقال له متی فرضت الصلاة علی المسلمین علی ما هی الیوم علیه فقال بالمدینة حین ظهرت الدعوة و قوی الإسلام و کتب اللّه عز و جل علی المسلمین الجهاد زاد رسول اللّه ص فی الصلاة سبع رکعات- فی الظهر رکعتین و فی العصر رکعتین و فی المغرب رکعة و فی العشاء الآخرة رکعتین- و أقر الفجر علی ما فرضت بمکة لتعجیل عروج ملائکة اللیل إلی السماء و لتعجیل نزول ملائکة النهار إلی الأرض و کانت ملائکة النهار و ملائکة اللیل یشهدون- مع رسول اللّه ص صلاة الفجر فلذلک قال اللّه تعالی وَ قُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ کانَ مَشْهُوداً یشهده المسلمون و یشهده

ملائکة النهار و ملائکة اللیل

الوافی، ج۷، ص: ۶۶

[۴]

۵۴۷۵- ۴ الفقیه، ۱/ ۱۹۷/ ۶۰۲ قال الصادق ع إن رسول اللّه ص لما أسری به أمره ربه بخمسین صلاة فمر علی النبیین نبی نبی لا یسألونه عن شیء حتی انتهی إلی موسی بن عمران ع فقال له بأی شیء أمرک ربک فقال بخمسین صلاة فقال اسأل ربک التخفیف فإن أمتک لا تطیق ذلک فسأل ربه فحط عنه عشرا ثم مر بالنبیین نبی نبی لا یسألونه عن شیء حتی مر بموسی ع فقال بأی شیء أمرک ربک فقال بأربعین صلاة فقال سل ربک التخفیف فإن أمتک لا تطیق ذلک فسأل ربه فحط عنه عشرا- ثم مر بالنبیین نبی نبی لا یسألونه عن شیء حتی مر بموسی ع فقال بأی شیء أمرک ربک فقال بثلاثین صلاة فقال سل ربک التخفیف- فإن أمتک لا تطیق ذلک فسأل ربه عز و جل فحط عنه عشرا ثم مر بالنبیین نبی نبی لا یسألونه عن شیء حتی مر بموسی ع فقال بأی شیء أمرک ربک- فقال بعشرین صلاة فقال اسأل ربک التخفیف فإن أمتک لا تطیق ذلک فسأل ربه فحط عنه عشرا ثم مر بالنبیین نبی نبی لا یسألونه عن شیء حتی مر بموسی ع فقال بأی شیء أمرک ربک فقال بعشر صلوات- فقال سل ربک التخفیف فإن أمتک لا تطیق ذلک فإنی جئت إلی بنی إسرائیل بما افترض اللّه عز و جل علیهم فلم یأخذوا به و لم یقروا علیه فسأل النبی ص ربه عز و جل فخفف عنه فجعلها خمسا- ثم مر بالنبیین نبی نبی لا یسألونه عن شیء حتی مر بموسی ع فقال له بأی شیء أمرک ربک فقال بخمس صلوات فقال اسأل ربک التخفیف عن أمتک فإن أمتک لا تطیق ذلک فقال إنی لأستحیی أن أعود إلی ربی- فجاء رسول اللّه ص بخمس صلوات و قال رسول اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۶۷

ص جزی اللّه موسی بن عمران عن أمتی خیرا و قال الصادق ع جزی اللّه موسی ع عنا خیرا

[۵]

اشارة

۵۴۷۶- ۵ الفقیه، ۱/ ۱۹۸/ ۶۰۳ روی عن زید بن علی بن الحسین ع أنه قال سألت أبی سید العابدین ع فقلت له یا أبة أخبرنی عن جدنا رسول اللّه ص لما عرج به إلی السماء- و أمره ربه عز و جل بخمسین صلاة کیف لم یسأله التخفیف عن أمته حتی قال له موسی بن عمران ع ارجع إلی ربک فسله التخفیف فإن أمتک لا تطیق ذلک فقال یا بنی إن رسول اللّه ص لا یقترح علی ربه عز و جل فلا یراجعه فی شیء یأمره به فلما سأله موسی ذلک و صار شفیعا لأمته إلیه لم یجز له رد شفاعة أخیه موسی فرجع إلی ربه عز و جل فسأله التخفیف إلی أن ردها إلی خمس صلوات- قال فقلت له یا أبة فلم لم یرجع إلی ربه عز و جل و لم یسأله التخفیف من خمس صلوات و قد سأله موسی ع أن یرجع إلی ربه و یسأله التخفیف- فقال یا بنی أراد ع أن یحصل لأمته التخفیف مع أجر خمسین صلاة- لقول اللّه عز و جل مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها أ لا تری أنه ع لما هبط إلی الأرض نزل علیه جبرئیل ع فقال یا محمد إن ربک یقرئک السلام و یقول إنها خمس بخمسین ما یبدل القول لدی و ما أنا بظلام للعبید قال فقلت له یا أبة أ لیس اللّه جل ذکره لا یوصف بمکان فقال بلی تعالی اللّه عن ذلک علوا کبیرا قلت فما معنی قول موسی ع لرسول اللّه ص ارجع إلی ربک فقال معناه معنی قول إبراهیم ع إِنِّی ذاهِبٌ

الوافی، ج‌۷، ص: ۶۸

إِلی رَبِّی سَیَهْدِینِ و معنی قول موسی ع وَ عَجِلْتُ إِلَیْکَ رَبِّ لِتَرْضی- و معنی قوله عز و جل فَفِرُّوا إِلَی اللّهِ یعنی حجوا إلی بیت اللّه یا بنی إن الکعبة بیت اللّه فمن حج بیت اللّه فقد قصد إلی اللّه و المساجد بیوت اللّه فمن سعی إلیها فقد سعی إلی اللّه و قصد إلیه و المصلی ما دام فی صلاته- فهو واقف بین یدی اللّه عز و جل فإن لله تبارک و تعالی بقاعا فی سماواته فمن عرج به إلی بقعة منها فقد عرج به إلیه أ لا تسمع اللّه عز و جل یقول تَعْرُجُ الْمَلائِکَةُ وَ الرُّوحُ إِلَیْهِ و یقول عز و جل فی قصة عیسی بن مریم ع بَلْ رَفَعَهُ اللّهُ إِلَیْهِ و یقول اللّه عز و جل إِلَیْهِ یَصْعَدُ الْکَلِمُ الطَّیِّبُ وَ الْعَمَلُ الصّالِحُ یَرْفَعُهُ

بیان

الاقتراح التحکم و أرید بأجر خمسین صلاة أجرة الاستحقاقی العدلی لا التفضلی فإن أجرة التفضلی أجر خمسمائة صلاة و ما أنا بظلام للعبید یعنی أن أزوی عن أمتک ثوابا قد أردت أن أثیبهم به.

قال فی الفقیه و قد أخرجت هذا الحدیث مسندا فی کتاب المعراج

[۶]

اشارة

۵۴۷۷- ۶ الفقیه، ۱/ ۲۱۱/ ۶۴۳ روی عن الحسن بن علی بن أبی طالب ع أنه قال جاء نفر من الیهود إلی النبی ص

الوافی، ج‌۷، ص: ۶۹

فسأله أعلمهم مسائل فکان فیما سأله أنه قال أخبرنی عن اللّه عز و جل لأی شیء فرض اللّه عز و جل هذه الخمس صلوات فی خمس مواقیت علی أمتک فی ساعات اللیل و النهار فقال النبی ص إن الشمس عند الزوال لها حلقة تدخل فیها فإذا دخلت فیها زالت الشمس فیسبح کل شیء دون العرش بحمد ربی جل جلاله و هی الساعة التی یصلی علی فیها ربی جل جلاله ففرض اللّه علی و علی أمتی فیها الصلاة- و قال أَقِمِ الصَّلاةَ لِدُلُوکِ الشَّمْسِ إِلی غَسَقِ اللَّیْلِ و هی الساعة التی یؤتی فیها بجهنم یوم القیامة فما من مؤمن یوافق تلک الساعة أن یکون ساجدا أو راکعا أو قائما إلا حرم اللّه جسده علی النار- و أما صلاة العصر فهی الساعة التی أکل آدم ع فیها من الشجرة- فأخرجه اللّه عز و جل من الجنة فأمر اللّه عز و جل ذریته بهذه الصلاة إلی یوم القیامة- و اختارها لأمتی فهی من أحب الصلوات إلی اللّه عز و جل و أوصانی أن أحفظها من بین الصلوات و أما صلاة المغرب فهی الساعة التی تاب اللّه عز و جل فیها علی آدم ع فکان ما بین ما أکل من الشجرة و بین ما تاب اللّه علیه ثلاثمائة سنة من أیام الدنیا و فی أیام الآخرة یوم کألف سنة ما بین العصر إلی العشاء و صلی آدم ع ثلاث رکعات رکعة لخطیئته و رکعة لخطیئة حواء و رکعة لتوبته ففرض اللّه عز و جل هذه الثلاث رکعات علی أمتی و هی الساعة التی یستجاب فیها الدعاء فوعدنی ربی عز و جل أن یستجیب لمن دعاه فیها و هی الصلاة التی أمرنی ربی بها فی قوله تبارک و تعالی فَسُبْحانَ اللّهِ حِینَ تُمْسُونَ وَ حِینَ تُصْبِحُونَ

الوافی، ج‌۷، ص: ۷۰

و أما صلاة العشاء الآخرة فإن للقبر ظلمة و لیوم القیامة ظلمة فأمرنی ربی عز و جل و أمتی بهذه الصلاة لتنور القبر و لیعطینی و أمتی النور علی الصراط و ما من قدم مشت إلی صلاة العتمة إلا حرم اللّه عز و جل جسدها علی النار و هی الصلاة التی اختارها اللّه تقدس

ذکره للمرسلین قبلی- و أما صلاة الفجر فإن الشمس إذا طلعت تطلع علی قرنی الشیطان فأمرنی ربی عز و جل أن أصلی قبل طلوع الشمس صلاة الغداة و قبل أن یسجد لها الکافر لتسجد أمتی لله عز و جل و سرعتها أحب إلی اللّه عز و جل و هی الصلاة التی تشهدها ملائکة اللیل و ملائکة النهار

بیان

لعل المراد بالحلقة دائرة نصف النهار المارة بقطبی الأفق و بقطبی معدل النهار و إنما یکون زوال الشمس بمجاوزتها إیاها و صیرورتها إلی جانب الغرب عنها و إنما یسبح اللّه کل شیء دون العرش عند الزوال خاصة مع تسبیحه إیاه فی کل وقت علی الدوام لظهور النقص بالزوال و الانحطاط و الهبوط للشمس التی هی رئیس السماء واهب الضیاء بأمر اللّه سبحانه و طاعته و هی مما یعبد من دون اللّه و هی أعظم کوکب فی السماء جسما و نورا فیسبح اللّه عند ذلک عما یوجب النقص و الأفول.

قال الخلیل علی نبینا و علیه السلام لما أفلت إنی لا أحب الآفلین إِنِّی وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِی فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ حَنِیفاً وَ مَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِکِینَ فسبحان من صورها و نورها و فی عشق جمال بارئها دورها.

الوافی، ج۷، ص: ۷۱

و إنما یصلی اللّه تعالی علی النبی ص فی تلک الساعة لتسبیحه ص إیاه فی تلک الساعة زیادة علی غیرها من الساعات و لیشار بذلک إلی أنه لیس لارتفاع منزلته ص انحطاط و لیس لصعوده إلی جناب اللّه سبحانه هبوط.

و علة فرض الصلاة فی تلک الساعة هی علة التسبیح و اللام فی لدلوک الشمس للتوقیت و دلوکها زوالها و قیل میلها و هو من الزوال إلی الغروب و یقال دلکت الشمس إذا غربت و أصل الترکیب للانتقال و منه الدلک فإن الدالک لا تستقر یده.

و یأتی بیان سر الإتیان بجهنم فی هذه الساعة فی باب فضل یوم الجمعة و لیلته إن شاء اللّه و أوصانی أن أحفظها إشارة إلی قوله تعالی حافِظُوا عَلَی الصَّلَواتِ وَ الصَّلاةِ الْوُسْطی نبه ص علی أن المراد بالصلاة الوسطی صلاة العصر ما بین العصر إلی العشاء خبر بعد خبر لکان و ما بینهما معترض و أرید بالعشاء العشاء الأولی أعنی المغرب و العتمة بالعین المهملة و التاء الفوقانیة المفتوحتین العشاء الآخرة و تطلق فی الأصل علی الثلث الأول من اللیل بعد غیبوبة الشفق.

و أرید بقرنی الشیطان ناحیتا رأسه و جانباه و هو تمثیل لمن سجد للشمس عند طلوعها و تسویل الشیطان له ذلک فإذا سجد لها کان کأن الشیطان مقترن بها حامل لها علی رأسه و یأتی تمام الکلام فیه فی باب الأوقات المکروهة للصلاة

[۷]

اشارة

۵۴۷۸- ۷ الفقیه، ۱/ ۲۱۴/ ۶۴۴ الحسین بن أبی العلاء عن أبی

الوافی، ج۷، ص: ۷۲

عبد اللّه ع إنه قال لما أهبط آدم ع من الجنة ظهر به شامة سوداء فی وجهه من قرنه إلی قدمه فطال حزنه و بکاؤه علی ما ظهر به فأتاه جبرئیل ع فقال له ما یبکیک یا آدم فقال من هذه الشامة التی ظهرت بی قال قم یا آدم فصل فهذا وقت الصلاة الأولی فقام فصلی فانحطت الشامة إلی عنقه فجاءه فی الصلاة الثانیة فقال یا آدم قم فصل فهذا وقت الصلاة الثانیة فقام فصلی فانحطت الشامة إلی سرته

فجاءه فی الصلاة الثالثة فقال یا آدم قم فصل فهذا وقت الصلاة الثالثة فقام فصلی- فانحطت الشامة إلی رکبتیه فجاءه فی الصلاة الرابعة فقال یا آدم قم فصل- فهذا وقت الصلاة الرابعة فقام فصلی فانحطت الشامة إلی قدمیه فجاءه فی الصلاة الخامسة فقال یا آدم قم فصل فهذا وقت الصلاة الخامسة فقام فصلی فخرج منها فحمد اللّه و أثنی علیه فقال جبرئیل ع یا آدم مثل ولدک فی هذه الصلوات کمثلک فی هذه الشامة من صلی من ولدک فی کل یوم و لیلة خمس صلوات خرج من ذنوبه کما خرجت من هذه الشامة

بیان

الشامة الخال

[۸]

اشارة

۵۴۷۹- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۱۴/ ۶۴۵ کتب الرضا علی بن موسی ع إلی محمد بن سنان فیما کتب من جواب مسائله إن علة الصلاة أنها إقرار بالربوبیة لله عز و جل و خلع الأنداد و قیام بین یدی الجبار جل جلاله بالذل و المسکنة و الخضوع و الاعتراف و الطلب للإقالة من سالف الذنوب و وضع الوجه علی الأرض کل یوم إعظاما لله عز و جل و أن یکون ذاکرا غیر ناس و لا بطر و یکون خاشعا متذللا راغبا طالبا للزیادة فی الدین و الدنیا مع ما فیه من

الوافی، ج۷، ص: ۷۳

الإیجاب و المداومة علی ذکر اللّه عز و جل باللیل و النهار لئلا ینسی العبد سیده و مدبره و خالقه فیبطر و یطغی و یکون فی ذکره لربه عز و جل و قیامه بین یدیه- زاجرا له عن المعاصی و مانعا له من أنواع الفساد

بیان

البطر الطغیان و التکبر من الإیجاب أی إیجاب الذکر إذ لو لم یوجب لنسی و لم یؤت به.

قال فی الفقیه و قد أخرجت هذه العلل مسندة فی کتاب علل الشرائع و الأحکام و الأسباب

الوافی، ج۷، ص: ۷۵

باب ۶ النوافل و ما یتأکد منها

[۱]

۵۴۸۰- ۱ الکافی، ۳/ ۴۴۳/ ۲/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن الفضیل بن یسار عن أبی عبد اللّه ع قال الفریضة و النافلة إحدی و خمسون رکعة- منها رکعتان بعد العتمة جالسا تعدان برکعة و هو قائم الفریضة منها سبع عشرة رکعة و النافلة أربع و ثلاثون رکعة

[۲]

اشارة

۵۴۸۱- ۲ الکافی، ۳/ ۴۴۳/ ۳/ ۱ بهذا الإسناد عن الفضیل و البقباق و بکیر قالوا سمعنا أبا عبد اللّه ع یقول کان رسول اللّه ص یصلی من التطوع مثلی الفریضة و یصوم من التطوع مثلی الفریضة

بیان

لعل فی قوله ع مثلی الفریضة فی الصلاة مسامحة لما یأتی فی هذا الباب و باب أوقات النوافل من الأخبار المستفیضة أن النبی ص کان لا یصلی بعد العشاء شیئا حتی ینتصف اللیل و علی هذا یکون

الوافی، ج۷، ص: ۷۶

تطوعه ثلاثا و ثلاثین إلا أن یأول ذلک و یقال المراد بالعشاء هی مع نافلتها.

و أما قوله مثلی الفریضة فی الصوم فذلک لأنه ص کان یصوم شعبان کله و من کل شهر الثلاثة الأیام فیصیر المجموع شهرین

[۳]

اشارة

۵۴۸۲- ۳ الکافی، ۳/ ۴۴۳/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن سنان الکافی، ۳/ ۴۴۳/ ۴/ ۱ التهذیب، ۲/ ۵/ ۶/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن ابن أبی عمیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن أفضل ما جرت به السنة من الصلاة فقال تمام الخمسین

بیان

و ذلک لما قلنا إن النبی ص کان یقتصر علی ذلک و لا یأتی بالرکعتین بعد العشاء اللتین تعدان برکعة کما یظهر من الأخبار الآتیة.

و الرکعتان إنما زیدتا علی الخمسین تطوعا لیتم بها بدل کل رکعة من الفریضة رکعتین من التطوع کما یأتی فی علل ابن شاذان عن الرضا ع فی أبواب التقصیر إن شاء اللّه فهی خارجة عن الرواتب

[۴]

اشارة

۵۴۸۳- ۴ الکافی، ۳/ ۴۴۳/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن ابن بزیع عن حنان قال سأل عمرو بن حریث أبا عبد اللّه ع و أنا جالس فقال له جعلت فداک أخبرنی عن صلاة رسول اللّه ص فقال کان النبی ص یصلی ثمان رکعات الزوال و أربعا الأولی و ثمانی بعدها و أربعا العصر و ثلاثا المغرب و أربعا بعد المغرب- و العشاء الآخرة أربعا و ثمان صلاة اللیل و ثلاثا الوتر و رکعتی الفجر و

صلاة

الوافی، ج‌۷، ص: ۷۷

الغداة رکعتین قلت جعلت فداک فإن کنت أقوی علی أکثر من هذا یعذبنی اللّٰه علی کثرة الصلاة فقال لا و لکن یعذب علی ترک السنة

بیان

یعنی أن السنة فی الصلاة ذلک فمن زاد علیه و جعل الزیادة سنة فقد أبدع و ترک سنة النبی ص و بدلها بسنته التی أبدعها فیعذبه اللّٰه علی ذلک لا علی کثرة الصلاة من غیر أن یجعلها بدعة مرسومة و یعتقدها سنة قائمة لما ورد أن الصلاة خیر موضوع فمن شاء استکثر و من شاء استقل

[۵]

اشارة

۵۴۸۴- ۵ الفقیه، ۱/ ۴۷۹/ ۱۳۸۳ الصیقل عن أبی عبد اللّٰه ع قال إنی لأمقت الرجل یأتینی فیسألنی عن عمل رسول اللّٰه ص فیقول أزید کأنه یری أن رسول اللّٰه ص قصر فی شی‌ء و إنی لأمقت الرجل قد قرأ القرآن ثم یستیقظ من اللیل فلا یقوم حتی إذا کان عند الصبح قام یبادر بصلاته

بیان

معنی قراءة القرآن هنا إما الوقوف علی معانیه و ما یدل علی الحث علی قیام اللیل فیه و إما مجرد تعلم ألفاظه و القدرة علی تلاوته

[۶]

اشارة

۵۴۸۵- ۶ الکافی، ۳/ ۴۴۳/ ۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۱۰/ ۱۹/ ۱ الخمسة قال سألت أبا عبد اللّٰه ع هل قبل العشاء الآخرة و بعدها شی‌ء قال لا غیر

الوافی، ج‌۷، ص: ۷۸

أنی أصلی بعدها رکعتین و لست أحسبهما من صلاة اللیل

بیان

فیه رد علی العامة فإنهم أبدعوا وترا بعد العشاء الآخرة یحسبونه من صلاة اللیل إذا لم یستیقظوا آخر اللیل فإن استیقظوا أعادوها فیصلون وترین فی لیلة

[۷]

اشارة

۵۴۸۶- ۷ الکافی، ۳/ ۴۴۴/ ۸/ ۱ التهذیب، ۲/ ۸/ ۱۴/ ۱ الصفار عن سهل عن البزنطی قال قلت لأبی الحسن ع إن أصحابنا یختلفون فی صلاة التطوع بعضهم یصلی أربعا و أربعین و بعضهم یصلی خمسین فأخبرنی بالذی تعمل به أنت کیف هو حتی أعمل بمثله فقال أصلی واحدة و خمسین رکعة ثم قال أمسک و عقد بیده الزوال ثمانیة و أربعا بعد الظهر و أربعا قبل العصر و رکعتین بعد المغرب و رکعتین قبل العشاء الآخرة و رکعتین بعد العشاء من قعود تعدان برکعة من قیام و ثمان صلاة اللیل و الوتر ثلاثا و رکعتی الفجر و الفرائض سبع عشرة فذلک إحدی و خمسون رکعة

بیان

المقتصر علی أربع و أربعین هو الذی کان یصلی بعد الظهر اثنتین و قبل العصر اثنتین و لا یتطوع بعد العشاء و لا قبلها شیئا کما یأتی بیانه و المقتصر علی الخمسین هو التارک للرکعتین بعد العشاء و إنما فعلوا ذلک لورود الرخصة به و عدم تأکد تلک السبع مثل ما تؤکد البواقی کما یأتی فیما یأتی من الأخبار و کأن الرخصة مختصة بذوی الأعذار کما یستفاد من بعض الأخبار

[۸]

۵۴۸۷- ۸ الکافی، ۳/ ۴۴۴/ ۹/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر

الوافی، ج۷، ص: ۷۹

عن علی بن مهزیار عن فضالة عن حماد بن عثمان قال سألته عن التطوع بالنهار فذکر أنه یصلی ثمان رکعات قبل الظهر و ثمان بعدها

[۹]

۵۴۸۸- ۹ الکافی، ۳/ ۴۴۶/ ۱۴/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن ابن فضال عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی جعفر ع قال کان رسول اللّه ص یصلی من اللیل ثلاث عشرة رکعة منها الوتر و رکعتا الفجر فی السفر و الحضر

[۱۰]

اشارة

۵۴۸۹- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۱۷/ ۲۱۰/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن الفضیل عن أحدهما ع أن رسول اللّه ص کان

یصلی بعد ما ینتصف اللیل ثلاث عشرة رکعة

بیان

سیأتی خبر آخر مبسوط فی صلاة رسول اللّه ص فی باب أوقات النوافل

[۱۱]

۵۴۹۰- ۱۱ الکافی، ۳/ ۴۳۹/ ۲/ ۲ محمد عن أحمد عن الحسین عن النضر عن یحیی الحلبی عن الحارث بن المغیرة قال قال أبو عبد اللّه ع أربع رکعات بعد المغرب لا تدعهن فی حضر و لا سفر

[۱۲]

اشارة

۵۴۹۱- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۱۳/ ۱۹۱/ ۱ محمد بن أحمد عن

الوافی، ج۷، ص: ۸۰

التهذیب العباس بن معروف عن عبد اللّه بن بحر عن ابن مسکان عن الحارث بن المغیرة عن أبی عبد اللّه ع قال لا تدع أربع رکعات بعد المغرب فی سفر و لا حضر و إن طلبتک الخیل

بیان

یعنی إلی الجهاد

[۱۳]

۵۴۹۲- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۵/ ۵/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن الحارث بن المغیرة قال قال لی أبو عبد اللّه ع لا تدع أربع رکعات بعد المغرب فی السفر و لا فی الحضر و کان أبی لا یدع ثلاث عشرة رکعة باللیل فی سفر و لا فی حضر

[۱۴]

۵۴۹۳- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۴۳/ ۳۲/ ۱ ابن محبوب عن ابن عیسی عن أبیه عن وهب أو عن السکونی عن جعفر عن أبیه ع قال قال رسول اللّه ص تنفلوا فی ساعة الغفلة و لو برکعتین خفیفتین- فإنهما تورثان دار الکرامة قیل یا رسول اللّه و ما ساعة الغفلة قال ما بین المغرب و العشاء

[۱۵]

۵۴۹۴- ۱۵ الکافی، ۳/ ۴۴۶/ ۱۵/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن حدید عن

الوافی، ج‌۷، ص: ۸۱

علی بن النعمان التهذیب، ۲/ ۹/ ۱۶/ ۱ ابن عیسی عن علی بن النعمان عن الحارث بن المغیرة النصری قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول صلاة النهار ست عشرة رکعة ثمان إذا زالت الشمس و ثمان بعد الظهر و أربع رکعات بعد المغرب یا حارث لا تدعهن فی سفر و لا حضر و رکعتان بعد العشاء الآخرة کان أبی یصلیهما و هو قاعد و أنا أصلیهما و أنا قائم و کان رسول اللّه ص یصلی ثلاث عشرة رکعة من اللیل

[۱۶]

۵۴۹۵- ۱۶ الکافی، ۳/ ۴۴۶/ ۱۶/ ۱ علی عن العبیدی الکافی، ۳/ ۴۴۶/ ۱۶/ ۱ محمد عن العبیدی التهذیب، ۲/ ۳/ ۱/ ۱ محمد بن أحمد عن العبیدی عن یونس عن إسماعیل بن سعد الأحوص القمی قال قلت للرضا ع کم الصلاة من رکعة فقال إحدی و خمسون رکعة

[۱۷]

اشارة

۵۴۹۶- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۵/ ۷/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن حماد بن عثمان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صلاة رسول اللّه ص بالنهار فقال و من یطیق ذلک ثم قال و لکن أ لا أخبرک کیف أصنع أنا فقلت بلی فقال ثمان رکعات قبل الظهر و ثمان بعدها

الوافی، ج‌۷، ص: ۸۲

قلت فالمغرب قال أربع بعدها قلت فالعتمة قال کان رسول اللّه ص یصلی العتمة ثم ینام و قال بیده هکذا فحرکها قال ابن أبی عمیر ثم وصف کما ذکر أصحابنا

بیان

لعل المراد بعدم أطاقه صلاة رسول اللّه ص عدم أطاقه کیفیتها من الإقبال فیها و الخضوع و الخشوع و الأدعیة و المداومة و الثبات علیها و نحو ذلک لا عدد رکعاتها لما تبین أنه لا یزید علی الخمسین أو الإحدی و الخمسین و کان ص یکابد اللیل و یقاسی عبادة ربه و یفرق صلاة اللیل علی آناته کتفریق صلاة النهار علی ساعاته و کان کل من رکوعه و سجوده بقدر قراءته إلی غیر ذلک مما تورمت به قدماه حتی أنزل اللّه تعالی إلیه طه مٰا أَنْزَلْنٰا عَلَیْکَ الْقُرْآنَ لِتَشْقیٰ.
و لعل تحریکه ع یده کان یمینا و شمالا فعل المتأسف علی عدم قدرته علی الشی‌ء و کأنه کان یقول فی نفسه لیتنا نقدر علی ما کان یصنعه ص ثم وصف صلاته ص و یأتی ذکره فی باب آداب اللیل و صلاته إن شاء اللّه تعالی

[۱۸]

۵۴۹۷- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۵/ ۸/ ۱ الحسین عن عثمان عن ابن مسکان عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّٰه ع قال صلاة النافلة ثمانی رکعات حین تزول الشمس قبل الظهر و ست رکعات بعد الظهر و رکعتان قبل العصر و أربع رکعات بعد المغرب و رکعتان بعد العشاء الآخرة تقرأ فیهما مائة آیة قائما أو قاعدا و القیام أفضل و لا تعدهما من الخمسین و ثمان رکعات من

الوافی، ج۷، ص: ۸۳

آخر اللیل تقرأ فی صلاة اللیل بقل هو اللّٰه أحد و قل یا أیها الکافرون فی الرکعتین الأولتین و تقرأ فی سائرها ما أحببت من القرآن ثم الوتر ثلاث رکعات تقرأ فیها جمیعا قل هو اللّٰه أحد و تفصل بینهن بتسلیم ثم الرکعتان اللتان قبل الفجر تقرأ فی الأولی منهما قل یا أیها الکافرون و فی الثانیة قل هو اللّٰه أحد

[۱۹]

اشارة

۵۴۹۸- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۶/ ۹/ ۱ ابن عیسی عن الوشاء عن عبد اللّٰه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّٰه ع یقول لا تصل أقل من أربع و أربعین رکعة قال و رأیته یصلی بعد العتمة أربع رکعات

بیان

حمله فی التهذیبین علی تأکد ذلک و شدة استحبابه فلا ینافی استحباب الزیادة و أما الأربع رکعات فلعلها کانت غیر الرواتب أو قضاء لها

[۲۰]

اشارة

۵۴۹۹- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۶/ ۱۰/ ۱ ابن عیسی عن یحیی بن حبیب قال سألت الرضا ع عن أفضل ما یتقرب به العباد إلی اللّٰه تعالی من الصلاة قال ست و أربعون رکعة فرائضه و نوافله قلت هذه روایة زرارة قال أ و تری أحدا کان أصدع بالحق منه

بیان

یعنی أنطق به تقول صدعت بالحق إذا تکلمت به جهارا و لعل غیر المعدود هی الاثنتان من کل من الأربع بعد الظهر و الأربع قبل العصر و الرکعتان بعد العشاء

[۲۱]

اشارة

۵۵۰۰- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۶/ ۱۱/ ۱ الحسین عن حماد بن عیسی عن

الوافی، ج۷، ص: ۸۴

شعیب عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التطوع باللیل و النهار فقال الذی یستحب أن لا یقصر عنه ثمان رکعات عند زوال الشمس- و بعد الظهر رکعتان و قبل العصر رکعتان و بعد المغرب رکعتان و قبل العتمة رکعتان و من السحر ثمان رکعات ثم یوتر و الوتر ثلاث رکعات مفصولة ثم رکعتان قبل صلاة الفجر و أحب صلاة اللیل إلیهم آخر اللیل

بیان

یعنی أحبها إلی مصلیها الآمرین بها المرشدین إلیها ما صلی فی آخر اللیل و المراد بهم رسول اللّه ص و أهل بیته ع

[۲۲]

اشارة

۵۵۰۱- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۷/ ۱۲/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما جرت به السنة فی الصلاة فقال ثمان رکعات الزوال و رکعتان بعد الظهر و رکعتان قبل العصر و رکعتان بعد المغرب و ثلاث عشر رکعة من آخر اللیل منها الوتر و رکعتا الفجر قلت فهذا جمیع ما جرت به السنة قال نعم فقال أبو الخطاب أ فرأیت إن قوی فزاد قال فجلس و کان متکئا فقال إن قویت فصلها کما کانت تصلی و کما لیست فی ساعة من النهار فلیست فی ساعة من اللیل إن اللّه عز و جل یقول وَ مِنْ آناءِ اللَّیْلِ فَسَبِّحْ

بیان

یعنی إن کانت لک زیادة قوة فاصرفها فی کیفیة الصلاة من الإقبال علیها

الوافی، ج۷، ص: ۸۵

و الخشوع فیها ثم المداومة علیها ثم تفریق صلاة اللیل علی آناته کتفریق صلاة النهار علی ساعاته کما کان رسول اللّه ص یفعله و یأتی بیان ذلک فی أبواب المواقیت إن شاء اللّه.

و مراده ع تنبیه علی أنه لن یقدر علی الإتیان بهذا العدد أیضا کما ینبغی ثم نبه ع علی تفریق صلاة اللیل بما معناه أنه کما أن الصلاة لیست مختصة بساعة من النهار بل مفرقة علی أجزاء النهار فکذلک لیست مختصة بساعة من اللیل بل مفرقة علی أجزائها و آناء اللیل ساعاته و أبو الخطاب هذا هو محمد بن مقلاص الغالی الملعون و یأتی بعض أحواله.

قال فی الفقیه قال أبی رضی اللّه عنه فی رسالته إلی اعلم یا بنی أن أفضل النوافل رکعتا الفجر و بعدهما رکعة الوتر و بعدها رکعتا الزوال و بعدهما نوافل المغرب و بعدها تمام صلاة اللیل و بعدها تمام نوافل النهار

الوافی، ج۷، ص: ۸۷

باب ۷ علة عدد النوافل و الحث علی المداومة علیها

[۱]

۵۵۰۲- ۱ الکافی، ۳/ ۴۸۷/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد عن السیاری عن الفضل بن أبی قرة رفعه عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن الخمسین و الواحدة رکعة فقال إن ساعات النهار اثنتا عشرة ساعة و ساعات اللیل اثنتا عشرة ساعة و من طلوع الفجر إلی طلوع الشمس ساعة غیر ساعات اللیل و النهار- و من غروب الشمس إلی غروب الشفق غسق فلکل ساعة رکعتان و للغسق رکعة

[۲]

۵۵۰۳- ۲ التهذیب، ۲/ ۷/ ۱۳/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع إنی رجل تاجر أختلف و

الوافی، ج۷، ص: ۸۸

أتجر فکیف لی بالزوال و المحافظة علی صلاة الزوال و کم أصلی قال تصلی ثمان رکعات إذا زالت الشمس و رکعتین بعد الظهر و رکعتین قبل العصر فهذه اثنتا عشرة رکعة و تصلی بعد المغرب رکعتین و بعد ما ینتصف اللیل ثلاث عشرة رکعة منها الوتر و منها رکعتا الفجر فتلک سبع و عشرون رکعة سوی الفریضة و إنما هذا کله تطوع و لیس بمفروض إن تارک الفریضة کافر و إن تارک هذا لیس بکافر و لکنها معصیة لأنه یستحب إذا عمل الرجل عملا من الخیر أن یدوم علیه

[۳]

۵۵۰۴- ۳ الکافی، ۳/ ۴۴۲/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن زرارة قال دخلت علی أبی جعفر ع و أنا شاب فوصف لی التطوع و الصوم فرأی ثقل ذلک فی وجهی فقال لی إن هذا لیس کالفریضة من ترکها هلک إنما هو التطوع إن شغلت عنه أو ترکته قضیته إنهم کانوا یکرهون أن ترفع أعمالهم یوما تاما و یوما ناقصا إن اللّه تعالی یقول الَّذِینَ هُمْ عَلیٰ صَلٰاتِهِمْ دٰائِمُونَ و کانوا یکرهون أن یصلوا حتی یزول النهار إن أبواب السماء تفتح إذا زال النهار

[۴]

۵۵۰۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۲۱/ ۲۲۶/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن داود الصرمی قال سألته عن صلاة اللیل و الوتر فقال هی واجبة

[۵]

اشارة

۵۵۰۶- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۴۳/ ۳۱/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن عبید عن أبیه عن أبی جعفر ع قال

الوافی، ج‌۷، ص: ۸۹

الوتر فی کتاب علی واجب و هو وتر اللیل و المغرب وتر النهار

بیان

أرید بالوجوب تأکد الاستحباب کما یتبین من سائر الأخبار.

قال فی الفقیه قال اللّه تعالی لنبیه ص وَ مِنَ اللَّیْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نافِلَةً لَکَ عَسی أَنْ یَبْعَثَکَ رَبُّکَ مَقاماً مَحْمُوداً فصارت صلاة اللیل فریضة علی رسول اللّه ص بقول اللّه عز و جل فَتَهَجَّدْ و هی لغیره سنة و نافلة

[۶]

۵۵۰۷- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۴۲/ ۲۸/ ۱ محمد بن أحمد عن الحسن بن علی بن عبد اللّه عن ابن فضال عن مروان عن عمار الساباطی قال کنا جلوسا عند أبی عبد اللّه ع بمنی فقال له رجل ما تقول فی النوافل فقال فریضة قال ففزعنا و فزع الرجل فقال أبو عبد اللّه ع إنما أعنی صلاة اللیل علی رسول اللّه ص إن اللّه یقول وَ مِنَ اللَّیْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نافِلَةً لَکَ

[۷]

۵۵۰۸- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۴۳/ ۳۰/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عبد الحمید عن أبی جمیلة عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن الوتر فقال سنة لیست بفریضة

الوافی، ج‌۷، ص: ۹۰

[۸]

۵۵۰۹- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۱/ ۲۲/ ۱ سعد عن العباس بن معروف عن علی بن مهزیار عن فضالة عن أبان عن محمد الحلبی قال قال أبو عبد اللّه ع فی الوتر إنما کتب اللّه الخمس و لیست الوتر مکتوبة إن شئت صلیتها و ترکها قبیح

[۹]

اشارة

۵۵۱۰- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۴۲/ ۲۹/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن الحسین بن علی بن یقطین عن محمد بن الفضیل الکوفی عن سعد بن أبی عمرو الجلاب قال قلت لأبی عبد اللّه ع رکعتا الفجر تفوتنی أ فأصلیهما قال نعم قلت لم أ فریضة قال فقال رسول اللّه ص سنهما فما سن رسول اللّه ص فهو فرض

بیان

فسر الفرض فی التهذیب بالتقدیر و الصواب أن یحمل علی التأکید أو علی ورود التأسی بالرسول و الأخذ بما أتاه ص فی القرآن

الوافی، ج۷، ص: ۹۱

باب ۸ جواز ترک النافلة لعذر

[۱]

اشارة

۵۵۱۱- ۱ التهذیب، ۲/ ۱۰/ ۲۰/ ۱ سعد عن یعقوب بن یزید عن ابن فضال عن هارون بن مسلم عن الحسن بن موسی الحناط قال خرجنا أنا و جمیل بن دراج و عائذ الأحمسی حجاجا فکان عائذ کثیرا ما یقول لنا فی الطریق إن لی إلی أبی عبد اللّه ع حاجة أرید أن أسأله عنها فأقول له حتی نلقاه فلما دخلنا علیه سلمنا و جلسنا فأقبل علینا بوجهه مبتدئا فقال من أتی اللّه بما افترض علیه لم یسأله عما سوی ذلک فغمزنا عائذ فلما قمنا قلنا ما کانت حاجتک قال الذی سمعتم قلنا کیف کانت هذه حاجتک فقال أنا رجل لا أطیق القیام باللیل فخفت أن أکون مأخوذا به فأهلک

بیان

قد مضی فی باب فضل الصلاة أخبار أخر فی هذا المعنی

[۲]

اشارة

۵۵۱۲- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۱/ ۲۳/ ۱ سعد عن معاویة بن حکیم عن معمر بن خلاد عن أبی الحسن الرضا ع أن أبا الحسن ع کان إذا اغتم ترک الخمسین

الوافی، ج۷، ص: ۹۲

بیان

قال فی التهذیب یرید به تمام الخمسین لأن الفرائض لا یجوز ترکها علی حال أقول و کأنه ع إنما کان یترک غیر المؤکد من النوافل حال الاغتمام لا التمام

[۳]

۵۵۱۳- ۳ الکافی، ۳/ ۴۵۴/ ۱۵/ ۱ الاثنان التهذیب، ۲/ ۱۱/ ۲۴/ ۱ سعد عن علی المیثمی عن معلی بن محمد عن ابن أسباط عن عدة

من أصحابنا أن أبا الحسن موسى ع إذا اهتم ترك النافلة

[۴]

۵۵۱۴- ۴ الکافی، ۳/ ۴۵۴/ ۱۶/ ۱ عنه عن علی بن معبد أو غیره عن أحدهما ع قال قال النبی ص إن للقلوب إقبالا و إدبارا فإذا أقبلت فتنفلوا و إذا أدبرت فعلیكم بالفریضة

الوافی، ج۷، ص: ۹۳

باب ۹ فصل الوتر و وصله

[۱]

۵۵۱۵- ۱ الکافی، ۳/ ۴۴۹/ ۲۹/ ۱ القمی عن أحمد عن السراد عن الحناط التهذیب، ۲/ ۱۲۷/ ۲۵۵/ ۱ الحسین عن النضر عن محمد بن أبی حمزة عن الحناط قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التسلیم فی ركعتی الوتر فقال نعم و إن كانت لك حاجة فاخرج و اقضها ثم عد و اركع ركعة

[۲]

۵۵۱۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۲۷/ ۲۵۲/ ۱ الحسین عن عثمان عن ابن مسكان عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال الوتر ثلاث ركعات تفصل بینهن و تقرأ فیهن جمیعا بقل هو اللّه أحد

[۳]

۵۵۱۷- ۳ التهذیب، ۲/ ۱۲۷/ ۲۵۳/ ۱ عنه عن حماد عن العقرقوفی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال الوتر ثلاث ركعات ثنتین

الوافی، ج۷، ص: ۹۴

مفصولة و واحدة

[۴]

۵۵۱۸- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۲۸/ ۲۶/ ۱ ابن عیسى عن البرقی عن سعد بن سعد عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن الوتر أ فصل أم وصل قال فصل

[۵]

۵۵۱۹- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۲۸/ ۲۵۹/ ۱ ابن محبوب عن العباس بن معروف عن ابن بزیع عن محمد بن عذافر عن عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه ع فیمن انصرف فی الركعة الثانیة من الوتر هل یجوز له أن یتكلم أو یخرج من المسجد ثم یعود فیوتر قال نعم فاصنع ما تشاء و تتكلم و تحدث وضوءك ثم تتمها قبل أن تصلی الغداة

[۶]

۵۵۲۰- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۲۷/ ۲۵۴/ ۱ الحسین عن النضر عن محمد بن أبی حمزة عن ابن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع التسلیم فی رکعتی الوتر فقال توقظ الراقد و تکلم بالحاجة

[۷]

۵۵۲۱- ۷ التهذیب، ۲/ ۱۲۸/ ۲۵۶/ ۱ الحسین عن حماد و فضالة عن ابن عمار قال قال لی اقرأ فی الوتر فی ثلاثهن بقل هو اللّه أحد و سلم فی الرکعتین توقظ الراقد و تأمر بالصلاة

[۸]

۵۵۲۲- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۲۸/ ۲۵۷/ ۱ عنه عن فضالة عن الفقیه، ۱/ ۴۹۳/ ۱۴۱۷ أبی ولاد الحناط عن أبی

الوافی، ج۷، ص: ۹۵

عبد اللّه ع قال لا بأس أن یصلی الرجل الرکعتین من الوتر ثم ینصرف فیقضی حاجته- الفقیه، ثم یرجع فیصلی رکعة

[۹]

۵۵۲۳- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۲۸/ ۲۵۸/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن البرقی عن عبد اللّه بن الفضل النوفلی عن علی بن أبی حمزة أو غیره عمن حدثه عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أفصل الوتر فقال نعم قلت له إنی ربما عطشت فأشرب الماء فقال نعم

[۱۰]

۵۵۲۴- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۲۸/ ۲۶۱/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن عیسی عن أبیه عن عبد اللّه بن الفضل النوفلی عن علی بن أبی حمزة و غیره عن بعض مشیخته قال قلت لأبی عبد اللّه ع أفصل فی الوتر قال نعم قلت فإنی ربما عطشت فأشرب الماء قال نعم و أنکح

[۱۱]

۵۵۲۵- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۲۹/ ۲۶۲/ ۱ الحسین عن النضر عن محمد بن أبی حمزة عن یعقوب بن شعیب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التسلیم فی رکعتی الوتر فقال إن شئت سلمت و إن شئت لم تسلم

[۱۲]

۵۵۲۶- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۲۹/ ۲۶۳/ ۱ بهذا الإسناد عن محمد عن ابن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع فی رکعتی الوتر فقال إن شئت سلمت و إن شئت لم تسلم

[۱۳]

۵۵۲۷- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۳۰/ ۲۶۵/ ۱ عنه عن صفوان عن

الوافی، ج۷، ص: ۹۶

منصور عن مولی لأبی جعفر ع قال قال رکعتا الوتر إن شاء تکلم بینهما و بین الثالثة و إن شاء لم یفعل

[۱۴]

اشارة

۵۵۲۸- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۲۹/ ۲۶۴/ ۱ عنه عن محمد بن زیاد عن کردویه الهمدانی قال سألت العبد الصالح ع عن الوتر فقال صله

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۷، ص: ۹۶

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین تارة علی التقیة و أخری علی البعید مع أنه قال من جوز الفصل لم یجوز الوصل و من جوز الوصل لم یجوز الفصل و لیس التخییر مذهبا لأحد و هذا ینافی حملها علی التقیة إلا الحدیث الأخیر فالصواب أن یحمل ما سواه علی التخییر و إن کان الفصل أولی

الوافی، ج۷، ص: ۹۷

باب ۱۰ فضل صلاة اللیل و الحث علیها

[۱]

اشارة

۵۵۲۹- ۱ الکافی، ۳/ ۴۴۴/ ۱۱/ ۱ الأربعة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له آناءَ اللَّیْلِ ساجِداً وَ قائِماً یَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَ یَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قال یعنی صلاة اللیل قال قلت له وَ أَطْرافَ النَّهارِ لَعَلَّکَ تَرْضی قال یعنی تطوع بالنهار قال قلت له وَ إِدْبارَ النُّجُومِ قال رکعتان قبل الصبح قلت وَ أَدْبارَ السُّجُودِ قال رکعتان بعد المغرب

بیان

قال فی الفقیه مدح اللّه أمیر المؤمنین ع فی کتابه بقیام اللیل فقال عز من قائل أَمَّنْ هُوَ قانِتٌ آناءَ اللَّیلِ ساجِداً وَ قائِماً یحْذَرُ الْآخِرَةَ وَ یرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ و آناء اللیل ساعاته

الوافی، ج۷، ص: ۹۸

[۲]

۵۵۳۰- ۲ الکافی، ۳/ ۴۴۶ ۱۷ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۳۶/ ۲۴۱/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۱/ ۴۷۲/ ۱۳۶۴ هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی إِنَّ ناشِئَةَ اللَّیلِ هِی أَشَدُّ وَطْئاً وَ أَقْوَمُ قِیلًا قال یعنی بقوله وَ أَقْوَمُ قِیلًا قیام الرجل عن فراشه یرید به وجه اللّه لا یرید به غیره

[۳]

اشارة

۵۵۳۱- ۳ التهذیب، ۲/ ۱۱۹/ ۲۱۸/ ۱ محمد بن أحمد عن النخعی عن صفوان عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی إِنَّ ناشِئَةَ اللَّیلِ هِی أَشَدُّ وَطْئاً وَ أَقْوَمُ قِیلًا قال قیامه عن فراشه لا یرید إلا اللّه

بیان

فسرت الناشئة بالنفس التی تنشأ من مضجعها للعبادة و هو قریب مما ذکره ع و أَشَدُّ وَطْئاً أی کلفه أو ثبات قدم و قرئ وطاء بالمد أی مواطأة القلب اللسان لما فیها من الإخلاص وَ أَقْوَمُ قِیلًا أی أشد قولا و ذلک لحضور القلب حینئذ

[۴]

۵۵۳۲- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۴۱/ ۲۶۸/ ۱ ابن أبی عمیر عن حماد عن حریز عن زرارة قال قال أبو جعفر ع من کان یؤمن بالله و الیوم

الوافی، ج۷، ص: ۹۹

الآخر فلا یبیتن إلا بوتر

[۵]

۵۵۳۳- ۵ الفقیه، ۱/ ۲۰۰/ ۶۰۴ قال النبی ص الحدیث

[۶]

۵۵۳۴- ۶ الکافی، ۳/ ۴۴۶/ ۱۸/ ۱ الثلاثة عن الخراز عن محمد قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إن العبد یوقظ ثلاث مرات من اللیل فإن لم یقم أتاه الشیطان فبال فی أذنه قال و سألته عن قول اللّه تعالی- کانُوا قَلِیلًا مِنَ اللَّیلِ ما یهْجَعُونَ قال کانوا أقل اللیالی یفوتهم لا

یقومون فیها

[۷]

۵۵۳۵- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۳۶/ ۲۴۲/ ۱ بهذا الإسناد الحدیث الثانی

[۸]

۵۵۳۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۳۵/ ۲۲۶/ ۱ محمد بن الحسین عن محمد بن إسماعیل عن منصور عن ابن أذینة عن محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عن قول اللّه تعالی قُمِ اللَّیْلَ إِلّا قَلِیلًا قال أمر اللّه أن یصلی کل لیلة إلا أن یأتی علیه لیلة من اللیالی لا یصلی فیها شیئا

[۹]

اشارة

۵۵۳۷- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۳۴/ ۲۳۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۰

الفقیه، ۱/ ۴۷۸/ ۱۳۸۲ العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال لیس من عبد إلا و هو یوقظ فی لیلته مرة أو مرتین فإن قام کان ذلک و إلا جاء الشیطان فبال فی أذنه أ و لا یری أحدکم أنه إذا قام و لم یکن ذلک منه قام و هو متخثر ثقیل کسلان

بیان

فی التهذیب رواه عن أبی عبد اللّه ع و أورد فجج مکان جاء بالجیمین و الفجج تباعد ما بین الرجلین و ربما یضبط بالخاء المعجمة و الجیم و الفخج نوع من المشی ردیء و هو أن یتقارب صدرا القدمین و یتباعد العقبان و کذا الفحج بالحاء المهملة و الجیم إلا أنه بالمعجمة أسوأ تباینا و ما فی التهذیب یشبه أن یکون تصحیفا إذ لا یعهد فک الإدغام فی مثله و بالجملة هو کنایة عن سوء الجیئة و رداءتها.

متخثرا بالخاء المعجمة و الثاء المثلثة و الراء أی متثقل غیر طیب النفس و لا نشیط و فی بعض النسخ متحیر و لعل بول الشیطان فی أذنه کنایة عن غایة تمکنه منه و تسلطه علیه و استهزائه به من جهة عدم سماعه لداعی ربه و سماعه منه و إطاعته له

[۱۰]

۵۵۳۸- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۴۷۹/ ۱۳۸۴ الثمالی عن أبی جعفر ع قال ما نوی عبد أن یقوم أیة ساعة نوی فعلم اللّه ذلک منه إلا وکل به ملکین یحرکانه تلک الساعة

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۱

[۱۱]

۵۵۳۹- ۱۱ الکافی، ۳/ ۲۶۶/ ۱۰/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن الیمانی عمن حدثه عن الفقیه، ۱/ ۴۷۳/ ۱۳۶۸ أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه عز و جل إِنَّ الْحَسَنٰاتِ یُذْهِبْنَ السَّیِّئٰاتِ قال صلاة المؤمن باللیل تذهب بما عمل من ذنب بالنهار

[۱۲]

۵۵۴۰- ۱۲ الکافی، ۸/ ۲۳۴/ ۳۱۱/ ۱ السراد عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول ثلاث هن فخر المؤمن و زینته فی الدنیا و الآخرة الصلاة فی آخر اللیل و یأسه مما فی أیدی الناس و ولایته للإمام من آل محمد ص

[۱۳]

۵۵۴۱- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۴۷۱/ ۱۳۶۰ نزل جبرئیل ع علی النبی ص فقال له یا جبرئیل عظنی قال یا محمد عش ما شئت فإنک میت و أحبب من شئت فإنک مفارقه و اعمل ما شئت فإنک ملاقیه شرف المؤمن صلاته باللیل و عزه کف الأذی عن الناس

[۱۴]

۵۵۴۲- ۱۴ الفقیه، ۴/ ۳۹۹/ ۵۸۵۵ روی عبد اللّه بن عباس عن رسول اللّه ص أنه قال أشراف أمتی حملة القرآن و أصحاب اللیل

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۲

[۱۵]

اشارة

۵۵۴۳- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۴۷۲/ ۱۳۶۱ بحر السقاء عن أبی عبد اللّه ع قال إن من روح اللّه عز و جل ثلاثة التهجد باللیل و إفطار الصائم و لقاء الإخوان

بیان

روح اللّه فرجه و تنفیسه قاله الطبرسی

[۱۶]

۵۵۴۴- ۱۶ الفقیه، ۱/ ۴۸۴/ ۱۳۹۹ قال النبی ص فی وصیته لعلی ع یا علی علیک بصلاة اللیل و علیک بصلاة اللیل و علیک بصلاة اللیل

[۱۷]

اشارة

۵۵۴۵- ۱۷ التهذیب، ۹/ ۱۷۵/ ۱۳/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال کان فی وصیة رسول اللّه ص لعلی ع یا علی أوصیک فی نفسک بخصال فاحفظها إلی أن قال و علیک بصلاة اللیل ثلاثا و علیک بصلاة الزوال ثلاثا الحدیث

بیان

یأتی تمامه فی کتاب الروضة إن شاء اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۳

[۱۸]

۵۵۴۶- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۴۷۴/ ۱۳۷۳ التهذیب، ۲/ ۱۲۲/ ۲۳۳/ ۱ قال النبی ص عند موته لأبی ذر رضی اللّه عنه یا أبا ذر احفظ وصیة نبیک تنفعک من ختم له بقیام اللیل ثم مات فله الجنة

[بیان]

و الحدیث فیه طول أخذنا منه موضع الحاجة

[۱۹]

۵۵۴۷- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۴۷۳/ ۱۳۶۷ التهذیب، ۲/ ۱۲۲/ ۲۳۲/ ۱ الفضیل بن یسار عن أبی عبد اللّه ع أنه قال إن البیوت التی یصلی فیها باللیل بتلاوة القرآن تضیء لأهل السماء کما یضیء نجوم السماء لأهل الأرض

[۲۰]

۵۵۴۸- ۲۰ الفقیه، ۱/ ۴۷۳/ ۱۳۶۶ و سأله عبد اللّه بن سنان عن قول اللّه عز و جل سِیماهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ قال هو السهر فی الصلاة

[۲۱]

اشارة

۵۵۴۹- ۲۱ الفقیه، ۱/ ۴۷۴/ ۱۳۷۲ قال أبو جعفر ع إن اللّه تبارک و تعالی یحب المداعب فی الجماعة بلا رفث المتوحد بالفکر المتخلی بالعبر الساهر بالصلاة

بیان

الدعابة المزاح و المداعبة و الممازحة و الرفث الفحش و العبر

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۴

الدمع و فی بعض النسخ الجماع بدل الجماعة و هو بمعناها

[۲۲]

۵۵۵۰- ۲۲ الفقیه، ۱/ ۴۷۴/ ۱۳۷۰ قال رسول اللّه ص من کثر صلاته باللیل حسن وجهه بالنهار

[۲۳]

۵۵۵۱- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۱۱۹/ ۲۱۷/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن حسان الرازی عن محمد بن علی رفعة قال قال رسول اللّه ص من صلی باللیل حسن وجهه بالنهار

[۲۴]

۵۵۵۲- ۲۴ الکافی، ۳/ ۴۸۸/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد بن إسحاق عن سعدان بن مسلم التهذیب، ۲/ ۱۲۰/ ۲۱۹/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن سعدان بن مسلم عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال شرف المؤمن صلاته باللیل و عز المؤمن کفه عن أعراض الناس

[۲۵]

۵۵۵۳- ۲۵ الکافی، ۳/ ۴۸۸/ ۱۲/ ۱ محمد عن الزیات التهذیب، ۲/ ۱۲۰/ ۲۲۰/ ۱ محمد بن أحمد عن الزیات عن ابن أسباط عن محمد بن علی بن أبی عبد اللّه عن الفقیه، ۱/ ۱۳۶۲۱۴۷۲ أبی الحسن الأول ع

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۵

فی قول اللّه عز و جل وَ رَهْبانِیَّةً ابْتَدَعُوها ما کَتَبْناها عَلَیْهِمْ إِلَّا ابْتِغاءَ رِضْوانِ اللّهِ قال صلاة اللیل

[۲۶]

۵۵۵۴- ۲۶ التهذیب، ۲/ ۱۲۰/ ۲۲۱/ ۱ عنه عن أبی زهیر النهدی عن آدم بن إسحاق عن بعض أصحابنا عن الفقیه، ۱/ ۴۷۲/ ۱۳۶۳ أبی عبد اللّه ع قال قال علیکم بصلاة اللیل فإنها سنة نبیکم و دأب الصالحین قبلکم و مطردة الداء عن أجسادکم

[۲۷]

۵۵۵۵- ۲۷ التهذیب، ۲/ ۱۲۰/ ۲۲۲/ ۱ عنه عن أبی زهیر رفعه إلی أبی عبد اللّه ع قال صلاة اللیل تبیض الوجه و صلاة اللیل تطیب الریح و صلاة اللیل تجلب الرزق

[۲۸]

۵۵۵۶- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۱۲۰/ ۲۲۳/ ۱ عنه عن عمر بن علی بن عمر عن عمه محمد بن عمر عمن حدثه عن أبی عبد اللّه ع أنه قال إن کان اللّه عز و جل قال الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِینَةُ الْحَیاةِ الدُّنْیا إن الثمانیة رکعات یصلیها العبد آخر اللیل زینة الآخرة

[۲۹]

۵۵۵۷- ۲۹ التهذیب، ۲/ ۱۲۰/ ۲۲۴/ ۱ بهذا الإسناد عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۶

الفقیه، ۱/ ۴۷۴/ ۱۳۷۱ أبی عبد اللّه ع أنه جاءه رجل شکا إلیه الحاجة و أفرط فی الشکایة حتی کاد أن یشکو الجوع قال فقال له أبو عبد اللّه ع یا هذا أ تصلی باللیل قال فقال الرجل نعم قال فالتفت أبو عبد اللّه ع إلی أصحابه فقال کذب من زعم أنه یصلی باللیل و یجوع بالنهار إن اللّه تعالی ضمن بصلاة اللیل قوت النهار

[۳۰]

۵۵۵۸- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۱۲۱/ ۲۲۵/ ۱ عنه عن محمد بن عیسی عن القاسم عن جده عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع عن أبیه عن جده عن آبائه عن علی بن أبی طالب ع قال قیام اللیل مصحة البدن و رضا الرب و تمسک بأخلاق النبیین و تعرض لرحمته

[۳۱]

۵۵۵۹- ۳۱ التهذیب، ۲/ ۱۲۱/ ۲۲۸/ ۱ عنه عن موسی بن جعفر البغدادی عن ابن شمون عن علی بن محمد النوفلی قال سمعته یقول إن العبد لیقوم فی اللیل فیمیل به النعاس یمینا و شمالا و قد وقع ذقنه علی صدره- فیأمر اللّه تعالی أبواب السماء فتفتح ثم یقول للملائکة انظروا إلی عبدی ما یصیبه فی التقرب إلی بما لم أفترض علیه راجیا منی لثلاث خصال ذنبا أغفره أو توبة أجددها له أو رزقا أزیده فیه اشهدوا ملائکتی أنی قد جمعتهن له

[۳۲]

۵۵۶۰- ۳۲ التهذیب، ۲/ ۱۲۱/ ۲۲۹/ ۱ عنه عن محمد بن عبد اللّه بن أحمد عن الحسن بن علی بن أبی عثمان و أبو عثمان اسمه عبد الواحد بن حبیب قال زعم لنا محمد بن أبی حمزة الثمالی عن معاویة بن عمار الدهنی عن أبی عبد اللّه ع قال صلاة اللیل تحسن الوجه و تذهب بالهم و تجلو البصر

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۷

[۳۳]

۵۵۶۱- ۳۳ التهذیب، ۲/ ۱۲۲/ ۲۳۰/ ۱ عنه عن إبراهیم بن إسحاق عن الدیلمی عن أبیه قال قال أبو عبد اللّه ع یا سلیمان لا تدع قیام اللیل فإن المغبون من حرم قیام اللیل

[۳۴]

۵۵۶۲- ۳۴ التهذیب، ۲/ ۱۲۲/ ۲۳۱/ ۱ عنه عن سهل عن هارون بن مسلم عن علی بن الحکم عن الحسین بن الحسن الکندی عن أبی عبد اللّه ع قال إن الرجل لیکذب الکذبة فیحرم بها صلاة اللیل فإذا حرم صلاة اللیل حرم بها الرزق

[۳۵]

۵۵۶۳- ۳۵ الکافی، ۳/ ۴۵۰/ ۳۴/ ۱ محمد عن عمران بن موسی التهذیب، ۲/ ۱۲۱/ ۲۲۷/ ۱ محمد بن أحمد عن عمران بن موسی عن الحسن بن علی بن النعمان عن أبیه عن بعض رجاله قال جاء رجل إلی أمیر المؤمنین ع فقال یا أمیر المؤمنین إنی قد حرمت الصلاة باللیل قال فقال له أمیر المؤمنین ع أنت رجل قد قیدتک ذنوبک

[۳۶]

۵۵۶۴- ۳۶ الفقیه، ۱/ ۴۷۳/ ۱۳۶۹ قال أمیر المؤمنین ع إن اللّه تبارک و تعالی إذا أراد أن یصیب أهل الأرض بعذاب قال لو لا الذین یتحابون بجلالی و یعمرون مساجدی و یستغفرون بالأسحار لولاهم لأنزلت عذابی

[۳۷]

۵۵۶۵- ۳۷ الفقیه، ۱/ ۴۷۳/ ۱۳۶۵ قال الصادق ع

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۸

یقوم الناس من فرشهم علی ثلاثة أصناف صنف له و لا علیه و صنف علیه و لا له و صنف لا علیه و لا له فأما الصنف الذی له و لا علیه فیقوم من منامه- فیتوضأ و یصلی و یذکر اللّه عز و جل فذلک الذی له و لا علیه و أما الصنف الثانی فلم یزل فی معصیة اللّه تعالی فذلک الذی علیه و لا له و أما الصنف الثالث فلم یزل نائما حتی أصبح فذلک الذی لا علیه و لا له

[۳۸]

اشارة

۵۵۶۶- ۳۸ الفقیه، ۱/ ۴۷۵/ ۱۳۷۴ جابر بن إسماعیل عن جعفر بن محمد عن أبیه ع أن رجلا سأل علی بن أبی طالب ع عن قیام اللیل بالقرآن فقال له أبشر من صلی من اللیل عشر لیلة لله مخلصا ابتغاء ثواب اللّه قال اللّه تبارک و تعالی لملائکته اکتبوا لعبدی هذا من الحسنات عدد ما أنبت فی اللیل من حبة و ورقة و شجرة و عدد کل قصبة و خوص و مرعی و من صلی تسع لیله أعطاه اللّه عشر دعوات مستجابات و أعطاه کتابه بیمینه و من صلی ثمن لیله أعطاه اللّه أجر شهید صابر صادق النیة و شفع فی أهل بیته- و من صلی سبع لیلة خرج من قبره یوم یبعث و وجهه کالقمر لیلة البدر- حتی یمر علی الصراط مع الآمنین و من صلی سدس لیلة کتب فی الأوابین و غفر له ما تقدم من ذنبه و من صلی خمس لیلة زاحم إبراهیم خلیل الرحمن فی قبته و من صلی ربع لیلة کان فی أول الفائزین حتی یمر علی الصراط کالریح العاصف و یدخل الجنة بغیر حساب و من صلی ثلث لیلة لم یبق ملک إلا غبطه بمنزلته من اللّه

عز و جل و قیل له ادخل من أی أبواب الجنة الثمانیة شئت و من صلی نصف لیلة فلو أعطی ملء الأرض ذهبا سبعین ألف مرة لم یعدل جزاءه و کان له بذلک عند اللّه عز و جل أفضل من سبعین رقبة یعتقها من ولد إسماعیل و من صلی ثلثی لیلة کان له من الحسنات قدر رمل عالج أدناها حسنة أثقل

الوافی، ج۷، ص: ۱۰۹

من جبل أحد عشر مرات و من صلی لیلة تامة تالیا لکتاب اللّه عز و جل راکعا و ساجدا و ذاکرا أعطی من الثواب ما أدناه یخرج من الذنوب کیوم ولدته أمه- و یکتب له عدد ما خلق اللّه عز و جل من الحسنات و مثلها درجات و یثبت النور فی قبره و ینزع الإثم و الحسد من قلبه و یجار من عذاب القبر و یعطی براءة من النار و یبعث فی الآمنین و یقول الرب تبارک و تعالی لملائکته یا ملائکتی- انظروا إلی عبدی أحیی لیله ابتغاء مرضاتی أسکنوه الفردوس و له فیها مائة ألف مدینة فی کل مدینة جمیع ما تشتهی الأنفس و تلذ الأعین و لم یخطر علی بال [بشر] سوی ما أعددت له من الکرامة و المزید و القربة

بیان

الهاء فی لیله فی جمیع المواضع تحتمل الضمیر و أن تکون تاء للتنکیر و قوله لیلة تامة یؤید الثانی و فی بعض النسخ بتمامه بدل تامة فیؤید الأول

الوافی، ج۷، ص: ۱۱۱

باب ۱۱ جواز الجلوس فی النافلة اختیارا

[۱]

۵۵۶۷- ۱ الکافی، ۳/ ۴۱۰/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن القاسم بن محمد عن علی عن الفقیه، ۱/ ۳۶۵/ ۱۰۴۸ أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال قلت له إنا نتحدث نقول من صلی و هو جالس من غیر علة- کانت صلاته رکعتین برکعة و سجدتین بسجدة فقال لیس هو هکذا هی تامة لکم

[۲]

اشارة

۵۵۶۸- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۷۰/ ۱۳۶/ ۱ سعد عن أحمد عن البزنطی عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۳۶۵/ ۱۰۵۰ معاویة بن میسرة أنه سمع أبا عبد اللّه ع یقول أو سئل یصلی الرجل و هو جالس متربع أو مبسوط الرجلین فقال لا بأس

الوافی، ج۷، ص: ۱۱۲

بیان

یأتی لهذا الخبر تتمة من الکافی

[۳]

۵۵۶۹- ۳ الکافی، ۳/ ۴۱۰/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن حنان بن سدیر عن أبیه قال قلت لأبی جعفر ع أ تصلی النوافل و أنت قاعد فقال ما أصلیها إلا و أنا قاعد منذ حملت هذا اللحم و بلغت هذا السن

[۴]

۵۵۷۰- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۳۲/ ۱۱۰/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن محمد بن سهل عن الفقیه، ۱/ ۳۶۵/ ۱۰۴۷ أبیه قال سألت أبا الحسن الأول ع عن الرجل یصلی النافلة قاعدا و لیست به علة فی سفر أو حضر قال لا بأس

[۵]

۵۵۷۱- ۵ الکافی، ۳/ ۴۱۱/ ۸/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن أبان عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له الرجل یصلی و هو قاعد فیقرأ السورة فإذا أراد أن یختمها قام فرکع بآخرها قال صلاته صلاة القائم

[۶]

۵۵۷۲- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۷۰/ ۱۳۴/ ۱ الحسین عن صفوان عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۱۳

حماد عن أبی الحسن ع قال سألته عن الرجل یصلی و هو جالس فقال إذا أردت أن تصلی و أنت جالس و تکتب لک بصلاة القائم فاقرأ و أنت جالس فإذا کنت فی آخر السورة فقم فأتمها و ارکع فتلک تحسب لک بصلاة القائم

[۷]

۵۵۷۳- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۹۵/ ۴۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن الحسن بن علی عن الفقیه، ۱/ ۳۶۴/ ۱۰۴۶ حماد بن عثمان قال قلت لأبی عبد اللّه ع قد یشتد علی القیام فی الصلاة فقال إذا أردت أن تدرک صلاة القائم فاقرأ و أنت جالس فإذا بقی من السورة آیتان فقم فأتم ما بقی و ارکع و اسجد فذلک صلاة القائم

[۸]

۵۵۷۴- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۶۶/ ۱۱۳/ ۱ الحسین عن عبد اللّه بن بحر عن حریز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکسل أو یضعف فیصلی التطوع جالسا قال یضعف رکعتین برکعة

[۹]

اشارة

۵۵۷۵- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۶۶/ ۱۱۴/ ۱ عنه عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن الصیقل قال قال لی أبو عبد اللّه ع إذا صلی الرجل جالسا و هو یستطیع القیام فلیضعف

بیان

حملهما فی التهذیب علی الأفضل

الوافی، ج۷، ص: ۱۱۴

[۱۰]

۵۵۷۶- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۷۱/ ۱۳۷/ ۱ عنه عن فضالة عن أبان عن البصری عن الفقیه، ۱/ ۳۶۵/ ۱۰۴۹ حمران بن أعین عن أحدهما ع قال کان أبی إذا صلی جالسا تربع فإذا رکع ثنی رجلیه

الوافی، ج۷، ص: ۱۱۵

باب ۱۲ إن صلاة الضحی بدعة

[۱]

۵۵۷۷- ۱ الکافی، ۳/ ۴۵۳/ ۹/ ۱ الأربعة عن زرارة و الفضیل عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أن رسول اللّه ص قال صلاة الضحی بدعة

[۲]

۵۵۷۸- ۲ التهذیب، ۳/ ۶۹/ ۲۹/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز عن زرارة و محمد و الفضیل عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أن النبی ص قام علی منبره فحمد اللّه و أثنی علیه ثم قال أیها الناس إن الصلاة باللیل فی شهر رمضان النافلة فی جماعة بدعة و صلاة الضحی بدعة ألا فلا تجتمعوا لیلا فی شهر رمضان لصلاة اللیل و لا تصلوا صلاة الضحی فإن ذلک معصیة ألا و إن کل بدعة ضلالة و کل ضلالة سبیلها إلی النار ثم نزل و هو یقول قلیل فی سنة خیر من کثیر فی بدعة

[۳]

اشارة

۵۵۷۹- ۳ الکافی، ۳/ ۴۵۲/ ۸/ ۱ محمد عن محمد بن إسماعیل القمی عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة رفعه قال مر أمیر المؤمنین ع برجل یصلی الضحی فی مسجد الکوفة فغمز جنبه بالدرة و قال نحرت صلاة الأوابین

الوافی، ج۷، ص: ۱۱۶

نحرک اللّه قال فأترکها قال فقال أ رَأَیْتَ الَّذِی یَنْهی عَبْداً إِذا صَلّی فقال أبو عبد اللّه ع و کفی بإنکار علی ع نهیا

بیان

و ذلک لأنه لما ابتدع صلاة الضحی نقصت صلاة الأوابین و هی صلاة الزوال فکأنها نحرت و هذا تصدق لقول أمیر المؤمنین ع ما ابتدع أحد بدعة إلا ترک بها سنة

[۴]

اشارة

۵۵۸۰- ۴ الکافی، ۳/ ۴۵۱/ ۲/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن وهب قال لما کان یوم فتح مکة ضربت علی رسول اللّه ص خیمة سوداء من شعر بالأبطح ثم أفاض علیه الماء من جفنة یری فیها أثر العجین ثم تحری القبلة ضحی فرکع ثمانی رکعات لم یرکعها رسول اللّه ص قبل ذلک و لا بعد

بیان

ثم أفاض علیه الماء أی تطهر و الجفنة بالجیم القصعة

[۵]

اشارة

۵۵۸۱- ۵ الفقیه، ۱/ ۵۶۶/ ۱۵۶۳ زرارة عن أبی جعفر ع أنه قال ما صلی رسول اللّه ص الضحی قط- قال فقلت له أ لم تخبرنی أنه کان یصلی فی صدر النهار أربع رکعات قال بلی إنه کان یجعلها من الثمان التی بعد الظهر

الوافی، ج۷، ص: ۱۱۷

بیان

و ذلک لما یأتی من جواز تقدیم النافلة علی وقتها و تأخیرها عنه لأنها بمنزلة الهدیة متی ما أتی بها قبلت و علی هذا فیحتمل أن یکون فعله ص یوم فتح مکة من هذا القبیل فلا منافاة بین هذه الأخبار

[۶]

۵۵۸۲- ۶ الفقيه، ۱/ ۵۶۵/ ۱۵۶۱ بكير بن أعين عن أبى جعفر ع قال ما صلى رسول اللّه ص الضحى قط

[۷]

اشارة

۵۵۸۳- ۷ الفقيه، ۱/ ۵۶۶/ ۱۵۶۲ عبد الواحد بن المختار الأنصارى عن أبى جعفر ع قال سألته عن صلاة الضحى فقال أول من صلاها قومك إنهم كانوا من الغافلين فيصلونها و لم يصلها رسول اللّه ص و قال إن عليا ع مر على رجل و هو يصليها فقال على ع ما هذه الصلاة قال أدعها يا أمير المؤمنين فقال على ع أكون أنهى عبدا إذا صلى

بيان

كانوا من الغافلين لعل المراد به أن الغفلة عن السنة حملتهم على أن يقلدوا مبتدعها فهم فيها على غير بصيرة.

أكون أنهى و ذلك لأن الصلاة حسن على كل حال كما ورد فى الحديث

أن الصلاة خير موضوع فمن شاء استكثر و من شاء استقل

فلا ينبغى النهى عنها من جهة أنها صلاة و إنما النهى يتوجه إلى الابتداع و التشريع ليس إلا

الوافی، ج۷، ص: ۱۱۹

باب ۱۳ إن نوافل النهار تسقط فى السفر

[۱]

۵۵۸۴- ۱ الكافى، ۳/ ۴۳۹/ ۳/ ۱ على عن العبيدى عن يونس عن ابن مسكان عن أبى بصير عن أبى عبد اللّه ع قال الصلاة فى السفر ركعتان ليس قبلهما و لا بعدهما شىء إلا المغرب فإن بعدها أربع ركعات لا تدعهن فى حضر و لا سفر و ليس عليك قضاء صلاة النهار و صل صلاة الليل و اقضه

[۲]

۵۵۸۵- ۲ الكافى، ۳/ ۴۳۹/ ۱/ ۲ الحسين بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن على بن مهزيار عن التهذيب، الحسن بن سعيد عن زرعة عن سماعة قال سألته عن الصلاة فى السفر فقال ركعتين ليس قبلهما و لا بعدهما شىء إلا أنه

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۰

ينبغى للمسافر أن يصلى بعد المغرب أربع ركعات و ليتطوع بالليل ما شاء إن كان نازلا و إن كان راكبا فليصل على دابته و هو راكب و لتكن صلاته إيماء- و ليكن رأسه حين يريد السجود أخفض من ركوعه

[۳]

۵۵۸۶- ۳ التهذیب، ۲/ ۱۴/ ۶/ ۱ الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الصلاة تطوعا فی السفر قال لا تصل قبل الرکعتین و لا بعدهما شیئا نهارا

[۴]

۵۵۸۷- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۴/ ۸/ ۱ الحسین عن صفوان عن حذیفة بن منصور عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما قالا الصلاة فی السفر رکعتان لیس قبلهما و لا بعدهما شیء

[۵]

۵۵۸۸- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۶/ ۹/ ۱ سعد عن الزیات عن جعفر بن بشیر عن حماد بن عثمان عن الفقیه، ۱/ ۴۴۵/ ۱۲۹۱ سیف التمار عن أبی عبد اللّه ع قال قال له بعض أصحابنا إنا کنا نقضی صلاة النهار إذا نزلنا بین المغرب و العشاء الآخرة فقال لا اللّه أعلم بعباده حین رخص لهم إنما فرض اللّه علی المسافر رکعتین لا قبلهما و لا بعدهما شیء إلا صلاة اللیل علی بعیرک حیث توجه بک

[۶]

۵۵۸۹- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۶/ ۱۰/ ۱ ابن عیسی عن السراد و علی بن الحکم عن أبی یحیی الحناط قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صلاة

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۱

النافلة بالنهار فی السفر فقال یا بنی لو صلحت النافلة فی السفر تمت الفریضة

[۷]

۵۵۹۰- ۷ الفقیه، ۱/ ۴۴۵/ ۱۲۹۲ الحدیث مرسلا

[۸]

۵۵۹۱- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۶/ ۱۱/ ۱ ابن عیسی عن ابن أشیم عن صفوان بن یحیی قال سألت الرضا ع عن التطوع بالنهار و أنا فی سفر- فقال لا و لکن تقضی صلاة اللیل بالنهار و أنت فی سفر فقلت جعلت فداک صلاة النهار التی أصلیها فی الحضر أقضیها بالنهار فی السفر قال أما أنا فلا أقضیها

[۹]

۵۵۹۲- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۷/ ۱۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن عمر بن حنظلة قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک إنی سألتک عن قضاء صلاة النهار باللیل فی السفر فقلت لا تقضها و سألک أصحابنا فقلت اقضوا فقال لی أ فأقول لهم لا تصلوا و إنی أکره أن أقول لهم لا تصلوا و اللّه ما ذاک علیهم

[۱۰]

۵۵۹۳- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۶/ ۱۲/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقضی صلاة النهار باللیل فی السفر فقال نعم فقال له إسماعیل بن جابر أقضی صلاة النهار باللیل فی السفر

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۲

فقال لا فقال إنک قلت نعم فقال إن ذلک یطیق و أنت لا تطیق

[۱۱]

اشارة

۵۵۹۴- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۷/ ۱۴/ ۱ السراد عن حنان بن سدیر عن سدیر قال قال أبو عبد اللّه ع کان أبی یقضی فی السفر نوافل النهار باللیل و لا یتم صلاة فریضة

بیان

حملهما فی التهذیبین علی محامل بعیدة أقلها بعدا أنه لو قضاها لم یکن مأثوما دون أن یکون مسنونا.

أقول و الخبر الأخیر یحتمل أن یکون إنکارا لمن زعم ذلک و لعل هذا التأویل فیه أولی مما قاله

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۳

باب ۱۴ حد المسیر الذی یقصر فیه الصلاة

[۱]

۵۵۹۵- ۱ الکافی، ۳/ ۴۳۲/ ۱/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۰۷/ ۳/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۴/ ۲۲۳/ ۳۱/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل عن زرارة عن أبی جعفر ع قال التقصیر فی برید و البرید أربعة فراسخ

[۲]

۵۵۹۶- ۲ الکافی، ۳/ ۴۳۲/ ۲/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۰۷/ ۴/ ۱ الثلاثة عن الخراز قال قلت لأبی عبد اللّه ع أدنی ما یقصر فیه المسافر فقال برید

[۳]

اشارة

۵۵۹۷- ۳ الکافی، ۳/ ۴۳۲/ ۳/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۴

یحیی الخزاز عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال بینا نحن جلوس و أبی عند وال لبنی أمیة علی المدینة إذ جاء أبی فجلس فقال کنت عند هذا قبیل فسألهم عن التقصیر فقال قائل منهم فی ثلاث و قال قائل منهم یوما و لیلة و قال قائل منهم روحة فسألنی فقلت له إن رسول اللّه ص لما نزل علیه جبرئیل ع بالتقصیر قال له النبی ص فی کم ذاک فقال فی برید قال و أی شیء البرید قال ما بین ظل عیر إلی فیء وعیر قال ثم عبرنا زمانا ثم رأی بنو أمیة یعملون أعلاما علی الطریق و إنهم ذکروا ما تکلم به أبو جعفر ع فذرعوا ما بین ظل عیر إلی فیء وعیر ثم جزءوه علی اثنی عشر میلا فکانت ثلاثة آلاف و خمس مائة ذراع کل میل- فوضعوا الأعلام فلما ظهر بنو هاشم غیروا أمر بنی أمیة غیره لأن الحدیث هاشمی فوضعوا إلی جنب کل علم علما

بیان

فی ثلاث أی ثلاث لیال روحة أی مقدار روحة و هی المرة من الرواح بمعنی السیر أی وقت کان و یأتی تحقیق معنی البرید من جهة اللغة فی باب مواقیت الإحرام من کتاب الحج إن شاء اللّه.

عیر و وعیر جبلان بالمدینة معروفان و إنما قال ما بین ظل عیر إلی فیء وعیر لأن الفیء إنما یطلق علی ما یحدث بعد النور من فاء یفیء إذا رجع و لعل عیرا فی جانب المشرق و وعیرا فی جانب المغرب و إنما العبرة بالظل عند الطلوع و الغروب.

ثم عبرنا أی مضینا یعنی به أنه مر علی ذلک زمان ثم رأی من الرأی و یجوز أن یکون من الرؤیة علی بناء المفعول قوله غیره یعنی أن الغیرة حملتهم علی

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۵

التغییر لکون الحدیث صدر من بنی هاشم فغاروا علیه أن ینسب إلی بنی أمیة

[۴]

اشارة

۵۵۹۸- ۴ الفقیه، ۱/ ۴۴۷ ۱۳۰۲ قال الصادق ع إن رسول اللّه ص لما نزل علیه جبرئیل بالتقصیر قال له النبی ص فی کم ذلک فقال فی برید قال و کم البرید قال ما بین ظل عیر إلی فیء وعیر فذرعته بنو أمیة ثم جزءوه علی اثنی عشر میلا فکان کل میل ألفا و خمسمائة ذراع و هو أربعة فراسخ

بیان

تقدیر المیل فی هذا الحدیث بالألف و الخمسمائة ذراع ینافی تقدیره فی الحدیث السابق بثلاثة آلاف و خمسمائة مع أن القصة واحدة فقد تطرق السهو إلی أحد الحدیثین و الظاهر أن المسهو فیه الثانی لأن الأول أقرب إلی ما هو المشهور فی تقدیره بین الأصحاب و هو الأربعة آلاف ذراع و إلی ما قدره به أهل اللغة.

قال صاحب القاموس المیل قدر مد البصر و منار یبنی للمسافر أو مسافة من الأرض متراخیة بلا حد أو مائة ألف إصبع إلا أربعة آلاف

إصبع فإن مرادهم بالذراع ذراع الید الذی طوله أربعة و عشرون إصبعا غالبا فکلامه موافق لکلام أصحابنا و أما الإصبع فهو سبع شعیرات عرضا و قیل ست و الشعیرة سبع شعرات من شعر البرذون و أما تقدیر المیل بمد البصر من الأرض فقد ضبطه بعضهم بما یتمیز به الفارس من الراجل للمبصر المتوسط فی الأرض المستویة و أما تقدیر الفرسخ بثلاثة أمیال فمتفق علیه

[۵]

۵۵۹۹- ۵ الکافی، ۳/ ۴۳۳/ ۴/ ۱ الثلاثة عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن حد الأمیال التی یجب فیها التقصیر فقال أبو

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۶

عبد اللّه ع إن رسول اللّه ص جعل حد الأمیال من ظل عیر إلی ظل وعیر و هما جبلان بالمدینة فإذا طلعت الشمس وقع ظل عیر إلی ظل وعیر و هو المیل الذی وضع رسول اللّه ص علیه التقصیر

[۶]

اشارة

۵۶۰۰- ۶ الکافی، ۳/ ۴۳۳/ ۵/ ۱ العدة عن البرقی عن محمد بن أسلم الجبلی عن صباح الحذاء عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا الحسن ع عن قوم خرجوا فی سفر فلما انتهوا إلی الموضع الذی یجب علیهم فیه التقصیر قصروا من الصلاة فلما صاروا علی فرسخین أو علی ثلاثة فراسخ أو أربعة تخلف عنهم رجل لا یستقیم لهم سفرهم إلا به فأقاموا ینتظرون مجیئه إلیهم- و هم لا یستقیم لهم السفر إلا بمجیئه إلیهم و أقاموا علی ذلک أیاما لا یدرون هل یمضون فی سفرهم أو ینصرفون هل ینبغی لهم أن یتموا الصلاة أو یقیموا علی تقصیرهم قال إن کانوا بلغوا مسیرة أربعة فراسخ فلیقیموا علی تقصیرهم أقاموا أم انصرفوا و إن کانوا ساروا أقل من أربعة فراسخ فلیتموا الصلاة أقاموا أو انصرفوا فإذا مضوا فلیقصروا

بیان

لا استبعاد فی هذا الحکم لجواز أن یکون فسخ عزم السفر قبل بلوغ الأربعة موجبا للتمام و یدل علیه أیضا خبر المروزی و خبر أبی ولاد الآتیان فی أواخر هذا الباب إلا أنه یستفاد منهما وجوب إعادة ما قصر قبل الفسخ.

و فی حدیث زرارة الذی یلی حدیث المروزی نفی الإعادة و علیه الاعتماد

[۷]

۵۶۰۱- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۰۸/ ۷/ ۱ سعد عن أحمد عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۷

التهذیب، ۴/ ۲۲۳/ ۳۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد بن عثمان عن الشحام قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول یقصر الرجل الصلاة فی مسیرة اثنی عشر میلا

[۸]

اشارة

۵۶۰۲- ۸ التهذيب، ۳/ ۲۰۸/ ۶/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمير عن ابن بكير قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القادسية أخرج إليها أتم أم أقصر قال و كم هی قلت هی التی رأيت قال قصر

بيان

لعل القادسية كانت أربعة فراسخ فصاعدا

[۹]

۵۶۰۳- ۹ التهذيب، ۳/ ۲۰۸/ ۹/ ۱ سعد عن الزيات عن جعفر بن بشير عن حماد بن عثمان عن محمد بن النعمان عن الهاشمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التقصير فقال فی أربعة فراسخ

[۱۰]

۵۶۰۴- ۱۰ التهذيب، ۳/ ۲۰۹/ ۱۰/ ۱ عنه عن الزيات عن معاوية بن حكيم عن أبی مالك الحضرمی عن أبی الجارود قال قلت لأبی جعفر ع فی كم التقصير فقال فی بريد

[۱۱]

۵۶۰۵- ۱۱ التهذيب، ۳/ ۲۰۸/ ۸/ ۱ عنه عن ابن عيسى عن ابن فضال عن ابن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع فی كم أقصر الصلاة فقال فی بريد أ لا ترى أن أهل مكة إذا خرجوا إلی عرفة كان عليهم التقصير

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۸

[۱۲]

۵۶۰۶- ۱۲ التهذيب، ۳/ ۲۰۹/ ۱۱/ ۱ عنه عن الزيات عن معاوية بن حكيم عن سليمان بن محمد الخثعمی عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع فی كم التقصير فقال فی بريد ويحهم كأنهم لم يحجوا مع رسول اللّه ص فقصروا

[۱۳]

۵۶۰۷- ۱۳ التهذيب، ۳/ ۲۱۰/ ۱۶/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغيرة عن ابن عمار التهذيب، ۵/ ۴۸۷/ ۳۸۶/ ۱ العباس و الحسين بن علی عن علی عن فضالة عن ابن عمار التهذيب، ۵/ ۴۳۳/ ۱۴۷/ ۱ الحسين عن حماد و صفوان عن الكافی، ۴/ ۵۱۹/ ۵/ ۱

الفقیه، ۲/ ۴۶۶/ ۲۹۸۴ ابن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن أهل مکة یتمون الصلاة بعرفات قال ویلهم أو ویحهم و أی سفر أشد منه لا یتم

[۱۴]

۵۶۰۸- ۱۴ الکافی، ۴/ ۵۱۸/ ۱/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۵/ ۴۸۸/ ۳۸۹/ ۱ یعقوب عن ابن أبی عمیر

الوافی، ج۷، ص: ۱۲۹

عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال أهل مکة إذا زاروا البیت و دخلوا منازلهم أتموا و إذا لم یدخلوا منازلهم قصروا

[۱۵]

۵۶۰۹- ۱۵ الکافی، ۴/ ۵۱۸/ ۲/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال إن أهل مکة إذا خرجوا حجاجا قصروا و إذا زاروا و رجعوا إلی منازلهم أتموا

[۱۶]

۵۶۱۰- ۱۶ الکافی، ۴/ ۵۱۸/ ۳/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال حج النبی ص فأقام بمنی ثلاثا یصلی رکعتین ثم صنع ذلک أبو بکر ثم صنع ذلک عمر ثم صنع ذلک عثمان ست سنین ثم أکملها عثمان أربعا فصلی الظهر أربعا ثم تمارض لیشد بذلک بدعته فقال للمؤذن اذهب إلی علی فقل له فلیصل بالناس العصر- فأتی المؤذن علیا ع فقال له إن أمیر المؤمنین عثمان یأمرک أن تصلی بالناس العصر فقال إذن لا- أصلی إلا رکعتین کما صلی رسول اللّه ص فذهب المؤذن فأخبر عثمان بما قال علی ع فقال اذهب إلیه و قل له إنک لست من هذا فی شیء اذهب فصل کما تؤمر فقال علی ع لا و اللّه لا أفعل- فخرج عثمان فصلی بهم أربعا فلما کان فی خلافة معاویة و اجتمع الناس علیه و قتل أمیر المؤمنین ع حج معاویة فصلی بالناس بمنی رکعتین الظهر ثم سلم فنظرت بنو أمیة بعضهم إلی بعض و ثقیف و من کان من شیعة عثمان ثم قالوا قد قضی علی صاحبکم و خالف و أشمت به عدوه فقاموا فدخلوا علیه فقالوا أ تدری ما صنعت ما زدت علی أن قضیت علی صاحبنا و أشمت به عدوه و رغبت عن صنیعه و سنته فقال ویلکم أ ما تعلمون أن رسول اللّه ص صلی فی هذا المکان رکعتین و أبو بکر و عمر و صلی

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۰

صاحبکم ست سنین کذلک فتأمرونی أن أدع سنة رسول اللّه ص و ما صنع أبو بکر و عمر و عثمان قبل أن یحدث فقالوا لا و اللّه ما نرضی عنک إلا بذلک قال فاقبلوا فإنی متبعکم و راجع إلی سنة صاحبکم فصلی العصر أربعا فلم تزل الخلفاء و الأمراء علی ذلک إلی الیوم

[۱۷]

۵۶۱۱- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۴۴۹/ ۱۳۰۳ جمیل بن دراج عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن التقصیر فقال برید ذاهب و برید جائی و کان رسول اللّه ص إذا أتی ذبابا قصر و ذباب علی برید و إنما فعل ذلک لأنه إذا رجع کان سفره بریدین ثمانیة فراسخ

[۱۸]

۵۶۱۲- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۰۸/ ۵/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن التهذیب، ۴/ ۲۲۴/ ۳۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن وهب قال قلت لأبی عبد اللّه ع أدنی ما تقصر فیه الصلاة فقال برید ذاهبا و برید جائیا

[۱۹]

۵۶۱۳- ۱۹ التهذیب، ۴/ ۲۲۴/ ۳۳/ ۱ التیملی عن أخیه عن أبیه عن ابن رباط عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عن التقصیر قال فی برید قال قلت برید قال إنه إذا ذهب بریدا و رجع بریدا شغل یومه

[۲۰]

اشارة

۵۶۱۴- ۲۰ التهذیب، ۳/ ۲۰۹/ ۱۲/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن الأول ع عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۱

الرجل یخرج فی سفره و هو مسیرة یوم قال یجب علیه التقصیر إذا کان مسیرة یوم- و إن کان یدور فی عمله

بیان

فسر مسیرة یوم بمعتدل الوقت و المکان و السیر لأثقال الإبل.

قوله و إن کان یدور فی عمله معناه و إن کان سیره یکون فی عرض المسافة لا فی طولها

[۲۱]

۵۶۱۵- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۲۱۰/ ۱۵/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن الخراز عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن التقصیر فقال فی بریدین أو بیاض یوم

[۲۲]

۵۶۱۶- ۲۲ التهذیب، ۳/ ۲۰۷/ ۱/ ۱ عنه عن أحمد عن التهذیب، ۴/ ۲۲۲/ ۲۵/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن المسافر فی کم یقصر الصلاة فقال فی مسیرة یوم و ذلک بریدان و هما ثمانیة فراسخ الحدیث و یأتی تمامه

[۲۳]

۵۶۱۷- ۲۳ التهذیب، ۴/ ۲۲۱/ ۲۲/ ۱ التیملی عن التمیمی عن صفوان عن عیص بن القاسم عن أبی عبد اللّه ع قال فی التقصیر حده أربعة و عشرون میلا

[۲۴]

۵۶۱۸- ۲۴ التهذیب، ۴/ ۲۲۱/ ۲۳/ ۱ عنه عن أخویه عن أبیهما

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۲

عن ابن بکیر عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یخرج من منزله یرید منزلا له آخر أو ضیعة له أخری قال إن کان بینه و بین منزله أو ضیعته التی یؤم بریدان قصر و إن کان دون ذلک أتم

[۲۵]

۵۶۱۹- ۲۵ التهذیب، ۴/ ۲۲۲/ ۲۶/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم بن حمید عن أبی بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع فی کم یقصر الرجل قال فی بیاض یوم أو بریدین قال خرج رسول اللّه ص إلی ذی خشب فقصر قلت و کم ذی خشب فقال بریدان

[۲۶]

اشارة

۵۶۲۰- ۲۶ التهذیب، ۴/ ۲۲۲/ ۲۴/ ۱ التیملی عن محمد بن عبد اللّه و هارون بن مسلم جمیعا عن ابن أبی عمیر عن البجلی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن التقصیر فی الصلاة فقلت له إن لی ضیعة قریبة من الکوفة و هی بمنزلة القادسیة من الکوفة فربما عرضت لی الحاجة أنتفع بها أو یضرنی القعود منها فی رمضان فأکره الخروج إلیها لأنی لا أدری أصوم أو أفطر فقال لی فاخرج و أتم الصلاة و صم فإنی قد رأیت القادسیة فقلت له کم أدنی ما یقصر فیه الصلاة قال جرت السنة ببیاض یوم- فقلت له إن بیاض یوم مختلف فیسیر الرجل خمسة عشر فرسخا فی یوم و یسیر الآخر أربعة فراسخ و خمسة فراسخ فی یوم فقال إنه لیس إلی ذلک ینظر أ ما رأیت سیر هذه الأثقال بین مکة و المدینة ثم أومی بیده أربعة و عشرین میلا یکون ثمانیة فراسخ

بیان

لا تنافی بین هذا الخبر و خبر ابن بکیر السابق الذی دل علی أن القادسیة

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۳

بلغت حد التقصیر لجواز أن یکون الخروج إلی الضیعة موجبا للتمام و الصیام و أما قوله ع فإنی رأیت القادسیة فلعل المراد به أنها لیست ثمانیة فراسخ حتی یجب التقصیر و الإفطار فی الطریق

[۲۷]

اشارة

۵۶۲۱- ۲۷ التهذیب، ۳/ ۲۰۷/ ۲/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن الفقیه، ۱/ ۴۳۶/ ۱۲۶۸ الکاهلی قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول

فی التقصیر فی الصلاة قال برید فی برید أربعة و عشرون میلا ثم قال إن أبی ع کان یقول إن التقصیر لم یوضع علی البغلة السفواء و الدابة الناجیة و إنما وضع علی سیر القطار

بیان

یقال بغلة سفواء أی سریعة السیر و الناجیة الناقة السریعة تنجو بمن رکبها ممن أرادها بسوء و لیعلم أن هذه الأخبار کلها من أول الباب إلی هنا متفقة متلائمة متعاضدة لا- غبار علیها أصلا و لا تنافی بینها من وجه و ذلک لأن المستفاد منها أن حد المسیر المعتبر فی التقصیر لیس إلا ما یعبر عنه تارة ببریدین و أخری بثمانیة فراسخ و أخری ببیاض یوم کما صرح به فی الأخبار الأخیرة مع تأکد بعضها بأنه أدنی ما یقصر فیه لکنه أعم من أن یکون قطع هذا المسیر فی حالة الذهاب خاصة أو مع الإیاب وقع الإیاب فی یومه أو فی یوم آخر ما لم ینقطع سفره بإحدی القواطع الآتیة فیصیر سفرین یکون کل منهما أقل من الثمانیة.

و حینئذ فکما یصح أن یقال إنه ثمانیة فراسخ نظرا إلی الفردین معا یصح أن

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۴

یقال إنه أربعة فراسخ نظرا إلی أحد الفردین و هو حالة الذهاب خاصة و لهذا ورد أخبار أول الباب بالأربعة فإن من یسافر أربعة فراسخ فإنما یسافر فی الحقیقة ثمانیة فراسخ لأنه إذا رجع صار سفره ثمانیة و قد بین ذلک بیانا شافیا فی خبری زرارة و محمد حیث قیل برید ذاهب و برید جائی و زید فی التبیین فی خبر زرارة حیث قیل و إنما فعل ذلک لأنه إذا رجع کان سفره بریدین ثمانیة فراسخ و إما خبر محمد حیث تعجب من قوله برید لما کان قد سمع أنه بیاض یوم فأجابه ع بأنه إذا ذهب بریدا و رجع بریدا فقد شغل یومه فلا دلالة فیه علی أنه لا بد له الرجوع من یومه حتی یتحتم له التقصیر کما ظن بل المراد به أن سفره یصیر حینئذ بمقدار بیاض یوم فهو أیضا دلیل علی ما قلناه صریح فیما فهمناه.

فإن قیل أخبار الأربعة مطلقة لا إشعار فیها بالإیاب قلنا حمل المطلق علی المقید شائع غیر مستنکر فهی و إن کانت مطلقة لکن یجب حملها علی المقیدات.

و أیضا فإن أخبار هذا الباب کلها مقیدة بقیود أخری یأتی ذکرها فی الأبواب الآتیة علی أن الغالب فی السفر المراجعة فیجوز الإطلاق لهذا الوجه أیضا و لهذا اقتصر صاحب الکافی علی أخبار الأربعة و لم یتعرض أصلا لشیء من أخبار الثمانیة و لا للأخبار المفصل فیها بالذهاب و المجیء و أما صاحبا الفقیه و التهذیب فزعما أن هذه الأخبار مختلفة متنافیة فراما التوفیق بینها فحملا أخبار الأربعة علی ما إذا أراد المسافر الرجوع من یومه و إلا- فهو مخیر بین القصر و الإتمام و أخبار الثمانیة علی تحتم القصر و استدلا علی ذلک بأخبار زرارة و محمد و ابن وهب و استدل فی التهذیب علی اشتراط الرجوع من یومه بخبر محمد.

و قد دریت أنه لا دلالة فیه علی ذلک و لا فی خبر آخر مع کثرة الأخبار الواردة فی ذلک و کذلک لا إشعار فی شیء من الأخبار بالتخییر أصلا بل أخبار عرفات کلها تنادی بتحتم التقصیر و لا رجوع لأهل مکة من عرفات إلا بعد أیام و لو جاز الإتمام لهم کما جاز القصر لما وقع الإنکار و الذم و التقریع عنهم

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۵

ع علی ذلک و لما وقع النهی عن الإتمام و لما عدوه ابتداعا و لما عدوا الثمانیة فراسخ أو بیاض یوم أدنی ما یقصر فیه و کل ذلک واضح بحمد اللّه.

و قد تبع صاحب التهذیب فی هذا التأویل و الدلیل سائر الأصحاب کما هو دأبهم فی متابعتهم إیاه من غیر إمعان نظر و لم یصل أحد منهم إلی فقه هذه الأخبار إلی یومنا هذا و لم یفت أحد منهم بالمراد من الحدیث کما ینبغی إلا ما یظهر من کلام الشیخ المتقدم

الحسن بن أبی عقیل العمانی رحمه اللّه حیث قال کل سفر کان مسافته بریدین و هو ثمانیة فراسخ أو بریدا ذاهبا و بریدا جائیا و هو أربعة فراسخ فی یوم واحد أو ما دون عشرة أیام فعلی من سافره عند آل الرسول أن یصلی صلاة المسافر رکعتین فإن هذه العبارة کما تری تدل علی أنه رحمه اللّه فهم هذه الأخبار کما فهمناه و وصل منها إلی ما وصلناه طاب اللّه ثراه و علی ما حققناه لو انقطع سفره علی ما دون الثمانیة قبل الإیاب یتم ذاهبا و جائیا و إلا یقصر کذلک

[۲۸]

اشارة

۵۶۲۲- ۲۸ التهذیب، ۴/ ۲۲۶/ ۳۹/ ۱ الصفار عن محمد بن عیسی عن المروزی قال قال الفقیه ع التقصیر فی الصلاة بریدان أو برید ذاهبا و جائیا و البرید ستة أمیال و هو فرسخان فالتقصیر فی أربعة فراسخ فإذا خرج الرجل من منزله یرید اثنی عشر میلا و ذلک أربعة فراسخ ثم بلغ فرسخین و نیته الرجوع أو فرسخین آخرین قصر و إن رجع عما نوی عند ما بلغ فرسخین و أراد المقام فعلیه التمام و إن کان قصر ثم رجع عن نیته أعاد الصلاة

بیان

تفسیر البرید بستة أمیال و الحکم بالتقصیر فی أربعة فراسخ شاذ و الأمر

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۶

بإعادة الصلاة ینافیه ما فی الخبر الآتی و إن وافقه خبر أبی ولاد الذی یأتی فی أواخر الباب و یمکن حمله علی الاستحباب و الصواب أن ینسب قوله و البرید ستة أمیال إلی آخر الحدیث إلی الراوی و یکون ذلک من خطائه و یزول الإشکال من الحدیث

[۲۹]

اشارة

۵۶۲۳- ۲۹ التهذیب، ۳/ ۲۳۰/ ۱۰۲/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن أحمد عن الحسن بن موسی التهذیب، ۴/ ۲۲۷/ ۴۰/ ۱ سعد عن أحمد عن البزنطی عن الحسن بن موسی عن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یخرج فی سفر یریده فدخل علیه الوقت و قد خرج من القریة علی فرسخین فصلوا و انصرفوا فانصرف بعضهم فی حاجة فلم یقض له الخروج ما یصنع فی الصلاة التی کان صلاها رکعتین قال تمت صلاته و لا یعید

بیان

یشبه أن یکون قد سقط لفظة مع القوم بعد یخرج کما هو فی الفقیه و یأتی و أرید بالانصراف الأول الانصراف عن الصلاة و بالثانی إلی البلد.

حمله فی التهذیب علی ما إذا لم یرجع عن نیته بل یکون عازما علیه لیوافق الخبر السابق و فیه بعد و الصواب تأویل الخبر السابق کما فعلناه لاشتماله علی الشاذ

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۷

[۳۰]

۵۶۲۴- ۳۰ الفقیه، ۱/ ۴۳۸/ ۱۲۷۱ سأل زرارة أبا جعفر ع عن الرجل یخرج مع القوم فی السفر یریده الحدیث من دون قوله و انصرفوا

[۳۱]

اشارة

۵۶۲۵- ۳۱ التهذیب، ۴/ ۲۲۵/ ۳۶/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یخرج فی حاجة فیسیر خمسة فراسخ أو ستة فراسخ فیأتی قریة فینزل فیها ثم یخرج منها فیسیر خمسة فراسخ أخری و ستة لا یجوز ذلک ثم ینزل فی ذلک الموضع قال لا یکون مسافرا حتی یسیر من منزله أو قریته ثمانیة فراسخ فلیتم الصلاة

بیان

حمله فی التهذیبین علی من خرج من بیته من غیر نیة السفر فتمادی به السیر إلی أن صار مسافرا من غیر نیة و إنما الاعتبار فی التقصیر بقصد المسافة لا بقطعها و استدل علیه بالخبر الآتی و أصاب و إنما لا یکون مسافرا حتی یسیر من منزله أو قریته ثمانیة فراسخ لأنه فی ذهابه أولا لیس بمسافر لخلوه عن قصد المسافة المعتبرة و إنما یصیر مسافرا بنیة الإیاب إذا بلغ إیابه المسافة المعتبرة فإذا بلغها صار فی ذهابه أیضا مسافرا لانضمام ما یقطعه حینئذ إلی مسافة الإیاب المنوی المعتبرة.

و أما قوله ع فلیتم الصلاة یعنی فی سیره الأول و الثانی حتی یبلغ ثمانیة فراسخ فإذا بلغها قصر و الذی یبین ما قلناه و یوضحه خبر الفطحیة الآتی

[۳۲]

۵۶۲۶- ۳۲ التهذیب، ۴/ ۲۲۵/ ۳۷/ ۱ الصفار عن إبراهیم بن

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۸

هاشم عن رجل عن صفوان قال سألت الرضا ع عن رجل خرج من بغداد یرید أن یلحق رجلا علی رأس میل فلم یزل یتبعه حتی بلغ النهروان و هی أربعة فراسخ من بغداد أ یفطر إذا أراد الرجوع و یقصر قال لا یقصر و لا یفطر لأنه خرج من منزله و لیس یرید السفر ثمانیة فراسخ إنما خرج یرید أن یلحق صاحبه فی بعض الطریق فتمادی به السیر إلی الموضع الذی بلغه و لو أنه خرج من منزله یرید النهروان ذاهبا و جائیا لکان علیه أن ینوی من اللیل سفرا و الإفطار و إن هو أصبح و لم ینو السفر فبدا له من بعد أن أصبح فی السفر قصر و لم یفطر یومه ذلک

[۳۳]

اشارة

۵۶۲۷- ۳۳ التهذیب، ۴/ ۲۲۶/ ۳۸/ ۱ سعد عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یخرج فی حاجته و هو لا یرید السفر- فیمضی فی ذلک یتمادی به المضی حتی یمضی به ثمانیة فراسخ کیف یصنع فی صلاته قال یقصر و لا یتم الصلاة حتی یرجع إلی منزله

بیان

و ذلک لأنه صار حینئذ مسافرا ناویا لقطع المسافة المعتبرة فی التقصیر و إن لم یکن قصد من الأول ذلک کذا فی التهذیب

[۳۴]

اشارة

۵۶۲۸- ۳۴ التهذیب، ۳/ ۲۹۸/ ۱۷/ ۱ أحمد عن السراد عن أبی ولاد قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی کنت خرجت من الکوفة فی سفینة إلی قصر ابن هبیرة و هو من الکوفة علی نحو من عشرین فرسخا فی الماء- فسرت یومی ذلک أقصر الصلاة ثم بدا لی فی اللیل الرجوع إلی الکوفة فلم أدر أصلی فی رجوعی بتقصیر أم بتمام فکیف کان ینبغی أن أصنع

الوافی، ج۷، ص: ۱۳۹

فقال إن کنت سرت فی یومک الذی خرجت فیه بریدا فکان علیک حین رجعت أن تصلی بالتقصیر لأنک کنت مسافرا إلی أن تصیر إلی منزلک قال و إن کنت لم تسر فی یومک الذی خرجت فیه بریدا فإن علیک أن تقضی کل صلاة صلیتها فی یومک ذلک بالتقصیر بتمام من قبل أن تریم من مکانک ذلک- لأنک لم تبلغ الموضع الذی یجوز فیه التقصیر حتی رجعت فوجب علیک قضاء ما قصرت و علیک إذا رجعت أن تتم الصلاة حتی تصیر إلی منزلک

بیان

إلی قصر ابن هبیرة أی قاصدا إلیه ثم بدا لی یعنی فی الطریق قبل الوصول إلی القصر تریم تبرح و إنما أمره بالقضاء فورا لأنها فائتة الیوم فینبغی تقدیمها علی الحاضرة و هذا الحدیث أیضا صریح فی أن الإیاب معتبر فی المسافة و أن البرید کاف فی تحتم التقصیر و إما إعادة ما قصر فقد مر الکلام فیه

[۳۵]

۵۶۲۹- ۳۵ التهذیب، ۳/ ۲۰۹/ ۱۳/ ۱ أحمد عن البزنطی عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن الرجل یرید السفر فی کم یقصر قال

فی ثلاثة برد

[۳۶]

اشارة

۵۶۳۰- ۳۶ التهذیب، ۳/ ۲۰۹/ ۱۴/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن السراد عن أبی جمیلة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس للمسافر أن یتم السفر مسیرة یومین

بیان

جعلهما فی التهذیبین غیر معمول بهما لموافقتهما العامة و کذا ینبغی أن یفعل

الوافی، ج۷، ص: ۱۴۰

بالخبر الآتی

[۳۷]

۵۶۳۱- ۳۷ الفقیه، ۱/ ۴۵۰/ ۱۳۰۴ سأل زکریا بن آدم أبا الحسن الرضا ع عن التقصیر فی کم یقصر الرجل إذا کان فی ضیاع أهل بیته و أمره جائز فیها یسیر فی الضیاع یومین و لیلتین و ثلاثة أیام و لیالیهن فکتب ع التقصیر فی مسیرة یوم و لیلة

الوافی، ج۷، ص: ۱۴۱

باب ۱۵ أنه متی یشرع المسافر فی التقصیر أو یعود إلی التمام

[۱]

اشارة

۵۶۳۲- ۱ الکافی، ۳/ ۴۳۴/ ۱/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء التهذیب، ۲/ ۱۲/ ۱/ ۱ الحسین عن صفوان و فضالة عن العلاء عن الفقیه، ۱/ ۴۳۵/ ۱۲۶۶ محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یرید السفر متی یقصر قال إذا تواری من البیوت قال قلت الرجل یرید السفر فیخرج حین تزول الشمس قال إذا خرجت فصل رکعتین

الوافی، ج۷، ص: ۱۴۲

بیان

لا یخفی أن معنی تواریه من البیوت أنه لا یراه أحد ممن کان عند البیوت لا أنه لا یری البیوت کما زعمه أکثر أصحابنا فأشکل علیهم

التوفيق بينه و بين عدم سماع الأذان كما فى الخبر الآتى لتفاوت ما بين الأمرين

[۲]

۵۶۳۳- ۲ التهذيب، ۴/ ۲۳۰/ ۵۰/ ۱ الصفار عن عبد اللّه بن عامر عن التميمى عن عبد اللّه بن سنان عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن التقصير قال إذا كنت فى الموضع الذى تسمع الأذان فأتم و إذا كنت فى الموضع الذى لا تسمع الأذان فقصر و إذا قدمت من سفر فمثل ذلك

[۳]

۵۶۳۴- ۳ الكافى، ۳/ ۴۳۴/ ۵/ ۱ الأربعة عن صفوان التهذيب، ۳/ ۲۲۲/ ۶۴/ ۱ الحسين عن صفوان عن الفقيه، ۱/ ۴۴۴/ ۱۲۹۰ إسحاق بن عمار عن أبى إبراهيم ع قال سألته عن الرجل يكون مسافرا ثم يقدم فيدخل بيوت الكوفة أ يتم الصلاة أم يكون مقصرا حتى يدخل أهله قال بل يكون مقصرا حتى يدخل أهله

[۴]

۵۶۳۵- ۴ التهذيب، ۳/ ۲۲۲/ ۶۵/ ۱ الحسين عن صفوان عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۴۳

العيص بن القاسم عن أبى عبد اللّه ع قال لا يزال المسافر مقصرا حتى يدخل بيته

[۵]

اشارة

۵۶۳۶- ۵ الفقيه، ۱/ ۴۳۶/ ۱۲۶۷ روى عن الصادق ع أنه قال إذا خرجت من منزلك فقصر إلى أن تعود إليه

بيان

الجمع بين هذه الأخبار و خبر ابن سنان بالتخيير ممكن

[۶]

۵۶۳۷- ۶ التهذيب، ۴/ ۲۲۴/ ۳۴/ ۱ ابن عيسى عن عبد اللّه بن أبى خلف عن يحيى بن هاشم عن أبى هاشم عن أبى هارون العبدى عن أبى سعيد الخدرى قال كان النبى ص إذا سافر فرسخا قصر الصلاة

[۷]

اشارة

۵۶۳۸- ۷ التهذیب، ۴/ ۲۲۴/ ۳۵/ ۱ الصفار عن محمد بن عیسی عن عمرو بن سعید قال کتب إلیه جعفر بن أحمد یسأله عن السفر و فی کم التقصیر فکتب بخطه و أنا أعرفه قال کان أمیر المؤمنین ع إذا سافر و خرج فی سفر قصر فی فرسخ ثم أعاد علیه من قابل المسألة فکتب إلیه فی

الوافی، ج۷، ص: ۱۴۴

عشرة أیام

بیان

لعل المراد به أنه کتب إلیه بالجواب بعد مضی عشرة أیام أورد فی التهذیبین الخبرین فی جملة أخبار حد المسیر و أولهما بالبعید غایة البعد و الصواب أن یحملا علی تحدید الشروع فی التقصیر و یوردا فی هذا الباب کما فعلناه

[۸]

۵۶۳۹- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۳۵/ ۱۲۶/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه ع أنه کان یقصر الصلاة حین یخرج من الکوفة فی أول صلاة تحضره

[۹]

اشارة

۵۶۴۰- ۹ الکافی، ۳/ ۴۳۴/ ۲/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۲۴/ ۷۱/ ۱ الاثنان عن الوشاء قال سمعت الرضا ع یقول إذا زالت الشمس و أنت فی المصر و أنت ترید السفر فأتم فإذا خرجت بعد الزوال قصر العصر

بیان

فأتم یعنی فی المصر و ذلک لأن إرادة السفر لا تکفی فی وجوب التقصیر بل لا بد من الخروج و البلوغ إلی حیث لا یسمع الأذان و یحتمل أن یکون المراد فأتم بعد ما خرجت و إن کنت فی الطریق فیوافق ما بعده

[۱۰]

۵۶۴۱- ۱۰ الکافی، ۳/ ۴۳۴/ ۳/ ۱ محمد عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۴۵

التهذيب، ۳/ ۱۶۱/ ۱۰/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن داود بن فرقد عن بشير النبال قال خرجت مع أبی عبد اللّٰه ع حتی أتينا الشجرة فقال لی أبو عبد اللّٰه ع يا نبال قلت لبيك قال إنه لم يجب علی أحد من أهل هذا العسكر أن يصلی أربعا غيری و غيرك و ذلك أنه دخل وقت الصلاة قبل أن نخرج

[۱۱]

اشارة

۵۶۴۲- ۱۱ الكافی، ۳/ ۴۳۴/ ۴/ ۱ الأربعة عن محمد قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن رجل يدخل من سفره و قد دخل وقت الصلاة قال يصلی ركعتين فإن خرج إلی سفر و قد دخل وقت الصلاة فليصل أربعا

بيان

إسناد هذا الحديث فی التهذيب هكذا عنه عن علی إلی آخر السند مع أنه لم يسبق لمحمد بن يعقوب ذكر و إنما سبق الحسين و كأنه سهو و متنه هكذا عن رجل يدخل مكة من سفره

[۱۲]

۵۶۴۳- ۱۲ التهذيب، ۳/ ۲۲۲/ ۶۶/ ۱ سعد عن ابن عيسی عن علی بن حديد و الحسين عن حماد عن الفقيه، ۱/ ۴۴۳/ ۱۲۸۸ حريز عن محمد مثله إلا أنه قال فی الأول و قد دخل وقت الصلاة و هو فی الطريق

الوافی، ج۷، ص: ۱۴۶

[۱۳]

اشارة

۵۶۴۴- ۱۳ التهذيب، ۲/ ۱۸/ ۱۵/ ۱ الفطحية عن أبی عبد اللّٰه ع قال سئل إذا زالت الشمس و هو فی منزله ثم يخرج فی سفر قال يبدأ بالزوال فيصليها ثم يصلی الأولی بتقصير ركعتين لأنه خرج من منزله قبل أن يحضره الأولی و سئل فإن خرج بعد ما حضرت الأولی قال يصلی أربع ركعات ثم يصلی بعد النوافل ثمان ركعات لأنه خرج من منزله بعد ما حضرت الأولی فإذا حضرت العصر صلی العصر بتقصير و هی ركعتان لأنه خرج فی السفر قبل أن يحضر العصر

بيان

يبدأ بالزوال يعنی بنافلته

[۱۴]

۵۶۴۵- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۳/ ۳/ ۱ التهذیب، ۳/ ۱۶۳/ ۱۴/ ۱ الحسین عن صفوان و محمد بن سنان عن الفقیه، ۱/ ۴۴۳/ ۱۲۸۷ إسماعیل بن جابر قال قلت لأبی عبد اللّه ع یدخل علی وقت الصلاة و أنا فی السفر فلا أصلی حتی أدخل أهلی فقال صل و أتم الصلاة قلت فدخل علی وقت الصلاة و أنا فی أهلی أرید السفر فلا أصلی حتی أخرج فقال فصل و قصر فإن لم تفعل فقد خالفت و اللّه رسول اللّه ص

[۱۵]

اشارة

۵۶۴۶- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۱۶۴/ ۱۵/ ۱ الحسین عن صفوان و

الوافی، ج۷، ص: ۱۴۷

فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الرجل یقدم من الغیبة فیدخل علیه وقت الصلاة فقال إن کان لا یخاف أن یخرج الوقت- فلیدخل فلیتم و إن کان یخاف أن یخرج الوقت قبل أن یدخل فلیصل و لیقصر

بیان

یعنی بذلک إن لم یخف خروج الوقت إن صبر حتی یدخل أهله فلیصبر و لیؤخر و لیتم فی أهله و إن خاف ذلک فلیصل فی الطریق و لیقصر و کذلک القول فیما یأتی من الأخبار فی هذا المعنی و فی التهذیبین حملها علی ما إذا لم یسع الوقت لإتمام الصلاة أو وسع له و عمم الحکم لمن خرج فی سفر أیضا و نزل سائر أخبار هذا الباب علی هذا التفصیل و لعمری إنه قد أبعد فی التأویل ثم جوز استحباب الإتمام لمن دخل من سفره و کان قد دخل علیه الوقت و هو مسافر استنادا إلی خبر منصور الآتی

[۱۶]

۵۶۴۷- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۲۳/ ۶۸/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن حماد بن عثمان عن إسحاق بن عمار قال سمعت أبا الحسن ع یقول فی الرجل یقدم من سفره فی وقت الصلاة فقال إن کان لا یخاف فوت الوقت فلیتم و إن کان یخاف خروج الوقت فلیقصر

[۱۷]

۵۶۴۸- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۲۲۳/ ۶۹/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن الحکم بن مسکین عن رجل عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۸]

۵۶۴۹- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۴۴۴/ ۱۲۸۹ الحکم بن مسکین قال قال

الوافی، ج‏۷، ص: ۱۴۸

أبو عبد اللّه ع الحديث

[۱۹]

۵۶۵۰- ۱۹ التهذيب، ۳/ ۱۶۲/ ۱۳/ ۱ الحسين عن صفوان عن العيص بن القاسم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يدخل عليه وقت الصلاة في السفر ثم يدخل بيته قبل أن يصليها قال يصليها أربعا و قال لا يزال يقصر حتى يدخل بيته

[۲۰]

اشارة

۵۶۵۱- ۲۰ التهذيب، ۳/ ۲۲۳/ ۷۰/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عبد الحميد عن سيف عن منصور قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول إذا كان في سفر فدخل عليه وقت الصلاة قبل أن يدخل أهله فسار حتى يدخل أهله فإن شاء قصر و إن شاء أتم و الإتمام أحب إلي

بيان

في التهذيب أول بعض هذه الأخبار إلى بعض كما أشرنا إليه و في الفقيه قيد حديث حريز عن محمد بما إذا خاف فوات الوقت أو لم يخف و أيده بحديث الحكم بن مسكين ثم قال و هذا يعني حديث الحكم موافق لحديث إسماعيل بن جابر و إنما يصح هذا إذا خص التقييد بالقادم من السفر دون الخارج إليه كما هو في حديث الحكم و على هذا مع ما فيه لم يكن الحديثان متوافقين و الأولى أن يعمل على خبر إسماعيل بن جابر لعلو سنده و وضوح حال رجاله و تأكده بمخالفة رسول اللّه ص و الحلف عليها لو لم يفعل قال في المعتبر و هذه الرواية أشهر و أظهر في العمل يعني بها رواية إسماعيل

الوافی، ج‏۷، ص: ۱۴۹

باب ۱۶ عزم الإقامة في السفر و التردد فيها

[۱]

۵۶۵۲- ۱ الكافي، ۳/ ۴۳۵/ ۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و النيسابوريان و محمد عن التهذيب، ۳/ ۲۱۹/ ۵۵/ ۱ ابن عيسى عن حماد عن حريز عن زرارة عن أبي جعفر ع قال قلت له أ رأيت من قدم بلدة- إلى متى ينبغي له أن يكون مقصرا أو متى ينبغي له أن يتم قال إذا دخلت أرضا فأيقنت أن لك بها مقاما عشرة أيام فأتم الصلاة فإن لم تدر ما مقامك بها تقول غدا أخرج أو بعد غد فقصر ما بينك و بين أن يمضي شهر- فإذا تم لك شهر فأتم الصلاة و إن أردت أن تخرج من ساعتك

[۲]

اشارة

۵۶۵۳- ۲ الکافی، ۳/ ۴۳۶/ ۳/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۱۹/ ۵۷/ ۱ الثلاثة عن الخراز قال سأل محمد أبا عبد اللّه ع و أنا أسمع عن المسافر إن حدث نفسه بإقامة عشرة أیام قال فلیتم الصلاة و إن لم یدر ما یقیم یوما أو أکثر فلیعد ثلاثین یوما ثم لیتم و إن کان أقام یوما أو صلاة واحدة فقال له محمد بلغنی أنک قلت خمسا فقال قد قلت ذاک قال الخراز فقلت أنا جعلت فداک یکون أقل من خمس قال لا

الوافی، ج۷، ص: ۱۵۰

بیان

یعنی بقوله بلغنی أنک قلت خمسا إنک قلت یتم الصلاة إذا نوی إقامة خمس و لعل قوله ع قد قلت ذاک إشارة إلی ما قاله ع فیمن أقام بمکة أو المدینة خمسا فإنه یستحب له الإتمام کما یأتی فی حدیث محمد و إنما جاز إطلاق ذلک لأنه ع کان فی أحد البلدین

[۳]

۵۶۵۴- ۳ الکافی، ۳/ ۴۳۵ التهذیب، ۳/ ۲۲۰ محمد عن ابن عیسی عن ابن فضال عن ابن بکیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکون بالبصرة و هو من أهل الکوفة له بها دار و منزل فیمر بالکوفة و إنما هو مجتاز لا یرید المقام إلا بقدر ما یتجهز یوما أو یومین قال یقیم فی جانب المصر و یقصر قلت فإن دخل أهله قال علیه التمام

[۴]

۵۶۵۵- ۴ الکافی، ۳/ ۴۳۵/ ۲/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۲۴/ ۷۳/ ۱ الثلاثة عن الفقیه، ۱/ ۴۴۶/ ۱۲۹۸ علی بن یقطین عن أبی الحسن ع قال سألته عن رجل خرج فی سفر ثم یبدو له الإقامة و هو فی صلاته قال یتم إذا بدت له الإقامة

[۵]

۵۶۵۶- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۲۴/ ۷۴/ ۱ أحمد عن محمد بن سهل عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل یخرج فی سفر ثم یبدو له الإقامة و هو فی صلاته أ یتم أم یقصر قال یتم إذا بدت له الإقامة

الوافی، ج۷، ص: ۱۵۱

[۶]

۵۶۵۷- ۶ الکافی، ۴/ ۱۳۳/ ۱/ ۱ العدة عن أحمد عن الحسین عن القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر قال إذا قدمت أرضا و أنت ترید أن تقیم بها عشرة أیام فصم و أتم و إن کنت ترید أن تقیم أقل من عشرة أیام فأفطر ما بینک و بین شهر فإذا بلغ الشهر فأتم الصلاة و الصیام و إن قلت أرتحل غدوة

[۷]

اشارة

۵۶۵۸- ۷ الکافی، ۴/ ۱۳۳/ ۲/ ۱ محمد عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه أبی الحسن ع قال سألته عن الرجل یدرکه شهر رمضان فی السفر فیقیم الأیام فی المکان علیه صوم قال لا حتی یجمع علی مقام عشرة أیام و إذا أجمع علی مقام عشرة أیام صام و أتم الصلاة قال و سألته عن الرجل یکون علیه أیام من شهر رمضان و هو مسافر یقتضی إذا أقام الأیام فی المکان- قال لا حتی یجمع علی مقام عشرة أیام

بیان

الإجماع العزم

[۸]

۵۶۵۹- ۸ التهذیب، ۴/ ۲۲۷/ ۴۱/ ۱ الحسین عن حماد عن یعقوب بن شعیب عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّٰه ع إذا عزم الرجل أن یقیم عشرا فعلیه إتمام الصلاة و إن کان فی شک لا یدری ما یقیم- فیقول الیوم أو غدا فلیقصر ما بینه و بین شهر فإن أقام بذلک البلد أکثر من شهر فلیتم الصلاة

[۹]

۵۶۶۰- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۲۰/ ۵۸/ ۱ ابن محبوب عن علی بن

الوافی، ج۷، ص: ۱۵۲

السندی عن حماد عن حریز عن محمد قال سألته عن المسافر یقدم الأرض- فقال إن حدثته نفسه أن یقیم عشرا فلیتم و إن قال الیوم أخرج أو غدا أخرج و لا یدری فلیقصر ما بینه و بین شهر و إن مضی شهر فلیتم و لا یتم فی أقل من عشرة إلا بمکة و المدینة و إن أقام بمکة و المدینة خمسا فلیتم

[۱۰]

اشارة

۵۶۶۱- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۱۹/ ۵۶/ ۱ عنه عن عبد الصمد بن محمد عن حنان عن أبیه عن أبی جعفر ع قال إذا دخلت البلدة- فقلت الیوم أخرج أو غدا اخرج فاستتممت عشرا فأتم

بیان

حمله فی التهذیب علی الاستحباب و الصواب أن یحمل قوله فاستتممت عشرا علی عزم استتمام إقامة العشر و فی الإستبصار شهرا و

هو الصحيح

[۱۱]

۵۶۶۲- ۱۱ التهذيب، ۳/ ۲۲۰/ ۶۰/ ۱ الحسين عن حماد عن الفقيه، ۱/ ۴۳۷/ ۱۲۶۹ ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال إذا دخلت بلدا و أنت تريد مقام عشرة أيام فأتم الصلاة حين تقدم و إن أردت المقام دون العشرة فقصر و إن أقمت تقول غدا اخرج و بعد غد و لم تجمع على عشر فقصر ما بينك و بين شهر فإذا تم الشهر فأتم الصلاة قال قلت دخلت بلدا أول يوم من شهر رمضان و لست أريد أن أقيم عشرا قال قصر و أفطر قلت فإنی مكثت كذلك أقول غدا أو بعد غد أ فأفطر الشهر كله و أقصر قال نعم هما واحد إذا قصرت أفطرت و إذا أفطرت قصرت

[۱۲]

اشارة

۵۶۶۳- ۱۲ التهذيب، ۳/ ۲۲۱/ ۶۱/ ۱ سعد عن موسى بن عمر عن

الوافی، ج‏۷، ص: ۱۵۳

علی بن النعمان عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته يقول إذا أتيت بلدة فأزمعت المقام عشرة أيام فأتم الصلاة فإن تركه رجل جاهل فليس عليه إعادة

بيان

الإزماع العزم

[۱۳]

۵۶۶۴- ۱۳ التهذيب، ۳/ ۲۲۱/ ۶۲/ ۱ سعد عن ابن عيسى عن السراد عن الفقيه، ۱/ ۴۳۷/ ۱۲۷۰ أبی ولاد الحناط قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی كنت نويت حين دخلت المدينة أن أقيم بها عشرة أيام فأتم الصلاة ثم بدا لی بعد أن لا أقيم بها فما ترى لی أتم أم أقصر فقال إن كنت دخلت المدينة و صليت بها صلاة فريضة واحدة بتمام فليس لك أن تقصر حتى تخرج منها و إن كنت حين دخلتها على نيتك المقام و لم تصل فيها صلاة فريضة بتمام حتى بدا لك أن لا تقيم فأنت فی تلك الحال بالخيار إن شئت فانو المقام عشرا و أتم و إن لم تنو المقام عشرا فقصر ما بينك و بين شهر فإذا مضى لك شهر فأتم الصلاة

[۱۴]

اشارة

۵۶۶۵- ۱۴ التهذیب، ۳/ ۲۲۱/ ۶۳/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن الفقیه، ۱/ ۴۴۳/ ۱۲۸۵ محمد بن خالد البرقی عن حمزة بن عبد اللّه الجعفری قال لما أن نفرت من منی نویت المقام بمکة فأتممت

الوافی، ج۷، ص: ۱۵۴

الصلاة حتی جاءنی خبر من المنزل فلم أجد بدا من المصیر إلی المنزل و لم أدر أتم أم أقصر و أبو الحسن ع یومئذ بمکة فأتیته فقصصت علیه القصة فقال ارجع إلی التقصیر

بیان

حمله فی التهذیب علی ما إذا حصل مسافرا و خرج

[۱۵]

اشارة

۵۶۶۶- ۱۵ التهذیب، ۵/ ۴۸۸/ ۳۸۸/ ۱ حماد عن حریز عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال من قدم قبل الترویة بعشرة أیام وجب علیه إتمام الصلاة و هو بمنزلة أهل مکة فإذا خرج إلی منی وجب علیه التقصیر- فإذا زار البیت أتم الصلاة و علیه إتمام الصلاة إذا رجع إلی منی حتی ینفر

بیان

إنما وجب لمن قدم مکة قبل الترویة بعشرة أیام إتمام الصلاة لأنه لا بد له من إقامة عشرة بها حتی یحج و إنما وجب علیه التقصیر إذا خرج إلی منی لأنه یذهب إلی عرفات و یبلغ سفره بریدین و إنما أتم الصلاة إذا زار البیت لأن الإتمام بمکة أحب من التقصیر و إنما لزمه الإتمام إذا رجع إلی منی لأنه قدم مکة لطواف الزیارة و کان فی عزمه الإقامة بها بعد الفراغ من الحج کما یکون فی الأکثر و منی من مکة أقل من برید و فیه نظر لأن سفره إلی عرفات قد هدم إقامته الأولی و إقامته الثانیة لم تحصل بعد إلا أن یقال إرادة ما دون المسافة لا تنافی عزم الإقامة و علیه الاعتماد و یأتی ما یؤیده فی باب إتمام الصلاة

الوافی، ج۷، ص: ۱۵۵

فی الحرم الأربعة إن شاء اللّه تعالی

[۱۶]

اشارة

۵۶۶۷- ۱۶ التهذیب، ۵/ ۴۸۷/ ۳۸۷/ ۱ صفوان عن إسحاق بن عمار قال قال سألت أبا الحسن ع عن أهل مکة إذا زاروا علیهم إتمام الصلاة قال نعم و المقیم إلی شهر بمنزلتهم

بیان

إنما لزم أهل مکة إتمام الصلاة إذا زاروا لأنها بلدة إقامتهم و إنما کان المقیم إلی شهر بمنزلتهم لأن من أقام بلدة إلی شهر فهو بمنزلة المقیم کما مر فی خبر أبی ولاد

الوافی، ج۷، ص: ۱۵۷

باب ۱۷ من یخرج إلی ضیعته أو یمر بها أو ینزل علی بعض أهله

[۱]

۵۶۶۸- ۱ الکافی، ۳/ ۴۳۷/ ۳/ ۱ محمد بن الحسن [الحسین] و غیره عن سهل عن البزنطی قال سألت الرضا ع عن الرجل یخرج إلی ضیعته و یقیم الیوم و الیومین و الثلاثة أ یقصر أم یتم قال یتم الصلاة کلما أتی ضیعة من ضیاعه

[۲]

اشارة

۵۶۶۹- ۲ الکافی، ۳/ ۴۳۸/ ۶/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن البجلی التهذیب، ۳/ ۲۱۳/ ۳۱/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن ابن بکیر عن الفقیه، ۱/ ۴۴۱/ ۱۲۸۰ البجلی قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یکون له الضیاع بعضها قریب من بعض یخرج فیقیم فیها یتم أو یقصر قال یتم

الوافی، ج۷، ص: ۱۵۸

بیان

فی التهذیب و الفقیه فیطوف بدل فیقیم و هو أوضح و علی نسخة فیقیم فمعناه إقامة الیوم و الیومین کما فی الحدیث السابق أو إقامة العشر فی مجموع الضیاع و إلا فلا وجه للسؤال

[۳]

۵۶۷۰- ۳ التهذیب، ۳/ ۲۱۰/ ۱۷/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۴۵۱/ ۱۳۰۷ الهاشمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل سافر من أرض إلی أرض و إنما ینزل قراه و ضیعته قال إذا نزلت قراک و ضیعتک فأتم الصلاة و إذا کنت فی غیر أرضک فقصر

[۴]

۵۶۷۱- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۱۱/ ۲۱/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یخرج فی سفر فیمر بقریة له أو دار فینزل فیها قال یتم الصلاة و لو لم یکن له إلا نخلة واحدة و لا یقصر و لیصم إذا حضره الصوم و هو فیها

[۵]

۵۶۷۲- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۱۰/ ۱۹/ ۱ ابن محبوب عن علی بن إسحاق بن سعد عن موسی بن الخزرج قال قلت لأبی الحسن ع

الوافی، ج۷، ص: ۱۵۹

أخرج إلی ضیعتی و من منزلی إلیها اثنا عشر فرسخا أتم الصلاة أم أقصر قال أتم

[۶]

اشارة

۵۶۷۳- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۱۳/ ۳/ ۱ عنه عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن ابن المغیرة عن حذیفة بن منصور عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول خرجت إلی أرض لی فقصرت ثلاثا و أتممت ثلاثا

بیان

لعل التقصیر کان فی الطریق و کان مسیره ثلاث و الإتمام فی المنزل و یمکن حمله علی التخییر کما یأتی فی آخر الباب

[۷]

اشارة

۵۶۷۴- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۱۰/ ۱۸/ ۱ عنه عن محمد بن عیسی عن عمران بن محمد قال قلت لأبی جعفر الثانی ع جعلت فداک إن لی ضیعة علی خمسة عشر میلا خمسة فراسخ ربما خرجت إلیها فأقیم فیها ثلاثة أیام أو خمسة أیام أو سبعة أیام فأتم الصلاة أم أقصر فقال قصر فی الطریق و أتم فی الضیعة

بیان

هذا الحدیث مشکل لتضمنه التقصیر فی خمسة فراسخ إذ الإیاب هنا غیر معتبر لأنه سفران إلا أن یحمل علی ما یأتی فی آخر الباب

[۸]

۵۶۷۵- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۱۱/ ۲۳/ ۱ سعد عن إبراهیم بن هاشم عن البرقی عن الجعفری عن موسی بن حمزة بن بزیع قال قلت لأبی

الحسن

الوافی، ج۷، ص: ۱۶۰

ع جعلت فداک إن لی ضیعة دون بغداد فأخرج من الکوفة أرید بغداد فأقیم فی تلک الضیعة أقصر أم أتم فقال إن لم تنو المقام عشرا فقصر

[۹]

۵۶۷۶- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۱۱/ ۲۲/ ۱ سعد عن إبراهیم عن ابن مرار عن یونس بن عبد الرحمن عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال من أتی ضیعته ثم لم یرد المقام عشرة أیام قصر و إن أراد المقام عشرة أیام أتم الصلاة

[۱۰]

۵۶۷۷- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۱۲/ ۲۴/ ۱ سعد عن أحمد عن البزنطی عن حماد عن علی بن یقطین قال قلت لأبی الحسن الأول ع الرجل یتخذ المنزل فیمر به أ یتم أم یقصر قال کل منزل لا تستوطنه فلیس لک بمنزل و لیس لک أن تتم فیه

[۱۱]

۵۶۷۸- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۲۱۲/ ۲۶/ ۱ سعد عن النخعی عن ابن أبی عمیر عن حماد [عن الحلبی] عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یسافر فیمر بالمنزل له فی الطریق یتم الصلاة أم یقصر قال یقصر إنما هو المنزل الذی توطنه

[۱۲]

۵۶۷۹- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۲۱۲/ ۲۷/ ۱ سعد عن النخعی عن صفوان عن سعد بن أبی خلف قال سأل علی بن یقطین أبا الحسن الأول ع عن الدار تکون للرجل بمصر أو الضیعة فیمر بها قال إن کان مما قد سکنه أتم فیه الصلاة و إن کان مما لم یسکنه فلیقصر

[۱۳]

۵۶۸۰- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۲۱۳/ ۲۸/ ۱ سعد عن النخعی عن أبی

الوافی، ج۷، ص: ۱۶۱

طالب عن البزنطی عن حماد عن علی بن یقطین قال قلت لأبی الحسن الأول ع إن لی ضیاعا و منازل بین القریة و القریة الفرسخان و الثلاثة- فقال کل منزل من منازلک لا تستوطنه فعلیک فیه التقصیر

[۱۴]

۵۶۸۱- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۴۵۱/ ۱۳۰۹ علی بن یقطین قال قال أبو الحسن الأول ع کل منزل من منازلک لا تستوطنه فعلیک فیه التقصیر

[۱۵]

۵۶۸۲- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۲۱۲/ ۲۵/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن یقطین عن أخیه قال سألت أبا الحسن الأول ع عن رجل یمر ببعض الأمصار و له بالمصر دار و لیس المصر وطنه أ یتم صلاته أم یقصر قال یقصر الصلاة و الضیاع مثل ذلک إذا مر بها

[۱۶]

۵۶۸۳- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۱۷/ ۴۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن البقباق قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المسافر ینزل علی بعض أهله یوما و لیلة قال یقصر الصلاة

[۱۷]

۵۶۸۴- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۲۳۳/ ۱۱۷/ ۱ محمد بن أحمد عن داود بن الحصین عن البقباق عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المسافر ینزل علی بعض أهله یوما و لیلة أو ثلاثا قال ما أحب أن یقصر الصلاة

[۱۸]

۵۶۸۵- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۱۱/ ۲۰/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن

الوافی، ج۷، ص: ۱۶۲

سهل عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن رجل یسیر إلی ضیعته علی بریدین أو ثلاثة و ممره علی ضیاع بنی عمه أ یقصر و یفطر أو یتم و یصوم قال لا یقصر و لا یفطر

[۱۹]

اشارة

۵۶۸۶- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۲۱۳/ ۲۹/ ۱ سعد عن محمد بن أحمد عن أحمد بن الحسن عن الفقیه، ۱/ ۴۵۱/ ۱۳۰۸ ابن بزیع عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن الرجل یقصر فی ضیعته فقال لا بأس ما لم ینو مقام عشرة أیام إلا أن یکون له فیها منزل یستوطنه فقلت ما الاستیطان- فقال أن یکون له فیها منزل یقیم فیه ستة أشهر فإذا کان کذلک یتم فیها متی یدخلها- التهذیب، قال و أخبرنی ابن بزیع أنه صلی فی ضیعته فقصر فی صلاته قال أحمد و أخبرنی علی بن إسحاق بن سعد و أحمد جمیعا أن ضیعته التی قصر فیها الحمراء

بیان

ظاهر هذا الحدیث اعتبار تکرر إقامة ستة أشهر فی الاستیطان کما یستفاد من صیغة المضارع الدالة علی التجدد فی الموضعین و بمضمونه أفتی فی الفقیه و هو أصح ما ورد فی هذا الباب و به یجمع بین الأخبار المتعارضة فیه بحمل مطلقها علی

الوافی، ج۷، ص: ۱۶۳

مقیدها بأحد القیدین إما عزم إقامة عشر و إما الاستیطان کما فعله فی الفقیه و التهذیبین.

و یستفاد من إضافة الضیعة إلى صاحبها فی جمیع الأخبار اعتبار الملک أیضا و یؤیده قوله ع فی خبر الفطحیة و لو لم یکن له إلا نخلة واحدة فإنه الفرد الأخفى و إن أردت التوفیق التام بین جمیع أخبار هذا الباب فاحملها فی غیر الصورتین على التخییر بین القصر و الإتمام لیندفع به الإشکال الذی أشرنا إلیه فی حدیث عمران بن محمد و یتوافق خبر البقباق المتعارضان صریحا و یؤیده قوله ع ما أحب أن یقصر الصلاة فی الأخیر منهما و العلم عند اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۱۶۵

باب ۱۸ من کان السفر عمله أو منزله معه

[۱]

اشارة

۵۶۸۷- ۱ الکافی، ۳/ ۴۳۶/ ۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و النیسابوریان و محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۱۵/ ۳۵/ ۱ ابن عیسى عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۴۳۹/ ۱۲۷۵ زرارة قال قال أبو جعفر ع أربعة قد یجب علیهم التمام فی السفر کانوا أو فی الحضر المکاری و الکری و الراعی و الأشتقان لأنه عملهم- الفقیه، و روى الملاح

بیان

الکری کغنی الکثیر المشی و کأنه أرید به الذی یکری نفسه للمشی و أما الأشتقان فقیل هو أمین البیادر و قال فی الفقیه هو البرید

الوافی، ج۷، ص: ۱۶۶

[۲]

۵۶۸۸- ۲ التهذیب، ۳/ ۲۱۴/ ۳۳/ ۱ أحمد عن محمد بن عیسى عن ابن المغیرة عن الفقیه، ۱/ ۴۴۱/ ۱۲۸۱ السکونی عن جعفر عن أبیه ع قال سبعة لا یقصرون الصلاة الجابی الذی یدور فی جبایته- و الأمیر الذی یدور فی إمارته و التاجر الذی یدور فی تجارته من سوق إلى سوق- و الراعی و البدوی الذی یطلب مواضع القطر و منبت الشجر و الرجل یطلب الصید یرید به لهو الدنیا و المحارب الذی یقطع السبیل

[۳]

اشارة

۵۶۸۹- ۳ التهذیب، ۴/ ۲۱۸/ ۱۰/ ۱ التیملی عن عمرو بن عثمان عن ابن المغیرة عن السکونی عن أبی عبد اللّه عن أبیه عن علی ع مثله

بيان

الجابی المستوفی للخراج من جبی بمعنی جمع و القطر بالفتح المطر

[۴]

۵۶۹۰- ۴ الکافی، ۴/ ۱۲۸/ ۱/ ۲ الخمسة عن هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع قال المکاری و الجمال الذی یختلف و لیس له مقام یتم الصلاة و یصوم شهر رمضان

الوافی، ج۷، ص: ۱۶۷

[۵]

اشارة

۵۶۹۱- ۵ التهذیب، ۴/ ۲۱۸/ ۱۱/ ۱ التیملی عن السندی بن الربیع الحدیث مقطوعا

بيان

الاختلاف المجیء و الذهاب

[۶]

اشارة

۵۶۹۲- ۶ الکافی، ۳/ ۴۳۷/ ۵/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن الجعفری عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع قال الأعراب لا یقصرون و ذلک أن منازلهم معهم

بيان

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۷، ص: ۱۶۷

الأعراب البدویون و یقال للواحد الأعرابی

[۷]

۵۶۹۳- ۷ الکافی، ۳/ ۴۳۸/ ۹/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۱۵/ ۳۶/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن إسحاق بن عمار قال سألته عن الملاحین و الأعراب هل علیهم تقصیر قال لا بیوتهم معهم

[۸]

۵۶۹۴- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۹۶/ ۶/ ۱ ابن محبوب عن العلوی عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی عن أبی عبد اللّه ع قال أصحاب السفن یتمون الصلاة فی سفنهم

[۹]

۵۶۹۵- ۹ الکافی، ۳/ ۴۳۷/ ۲/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان

الوافی، ج۷، ص: ۱۶۸

عن العلاء عن الفقیه، ۱/ ۴۳۹/ ۱۲۷۶ محمد عن أحدهما ع قال لیس علی الملاحین فی سفینتهم تقصیر و لا علی المکاری و الجمال

[۱۰]

۵۶۹۶- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۱۴/ ۳۴/ ۱ أحمد عن محمد بن عیسی عن أبی المغراء عن محمد مثله إلا أنه قال و لا علی المکارین و لا علی الجمالین

[۱۱]

۵۶۹۷- ۱۱ الکافی، ۳/ ۴۳۷/ ۲/ ۱ و فی روایة أخری المکاری إذا جد به السیر فلیقصر قال و معنی جد به السیر یجعل منزلین منزلا

[۱۲]

۵۶۹۸- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۲۱۵/ ۳۹/ ۱ سعد عن أحمد عن عمران بن محمد عن بعض أصحابنا یرفعه إلی الفقیه، ۱/ ۴۴۰/ ۱۲۷۸ أبی عبد اللّه ع قال الجمال و المکاری إذا جد بهما السیر فلیقصرا فیما بین المنزلین و یتما فی المنزل

[۱۳]

۵۶۹۹- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۲۱۵/ ۳۷/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال المکاری و الجمال إذا جد بهما السیر فلیقصرا

[۱۴]

۵۷۰۰- ۱۴ التهذیب، ۳/ ۲۱۵/ ۳۸/ ۱ بهذا الإسناد عن فضالة عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۶۹

أبان عن البقباق قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المکاری الذین یختلفون- فقال إذا جدوا السیر فلیقصروا

[۱۵]

۵۷۰۱- ۱۵ الکافی، ۳/ ۴۳۸/ ۱۱/ ۱ محمد عن عبد اللّه بن جعفر التهذیب، ۳/ ۲۱۶/ ۴۳/ ۱ سعد عن الفقیه، ۱/ ۴۴۰/ ۱۲۷۹ عبد اللّه بن جعفر عن محمد بن جزک قال کتبت إلی أبی الحسن الثالث ع أن لی جمالا- و لی قوام علیها و لست أخرج فیها إلا فی طریق مکة لرغبتی فی الحج أو فی الندرة إلی بعض المواضع فما یجب علی إذا أنا خرجت معهم أن أعمل أ یجب علی التقصیر فی الصلاة و الصیام فی السفر أو التمام فوقع ع إذا کنت لا تلزمها و لا تخرج معها فی کل سفر إلا مکة فعلیک تقصیر و فطور

[۱۶]

۵۷۰۲- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۱۶/ ۴۱/ ۱ سعد عن الطیالسی عن سیف بن عمیرة عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا إبراهیم ع عن الذین یکرون الدواب یختلفون کل الأیام أ علیهم التقصیر إذا کانوا فی سفر قال نعم

الوافی، ج۷، ص: ۱۷۰

[۱۷]

اشارة

۵۷۰۳- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۲۱۶/ ۴۲/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن أبیه و محمد بن خالد البرقی عن ابن المغیرة عن إسحاق بن عمار عن أبی إبراهیم ع قال سألته عن المکارین الذین یکرون الدواب و قلت یختلفون کل أیام کلما جاءهم شیء اختلفوا فیه فقال علیهم التقصیر إذا سافروا

بیان

یعنی إذا سافروا إلی غیر ما یختلفون فیه کل أیام و أوله فی الإستبصار إلی الخبر الآتی مع بعد التأویل و شذوذ الخبر الآتی

[۱۸]

اشارة

۵۷۰۴- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۱۶/ ۴۰/ ۱ سعد عن إبراهیم بن هاشم عن ابن مرار عن یونس بن عبد الرحمن عن الفقیه، ۱/ ۴۳۹/ ۱۲۷۷

عبـد اللّه بن سـنان عن أبی عبـد اللّه ع قال المکاری إن لم یسـتقر فی منزله إلا خمسة أیام و أقل قصـر فی سـفره بالنهار و أتم باللیل و علیه صوم شـهر رمضان و إن کان له مقام فی البلد- الذی یذهب إلیه عشرة أیام أو أکثر- الفقیه، و ینصرف إلی منزله و یکون له مقام عشرة أیام أو أکثر- ش قصر فی سفره و أفطر

الوافی، ج۷، ص: ۱۷۱

بیان

ما تضـمن هـذا الخبر من التقصـیر بالنهار و الإتمام باللیل إذا لم یسـتقر فی منزله أکثر من خمسة أیام مما لم یفت به أحد من أصـحابنا فیما أعلم إلا ما فی الإستبصار کما أشرنا إلیه مع حکمهم بصحة الحدیث و عملهم بسائر ما فیه و الخبر الآتی خال عن هذا الحکم

[۱۹]

۵۷۰۵- ۱۹ التهذیب، ۴/ ۲۱۹/ ۱۴/ ۱ محمـد بن أحمد عن إبراهیم بن هاشم عن ابن مرار عن یونس بن عبد الرحمن عن بعض رجاله عن أبی عبـد اللّه ع قال سألته عن حد المکاری الذی یصوم و یتم قال أیما مکار أقام فی منزله أو فی البلد الذی یدخله أقل من عشـرة أیام وجب علیه الصیام و التمام أبدا و إن کان مقامه فی منزله أو فی البلد الذی یدخله أکثر من عشرة أیام فعلیه التقصیر و الإفطار

الوافی، ج۷، ص: ۱۷۳

باب ۱۹ من کان سفره باطلا

[۱]

اشارة

۵۷۰۶- ۱ الکافی، ۴/ ۱۲۹/ ۳/ ۱ العدة عن سهل عن الفقیه، ۲/ ۱۴۲/ ۱۹۷۹ السـراد عن الخراز عن عمار بن مروان عن أبی عبد اللّه ع قال سـمعته یقول من سافر قصـر و أفطر- إلا أن یکون رجلا سـفره إلی صـید أو فی معصـیة اللّه أو رسولا لمن یعصی اللّه أو فی طلب شحناء أو سعایة ضرر علی قوم مسلمین

بیان

فی بعض النسخ أو رسول یعنی رسالة فإنه قد یجیء بمعناها و الشـحناء العداوة و السـعایة الوشـی و الوقیعة فی شـخص عند آخر و فی التهذیب أو ضرر و هو أوضح و فیه اختلافات أخر لیست بواضحة

[۲]

۵۷۰۷- ۲ الفقیه، ۲/ ۱۴۲/ ۱۹۸۰ و قال ع لا یفطر

الوافی، ج‌۷، ص: ۱۷۴

الرجل فی شهر رمضان إلا بسبیل حق

[۳]

۵۷۰۸- ۳ الکافی، ۳/ ۴۳۷/ ۴/ ۱ العدة عن البرقی عن بعض أصحابه عن ابن أسباط الکافی، ۳/ ۴۳۷/ ۴/ ۱ محمد بن الحسن [الحسین] عن التهذیب، ۳/ ۲۱۷/ ۴۵/ ۱ سهل عن ابن أسباط عن ابن بکیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یتصید الیوم و الیومین و الثلاثة أ یقصر الصلاة قال لا إلا أن یشیع الرجل أخاه فی الدین و إن التصید مسیر باطل لا یقصر الصلاة فیه و قال یقصر إذا شیع أخاه

[۴]

۵۷۰۹- ۴ الکافی، ۳/ ۴۳۸/ ۸/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۱۷/ ۴۶/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یخرج إلی الصید أ یقصر أم یتم قال یتم لأنه لیس بمسیر حق

[۵]

۵۷۱۰- ۵ الکافی، ۳/ ۴۳۸/ ۱۰/ ۱ العدة عن التهذیب، ۳/ ۲۱۷/ ۴۷/ ۱ أحمد عن عمران بن محمد بن

الوافی، ج‌۷، ص: ۱۷۵

عمران القمی عن بعض أصحابنا عن الفقیه، ۱/ ۴۵۲/ ۱۳۱۰ أبی عبد اللّه ع قال قلت له الرجل یخرج إلی الصید مسیرة یوم أو یومین أو ثلاثة یقصر أو یتم فقال إن خرج لقوته و قوت عیاله فلیفطر و لیقصر و إن خرج لطلب الفضول فلا و لا کرامة

[۶]

۵۷۱۱- ۶ الکافی، ۳/ ۴۳۸/ ۷/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۱۷/ ۴۸/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن حماد عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی فَمَنِ اضْطُرَّ غَیْرَ بٰاغٍ وَ لٰا عٰادٍ قال الباغی باغی الصید و العادی السارق لیس لهما أن یأکلا المیتة إذا اضطرا إلیها هی حرام علیهما لیس هی علیهما کما هی علی المسلمین- و لیس لهما أن یقصرا فی الصلاة

[۷]

اشارة

۵۷۱۲- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۱۸/ ۴۹/ ۱ ابن محبوب عن الحسن بن علی عن عباس بن عامر عن أبان

الوافی، ج‌۷، ص: ۱۷۶

التهذیب، ۴/ ۲۲۰/ ۱۶/ ۱ التیملی عن العباس بن عامر و جعفر بن محمد بن حکیم جمیعا عن أبان عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عمن یخرج من أهله بالصقور و البزاة و الکلاب یتنزه اللیلة و اللیلتین و الثلاث هل یقصر من صلاته أم لا یقصر قال إنما خرج فی لهو لا یقصر- قلت الرجل یشیع أخاه الیوم و الیومین فی شهر رمضان قال یفطر و یقصر فإن ذلک حق علیه

بيان

يتنزه أي يتباعد من المكروهات و ليس في الإسناد الثاني قلت الرجل إلى آخره

[۸]

۵۷۱۳- ۸ التهذيب، ۳/ ۲۱۸/ ۵۰/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن صفوان عن عبد اللّه قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يتصيد فقال إن كان يدور حوله فلا يقصر و إن كان يجاوز الوقت فليقصر

[۹]

اشارة

۵۷۱۴- ۹ الفقيه، ۱/ ۴۵۲/ ۱۳۱۲ عيص بن القاسم عنه ع مثله

بيان

أريد بالوقت حد الرخصة في التقصير و ينبغي حمله على ما إذا تصيد للقوت

الوافي، ج‌۷، ص: ۱۷۷

كما فعله في التهذيب و على ما إذا قصد المسير المعتبر في التقصير

[۱۰]

اشارة

۵۷۱۵- ۱۰ التهذيب، ۳/ ۲۱۸/ ۵۱/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن السراد عن بعض أصحابنا عن الفقيه، ۱/ ۴۵۲/ ۱۳۱۱ أبي بصير عن أبي عبد اللّه ع قال ليس على صاحب الصيد تقصير ثلاثة أيام و إذا جاوز الثلاثة لزمه

بيان

حمله في التهذيبين على الصيد للقوت دون اللهو و في الفقيه على الصيد للفضول دون القوت و حمله على التقية أصوب

[۱۱]

اشارة

۵۷۱۶- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۲۱۸/ ۵۲/ ۱ محمد بن أحمد عن السیاری عن بعض أهل العسکر قال خرج عن أبی الحسن ع أن صاحب الصید یقصر ما دام علی الجادة فإذا عدل عن الجادة أتم فإذا رجع إلیها قصر

بیان

لعل المراد بصاحب الصید من لم یرد التصید ابتداء بل سافر ثم بدا له أن یتصید فعدل عن الجادة للتصید قال فی الفقیه و لو أن مسافرا ممن یجب علیه التقصیر مال من طریقه إلی صید لوجب علیه التمام لطلب الصید فإن رجع من صیده إلی الطریق فعلیه فی رجوعه التقصیر و کان کلامه تفسیر للحدیث

[۱۲]

اشارة

۵۷۱۷- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۲۰۷/ ۱/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۷۸

التهذیب، ۴/ ۲۲۲/ ۲۵/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال قال و من سافر قصر الصلاة و أفطر إلا أن یکون رجلا مشیعا لسلطان جائر أو خرج إلی صید أو إلی قریة له یکون مسیرة یوم یبیت إلی أهله لا یقصر و لا یفطر

بیان

کان المراد بکون القریة مسیرة یوم کون مجموع ذهابه إلیها و عوده منها إلی أهله ثمانیة فراسخ و إنما لا یقصر و لا یفطر لأنه انقطع سفره فی أثناء المسافة ببلوغه إلی قریته و قد مضی صدر لهذا الحدیث فی باب حد المسیر الذی یقصر فیه الصلاة و فی ألفاظه اختلافات بحسب تعدد مواضعه فی التهذیب أصوبها ما ذکرناه

[۱۳]

۵۷۱۸- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۲۱۹/ ۵۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال إذا شیع الرجل أخاه فلیقصر قلت أیهما أفضل یصوم أو یشیعه و یفطر قال یشیعه لأن اللّه قد وضعه عنه إذا شیعه

[۱۴]

۵۷۱۹- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۴۴۶/ ۱۲۹۸ سأل علی بن یقطین أبا الحسن ع عن الرجل یخرج یشیع أخاه إلی المکان الذی یجب علیه فیه التقصیر و الإفطار قال لا بأس بذلک

[۱۵]

۵۷۲۰- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۲۲۰/ ۱۷/ ۱ الصفار عن الحسن بن علی عن أحمد بن هلال عن أبی سعید الخراسانی قال دخل رجلان علی أبی الحسن

الوافی، ج۷، ص: ۱۷۹

الرضا ع بخراسان فسألاه عن التقصیر فقال لأحدهما وجب علیک التقصیر لأنک قصدتنی و قال للآخر وجب علیک التمام لأنک قصدت السلطان

الوافی، ج۷، ص: ۱۸۱

باب ۲۰ إتمام الصلاة فی الحرم الأربعة

[۱]

۵۷۲۱- ۱ الکافی، ۴/ ۵۲۴/ ۱/ ۱ العدة عن أحمد و سهل عن البزنطی عن إبراهیم بن شیبة قال کتبت إلی أبی جعفر ع أسأله عن إتمام الصلاة فی الحرمین فکتب إلی کان رسول اللّه ص یحب إکثار الصلاة فی الحرمین فأکثر فیهما و أتم

[۲]

۵۷۲۲- ۲ الکافی، ۴/ ۵۲۴/ ۲/ ۱ العدة عن أحمد عن عثمان قال سألت أبا الحسن ع عن إتمام الصلاة و الصیام فی الحرمین فقال أتمها و لو صلاة واحدة

[۳]

۵۷۲۳- ۳ الکافی، ۴/ ۵۲۴/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن علی بن یقطین قال سألت أبا إبراهیم ع عن التقصیر بمکة فقال أتم و لیس بواجب إلا أنی أحب لک مثل الذی أحب لنفسی

الوافی، ج۷، ص: ۱۸۲

[۴]

۵۷۲۴- ۴ الکافی، ۴/ ۵۲۴/ ۴/ ۱ یونس عن زیاد بن مروان قال سألت أبا إبراهیم ع عن إتمام الصلاة فی الحرمین فقال أحب لک ما أحب لنفسی أتم الصلاة

[۵]

۵۷۲۵- ۵ الکافی، ۴/ ۵۲۴/ ۵/ ۱ یونس عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع أن من المذخور الإتمام فی الحرمین

[۶]

۵۷۲۶- ۶ الکافی، ۴/ ۵۲۴/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن الحسین بن المختار عن أبی إبراهیم ع قال قلت له إنا إذا دخلنا مکة و المدینة نتم أو نقصر قال إن قصرت فذلک و إن أتممت فهو خیر تزداد

[۷]

۵۷۲۷- ۷ الکافی، ۴/ ۵۲۴/ ۷/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن غیر واحد عن أبان التهذیب، ۵/ ۴۲۶/ ۱۲۴/ ۱ علی بن مهزیار عن أبان عن مسمع عن أبی إبراهیم ع قال کان أبی یری لهذین الحرمین ما لا یراه لغیرهما و یقول إن الإتمام فیهما من الأمر المذخور

[۸]

۵۷۲۸- ۸ الکافی، ۴/ ۵۲۵/ ۸/ ۱ العدة عن سهل و أحمد جمیعا عن

الوافی، ج۷، ص: ۱۸۳

التهذیب، ۵/ ۴۲۸/ ۱۳۳/ ۱ علی بن مهزیار قال کتبت إلی أبی جعفر الثانی ع أن الروایة قد اختلفت عن آبائک فی الإتمام و التقصیر فی الحرمین فمنها بأن یتم الصلاة و لو صلاة واحدة و منها أن یقصر ما لم ینو مقام عشرة أیام و لم أزل علی الإتمام فیها إلی أن صدرنا فی حجنا فی عامنا هذا فإن فقهاء أصحابنا أشاروا علی بالتقصیر إذا کنت لا أنوی مقام عشرة أیام فصرت إلی التقصیر و قد ضقت بذلک حتی أعرف رأیک- فکتب إلی بخطه قد علمت یرحمک اللّه فضل الصلاة فی الحرمین علی غیرهما فأنا أحب لک إذا دخلتهما أن لا تقصر و تکثر فیهما بالصلاة فقلت له بعد ذلک بسنتین مشافهة إنی کتبت إلیک بکذا و أجبتنی بکذا فقال نعم- فقلت فأی شیء تعنی بالحرمین فقال مکة و المدینة التهذیب، ۵/ ۴۲۹/ ۱۳۳/ ۱ و متی إذا توجهت من منی فقصر الصلاة فإذا انصرفت من عرفات إلی منی و زرت البیت و رجعت إلی منی فأتم الصلاة تلک الثلاثة الأیام و قال بإصبعه ثلاثا

[۹]

۵۷۲۹- ۹ الکافی، ۴/ ۵۸۶/ ۲/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن سنان عن إسحاق بن جریر عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول تتم الصلاة فی أربعة مواطن فی المسجد الحرام و مسجد الرسول و مسجد الکوفة و حرم الحسین ع

الوافی، ج۷، ص: ۱۸۴

[۱۰]

۵۷۳۰- ۱۰ الکافی، ۴/ ۵۸۶/ ۳/ ۱ علی عن محمد بن الحسین عن محمد بن سنان عن حذیفة بن منصور قال حدثنی من سمع أبا عبد اللّه ع یقول الحدیث

[۱۱]

۵۷۳۱- ۱۱ الکافی، ۴/ ۵۸۷/ ۵/ ۱ العدة عن أحمد التهذیب، ۵/ ۴۳۱/ ۱۴۳/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین التهذیب، عن محمد بن سنان ش عن عبد الملک القمی عن إسماعیل بن جابر عن عبد الحمید خادم إسماعیل بن جعفر عن أبی عبد اللّه ع قال تتم الصلاة فی أربعة مواطن المسجد الحرام و مسجد الرسول و مسجد الکوفة و حرم الحسین ع

[۱۲]

اشارة

۵۷۳۲- ۱۲ الکافی، ۴/ ۵۸۶/ ۴/ ۱ القمی عن الکوفی عن علی بن مهزیار عن الحسین عن إبراهیم بن أبی البلاد عن رجل من أصحابنا یقال له حسین عن أبی عبد اللّه ع قال تتم الصلاة فی ثلاثة مواطن مسجد الحرام و مسجد الرسول و عند قبر الحسین ع

بیان

قال فی الإستبصار إنما خص المساجد بالذکر للتعظیم و إلا فمکة و المدینة

الوافی، ج۷، ص: ۱۸۵

و الکوفة کلها مما یجوز فیه الإتمام کما نص علیه فی غیر هذه الأخبار

[۱۳]

۵۷۳۳- ۱۳ الکافی، ۴/ ۵۸۷/ ۶/ ۱ العدة عن سهل التهذیب، ۵/ ۴۳۱/ ۱۴۲/ ۱ ابن قولویه عن أبیه و محمد بن الحسن عن الحسن بن متیل عن سهل عن محمد بن عبد اللّه عن صالح بن عقبة عن أبی شبل قال قلت لأبی عبد اللّه ع أزور قبر الحسین ع قال نعم زر الطیب و أتم الصلاة فیه قلت فإن بعض أصحابنا یرون التقصیر قال إنما یفعل ذلک الضعفة

[۱۴]

۵۷۳۴- ۱۴ التهذیب، ۵/ ۴۲۶/ ۱۲۵/ ۱ الزیات عن صفوان عن عمر بن رباح قال قلت لأبی الحسن ع أقدم مکة أتم أو أقصر قال أتم قلت أمر علی المدینة فأتم الصلاة أو أقصر قال أتم

[۱۵]

۵۷۳۵- ۱۵ التهذیب، ۵/ ۴۲۶/ ۱۲۶/ ۱ عنه عن صفوان عن مسمع عن أبی عبد اللّه ع قال قال لی إذا دخلت مکة فأتم یوم تدخل

[۱۶]

۵۷۳۶- ۱۶ التهذیب، ۵/ ۴۲۶/ ۱۲۷/ ۱ ابن محبوب عن الصهبانی عن صفوان عن البجلی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التمام بمکة

الوافی، ج۷، ص: ۱۸۶

و المدینة قال أتم و إن لم تصل فیهما إلا صلاة واحدة

[۱۷]

اشارة

۵۷۳۷- ۱۷ التهذیب، ۵/ ۴۲۸/ ۱۳۲/ ۱ عنه عن أحمد عن اللؤلؤی عن صفوان عن البجلی قال قلت لأبی الحسن ع إن هشاما روی عنک أنک أمرته بالتمام فی الحرمین و ذلک من أجل الناس قال لا کنت أنا و من مضی من آبائی إذا وردنا مکة أتممنا الصلاة و استترنا من الناس

بیان

إنما استتروا ع ذلک من الناس لأن تخصیص بعض البلاد بالإتمام دون بعض لیس معهودا بین الناس بل کان خلاف رأیهم فهم و إن رأوا التخییر فی السفر إلا أنهم لم یفرقوا بین البلاد فی ذلک و أما تحتم التقصیر فی السفر فکان معروفا عندهم من مذهب أهل البیت ع لا إنکار لهم علیهم

[۱۸]

۵۷۳۸- ۱۸ التهذیب، ۵/ ۴۳۰/ ۱۳۹/ ۱ الصفار عن محمد بن الحسین عن الحسن بن حماد عن [ابن] عدیس عن عمران بن حمران التهذیب، ۵/ ۴۷۴/ ۳۱۵/ ۱ محمد بن الحسین عن ابن فضال عن عمران قال قلت لأبی الحسن ع أقصر فی المسجد الحرام أو أتم قال إن قصرت فلک و إن أتممت فهو خیر و زیادة الخیر خیر

[۱۹]

۵۷۳۹- ۱۹ التهذیب، ۵/ ۴۳۰/ ۱۴۱/ ۱ ابن قولویه عن محمد بن

الوافی، ج۷، ص: ۱۸۷

همام بن سهیل عن جعفر بن محمد بن مالک الفزاری التهذیب، ۵/ ۴۳۱/ ۱۴۵/ ۱ محمد بن أحمد بن داود عن أبی عبد اللّه الحسین بن علی بن سفیان عن جعفر بن محمد بن مالک عن محمد بن حمدان المدائنی عن زیاد القندی قال قال أبو الحسن ع یا زیاد أحب لک ما أحبه لنفسی و أکره لک ما أکره لنفسی أتم الصلاة فی الحرمین و بالکوفة و عند قبر الحسین ع

[۲۰]

۵۷۴۰- ۲۰ التهذیب، ۵/ ۴۳۰/ ۱۴۰/ ۱ محمد بن أحمد عن الحسن بن علی بن النعمان عن أبی عبد اللّه البرقی عن علی بن مهزیار و أبی علی بن راشد عن حماد بن عیسی عن أبی عبد اللّه ع أنه قال من مخزون علم اللّه الإتمام فی أربعة مواطن حرم اللّه و حرم رسوله ص و حرم أمیر المؤمنین ع و حرم الحسین بن علی ص

[۲۱]

اشارة

۵۷۴۱- ۲۱ الفقیه، ۱/ ۴۴۲/ ۱۲۸۳ قال الصادق ع من الأمر المذخور إتمام الصلاة فی أربعة مواطن بمکة و المدینة و مسجد الکوفة و الحائر

بیان

قال فی الفقیه یعنی بذلک أن یعزم علی مقام عشرة أیام فی هذه المواطن حتی یتم و استدل علی ذلک بخبر ابن بزیع الآتی و بخبر حمزة بن عبد اللّه الجعفری الذی مضی فی أواخر باب عزم الإقامة فی السفر و المستفاد من بعض الأخبار الآتیة أن

الوافی، ج۷، ص: ۱۸۸

الأمر بالتقصیر منهم ع أحیانا إنما کان لمصلحة التقیة کما سیتبین لک إن شاء اللّه

[۲۲]

۵۷۴۲- ۲۲ التهذیب، ۵/ ۴۲۸/ ۱۳۱/ ۱ موسی بن القاسم عن عبد الرحمن عن ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التقصیر فی الحرمین و التمام قال لا- تتم حتی تجمع علی مقام عشرة أیام فقلت إن أصحابنا رووا عنک أنک أمرتهم بالتمام فقال إن أصحابک کانوا یدخلون المسجد فیصلون و یأخذون نعالهم و یخرجون و الناس یستقبلونهم یدخلون المسجد للصلاة فأمرتهم بالتمام

[۲۳]

اشارة

۵۷۴۳- ۲۳ التهذیب، ۵/ ۴۲۷/ ۱۳۰/ ۱ محمد بن أحمد عن الصهبانی عن علی بن مهزیار عن محمد بن إبراهیم الحضینی قال استأمرت أبا جعفر ع فی الإتمام و التقصیر قال إذا دخلت الحرمین فانو عشرة أیام و أتم الصلاة فقلت له إنی أقدم مکة قبل الترویة بیوم أو یومین أو ثلاثة- قال انو مقام عشرة أیام و أتم الصلاة

بیان

فی تمکنه من نیة الإقامة فی المسألة الثانیة إشکال لأنه لا بد له من الخروج إلی عرفات قبل مضی العشرة أیام و ما فی التهذیبین من رفع الإشکال کما یأتی أشد إشکالا

الوافی، ج۷، ص: ۱۸۹

[۲۴]

۵۷۴۴- ۲۴ التهذیب، ۵/ ۴۲۶/ ۱۲۸/ ۱ ابن عیسی عن الفقیه، ۱/ ۴۴۲/ ۱۲۸۴ ابن بزیع قال سألت الرضا ع عن الصلاة بمکة و المدینة تقصیر أو تمام فقال قصر ما لم تعزم علی مقام عشرة

[۲۵]

اشارة

۵۷۴۵- ۲۵ التهذیب، ۵/ ۴۲۶/ ۱۲۹/ ۱ عنه عن علی بن حدید قال سألت الرضا ع فقلت إن أصحابنا اختلفوا فی الحرمین فبعضهم یقصر و بعضهم یتم و أنا ممن یتم علی روایة قد رواها أصحابنا فی التمام- و ذکرت عبد اللّه بن جندب أنه کان یتم قال رحم اللّه ابن جندب ثم قال لی لا یکون الإتمام إلا أن تجمع علی إقامة عشرة أیام و صل النوافل ما شئت- قال ابن الحدید و کان محبتی أن یأمرنی بالإتمام

بیان

قال فی التهذیبین لا تنافی بین هذین الخبرین و الأخبار المتقدمة لأن الأمر بالتقصیر إنما توجه إلی من لم یعزم علی مقام عشرة أیام إذا اعتقد وجوب الإتمام فیهما و نحن لم نقل إن الإتمام فیهما واجب بل إنما قلناه علی جهة الفضل و الاستحباب.

قال و یحتمل هذان الخبران وجها آخر و هو أن من حصل بالحرمین ینبغی له أن یعزم علی مقام عشرة أیام و یتم الصلاة فیهما و إن کان یعلم أنه لا یقیم إلا یوما أو یومین و یکون هذا مما یختص به هذان الموضعان و یتمیزان به من سائر البلاد لأن سائر المواضع متی لم یعزم الإنسان فیها علی المقام عشرة أیام لم یجز له الإتمام

الوافی، ج۷، ص: ۱۹۰

و الذی یکشف عما ذکرناه ما رواه و ذکر حدیث الحضینی السابق و هو کما تری

[۲۶]

۵۷۴۶- ۲۶ التهذیب، ۵/ ۴۳۰/ ۱۳۸/ ۱ ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن سعد بن أبی خلف عن علی بن یقطین عن ابن الحسن ع فی الصلاة بمکة قال من شاء أتم و من شاء قصر

[۲۷]

۵۷۴۷- ۲۷ التهذیب، ۵/ ۴۷۴/ ۳۱۴/ ۱ ابن مهزیار عن فضالة عن ابن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قدم مکة فأقام علی إحرامه قال فلیقصر الصلاة ما دام محرما

الوافی، ج۷، ص: ۱۹۱

باب ۲۱ علة التقصیر فی السفر

[۱]

اشارة

۵۷۴۸- ۱ الفقیه، ۱/ ۴۵۴/ ۱۳۱۸ ذکر الفضل بن شاذان النیسابوری رحمه اللّٰه فی العلل التی سمعها من الرضا ع أن الصلاة إنما قصرت فی السفر لأن الصلاة المفروضة أولا إنما هی عشر رکعات و السبع إنما زیدت فیها بعد فخفف اللّٰه عز و جل عن العبد تلک الزیادة لموضع سفره و تعبه و نصبه و اشتغاله بأمر نفسه و ظعنه و إقامته لئلا یشتغل عما لا بد له من معیشته- رحمة من اللّٰه عز و جل و تعطفا علیه إلا صلاة المغرب فإنها لم تقصر لأنها صلاة مقصرة فی الأصل و إنما وجب التقصیر فی ثمانیة فراسخ لا أقل من ذلک و لا أکثر لأن ثمانیة فراسخ مسیرة یوم للعامة و القوافل و الأثقال فوجب التقصیر فی مسیرة یوم و لو لم یجب فی مسیرة یوم لما وجب فی مسیرة ألف سنة و ذلک لأن کل یوم یکون بعد هذا الیوم فإنما هو نظیر هذا الیوم فلو لم یجب فی هذا الیوم لما وجب فی نظیره إذ نظیره مثله لا فرق بینهما و إنما ترک تطوع النهار و لم یترک تطوع اللیل لأن کل صلاة لا یقصر فیها لا یقصر فی تطوعها و ذلک أن المغرب لا تقصیر فیها فلا تقصیر فیما بعدها من التطوع و کذلک الغداة لا تقصیر فیما قبلها من التطوع- و إنما صارت العتمة مقصورة و لیس یترک رکعتیها لأن الرکعتین لیستا من الخمسین و إنما هی زیادة فی الخمسین تطوعا لتتم بها بدل کل رکعة من الفریضة

الوافی، ج۷، ص: ۱۹۲

رکعتین من التطوع و إنما جاز للمریض و المسافر أن یصلیا صلاة اللیل فی أول اللیل لاشتغاله و ضعفه و لیحرز صلاته فیستریح المریض فی وقت راحته و یشتغل المسافر بإشغاله و ارتحاله و سفره

بیان

یستفاد من هذا الحدیث أن رکعتی العتمة من قبیل غیر الرواتب من التطوع من شاء أتی بهما فی السفر و من شاء ترکهما فمعنی قوله و لیس یترک رکعتیهما أنهما لیستا مما لا- بد من ترکهما کسائر سواقط الرواتب و بهذا یرتفع الاختلاف فی إثباتهما فی السفر و إسقاطهما فیه

[۲]

۵۷۴۹- ۲ الفقیه، ۱/ ۴۵۴/ ۱۳۱۷ سئل الصادق ع لم صارت المغرب ثلاث رکعات و أربعا بعدها لیس فیها تقصیر فی حضر و لا سفر- فقال إن اللّٰه عز و جل أنزل علی نبیه ص کل صلاة رکعتین- فأضاف إلیها رسول اللّٰه ص لکل صلاة رکعتین فی الحضر- و قصر فیها فی السفر إلا المغرب و الغداة- فلما صلی ع المغرب بلغه مولد فاطمة ع فأضاف إلیها رکعة شکرا لله عز و جل فلما أن ولد الحسن ع أضاف إلیها رکعتین شکرا لله تعالی فلما أن ولد الحسین ع أضاف إلیها رکعتین شکرا لله عز و جل فقال لِلذَّکَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَیَیْنِ فترکها علی حالها فی الحضر و السفر

الوافی، ج۷، ص: ۱۹۳

باب ۲۲ الحد الذی یؤخذ به الصبیان بالصلاة

[۱]

۵۷۵۰- ۱ الکافی، ۳/ ۴۰۹/ ۱ ۱/ ۱ التهذیب، ۴/ ۲۸۲/ ۲۶/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّٰه عن أبیه ع قال إنا نأمر صبیاننا بالصلاة إذا کانوا بنی خمس سنین فمروا صبیانکم بالصلاة إذا کانوا بنی سبع سنین و نحن نأمر صبیاننا بالصوم إذا کانوا بنی سبع سنین بما أطاقوا من

صیام الیوم الحدیث و یأتی تمامه فی کتاب الصیام

[۲]

۵۷۵۱- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۸۰/ ۸۶۱ الحدیث مرسلا عن الصادق ع بتمامه

[۳]

اشارة

۵۷۵۲- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۸۰/ ۴/ ۱ ابن محبوب عن العلوی عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الغلام متی یجب علیه الصوم و الصلاة قال إذا راهق الحلم و عرف الصلاة و الصوم

الوافی، ج۷، ص: ۱۹۴

بیان

راهق الحلم قاربه و الحلم کعنق الاحتلام

[۴]

۵۷۵۳- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۸۰/ ۵/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الغلام متی تجب علیه الصلاة قال إذا أتی علیه ثلاث عشرة سنة فإن احتلم قبل ذلک فقد وجب علیه الصلاة و جری علیه القلم و الجاریة مثل ذلک إن أتی لها ثلاث عشرة سنة أو حاضت قبل ذلک فقد وجبت علیها الصلاة و جری علیها القلم

[۵]

۵۷۵۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۸۱/ ۶/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الصبی متی یصلی فقال إذا عقل الصلاة قلت متی یعقل الصلاة و تجب علیه فقال لست سنین

[۶]

۵۷۵۵- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۸۱/ ۷/ ۱ عنه عن العباس بن معروف عن حماد بن عیسی عن ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع فی کم یؤخذ الصبی بالصلاة فقال فیما بین سبع سنین و ست سنین قلت فی کم یؤخذ بالصیام فقال فیما بین خمس عشرة و أربع عشرة و إن صام قبل ذلک فدعه فقد صام ابنی فلان قبل ذلک و ترکته

[۷]

اشارة

۵۷۵۶- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۸۱/ ۸/ ۱ الحسین عن محمد بن الحصین عن محمد بن الفضیل عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع

الوافی، ج۷، ص: ۱۹۵

قال إذا أتی علی الصبی ست سنین وجب علیه الصلاة و إذا أطاق الصوم وجب علیه الصیام

بیان

حمل فی التهذیبین الوجوب علی التأدیب و الاستحباب دون الفرض

[۸]

۵۷۵۷- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۸۰/ ۸۶۲ الحسن بن قارن قال سألت أبا الحسن الرضا ع أو سئل و أنا أسمع عن الرجل یجبر ولده و هو لا یصلی الیوم و الیومین فقال و کم أتی علی الغلام فقلت ثمانی سنین فقال سبحان اللّه یترک الصلاة قال قلت یصیبه الوجع قال یصلی علی نحو ما یقدر

[۹]

۵۷۵۸- ۹ الفقیه، ۱/ ۲۸۱/ ۸۶۳ عبد اللّه بن فضالة عن أبی عبد اللّه أو أبی جعفر ع قال سمعته یقول إذا بلغ الغلام ثلاث سنین یقال له قل لا إله إلا اللّه سبع مرات ثم یترک حتی یتم له ثلاث سنین و سبعة أشهر و عشرون یوما فیقال له قل محمد رسول اللّه ص سبع مرات و یترک حتی یتم له أربع سنین ثم یقال له قل سبع مرات صلی اللّه علی محمد و آله و سلم ثم یترک حتی یتم له خمس سنین ثم یقال له أیهما یمینک و أیهما شمالک فإذا عرف ذلک حول وجهه إلی القبلة و یقال له اسجد ثم یترک حتی یتم له سبع سنین فإذا تم له سبع سنین قیل له اغسل وجهک و کفیک فإذا غسلهما قیل له صل ثم یترک حتی یتم له تسع سنین فإذا تمت له علم الوضوء- و ضرب علیه و أمر بالصلاة و ضرب علیها فإذا تعلم الوضوء و الصلاة غفر اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۱۹۶

عز و جل لوالدیه إن شاء اللّه

[۱۰]

اشارة

۵۷۵۹- ۱۰ الکافی، ۳/ ۴۰۹/ ۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۸۰/ ۳/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن المفضل بن صالح عن جابر عن أبی جعفر ع قال سألته عن الصبیان إذا صفوا فی الصلاة المکتوبة قال لا تؤخروهم عن الصلاة و فرقوا بینهم

بیان

یعنی لا تمنعوهم عن الجماعة و لکن فرقوا بینهم فی الصف لکیلا یتلاعبوا
الوافي، ج‌۷، ص: ۱۹۷

باب ۲۳ النوادر

[۱]

۵۷۶۰- ۱ الکافی، ۳/ ۴۴۴/ ۱۰/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن یحیی بن أبی العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع صلاة الزوال صلاة الأوابین

[۲]

۵۷۶۱- ۲ الکافی، ۳/ ۴۴۳/ ۷/ ۱ محمد عن سلمة بن الخطاب التهذیب، ۲/ ۱۱۴/ ۱۹۳/ ۱ محمد بن أحمد عن سلمة عن الحسین بن یوسف عن محمد بن یحیی عن حجاج الخشاب عن أبی الفوارس قال نهانی أبو عبد اللّه ع أن أتکلم بین الأربع رکعات التی بعد المغرب

[۳]

۵۷۶۲- ۳ التهذیب، ۲/ ۱۱۳/ ۱۹۰/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن عیسی عن علی بن الحکم عن أبی العلاء الخفاف عن الفقیه، ۱/ ۲۲۱/ ۶۶۵ جعفر بن محمد ع قال
الوافي، ج‌۷، ص: ۱۹۸
من صلی المغرب ثم عقب لم یتکلم حتی یصلی رکعتین کتبتا له فی علیین- فإن صلی أربعا کتبت له حجة مبرورة

[۴]

۵۷۶۳- ۴ الکافی، ۳/ ۴۸۸/ ۷/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال من تنفل ما بین الجمعة إلی الجمعة خمسمائة رکعة فله عند اللّه ما شاء إلا أن یتمنی محرما

[۵]

اشارة

۵۷۶۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۷۳/ ۱۲۳/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال کل صلاة مکتوبة لها نافلة رکعتین إلا العصر فإنه تقدم نافلتها فتصیران قبلها و هی الرکعتان اللتان تمت بهما الثمانی بعد الظهر فإذا أردت أن تقضی شیئا من الصلاة مکتوبة أو غیرها فلا تصل شیئا حتی تبدأ فتصلی قبل الفریضة التی حضرت رکعتین نافلة لها ثم اقض ما شئت و ابدأ من صلاة اللیل بالآیات

تقرأ إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماوٰاتِ وَ الْأَرْضِ- إلی إِنَّکَ لٰا تُخْلِفُ الْمِیعٰادَ و یوم الجمعة تبدأ بالآیات قبل الرکعتین اللتین قبل الزوال الحدیث بطوله و یأتی بقیته فی مواضعها

بیان

یحتمل أن یراد بالقضاء فی الموضعین ما یرادف الأداء و أن یراد به ما یقابله.
و أما قوله أو غیرها بعد تخصیص الحکم أولا بالمکتوبة فمن حزازات روایات عمار و لعل المراد بالحدیث و اللّٰه أعلم أن کل صلاة مکتوبة فلا بد أن یتنفل قبلها برکعتین سوی رواتبها ثم یشرع فی تلک المکتوبة إلا العصر فإنه یکتفی فیها بتقدیم الرکعتین الأخیرتین من راتبتها علیها و لا یفتقر إلی رکعتین أخریین.
الوافی، ج۷، ص: ۱۹۹
و فی صلاة اللیل یبدأ بقراءة الآیات الخمس مکان الرکعتین أو قبلهما و فی الجمعة یکتفی باللتین قبل الزوال إلا أنه یبدأ فیها بقراءة الآیات و هذا الحکم لم نجده فی خبر آخر و لا سمعناه من فقیه و کأنه من الشواذ إلا قراءة الآیات قبل صلاة اللیل فإنها من السنة کما یأتی بیانه.
آخر أبواب فضل الصلاة و فرضها و بدوها و عللها و نوافلها و تمامها و قصرها و الحمد لله أولا و آخرا
الوافی، ج۷، ص: ۲۰۳

أبواب مواقیت الصلاة

الآیات

اشارة

قال اللّٰه تعالی أَقِمِ الصَّلٰاةَ لِدُلُوکِ الشَّمْسِ إِلیٰ غَسَقِ اللَّیْلِ وَ قُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ کٰانَ مَشْهُوداً وَ مِنَ اللَّیْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نٰافِلَةً لَکَ عَسیٰ أَنْ یَبْعَثَکَ رَبُّکَ مَقٰاماً مَحْمُوداً.
و قال عز و جل أَقِمِ الصَّلٰاةَ طَرَفَیِ النَّهٰارِ وَ زُلَفاً مِنَ اللَّیْلِ.
و قال سبحانه فَاصْبِرْ عَلیٰ مٰا یَقُولُونَ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّکَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِهٰا وَ مِنْ آنٰاءِ اللَّیْلِ فَسَبِّحْ وَ أَطْرٰافَ النَّهٰارِ لَعَلَّکَ تَرْضیٰ.
و قال جل ذکره وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّکَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ الْغُرُوبِ وَ مِنَ اللَّیْلِ فَسَبِّحْهُ وَ أَدْبٰارَ السُّجُودِ.
و قال جل اسمه فَسُبْحٰانَ اللّٰهِ حِینَ تُمْسُونَ وَ حِینَ تُصْبِحُونَ وَ لَهُ الْحَمْدُ فِی السَّمٰاوٰاتِ وَ الْأَرْضِ وَ عَشِیًّا وَ حِینَ تُظْهِرُونَ.
الوافی، ج۷، ص: ۲۰۴

بیان

قد مضی من الأخبار و غیرها ما یستفاد منه بعض تفسیر هذه الآیات و الأدبار جمع دبر و قرئ بکسر الهمزة مصدرا یقال أدبرت الصلاة إذا انقضت و تمت و قیل فی تفسیر هذه المسبحات لا تغفل عن ذکر ربک صباحا و مساء و عن تنزیهه فی جمیع أحوالک لیلا و نهارا

و سئل ابن عباس هل تجد الصلوات الخمس فی القرآن قال نعم و قرأ فَسُبْحانَ اللّهِ حِینَ تُمْسُونَ الآیة

الوافی، ج۷، ص: ۲۰۵

باب ۲۴ أن لکل صلاة وقتین و أولهما أفضلهما

[۱]

۵۷۶۵- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۴/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن ابن عمار أو ابن وهب قال قال أبو عبد اللّه ع لکل صلاة وقتان و أول الوقت أفضلهما

[۲]

اشارة

۵۷۶۶- ۲ الکافی، ۳/ ۲۷۴/ ۳/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول لکل صلاة وقتان و أول الوقت أفضله و لیس لأحد أن یجعل آخر الوقتین وقتا إلا فی عذر من غیر علة

بیان

قوله من غیر علة بدل من قوله إلا فی عذر

الوافی، ج۷، ص: ۲۰۶

[۳]

۵۷۶۷- ۳ الکافی، ۳/ ۲۷۴/ ۶/ ۱ محمد عن سلمة بن الخطاب عن علی بن سیف بن عمیرة عن أبیه عن قتیبة الأعشی عن أبی عبد اللّه ع قال إن فضل الوقت الأول علی الآخر کفضل الآخرة علی الدنیا

[۴]

اشارة

۵۷۶۸- ۴ الکافی، ۳/ ۲۷۴/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن حماد عن حریز عن زرارة قال قال أبو جعفر ع اعلم أن أول الوقت أبدا أفضل فعجل الخیر ما استطعت و أحب الأعمال إلی اللّه ما داوم العبد علیه و إن قل

بیان

فی هذا الحدیث دلالة علی أفضلیة الأول فالأول من کل من الوقتین و یستفاد منه أیضا أن کل عبادة لا یتیسر المواظبة علی کثیرها فقلیلها مع المداومة أفضل و لعل الوجه فیه أن تأثیر الدائم فی القلب أشد و مثال ذلک قطرات ماء تتقاطر علی الأرض علی التوالی فإنها تحدث فیها حفرة و لو کانت صلبة بخلاف ما لو صب الماء علیها دفعة أو دفعات متفرقة متباعدة الأوقات و الغرض من هذا الکلام الحث علی المواظبة علی أوائل الأوقات و الأوقات الأوائل

[۵]

۵۷۶۹- ۵ الکافی، ۳/ ۲۷۴/ ۵/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۲/ ۴/ ۷۸/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۰۷

ابن أذینة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع أصلحک اللّه وقت کل صلاة أول الوقت أفضل أو وسطه أو آخره فقال أوله إن رسول اللّه ص قال إن اللّه تعالی یحب من الخیر ما یعجل

[۶]

۵۷۷۰- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۸/ ۱/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن الحسین عن علی بن مهزیار عن فضالة عن عمر بن أبان عن سعید بن الحسن قال قال أبو جعفر ع أول الوقت زوال الشمس و هو وقت اللّه الأول و هو أفضلهما

[۷]

۵۷۷۱- ۷ الفقیه، ۱/ ۲۱۷/ ۶۵۰ الحدیث مرسلا عن الصادق ع

[۸]

۵۷۷۲- ۸ الکافی، ۳/ ۲۷۴/ ۷/ ۱ الحسین بن محمد عن أحمد بن إسحاق عن الأزدی التهذیب، ۲/ ۴۰/ ۷۷/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن الأزدی قال الفقیه، ۱/ ۲۱۷/ ۶۵۲ قال أبو عبد اللّه ع لفضل الوقت الأول علی الأخیر خیر للمؤمن من ولده و ماله

[۹]

۵۷۷۳- ۹ التهذیب، ۲/ ۴۰/ ۷۹/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن السراد عن سعد بن أبی خلف عن أبی الحسن موسی ع

الوافی، ج۷، ص: ۲۰۸

قال الصلوات المفروضات فی أول وقتها إذا أقیم حدودها أطیب ریحا من قضیب الآس حین یؤخذ من شجرة فی طیبه و ریحه و طراوته فعلیکم بالوقت الأول

[۱۰]

۵۷۷۴- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۴۱/ ۸۲/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن الخراز عن محمد قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا دخل وقت الصلاة فتحت أبواب السماء لصعود الأعمال فما أحب أن یصعد عمل أول من عملی و لا یکتب فی الصحیفة أحد أول منی

[۱۱]

۵۷۷۵- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۲۰۹/ ۶۳۳ قال رسول اللّٰه ص إذا زالت الشمس فتحت أبواب السماء و أبواب الجنان و استجیب الدعاء فطوبی لمن رفع له عند ذلک عمل صالح

[۱۲]

۵۷۷۶- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۲۱۷/ ۶۵۱ قال الصادق ع أول الوقت رضوان اللّٰه و آخره عفو اللّٰه و العفو لا یکون إلا عن ذنب

[۱۳]

اشارة

۵۷۷۷- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۴۱/ ۸۳/ ۱ ابن عیسی عن إسماعیل بن سهل عن حماد عن ربعی عن أبی عبد اللّٰه ع قال إنا لنقدم و نؤخر- و لیس کما یقال من أخطأ وقت الصلاة فقد هلک و إنما الرخصة للناسی و المریض و المدنف و المسافر و النائم فی تأخیرها

بیان

المدنف بکسر النون و فتحها من أثقله المرض

[۱۴]

اشارة

۵۷۷۸- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۴/ ۲۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۰۹

موسی بن بکر عن زرارة قال قال أبو جعفر ع أحب الوقت إلی اللّٰه تعالی أوله حین یدخل وقت الصلاة فصل الفریضة فإن لم تفعل فإنک فی وقت منهما حتی تغیب الشمس

بیان

یعنی إن لم یتیسر لک لشغل مهم أو نوم أو نسیان أو نحو ذلک کما دل علیه الخبر السابق و اللاحق

[۱۵]

اشارة

۵۷۷۹- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۹/ ۷۴/ ۱ الحسین عن النضر و فضالة عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لکل صلاة وقتان و أول الوقتین أفضلهما و وقت صلاة الفجر حین ینشق الفجر إلی أن یتجلل الصبح السماء و لا ینبغی تأخیر ذلک عمدا لکنه وقت لمن شغل أو نسی أو سها أو نام و وقت المغرب حین تجب الشمس إلی أن تشتبک النجوم و لیس لأحد أن یجعل آخر الوقتین وقتا إلا من عذر أو علة

بیان

أرید بوقت صلاة الفجر وقتها الأول و تجلل الصبح السماء بالجیم انتشاره فیها و شمول ضوئه لها قوله و لا ینبغی تأخیر ذلک یعنی به تأخیرها عن ذلک التجلل و لکنه وقت یعنی بعد ذلک وقت و هو الوقت الثانی و وقت المغرب یعنی الوقت الأول للمغرب تجب الشمس تسقط و إنما لم یتعرض لأخری الوقتین الآخرین اعتمادا علی علم المخاطب به و ظهورهما من الکتاب و السنة المفسرة له أن أحدهما طلوع الشمس و الآخر انتصاف اللیل و یأتی بیان الأول و الآخر لکل وقت وقت لکل صلاة صلاة إن شاء اللّه.

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۰

و المستفاد من هذا الخبر و ما فی معناه أن الوقت الأول للمختار و الثانی للمضطر کما فهمه صاحب التهذیب و شیخه المفید طاب ثراهما و یؤیده أخبار أخر یأتی ذکرها و قد مر فی باب التی أدرکت شیئا من الوقت طاهرا من کتاب الطهارة أیضا ما یدل علی ذلک و لا ینافی ذلک کون الأول أفضل و کون الثانی وقتا لأن ما یفعله المختار أفضل مما یفعله المضطر أبدا و کما أن العبد بقدر التقصیر متعرض للمقت من مولاه کذلک بقدر حرمانه عن الفضائل مستوجب للبعد عنه نعم إذا کان اللّه هو الذی عرضه للحرمان فلا یعاتبه علیه لأن ما غلب اللّه علیه فالله أولی بالعذر.

فالوقت الثانی أداء للمضطر و وقت له و فی حقه بل المضطر إن کان نائما أو ناسیا فالوقت فی حقه حین تیقظه أو تذکره و ذلک لأنه غیر مخاطب بتلک الصلاة فی حال النوم أو النسیان فإن اللّه لا یکلف نفسا إلا ما آتاها و لو لا أن الشارع جعل للنائم و الناسی وقتا عند الیقظة و الذکر لسقطت تلک الصلاة عنهما مع خروج الوقت المعلوم کما تسقط عن المغمی علیه فهما مؤدیان للصلاة متی صلیاها علی أن البحث فی الأداء و القضاء قلیل الجدوی لعدم اشتراط تعیین ذلک فی صحة النیة کما هو التحقیق و ذلک لأنه متعین فی نفسه فإن فعل الفائتة لا یکون إلا فی خارج وقتها و إلا لا تکون فائتة کما أن فعل الحاضرة لا یکون إلا فی الوقت و إلا لم تکن حاضرة ما شئت فسمه أداء أو قضاء علی أنهما بمعنی واحد فی اللغة و فی أکثر استعمالات الکتاب و السنة

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۱

باب ۲۵ إشارة جبرئیل ع بحدود الأوقات

[۱]

۵۷۸۰- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۳/ ۱/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة قال کنت قاعدا عند أبی عبد اللّه ع أنا و حمران بن أعین فقال له حمران ما تقول فیما یقول زرارة فقد خالفته فیه فقال أبو عبد اللّه ع ما هو- قال یزعم أن مواقیت الصلاة کانت مفوضة إلی رسول اللّه ص و هو الذی وضعها فقال أبو عبد اللّه ع فما تقول أنت قلت إن جبرئیل أتاه فی الیوم الأول بالوقت الأول و فی الیوم الأخیر بالوقت الأخیر ثم قال جبرئیل ما بینهما وقت فقال أبو عبد اللّه ع یا حمران إن زرارة یقول إن جبرئیل ع إنما جاء مشیرا علی رسول اللّه ص و

صدق زرارة إنما جعل اللّه ذلک إلی محمد ص فوضعه و أشار جبرئیل به علیه

[۲]

۵۷۸۱- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۵۲/ ۳۸/ ۱ ابن سماعة عن محمد بن أبی حمزة عن ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال أتی جبرئیل ع رسول اللّه ص بمواقیت الصلاة فأتاه حین زالت الشمس فأمره فصلی الظهر ثم أتاه حین زاد من الظل قامة فأمره فصلی العصر ثم أتاه حین غربت الشمس فأمره فصلی المغرب ثم أتاه حین سقط الشفق فأمره

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۲

فصلی العشاء ثم أتاه حین طلوع الفجر فأمره فصلی الصبح ثم أتاه من الغد- حین زاد فی الظل قامة فأمره فصلی الظهر ثم أتاه حین زاد من الظل قامتان فأمره فصلی العصر ثم أتاه حین غربت الشمس فأمره فصلی المغرب ثم أتاه حین ذهب ثلث اللیل فأمره فصلی العشاء ثم أتاه حین نور الصبح فأمره فصلی الصبح ثم قال ما بینهما وقت

[۳]

اشارة

۵۷۸۲- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۵۳/ ۳۹/ ۱ عنه عن أحمد بن أبی بشر عن معاویة بن میسرة عن أبی عبد اللّه ع قال أتی جبرئیل ع و ذکر مثل حدیث أبی خدیجة إلا أنه قال بدل القامة و القامتین ذراع و ذراعین

بیان

کذا وجد فیما رأیناه من نسخ التهذیب و الظاهر أن لفظة أبی خدیجة صدرت عن قلم صاحب التهذیب مکان ابن وهب سهوا و أنه لما أراد أن یکتب اسم الراوی للخبر السابق فالتفت لیجد اسمه زاغ بصره عن صدر ذلک الحدیث إلی أسبقه و کان السابق علیه حدیث أبی خدیجة الوارد فی أخذ الرقاب الذی سنورده فی باب جواز تعجیل الفرضین فکتب أبی خدیجة و أما ذکر الذراع بدل القامة فی هذا الحدیث و کذا ذکر القدمین فی الحدیث الآتی فإنما هو اختلاف فی اللفظ فحسب و المعنی واحد کما یأتی تحقیقه إن شاء اللّه فی الباب الذی یلی هذا الباب

[۴]

اشارة

۵۷۸۳- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۵۳/ ۴۰/ ۱ ابن سماعة عن ابن رباط

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۳

عن المفضل بن عمر قال قال أبو عبد اللّه ع نزل جبرئیل ع علی رسول اللّه ص و ساق الحدیث مثل الأول و ذکر بدل القامة و القامتین

قدمین و أربعة أقدام

بيان

فی هذه الأخبار دلالة علی أن للمغرب وقتا واحدا و فی الخبر الآتی إجمال فی هذا المعنی و سیأتی الکلام فیه مفصلا

[۵]

اشارة

۵۷۸۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۵۳/ ۴۱/ ۱ عنه عن ابن جبلة عن ذریح عن أبی عبد اللّه ع قال أتی جبرئیل رسول اللّه ص فأعلمه مواقیت الصلاة فقال صل الفجر حین ینشق الفجر و صل الأولی إذا زالت الشمس و صل العصر بعدها و صل المغرب إذا سقط القرص- و صل العتمة إذا غاب الشفق ثم أتاه من الغد فقال أسفر بالفجر فأسفر ثم أخر الظهر حتی کان الوقت الذی صلی فیه العصر و صلی العصر بعیدها و صلی المغرب قبل سقوط الشفق و صلی العتمة حین ذهب ثلث اللیل ثم قال ما بین هذین الوقتین وقت و أفضل الوقت أوله ثم قال رسول اللّه ص لو لا أنی أکره أن أشق علی أمتی لأخرتها إلی نصف اللیل

بيان

أجمل فی هذا الحدیث وقتی العصر و المجمل یحکم علیه بالمفصل فیحمل علی الأخبار السابقة قوله ع لأخرتها إلی نصف اللیل یعنی به جعلت أفضل أوقاتها ذلک و کنت مؤدیا لها بعد الانتصاف لکنی لم أفعل ذلک بل جعلت أفضل أوقاتها عند سقوط الشفق

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۴

[۶]

اشارة

۵۷۸۵- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۵۷/ ۵۹/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی عبد اللّه ع أن جبرئیل ع أتی النبی ص فی الوقت الثانی فی المغرب قبل سقوط الشفق

بيان

إنما اقتصر فی هذه الأخبار علی بیان أوائل الأوقات و لم یتعرض لبیان أواخرها لأن أواخر الأوقات الأوائل تعرف من أوائل الأوقات الأواخر و أواخر الأواخر کانت معلومة من غیرها أو نقول لم یؤت للأوقات الأواخر بتحدید تام لأنها لیست بأوقات حقیقة و إنما هی رخص لذوی الأعذار کخارج الأوقات لبعضهم و إنما أتی بأوائلها لیتبین بها أواخر الأوائل التی کان بیانها من المهمات و أهمل

أواخرها لأنها تضييع للصلاة كما يأتی فی الأخبار و على الثانی لا خفاء فی قوله و ما بينهما وقت فی الحديث الأول و قوله ما بين هذين الوقتين وقت فی الحديث الأخير و أما على الأول فلا بد لهما من تأويل بأن يقال يعنی بذلك أن ما بينهما و بين نهايتيهما وقت و بالجملة لا تستقيم هذه الأخبار إلا بتأويل

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۵

باب ۲۶ تفسير القامة و الذراع و القدم

[۱]

اشارة

۵۷۸۶- ۱ الكافی، ۳/ ۲۷۷/ ۷/ ۱ علی عن أبيه عن صالح بن سعيد عن يونس عن بعض رجاله عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عما جاء فی الحديث أن صل الظهر إذا كانت الشمس قامة و قامتين و ذراعا و ذراعين و قدما و قدمين من هذا و من هذا فمتى هذا و كيف هذا و قد يكون الظل فی بعض الأوقات نصف قدم قال إنما قال ظل القامة و لم يقل قامة الظل و ذلك أن ظل القامة يختلف- مرة يكثر و مرة يقل و القامة قامة أبدا لا تختلف ثم قال ذراع و ذراعان و قدم و قدمان فصار ذراع و ذراعان تفسير القامة و القامتين فی الزمان الذی يكون فيه ظل القامة ذراعا و ظل القامتين ذراعين فيكون ظل القامة و القامتين و الذراع و الذراعين متفقين فی كل زمان معروفين مفسرا أحدهما بالآخر مسددا به فإذا كان الزمان يكون فيه ظل القامة ذراعا كان الوقت ذراعا من ظل القامة و كانت القامة ذراعا من الظل فإذا كان ظل القامة أقل أو أكثر كان الوقت محصورا بالذراع و الذراعين فهذا تفسير القامة و القامتين و الذراع و الذراعين

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۶

بيان

لا بد فی هذا المقام من تمهيد مقدمة ينكشف بها نقاب الارتياب من هذا الحديث و من سائر الأحاديث التی نتلوها عليك فی هذا الباب و ما بعده من الأبواب إن شاء اللّه فنقول و بالله التوفيق إن الشمس إذا طلعت كان ظلها طويلا ثم لا يزال ينقص حتى تزول فإذا زالت زاد ثم قد تقرر أن قامة كل إنسان سبعة أقدام بإقدامه و ثلاث أذرع و نصف بذراعه و الذراع قدمان فلذلك يعبر عن السبع بالقدم و عن طول الشاخص الذی يقاس به الوقت بالقامة و إن كان فی غير الإنسان.

و قد جرت العادة بأن تكون قامة الشاخص الذی يجعل مقياسا لمعرفة الوقت ذراعا كما يأتی الإشارة إليه فی حديث تعريف الزوال و كان رحل رسول اللّه ص الذی كان يقيس به الوقت أيضا ذراعا فلأجل ذلك كثيرا ما يعبر عن القامة بالذراع و عن الذراع بالقامة و ربما يعبر عن الظل الباقی عند الزوال من الشاخص بالقامة أيضا و كأنه كان اصطلاحا معهودا.

و بناء هذا الحديث على إرادة هذا المعنى كما ستطلع عليه ثم إن كلا من هذه الألفاظ قد يستعمل لتعريف أول وقتی فضيلة الفريضتين كما فی هذا الحديث و قد يستعمل لتعريف آخر وقتی فضيلتهما كما يأتی فی الأخبار الأخر فكلما يستعمل لتعريف الأول فالمراد به مقدار سبعی الشاخص و كلما يستعمل لتعريف الآخر فالمراد به مقدار تمام الشاخص ففی الأول يراد بالقامة الذراع و فی الثانی بالعكس و ربما يستعمل لتعريف الآخر لفظة ظل مثلك و ظل مثليك و يراد بالمثل القامة.

و الظل قـد يطلق على ما يبقى عنـد الزوال خاصـة و قد يطلق على ما يزيد بعد ذلك فحسب الذى يقال له الفىء من فاء يفىء إذا رجع لأنه كان أولا موجودا

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۷

ثم عـدم ثم رجع و قد يطلق على مجموع الأمرين ثم إن اشتراك هذه الألفاظ بين هذه المعانى صار سـببا لاشـتباه الأمر فى هذا المقام حتى أن كثيرا من أصحابنا عدوا هذا الحديث مشكلا لا ينحل و طائفة منهم عدوه متهافتا ذا خلل.

و أنت بعد اطلاعك على ما أسلفناه لا أحسبك تستريب فى معناه إلا أنه لما صار على الفحول خافيا فلا بأس أن نشرحه شرحا شافيا نقابل به ألفاظه و عباراته و نكشف به عن رموزه و إشاراته فنقول و الهدايـة من اللّه تفسير الحديث على وجهه و اللّه أعلم أن يقال إن مراد السائل أنه ما معنى ما جاء فى الحـديث من تحديـد أول وقت فريضة الظهر و أول وقت فريضة العصـر تارة بصـيرورة الظل قامة و قامتين و أخرى بصيرورته ذراعا و ذراعين و أخرى قدما و قدمين.

و جاء من هـذا القبيل من التحديد مرة و من هذا أخرى فمتى هذا الوقت الذى يعبر عنه بألفاظ متباينة المعانى و كيف يصح التعبير عن شىء واحـد بمعانى متعـددة مع أن الظل الباقى عنـد الزوال قـد لا يزيد على نصف القدم فلا بد من مضـى مدة مديدة حتى يصير مثل قامة الشخص فكيف يصح تحديد أول الوقت بمضى مثل هذه المدة الطويلة من الزوال.

فأجاب ع بأن المراد بالقامـة التى يحـد بها أول الوقت التى هى بإزاء الـذراع ليس قامة الشـخص الذى هى شـىء ثابت غير مختلف بل المراد به مقـدار ظلها الـذى يبقى على الأرض عند الزوال الذى يعبر عنه بظل القامة و هو يختلف بحسب الأزمنة و البلاد مر يكثر و مر يقل.

و إنمـا يطلق عليه القامـة فى زمـان يكون مقـداره ذراعا فإذا زاد الفىء أعنى الـذى يزيـد من الظل بعـد الزوال بمقـدار ذراع حتى صار مساويـا للظل فهو أول الوقت للظهر و إذا زاد ذراعين فهو أول الوقت للعصـر و أما قوله ع فإذا كان ظل القامـة أقل أو أكثر كان الوقت محصورا بالذراع و الذراعين فمعناه أن الوقت إنما يضبط حينئذ بالذراع و الذراعين خاصة دون القامة و القامتين و أما

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۸

التحديـد بالقـدم فأكثر ما جاء فى الحـديث فإنما جاء بالقـدمين و الأربعـة أقدام و هو مساو للتحديد بالذراع و الذراعين و ما جاء نادرا بالقدم و القدمين فإنما أريد بذلك تخفيف النافلة و تعجيل الفريضة طلبا لفضل أول الوقت فالأول.

و لعـل الإمـام ع إنما لم يتعرض للقـدم عنـد تفصـيل الجواب و تبيينه لما استشـعر من السائل عـدم اهتمامه بـذلك و أنه إنما كان أكثر اهتمامه بتفسير القامة و طلب العلة فى تأخير أول الوقت إلى ذلك المقدار و فى التهذيب فسر القامة فى هذا الخبر بما يبقى عند الزوال من الظل سواء كان ذراعا أو أقل أو أكثر و جعل التحديد بصيرورة الفىء الزائد مثل الظل الباقى كائنا ما كان.

و اعترض عليه بعض مشايخنـا طاب ثراهم بأنه يقتضـى اختلافا فاحشا فى الوقت بل يقتضـى التكليف بعبادة يقصـر عنها الوقت كما إذا كان الباقى شيئا يسيرا جدا بل يستلزم الخلو عن التوقيت فى اليوم الذى تسامت الشمس فيه رأس الشخص لانعدام الظل الأول حينئذ و يعنى بالعبادة النافلة لأن هذا التأخير عن الزوال إنما هو للإتيان بها كما ستقف عليه.

أقول أمـا الاختلاف الفاحش فغير لازم و ذلك لأن كل بلـد أو زمان يكون الظل الباقى فيه شيئا يسـيرا فإنما يزيـد الفىء فيه فى زمان طويـل لبطئه حينئـذ فى التزايـد و كل بلـد أو زمان يكون الظل الباقى فيه كثيرا فإنما يزيـد الفىء فيه فى زمان يسير لسـرعته فى التزايد حينئـذ فلاـ يتفاوت الأمر فى ذلك و أما انعدام الظل فهو أمر نادر لا يكون إلا فى قليل من البلاد و فى يوم تكون الشـمس فيه مسامتة لرءوس أهله لاـ غير و لاـ عبرة بالنادر نعم يرد على تفسير صاحب التهـذيب أمران أحـدهما أنه غير موافق لقوله ع فإذا كان ظل القامة أقل أو أكثر كان الوقت محصورا بالذراع و الذراعين لأنه على تفسيره يكون دائما محصورا بمقدار ظل القامة كائنا ما كان و الثانى أنه غير موافق للتحديد الوارد فى سائر الأخبار

الوافی، ج۷، ص: ۲۱۹

المعتبرة المستفیضة کما یأتی ذکرها بل یخالفه مخالفة شدیدة کما یظهر عند الاطلاع علیها و التأمل فیها.

و علی المعنی الذی فهمناه من الحدیث لا یرد علیه شیء من هذه المؤاخذات إلا أنه یصیر جزئیا مختصا بزمان خاص و مخاطب مخصوص و لا بأس بذلک إن قیل اختلاف وقتی النافلة فی الطول و القصر بحسب الأزمنة و البلاد و تفاوت حد أول وقتی الفریضتین التابع لذلک لازم علی أی التقادیر لما ذکرت من سرعة تزاید الفیء تارة و بطئه أخری فکیف ذلک قلنا نعم ذلک کذلک و لا بأس بذلک لأنه تابع لطول الیوم و قصره کسائر الأوقات فی الأیام و اللیالی

[۲]

۵۷۸۷- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۳/ ۱۷/ ۱ الطاطری عن محمد بن زیاد عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع أنه قال له کم القامة فقال ذراع إن قامة رحل رسول اللّه ص کانت ذراعا

[۳]

۵۷۸۸- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۳/ ۱۶/ ۱ عنه عن ابن أسباط عن علی بن أبی حمزة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول القامة هی الذراع

[۴]

اشارة

۵۷۸۹- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۳/ ۱۵/ ۱ عنه عن محمد بن زیاد عن علی بن حنظلة قال قال لی أبو عبد اللّه ع القامة و القامتین الذراع و الذراعین فی کتاب علی ع

بیان

نصبهما بالحکایة

الوافی، ج۷، ص: ۲۲۰

[۵]

اشارة

۵۷۹۰- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۵۱/ ۳۲/ ۱ ابن سماعة عن محمد بن زیاد عن خلیل العبدی عن زیاد بن عیسی عن علی بن حنظلة قال قال أبو عبد اللّه ع فی کتاب علی ع القامة ذراع و القامتان ذراعان

بيان

تفسير القامة بالذراع إنما يصح إذا كان قامة الشاخص ذراعا فيعبر عن أحدهما بالآخر كما دل عليه حديث أبی بصير لا مطلقا كما زعمه صاحب التهذيب أو أريد به فی زمان يكون فيه الظل الباقی بعد نقصانه ذراعا و يراد بالقامة قامة الظل الباقی لا قامة الشخص كما دل عليه حديث أول الباب

الوافی، ج۷، ص: ۲۲۱

باب ۲۷ تحديد أول وقتی الظهرين بأداء النوافل

[۱]

اشارة

۵۷۹۱- ۱ الكافی، ۳/ ۲۷۵/ ۱/ ۱ علی عن العبيدی عن يونس عن يزيد بن خليفة قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن عمر بن حنظلة أتانا عنك بوقت فقال أبو عبد اللّه ع إذا لا يكذب علينا قلت ذكر أنك قلت إن أول صلاة افترضها اللّه علی نبيه ص الظهر و هو قول اللّه تعالی أَقِمِ الصَّلاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ فإذا زالت الشمس لم يمنعك إلا سبحتك- ثم لا تزال فی وقت الظهر إلی أن يصير الظل قامة و هو آخر الوقت فإذا صار الظل قامة دخل وقت العصر فلم تزل فی وقت العصر حتی يصير الظل قامتين و ذلك المساء فقال صدق

بيان

السبحة بالضم صلاة النافلة يعنی أن أول الوقت الأول لصلاة الظهر فی حق المتنفل بعد ما يمضی من أول الزوال بمقدار أداء نافلته طالت أم قصرت و آخر الوقت الأول لها أن يصير الظل بقدر قامة الشاخص أو الشخص و المراد

الوافی، ج۷، ص: ۲۲۲

بالظل ما يزيد بعد الزوال الذی يقال له الفیء لا تمام ظل الشخص إذ الباقی منه عند الزوال يختلف و ربما يفقد و ربما يزيد علی قامة الشخص كما مضی بيانه.

و أول الوقت الأول للعصر المختص به آخر الوقت الأول للظهر و هو بعينه أول الوقت الثانی للظهر و آخر الوقت الأول للعصر صيرورة الظل بالمعنی المذكور قامتين و هو بعينه أول الوقت الثانی للعصر هذا فی حق المتنفل المفرق بين الفرضين الآتی بأفضل الأمرين فی الأمرين أعنی التنفل و التفريق و أما الذی لا يتنفل و الذی يجمع بين الفرضين كما هو المفضول.

فأول الوقت الأول للظهر فی حق الأول أول الزوال كما دل عليه قوله لم يمنعك إلا سبحتك و أول الوقت الأول للعصر فی حق الثانی الفراغ من الظهر كما هو مقتضی الجمع و لا فرق فی الآخر بينهما و بين المتنفل المفرق فقوله ع فإذا صار الظل قامة دخل وقت العصر يعنی به الوقت المختص بالعصر الذی لا يشاركه الظهر فی بقاء الفضيلة و لم يرد به أنه لا يجوز الإتيان بالعصر قبل ذلك كيف و الأخبار الآتية تنادی بأن النبی ص إنما يصلی العصر إذا كان الفیء ذراعين و يكفی فی التفريق الإتيان بنافلة العصر بين الفريضتين فهذا التحديد لأول وقت العصر لا ينافی كون الأفضل الإتيان بها قبل ذلك كما يأتی كذا يستفاد من مجموع الأخبار الواردة فی هذا الباب و يقتضيه التوفيق بينها جميعا كما سينكشف لك إن شاء اللّه

[۲]

۵۷۹۲- ۲ الکافی، ۳/ ۲۷۶/ ۲/ ۱ محمد عن سلمة بن الخطاب عن علی بن سیف بن عمیرة عن أبیه عن عمر بن حنظلة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الظهر إلا أن بین یدیها سبحة و ذلک إلیک إن شئت طولت و إن شئت قصرت

الوافی، ج۷، ص: ۲۲۳

[۳]

۵۷۹۳- ۳ الکافی، ۳/ ۲۷۶/ ۳/ ۱ الثلاثة عن ذریح قال قلت لأبی عبد اللّه ع متی أصلی الظهر فقال صل الزوال ثمانیة ثم صل الظهر ثم صل سبحتک طالت أو قصرت ثم صل العصر

[۴]

۵۷۹۴- ۴ الکافی، ۳/ ۲۷۷/ ۸/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن الثلاثة قال إذا صلیت الظهر فقد دخل وقت العصر إلا أن بین یدیها سبحة فذلک إلیک إن شئت طولت و إن شئت قصرت

[۵]

۵۷۹۵- ۵ الکافی، ۳/ ۲۷۶/ ۴/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن الحارث بن المغیرة و عمر بن حنظلة و منصور بن حازم قالوا کنا نقیس الشمس بالمدینة بالذراع- فقال أبو عبد اللّه ع أ لا أنبئکم بأبین من هذا إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الظهر إلا أن بین یدیها سبحة و ذلک إلیها إن شئت طولت و إن شئت قصرت

[۶]

۵۷۹۶- ۶ الکافی، ۳/ ۲۷۶/ ۴/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۲/ ۱۴/ ۱ سعد عن موسی بن الحسن عن اللؤلؤی عن صفوان بن یحیی عن الحارث و عمر و منصور مثله و فیه إلیک فإن أنت خففت سبحتک فحین تفرغ من سبحتک و إن أنت

الوافی، ج۷، ص: ۲۲۴

طولت فحین تفرغ من سبحتک

[۷]

۵۷۹۷- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۴۶/ ۱۴/ ۱ ابن سماعة عن صفوان عن الحارث عن عمر بن حنظلة قال کنت أقیس الحدیث علی نحو الأخیر

[۸]

۵۷۹۸- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۱/ ۱۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد بن عثمان عن عیسی بن أبی منصور قال قال لی أبو عبد اللّه ع إذا زالت الشمس فصلیت سبحتک فقد دخل وقت الظهر

[۹]

۵۷۹۹- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۴۵/ ۱۳/ ۱ ابن سماعة عن جعفر بن مثنی العطار عن حسین عن سماعة قال قال لی أبو عبد اللّه ع إذا زالت الشمس فصل ثمان رکعات ثم صل الفریضة أربعا فإذا فرغت من سبحتک قصرت أو طولت فصل العصر

[۱۰]

۵۸۰۰- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۲۱۵/ ۶۴۶ سأل مالک الجهنی أبا عبد اللّه ع عن وقت الظهر فقال إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الصلاتین فإذا فرغت من سبحتک فصل الظهر متی بدا لک

[۱۱]

اشارة

۵۸۰۱- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۲۴۹/ ۲۷/ ۱ سعد عن محمد بن أحمد قال کتب بعض أصحابنا إلی أبی الحسن ع روی عن آبائک القدم و القدمین و الأربع و القامة و القامتین و ظل مثلک و الذراع و الذراعین فکتب

الوافی، ج۷، ص: ۲۲۵

ع لا القدم و لا القدمین إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الصلاتین [الصلاة] و بین یدیها سبحة و هی ثمان رکعات فإن شئت طولت و إن شئت قصرت ثم صل الظهر فإذا فرغت کان بین الظهر و العصر سبحة و هی ثمان رکعات إن شئت طولت و إن شئت قصرت ثم صل العصر

بیان

یعنی أن التحدید بذلک لیس أمرا محتوما لا- یجوز غیره بل المعتبر الفراغ من کل من النافلتین و هو مختلف بحسب اختلاف حال المصلین فی التطویل و التقصیر و لذلک اختلفت الروایات فی التحدید.

أقول و فائدة التحدید بالذراع و القدم معرفة خروج وقت النافلة لمن فاتته فی أول الوقت لیترکها و یبدأ بالفریضة و یستفاد من الخبر الآتی و بعض الأخبار الآتیة فی الباب الآتی أن الفضل فی تخفیف النافلة و تعجیل الفریضة و أن أقصی الوقتین الذراع و الذراعان و أما القامة و القامتان و ظل مثلک فإنما وردت فی انتهاء الوقتین الأولین للفریضتین کما عرفت و إن ورد نادرا فی أول الوقت فإنما أرید به معنی آخر کما أشرنا إلیه فی القامة و سنشیر فی ظل المثل إن شاء اللّه

[۱۲]

۵۸۰۲- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۲۵۷/ ۵۶/ ۱ ابن سماعة عن المنقری عن علی عن أبی بصیر قال ذکر أبو عبد اللّه ع أول الوقت و فضله- فقلت کیف أصنع بالثمان رکعات قال خفف ما استطعت

الوافی، ج۷، ص: ۲۲۷

باب ۲۸ تحدید أول وقتی الظهرین بالذراع و القدم

[۱]

۵۸۰۳- ۱ التهذیب، ۲/ ۱۹/ ۶/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن الفقیه، ۱/ ۲۱۷/ ۶۵۳ زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن وقت الظهر فقال ذراع من زوال الشمس و وقت العصر ذراع [ذراعان] من وقت الظهر فذلک أربع أقدام من زوال الشمس و قال زرارة قال لی أبو جعفر ع حین سألته عن ذلک إن حائط مسجد رسول اللّه ص کان قامة فکان إذا مضی من فیئه ذراع صلی الظهر و إذا مضی من فیئه ذراعان صلی العصر- ثم قال أ تدری لم جعل الذراع و الذراعان قلت لم جعل ذلک قال لمکان الفریضة فإن لک أن تتنفل من زوال الشمس إلی أن یمضی الفیء ذراعا- فإذا بلغ فیؤک ذراعا من الزوال بدأت بالفریضة و ترکت النافلة و إذا بلغ فیؤک ذراعین بدأت بالفریضة و ترکت النافلة

[۲]

اشارة

۵۸۰۴- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۹/ ۶/ ۱ قال ابن مسکان و حدثنی بالذراع

الوافی، ج۷، ص: ۲۲۸

و الذراعین سلیمان بن خالد و أبو بصیر المرادی و حسین صاحب القلانس و ابن أبی یعفور و من لا أحصیه منهم

بیان

أرید بالقامة فی هذا الحدیث و ما بعده قامة الإنسان

[۳]

اشارة

۵۸۰۵- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۵۰/ ۲۹/ ۱ ابن سماعة عن ابن رباط عن ابن مسکان عن زرارة قال سمعت أبا جعفر ع یقول کان حائط مسجد رسول اللّه ص قامة فإذا مضی من فیئه ذراع صلی الظهر- و إذا مضی من فیئه ذراعان صلی العصر ثم قال أ تدری لم جعل الذراع و الذراعان قلت لا قال من أجل الفریضة إذا دخل وقت الذراع و الذراعین بدأت بالفریضة و ترکت النافلة

بیان

لما ثبت و تحقق أن لا- نافلة فی وقت فریضة کما یأتی بیانه و ثبت أیضا المنع من تقدیم نافلة الظهرین علی الزوال إلا علی سبیل

الرخصة حاول الإمام ع التوفيق بين الأمرين فقال أ تدرى لم جعل الذراع و الذراعان لمكان الفريضة يعنى إنما جعل وقت فريضة الظهر فى حق المتنفل بعد الزوال بمقدار ذراع و وقت فريضة العصر بمقدار ذراعين و لم يجعل الأول الزوال و الثانى الفراغ من الظهر لمكان حرمة الفريضة لئلا يتطوع بعد دخول وقتها.

و فى بعض النسخ لمكان النافلة و هو أيضا صحيح يعنى إنما أخرج ذلك من وقت الفريضة لمكان النافلة

الوافی، ج۷، ص: ۲۲۹

[۴]

۵۸۰۶- ۴ التهذيب، ۲/ ۲۱/ ۹/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن صفوان بن يحيى عن إسحاق بن عمار عن إسماعيل الجعفى عن أبى جعفر ع قال كان رسول اللّه ص إذا كان فىء الجدار ذراعا صلى الظهر و إذا كان ذراعين صلى العصر قال قلت إن الجدران تختلف بعضها قصير و بعضها طويل فقال كان جدار مسجد رسول اللّه ص يومئذ قامة

[۵]

۵۸۰۷- ۵ التهذيب، ۲/ ۲۵۰/ ۳۰/ ۱ ابن سماعة عن الحسن بن عديس عن إسحاق بن عمار عن الإسناد و الحديث و زاد و إنما جعل الذراع و الذراعان لئلا يكون تطوع فى وقت الفريضة

[۶]

۵۸۰۸- ۶ التهذيب، ۲/ ۲۴۵/ ۱۲/ ۱ ابن سماعة عن الميثمى عن أبان عن إسماعيل الجعفى عن أبى جعفر ع قال أ تدرى لم جعل الذراع و الذراعان قال قلت له لم قال لمكان الفريضة لئلا يؤخذ من وقت هذه و يدخل فى وقت هذه

[۷]

۵۸۰۹- ۷ التهذيب، ۲/ ۲۴۵/ ۱۱/ ۱ عنه عن ابن مسكان عن زرارة عن أبى جعفر ع قال أ تدرى لم جعل الذراع و الذراعان قلت لم قال لمكان الفريضة لك أن تتنفل من زوال الشمس إلى أن يبلغ ذراعا فإذا بلغ ذراعا بدأت بالفريضة و تركت النافلة

[۸]

۵۸۱۰- ۸ التهذيب، ۲/ ۲۴۵/ ۱۰/ ۱ عنه عن حسين بن هاشم عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۳۰

ابن مسكان عن زرارة عن أبى عبد اللّه ع قال وقت الظهر على ذراع

[۹]

۵۸۱۱- ۹ التهذيب، ۲/ ۲۴۴/ ۹/ ۱ عنه عن محمد بن أبى حمزة و حسين بن هاشم و ابن رباط و صفوان بن يحيى كلهم عن يعقوب بن شعيب عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن وقت الظهر فقال إذا كان الفىء ذراعا

[۱۰]

۵۸۱۲- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۴۸/ ۲۴/ ۱ عنه عن حسین بن هاشم عن ابن مسکان عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص یصلی الظهر علی ذراع و العصر علی نحو ذلک

[۱۱]

اشارة

۵۸۱۳- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۲۴۹/ ۲۵/ ۱ عنه عن المیثمی عن ابن وهب عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن أفضل وقت الظهر قال ذراع بعد الزوال قال قلت فی الشتاء و الصیف سواء قال نعم

بیان

و ذلک لأن ازدیاد الفیء فی الشتاء یکون سریعا فیقصر وقت النافلة علی قدر قصر الیوم و یکون فی الصیف بطیئا فیطول وقتها علی قدر طول الیوم و هذا هو العدل

[۱۲]

۵۸۱۴- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۲۵۵ ۴۹ ۱ الحسین عن حریز عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۳۱

الفقیه، ۱/ ۲۱۶/ ۶۴۹ الفضیل و زرارة و بکیر و محمد و العجلی قالوا قال أبو جعفر و أبو عبد اللّه ع وقت الظهر بعد الزوال قدمان و وقت العصر بعد ذلک قدمان- التهذیب، و هذا أول الوقت إلی أن یمضی أربع أقدام للعصر

[۱۳]

اشارة

۵۸۱۵- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۴۹/ ۲۶/ ۱ الحسین عن عبد اللّه بن محمد قال کتبت إلیه جعلت فداک روی أصحابنا عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما قالا إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الصلاتین إلا أن بین یدیها سبحة إن شئت طولت و إن شئت قصرت و روی بعض موالیک عنهما أن وقت الظهر علی قدمین من الزوال و وقت العصر علی أربعة أقدام من الزوال فإن صلیت قبل ذلک لم یجزئک و بعضهم یقول یجزی و لکن الفضل فی انتظار القدمین و الأربعة أقدام و قد أحببت جعلت فداک أن أعرف موضع الفضل فی الوقت فکتب القدمان و الأربعة أقدام صواب جمیعا

بيان

يعنى أنهما صواب فى تحديد موضع الفضل من الوقت و فى معرفة آخر وقتى النافلتين

[۱۴]

۵۸۱۶- ۱۴ التهذيب، ۲/ ۲۵۰/ ۲۸/ ۱ سعد عن موسى بن جعفر عن الصهبانى عن ميمون بن يوسف النخاس عن محمد بن الفرج قال كتبت

الوافي، ج‌۷، ص: ۲۳۲

أسأله عن أوقات الصلاة فأجاب إذا زالت الشمس فصل سبحتك و أحب أن يكون فراغك من الفريضة و الشمس على قدمين ثم صل سبحتك و أحب أن يكون فراغك من العصر و الشمس على أربعة أقدام و إن عجل بك أمر فابدأ بالفريضتين و اقض النافلة بعدهما فإذا طلع الفجر فصل الفريضة ثم اقض بعد ما شئت

[۱۵]

۵۸۱۷- ۱۵ التهذيب، ۲/ ۲۴۶/ ۱۵/ ۱ عنه عن ابن جبلة عن ذريح عن أبى عبد اللّه ع قال سأله أناس و أنا حاضر فقال إذا زالت الشمس فهو وقت لا يحبسك معه إلا سبحتك تطيلها أو تقصرها فقال بعض القوم إنا نصلى الأولى إذا كانت على قدمين و العصر على أربعة أقدام- فقال أبو عبد اللّه ع النصف من ذلك أحب إلى

[۱۶]

اشارة

۵۸۱۸- ۱۶ التهذيب، ۲/ ۲۵۷/ ۵۷/ ۱ ابن سماعة عن صالح بن خالد عن صفوان الجمال عن أبى عبد اللّه ع قال قلت العصر متى أصليها إذا كنت فى غير سفر على قدر ثلثى قدم بعد الظهر

بيان

إنما قال إذا كنت فى غير سفر لأن فى السفر تسقط النافلة فلا يقدر لها وقت فيكون وقت العصر الفراغ من الظهر و إنما قدر فى الحضر بقدر ثلثى قدم لأن ذلك مقدار أداء نافلته

[۱۷]

اشارة

۵۸۱۹- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۲۵۱/ ۳۳/ ۱ عنه عن محمد بن أبی حمزة و حسین بن هاشم و ابن رباط و صفوان بن یحیی کلهم عن یعقوب بن شعیب عن

الوافی، ج ۷، ص: ۲۳۳

أبی عبد اللّه ع قال سألته عن صلاة الظهر فقال إذا کان الفیء ذراعا قلت ذراعا من أی شیء قال ذراعا من فیئک قلت فالعصر قال الشطر من ذلک قلت هذا شبر قال أ و لیس شبر کثیرا

بیان

الشطر من ذلک أی النصف من الذراع هذا شبر أی النصف من الذراع شبر کأنه استقله

[۱۸]

۵۸۲۰- ۱۸ الکافی، ۳/ ۴۳۱/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن البزنطی عن صفوان الجمال قال صلیت خلف أبی عبد اللّه ع عند الزوال فقلت بأبی أنت و أمی وقت العصر فقال وقت ما یستقبل إبلک فقلت إذا کنت فی غیر سفر فقال علی أقل من قدم ثلثی قدم وقت العصر

[۱۹]

اشارة

۵۸۲۱- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۲۴۸/ ۲۲/ ۱ ابن سماعة عن وهیب بن حفص عن أبی بصیر التهذیب، ۲/ ۲۴۸/ ۲۳/ ۱ عنه عن ابن جبلة عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال الصلاة فی الحضر ثمانی رکعات إذا زالت الشمس ما بینک و بین أن یذهب ثلثا القامة فإذا ذهب ثلثا القامة بدأت بالفریضة

بیان

یعنی إذا فاتتک النافلة فی أول الوقت فلک أن تأتی بها إلی ثلثی القامة إن

الوافی، ج ۷، ص: ۲۳۴

شئت علی جهة الرخصة و إن ذهب وقتها بانقضاء مقدار الذراع

[۲۰]

اشارة

۵۸۲۲- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۲۵۶/ ۵۳/ ۱ ابن سماعة عن ابن مسکان عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال العصر علی ذراعین فمن

ترکها حتی یصیر علی ستة أقدام فذلک المضیع

بیان

یعنی أنه ضیع الأفضل من أوقات الفضیلة لما یأتی من بقاء وقت فضیلته إلی أن یصیر الفیء قامتین

[۲۱]

اشارة

۵۸۲۳- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۲۷۳/ ۱۲۳/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال للرجل أن یصلی الزوال ما بین زوال الشمس إلی أن یمضی قدمان فإن کان قد بقی من الزوال رکعة واحدة أو قبل أن یمضی قدمان أتم الصلاة حتی یصلی تمام الرکعات و إن مضی قدمان قبل أن یصلی رکعة بدأ بالأولی و لم یصل الزوال إلا بعد ذلک و للرجل أن یصلی من نوافل العصر ما بین الأولی إلی أن یمضی أربعة أقدام فإن مضت الأربعة أقدام و لم یصل من النوافل شیئا فلا یصلی النوافل و إن کان قد صلی رکعة فلیتم النوافل حتی یفرغ منها ثم یصلی العصر- و قال للرجل أن یصلی أن بقی علیه شیء من صلاة الزوال إلی أن یمضی بعد حضور الأولی نصف قدم و للرجل إذا کان قد صلی من نوافل الأولی شیئا قبل أن یحضر العصر فله أن یتم نوافل الأولی إلی أن یمضی بعد حضور العصر قدم- و قال القدم بعد حضور العصر مثل نصف قدم بعد حضور الأولی فی الوقت سواء الحدیث

الوافی، ج۷، ص: ۲۳۵

بیان

قد مضی صدر هذا الخبر فی نوادر الأبواب السابقة و له ذیل یأتی فی موضعه و أرید بالزوال نافلتها و الصواب قد صلی مکان قد بقی و أن لفظة أو فی أو قبل أن یمضی قدمان زائدة کأنهما من طغیان قلم النساخ و یوجد فی أکثر النسخ بدل قوله من نوافل العصر من نوافل الأولی و الوجه فیه ما یوجد فی بعض الأخبار من نسبة النوافل الیومیة کلها إلی الظهر کما مضی فی صدر هذا الحدیث و فی أخبار أخر.

و یأتی فیه أیضا فی قوله و للرجل إذا کان قد صلی من نوافل الأولی شیئا فإن المراد بها نوافل العصر و یوجد فی بعض النسخ هناک أیضا العصر بدل الأولی و هو أوضح فی الموضعین و أما قوله نصف قدم و قوله قدم فالمراد بهما أن له مقدار ذلک من وقت الفریضة یسعه أن یصرفه فی بقیة النوافل و لما کان وقت نوافل العصر من الزوال ضعف وقت نوافل الأولی جعل مقدار توسیع وقتها ضعف مقدار توسیع وقت نوافل الأولی و هذا معنی قوله القدم بعد حضور العصر مثل نصف قدم بعد حضور الأولی یعنی نسبة هذا إلی وقت هذه کنسبة ذاک إلی وقت تلک

[۲۲]

۵۸۲۴- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۲۱/ ۱۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان التهذیب، ۳/ ۱۳/ ۴۵/ ۱ عنه عن صفوان التهذیب،

۲/ ۲۴۴/ ۸/ ۱ ابن سماعة عن صفوان عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۳۶

ابن مسکان عن إسماعیل بن عبد الخالق قال سألت أبا عبد اللّه ع عن وقت الظهر قال بعد الزوال بقدم أو نحو ذلک إلا فی یوم الجمعة أو فی السفر- فإن وقتها حین تزول الشمس

[۲۳]

اشارة

۵۸۲۵- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۲۴۴/ ۷/ ۱ ابن سماعة عن علی بن النعمان و ابن رباط عن سعید الأعرج عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن وقت الظهر أ هو إذا زالت الشمس فقال بعد الزوال بقدم أو نحو ذلک إلا فی السفر أو یوم الجمعة فإن وقتها إذا زالت

بیان

إنما کان فی الجمعة و السفر وقتها أول الزوال لأنه لا نافلة فیهما عند الزوال لسبقها فی الجمعة و سقوطها فی السفر و للجمعة وقت واحد و هو عند الزوال کما یأتی بیانه فی محله

[۲۴]

۵۸۲۶- ۲۴ التهذیب، ۳/ ۲۳۴/ ۱۲۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن موسی بن بکر عن زرارة عن أبی جعفر ع قال صلاة المسافر حین تزول الشمس لأنه لیس قبلها فی السفر صلاة و إن شاء أخرها إلی وقت الظهر فی الحضر غیر أن أفضل ذلک أن یصلیها فی أول وقتها حین تزول الشمس

[۲۵]

اشارة

۵۸۲۷- ۲۵ التهذیب، ۲/ ۲۵۶/ ۵۴/ ۱ ابن سماعة عن جعفر عن مثنی عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال صل العصر علی أربعة أقدام قال مثنی قال لی أبو بصیر قال لی أبو عبد اللّه ع صل العصر یوم الجمعة علی ستة أقدام

الوافی، ج۷، ص: ۲۳۷

بیان

سیأتی فی أبواب الجمعة استحباب تقدیم عصر یوم الجمعة بالإضافة إلی سائر الأیام بحیث تؤدی فی وقت ظهر سائر الأیام و علی هذا

فلعل الحکم فی هذا الحدیث بستة أقدام یکون مختصا بالمخاطب لمصلحة رآها الإمام ع له فإنهم کانوا لا یصلون الجمعة فی الأکثر إلا مع المخالفین و یستعملون التقیة فی صلاة هذا الیوم فلعل التقیة تقتضی ذلک و العلم عند اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۲۳۹

باب ۲۹ تحدید وقتی الظهرین بالزوال و الغروب و القامة

[۱]

اشارة

۵۸۲۸- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۶/ ۵/ ۱ العدة عن أحمد عن الحسین عن القاسم بن عروة عن عبید بن زرارة التهذیب، ۲/ ۲۷/ ۲۹/ ۱ ابن عیسی عن البزنطی عن القاسم مولی أبی أیوب عن عبید عن أبی عبد اللّه ع قال إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الصلاتین إلا أن هذه قبل هذه

بیان

هذا بیان أول الوقت الأول للظهرین فی حق غیر المتنفل و ذی الحاجة و الجامع بین الفریضتین فی أول الوقت و کذا ما یأتی من الأخبار فی هذا المعنی و فی الاستثناء تنبیه علی اختصاص أول الوقت بالظهر بمقدار أدائه و آخر الوقت بالعصر بمقدار أدائه و الخبر الآتی نص فیه و لک أن تقول بشمول هذه الأخبار للمتنفل أیضا بمعنی دخول وقت الصلاتین مع نافلتیهما مرتبة موزعة بالزوال و مما ینبه علی هذا حدیث مالک الجهنی المتقدم الذی أوردناه فی باب التحدید بأداء النوافل

[۲]

۵۸۲۹- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۵/ ۲۱/ ۱ سعد عن ابن عیسی و موسی بن

الوافی، ج۷، ص: ۲۴۰

جعفر عن أبی جعفر عن عبد اللّه بن الصلت عن ابن فضال عن داود بن أبی یزید و هو داود بن فرقد عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الظهر حتی یمضی مقدار ما یصلی أربع رکعات فإذا مضی ذلک فقد دخل وقت الظهر و العصر حتی یبقی من الشمس مقدار ما یصلی أربع رکعات فإذا بقی مقدار ذلک فقد خرج وقت الظهر و بقی وقت العصر حتی تغیب الشمس

[۳]

اشارة

۵۸۳۰- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۵۵/ ۵۰/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع بین الظهر و العصر حد معروف فقال لا

بيان

لعل المراد بنفي الحد بينهما أن عند الفراغ من الظهر يجوز الدخول في العصر بلا انتظار و هذا لا ينافي استحباب التفريق بينهما أو أن المراد به أن التفريق بينهما ليس موقتا بأمر معروف و إنما يحصل بأدنى فصل و لو بالإتيان بالنافلة لما يأتي من أنه إذا كان بينهما تطوع فلا جمع

[۴]

۵۸۳۱- ۴ التهذيب، ۲/ ۲۵/ ۲۳/ ۱ ابن عيسى عن البزنطي عن

الوافي، ج۷، ص: ۲۴۱

الضحاك بن زيد عن عبيد بن زرارة عن أبي عبد اللّه ع في قوله تعالى أَقِمِ الصَّلاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلى غَسَقِ اللَّيْلِ قال إن اللّه افترض أربع صلوات أول وقتها من زوال الشمس إلى انتصاف الليل منها صلاتان أول وقتهما من عند زوال الشمس إلى غروب الشمس إلا أن هذه قبل هذه و منها صلاتان أول وقتهما من غروب الشمس إلى انتصاف الليل إلا أن هذه قبل هذه

[۵]

۵۸۳۲- ۵ التهذيب، ۲/ ۲۴/ ۱۹/ ۱ سعد عن ابن عيسى عن الحسين و محمد بن خالد البرقي و العباس بن معروف جميعا عن القاسم بن عروة عن الفقيه، ۱/ ۲۱۶/ ۶۴۷ عبيد بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن وقت الظهر و العصر فقال إذا زالت الشمس دخل وقت الصلاتين الظهر و العصر جميعا إلا أن هذه قبل هذه ثم أنت في وقت منهما جميعا حتى تغيب الشمس

[۶]

اشارة

۵۸۳۳- ۶ التهذيب، ۲/ ۲۶/ ۲۴/ ۱ ابن عيسى عن البرقي عن القاسم بن عروة عن عبيد عن أبي عبد اللّه ع قال إذا زالت- الحديث

بيان

في هذه الأخبار بيان آخر الوقت الثاني لكل من الفريضتين أيضا و يأتي في معناها أخبار أخر

الوافي، ج۷، ص: ۲۴۲

[۷]

۵۸۳۴- ۷ التهذيب، ۲/ ۱۹/ ۵/ ۱ سعد عن محمد بن الحسين عن الحكم بن مسكين عن النضر بن سويد عن ابن بكير عن الفقيه، ۱/ ۲۱۶/ ۶۴۸ زرارة عن أبي جعفر ع قال إذا زالت الشمس دخل الوقتان الظهر و العصر و إذا غابت الشمس دخل الوقتان المغرب و

العشاء الآخرة

[۸]

۵۸۳۵- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۴۳/ ۱/ ۱ ابن سماعة عن محمد بن أبی حمزة عن ابن عمار عن الصباح بن سیابة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الصلاتین

[۹]

۵۸۳۶- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۴۴/ ۲/ ۱ عنه عن محمد بن أبی حمزة عن سفیان بن السمط عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۰]

۵۸۳۷- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۴۴/ ۳/ ۱ عنه عن محمد بن زیاد عن بزرج عن العبد الصالح ع مثله

[۱۱]

۵۸۳۸- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۲۴۴/ ۴/ ۱ عنه عن محمد بن أبی حمزة عن ابن مسکان عن مالک الجهنی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن وقت الظهر فقال إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الصلاتین

[۱۲]

۵۸۳۹- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۲۴۴/ ۵/ ۱ عنه عن المیثمی و غیره عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۴۳

ابن وهب قال سألته عن رجل صلی الظهر حین زالت الشمس قال لا بأس به

[۱۳]

۵۸۴۰- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۴۴/ ۶/ ۱ عنه عن ابن جبلة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الرجل یرید الحاجة أو النوم حین تزول الشمس فجعل یصلی الأولی حینئذ قال لا بأس

[۱۴]

اشارة

۵۸۴۱- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۷۲/ ۱۱۹/ ۱ أحمد عن البرقی عن سعد بن سعد قال قال الرضا ع إذا دخل الوقت علیک فصلهما فإنک لا تدری ما یکون

بيان

هذا الخبر يشمل المتنفل و غير المتنفل و على الأول يكون معنى صلهما صلهما مع نافلتيهما

[۱۵]

اشارة

۵۸۴۲- ۱۵ التهذيب، ۲/ ۲۴۶/ ۱۶/ ۱ ابن سماعة عن ابن جبلة عن ابن بكير عن أبيه عن أبى عبد اللّه ع قال قلت له إنى صليت الظهر فى يوم غيم فانجلت فوجدتنى صليت حين زال النهار قال فقال لا تعد و لا تعد

بيان

قال فى التهذيبين إنما نهاه عن المعاودة إلى مثله لأن ذلك فعل من لا يصلى النوافل و لا ينبغى الاستمرار على ترك النوافل و إنما يسوغ ذلك عند العوارض
الوافی، ج۷، ص: ۲۴۴
و العلل.
أقول بل الصواب أن يعلل النهى بأن تعجيل الصلاة فى يوم الغيم ربما يفضى إلى وقوع الصلاة قبل الوقت فهو مما يخالف الحزم و الاحتياط

[۱۶]

اشارة

۵۸۴۳- ۱۶ التهذيب، ۲/ ۲۵/ ۲۲/ ۱ سعد عن أحمد عن الحجال عن ثعلبة بن ميمون عن معمر بن يحيى قال سمعت أبا جعفر ع يقول وقت العصر إلى غروب الشمس

بيان

هذا تحديد لآخر الوقت الثانى للعصر سواء للمتنفل و غيره و الجامع و غير الجامع

[۱۷]

اشارة

۵۸۴۴- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۹/ ۳/ ۱ سعد عن یعقوب بن یزید عن الوشاء عن أحمد بن عمر عن أبی الحسن ع قال سألته عن وقت الظهر و العصر فقال وقت الظهر إذا زاغت الشمس إلى أن یذهب الظل قامة و وقت العصر قامة و نصف إلى قامتین

بیان

الزیغ المیل یعنی إذا مالت من وسط السماء إلى نحو المغرب.
یذهب أی یزید بعد ما ینقص و أرید بالقامة قامة الشخص و الشاخص و کذا فی الخبر الآتی و هذا تحدید لتمام الوقتین الأولین لکل من الفریضتین من الابتداء إلى الانتهاء فی حق المتنفل و غیره سواء و قد مضى خبر آخر فی هذا المعنى فی أول باب التحدید بالنوافل
الوافی، ج۷، ص: ۲۴۵

[۱۸]

اشارة

۵۸۴۵- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۲۱/ ۱۲/ ۱ الحسین عن أحمد قال سألته عن وقت صلاة الظهر و العصر فکتب قامة للظهر و قامة للعصر

بیان

هذا أیضا تحدید لتمام وقتی الفضیلة للمتنفل و غیره قوله و قامة للعصر یعنی به بعد القامة الأولى لا بعد الفراغ من الظهر

[۱۹]

۵۸۴۶- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۲۵۱/ ۳۱/ ۱ ابن سماعة عن عبیس عن حماد عن محمد بن حکیم قال سمعت العبد الصالح ع و هو یقول إن أول وقت الظهر زوال الشمس و آخر وقتها قامة من الزوال و أول وقت العصر قامة و آخر وقتها قامتان قلت فی الشتاء و الصیف سواء قال نعم

[۲۰]

۵۸۴۷- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۲۶/ ۲۵/ ۱ ابن عیسى عن السراد عن إبراهیم الکرخی قال سألت أبا الحسن موسى ع متى یدخل وقت الظهر قال إذا زالت الشمس فقلت متى یخرج وقتها فقال من بعد ما یمضی من زوالها أربعة أقدام إن وقت الظهر ضیق لیس کغیره قلت فمتى یدخل وقت العصر فقال إن آخر وقت الظهر هو أول وقت العصر فقلت متى یخرج وقت العصر فقال وقت العصر إلى أن تغرب الشمس و ذلک من علة و هو تضییع- فقلت له لو أن رجلا صلى الظهر بعد ما یمضی من زوال الشمس أربعة أقدام أ کان عندک غیر مؤد لها فقال إن کان تعمد ذلک لیخالف السنة و الوقت لم تقبل منه کما لو أن رجلا أخر العصر إلى قرب أن تغرب الشمس
الوافی، ج۷، ص: ۲۴۶

متعمدا من غیر علة لم تقبل منه إن رسول اللّه ص قد وقت للصلوات المفروضات أوقاتا و حدودا فی سنته للناس فمن رغب عن سنة من سننه الموجبات کان مثل من رغب عن فرائض اللّه تعالی

[۲۱]

۵۸۴۸- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۲۵۶/ ۵۵/ ۱ ابن سماعة عن حسین بن هاشم عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع إن الموتور أهله و ماله من ضیع صلاة العصر قلت و ما الموتور قال لا یکون له أهل و لا مال فی الجنة قلت و ما تضییعها قال یدعها حتی تصفر أو تغیب الشمس

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه‍ ق

الوافی؛ ج۷، ص: ۲۴۶

[۲۲]

۵۸۴۹- ۲۲ الفقیه، ۱/ ۲۱۸/ ۶۵۴ قال أبو جعفر ع لأبی بصیر ما خدعوک فیه من شیء فلا یخدعونک فی العصر صلها و الشمس بیضاء نقیة فإن رسول اللّه ص قال الموتور أهله و ماله من ضیع صلاة العصر قیل و ما الموتور الحدیث

[۲۳]

اشارة

۵۸۵۰- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۲۵۶/ ۵۱/ ۱ ابن محبوب عن العبیدی عن الجعفری قال قال الفقیه ع آخر وقت العصر ستة أقدام و نصف

بیان

یعنی به وقته الأفضل من بین سائر أوقات فضیلته و ذلک لامتداد وقت فضیلته إلی قامتین فإن للفضیلة درجات أفضلها الأول فالأول و فی هذه الأخبار

الوافی، ج۷، ص: ۲۴۷

دلالة علی أن أخبار سعة الوقتین إلی الغروب مختصة بصاحب العذر و المضطر و إن الوقت للمختار الوقت الأول کما دل علیه قول الصادق ع فی الخبر الذی مضی فی الباب الأول و لیس لأحد أن یجعل آخر الوقتین وقتا إلا من عذر أو علة و الاحتیاط یقتضی ذلک

[۲۴]

اشارة

۵۸۵۱- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۲۲/ ۱۳/ ۱ سعد عن أحمد عن الصهبانی عن ابن فضال عن ابن بکیر عن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن وقت صلاة الظهر فی القیظ فلم یجبنی فلما أن کان بعد ذلک قال لعمر بن سعید بن هلال لا إن زرارة سألنی عن وقت صلاة الظهر فی القیظ فلم أخبره فحرجت من ذلک فأقرئه منی السلام و قل له إذا کان ظلک مثلک فصل الظهر- و إذا کان ظلک مثلیک فصل العصر

بیان

حرجت من ذلک بالحاء المهملة ثم الجیم أی ضاق صدری من عدم إجابتی له حین سؤاله إیای و لعل تأخیر جوابه لحضور من یتقیه قال بعض مشایخنا رحمهم اللّه یمکن تخصیص هذا الخبر ببعض البلاد و فی بعض الأوقات کبلد یکون ظل الزوال فیه حال القیظ خمسة أقدام مثلا فإذا صار مع الزیادة الحاصلة بعد الزوال مساویا للشخص یکون قد زاد قدمین فیتوافق مع الأخبار

الوافی، ج۷، ص: ۲۴۸

الأخر لکنه محمل بعید.

أقول و یحتمل أن یکون رخصة لتأخیر الصلاتین حین شدة الحر إلی الوقتین الآخرین لتحصیل برودة الهواء و سهولة الأمر علی الناس و لا سیما فی الجماعة فی المواضع المکشوفة کما یدل علیه الحدیث الآتی

[۲۵]

اشارة

۵۸۵۲- ۲۵ الفقیه، ۱/ ۲۲۳/ ۶۷۲ ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال کان المؤذن یأتی النبی ص فی الحر فی صلاة الظهر فیقول له رسول اللّه ص أبرد أبرد

بیان

لعل المراد من الإبراد الدخول فی آخر النهار و تأخیر الصلاة عن أول وقته حتی یبرد الهواء قال فی القاموس أبرد دخل فی آخر النهار و أبرده جاء به باردا.

و الأبردان الغداة و العشی و قال فی الفقیه یعنی عجل عجل قال و أخذ ذلک من البرید.

أقول و توجیه هذا التفسیر أن یقال إن مراده طاب ثراه أنه ص أمر بتعجیل الأذان و الإسراع فیه کفعل البرید فی مشیه إما لیتخلص الناس من شدة الحر سریعا و یتفرغوا من صلاتهم حثیثا و إما لیعجل راحة القلب و قرة العین کما کان النبی ص یقول أرحنا یا بلال و کان یقول قرة عینی فی الصلاة و یحتمل تفسیرا رابعا و هو أن یکون لفظة من الأول و معناه الشق الثانی من الثانی أعنی أبرد نار الشوق و اجعلنی ثلج الفؤاد بذکر ربی جل ذکره

الوافی، ج۷، ص: ۲۴۹

باب ۳۰ معرفة الزوال و الذکر عنده

[۱]

۵۸۵۳- ۱ التهذیب، ۲/ ۲۷/ ۲۷/ ۱ ابن سماعة عن المنقری عن علی بن أبی حمزة قال ذکر عند أبی عبد اللّه ع زوال الشمس فقال أبو عبد اللّه ع یأخذون عودا طوله ثلاثة أشبار و إن زاد فهو أبین فیقام- فما دام یری الظل ینتقص فلم تزل فإذا زاد الظل بعد النقصان فقد زالت

[۲]

۵۸۵۴- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۷/ ۲۶/ ۱ ابن عیسی رفعه عن سماعة قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک متی وقت الصلاة فأقبل یلتفت یمینا و شمالا کأنه یطلب شیئا فلما رأیت ذلک تناولت عودا فقلت هذا تطلب قال نعم فأخذ العود فنصب بحیال الشمس ثم قال إن الشمس إذا طلعت کان الفیء طویلا ثم لا یزال ینقص حتی تزول الشمس فإذا زالت زادت فإذا استبنت الزیادة فصل الظهر ثم تمهل قدر ذراع و صل العصر

[۳]

اشارة

۵۸۵۵- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۲۴/ ۶۷۴ قال الصادق ع تبیان زوال الشمس أن تأخذ عودا طوله ذراع و أربع أصابع فتجعل أربع أصابع فی الأرض فإذا نقص الظل حتی یبلغ غایته ثم زاد فقد زالت الشمس و تفتح أبواب السماء و تهب الریاح و تقضی الحوائج العظام

الوافی، ج۷، ص: ۲۵۰

بیان

قد یعرف الزوال بالأصطرلاب بأن یستعلم به ارتفاع الشمس قبیل الزوال فما دام ارتفاعها فی الزیادة لم تزل و إذا شرع فی النقصان فقد زالت و باستخراج خط نصف النهار و الطرق فی استخراجه کثیرة منها ما هو مشهور بین الفقهاء و هو الدائرة الهندسیة و طریق عملها أن تسوی موضعا من الأرض خالیا من ارتفاع و انخفاض و تدیر علیه دائرة بأی بعد شئت و تنصب علی مرکزها مقیاسا مخروطا محدد الرأس یکون علی زوایا قائمة و یعرف ذلک بأن یقدر ما بین رأس المقیاس و محیط الدائرة من ثلاثة مواضع فإن تساوت الأبعاد فهو عمود.

ثم ترصد ظل المقیاس قبل الزوال حین یکون خارجا من محیط الدائرة نحو المغرب فإذا انتهی رأس الظل إلی محیط الدائرة یرید الدخول فیه تعلم علیه علامة ثم ترصده بعد الزوال قبل خروج الظل من الدائرة فإذا أراد الخروج عنه تعلم علامة و تصل ما بین العلامتین بخط مستقیم و تنصف ذلک الخط و تصل ما بین مرکز الدائرة و منتصف ذلک الخط بخط فهو خط نصف النهار فإذا ألقی المقیاس ظله علی هذا الخط کانت الشمس فی وسط السماء لم تزل فإذا ابتدأ رأس الظل یخرج عنه فقد زالت الشمس و ربما لا یستقیم هذا الطریق فی بعض الأحیان بل یحتاج إلی تعدیل حتی یستقیم إلا أن الأمر فیه سهل.

و الطريق الأسهل في استخراج هذا الخط الذي لا يحتاج إلى كثير آلة أن تخط على ظل خيط الشاقول عند طلوع الشمس خطا و عند غروبها آخر فإن اتصلا خطا واحدا نصف ذلك الخط بخط آخر على القوائم و إن تقاطعا نصف الزاوية التي حصلت من تقاطعهما بخط فالخط المنصف في الصورتين هو خط نصف النهار

[۴]

اشارة

۵۸۵۶- ۴ الفقيه، ۱/ ۲۲۳/ ۶۷۳ التهذيب، ۲/ ۲۶۷/ ۱۳۳/ ۱

الوافي، ج۷، ص: ۲۵۱

عبد اللّه بن سنان عن أبي عبد اللّه ع أنه قال تزول الشمس في النصف من حزيران على نصف قدم و في النصف من تموز على قدم و نصف و في النصف من آب على قدمين و نصف و في النصف من أيلول على ثلاثة أقدام و نصف و في النصف من تشرين الأول على خمسة و نصف و في النصف من تشرين الآخر على سبعة و نصف و في النصف من كانون الأول على تسعة و نصف و في النصف من كانون الآخر على سبعة و نصف و في النصف من شباط على خمسة و نصف و في النصف من آذار على ثلاثة و نصف- و في النصف من نيسان على قدمين و نصف و في النصف من أيار على قدم و نصف و في النصف من حزيران على نصف قدم

بيان

هذا الحديث يبين اختلاف الظل الباقي عند الزوال بحسب الأزمنة كما أشرنا إليه سابقا و الظاهر أنه مختص بالعراق و ما قاربها كما قاله بعض علمائنا

[۵]

اشارة

۵۸۵۷- ۵ الفقيه، ۱/ ۲۲۵/ ۶۷۷ حريز قال كنت عند أبي عبد اللّه ع فسأله رجل فقال له جعلت فداك إن الشمس تنقضي ثم تركد ساعة من قبل أن تزول فقال إنها تؤامر أ تزول أو لا تزول

بيان

تنقضي من الانقضاء أو بالتائين من التقضي و على التقديرين فمعناه بلوغها إلى الغاية و الركود يقال للسكون الذي بين حركتين كما ورد في حديث

الوافي، ج۷، ص: ۲۵۲

الصلاة في ركوعها و سجودها و ركودها أي سكونها بين حركتيها و الوجه في ركود الشمس قبل الزوال تزايد شعاعها آنا فآنا و

انتقاص الظل إلى حد ما ثم انتقاص الشعاع و تزايد الظل و قد ثبت فى محله أن كل حركتين مختلفتين لا بد بينهما من سكون فبعد بلوغ نقصان الظل إلى الغاية و قبل أخذه فى الازدياد لا بد و أن يركد شعاع الشمس فى الأرض ساعة ثم يزيد و هذا ركودها فى الأرض من حيث شعاعها بحسب الواقع و قد حصل بتبعية الظلال كما أن تسخينها و إضاءتها إنما يحصلان بتبعية انعكاس أشعتها من الأرض و الجبال على ما زعمته جماعة و هذا لا ينافى استمرار حركتها فى الفلك على وتيرة واحدة.

و المؤامرة المشاورة يعنى أنها تشاور ربها فى زوالها و ذلك لأنها مسخرة بأمر ربها لا تتحرك و لا تسكن إلا بإذن منه عز و جل و زمان هذا السكون و إن كان قليلا جدا إلا أن الشمس لما لم يحس بحركتها طرفى هذا الركود فهى كأنها راكدة ساعة ما و يأتى فى باب فضل يوم الجمعة و ليلته أن هذا الركود للشمس لا يكون لها يوم الجمعة و سنبين هناك السر فى ذلك إن شاء اللّه

[۶]

اشارة

۵۸۵۸- ۶ الفقيه، ۱/ ۲۲۵/ ۶۷۵ سأل محمد أبا جعفرع عن ركود الشمس فقال يا محمد ما أصغر جثتك و أعضل مسألتك و إنك لأهل للجواب إن الشمس إذا طلعت جذبها سبعون ألف ملك بعد أن أخذ بكل شعاع منها خمسة آلاف من الملائكة من بين جاذب و دافع حتى إذا بلغت الجو و جازت الكو قلبها ملك النور ظهرا لبطن فصار ما يلى الأرض إلى السماء و بلغ

الوافی، ج۷، ص: ۲۵۳

شعاعها تخوم العرش فعند ذلك نادت الملائكة سبحان اللّه و لا إله إلا اللّه- و الحمد لله الذى لم يتخذ صاحبة و لا ولدا و لم يكن له شريك فى الملك و لم يكن له ولى من الذل و كبره تكبيرا فقال له جعلت فداك أحافظ على هذا الكلام عند زوال الشمس فقال نعم حافظ عليه كما تحافظ على عينيك فإذا زالت الشمس صارت الملائكة من ورائها يسبحون اللّه فى فلك الجو إلى أن تغيب

بيان

الملائكة الموكلون بالسماوات و الكواكب كثيرة لا يحصيهم كثرة إلا اللّه سبحانه منهم من وكل بالجذب و منهم من وكل بالدفع و منهم من وكل بالطلوع و الأفول و منهم من وكل بالرد و القبول و منهم بواب و منهم حجاب و منهم ساجد و منهم حافون و منهم صافون إلى غير ذلك قال اللّه سبحانه وَ ما يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلّا هُوَ

قال النبى ص أطت السماء و حق لها أن تئط فما فيها موضع قدم إلا و فيه ملك راكع أو ساجد

و الأطيط الأنين من التعب.

و لعل الجاذب للشمس من الملائكة هو الموكل على حركتها اليومية الشرقية بحركة معدل النهار على خلاف توالى البروج و الدافع الموكل على حركتها الغربية على التوالى بحسب حركة أوجها بحركة منطقة البروج و حركتها الخاصة بحركة فلكها الخارج المركز و الخمسة آلاف من جملة الدافعين الموكلين بهذه الحركة و بلوغها الجو و جوازها الكو عبارة عن قيام جرمها الموتر بذروته و حضيضه فى سطح دائرة نصف النهار عمودا على سطح الأفق إما منطبقا على قطر نصف النهار الذى طرفاه قطب الأفق أو موازيا له ثم إذا جاوزتها إلى جهة المغرب صار ما

الوافی، ج۷، ص: ۲۵۴

کان یلی الأرض من جرمها ما دامت شرقیة عن نصف النهار إلی السماء و ما یلی السماء إلی الأرض حتی ینتهی إلی أفق المغرب و هذا معنی تقلیب ملک النور إیاها ظهرا لبطن و اللام فی لبطن کأنها للتعلیل أی قلب ظهرا منها لیصیر بطنا.

و لعل معنی بلوغ شعاعها تخوم العرش بالمعجمة بعد المثناة من فوق أی حدوده وصوله إلی النصف الغربی من العالم کما وصلت إلی النصف الشرقی منه و فی بعض النسخ نحوا من العرش أی طرفا منه.

و السر فی تسبیح الملائکة عند الزوال و بعدها و الترغیب فی ذلک للناس ما مر فی بیان حدیث جاء نفر من الیهود من باب بدو الصلاة و عللها

[۷]

۵۸۵۹- ۷ الکافی، ۳/ ۲۸۴/ ۲/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۵۵/ ۴۷/ ۱ الثلاثة عن الفقیه، ۱/ ۲۲۲/ ۶۶۹ أبی عبد اللّه الفراء عن أبی عبد اللّه ع أنه قال له رجل من أصحابنا إنه ربما اشتبه علینا الوقت فی یوم غیم- فقال تعرف هذه الطیور التی تکون عندکم بالعراق یقال لها الدیوک فقال نعم قال إذا ارتفعت أصواتها و تجاوبت- الکافی، التهذیب، فقد زالت الشمس أو قال فصله الفقیه، فعند ذلک فصل

الوافی، ج۷، ص: ۲۵۵

[۸]

۵۸۶۰- ۸ الکافی، ۳/ ۲۸۵/ ۵/ ۱ علی بن محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۵۵/ ۴۸/ ۱ سهل عن محمد بن إبراهیم النوفلی عن الحسین بن المختار عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له إنی رجل مؤذن فإذا کان یوم الغیم لم أعرف الوقت فقال إذا صاح الدیک ثلاثة أصوات ولاء فقد زالت الشمس و دخل وقت الصلاة

[۹]

۵۸۶۱- ۹ الکافی، الفقیه، ۱/ ۲۲۳/ ۶۷۰ الحسین بن مختار عن الصادق ع الحدیث

[۱۰]

۵۸۶۲- ۱۰ الکافی، ۳/ ۲۸۴/ ۱/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۵۵/ ۴۶/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن عثمان عن الفقیه، ۱/ ۲۲۲/ ۶۶۸ سماعة قال سألته عن الصلاة باللیل و النهار إذا لم تر الشمس و لا القمر و لا النجوم فقال تجتهد رأیک و تعمد القبلة جهدک

الوافی، ج۷، ص: ۲۵۷

باب ۳۱ تحدید أول وقت المغرب باستتار القرص

[۱]

اشارة

۵۸۶۳- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۹/ ۶/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن یزید بن خلیفة قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن عمر بن حنظلة أتانا عنک بوقت قال فقال أبو عبد اللّه ع إذا لا یکذب علینا قلت قال وقت المغرب إذا غاب القرص إلا أن رسول اللّه ص کان إذا جد به السیر أخر المغرب و یجمع بینها و بین العشاء فقال صدق و قال وقت العشاء حین یغیب الشفق إلی ثلث اللیل و وقت الفجر حین یبدو حتی یضیء

بیان

الجد بالکسر العجلة و أرید بالشفق الشفق الغربی

[۲]

۵۸۶۴- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۱۸/ ۶۵۵ قال أبو جعفر ع وقت المغرب إذا غاب القرص

[۳]

۵۸۶۵- ۳ الکافی، ۳/ ۲۷۹/ ۷/ ۱ العدة عن أحمد عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۵۸

التهذیب، ۲/ ۲۸/ ۳۲/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول وقت المغرب إذا غربت الشمس فغاب قرصها

[۴]

۵۸۶۶- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۷/ ۳۰/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عمن حدثه عن أحدهما ع أنه سئل عن وقت المغرب فقال إذا غاب کرسیها قلت و ما کرسیها قال قرصها فقلت متی یغیب قرصها قال إذا نظرت إلیه فلم تره

[۵]

اشارة

۵۸۶۷- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۵۸/ ۶۲/ ۱ ابن سماعة عن المیثمی عن أبان عن الهاشمی عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص یصلی المغرب حین تغیب الشمس حیث یغیب حاجبها

بیان

لعل المراد بحاجبها ضوؤها الذی فی نواحیها فإن حجاب الشمس یقال لضوئها و حاجبها لنواحیها و فی بعض النسخ حین یغیب

حاجبها

[۶]

۵۸۶۸- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۷/ ۲۸/ ۱ ابن محبوب عن موسی بن جعفر البغدادی عن الوشاء عن عبد اللّه بن سنان عن عمرو بن أبی نصر قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول فی المغرب إذا تواری القرص کان وقت

الوافی، ج۷، ص: ۲۵۹

الصلاة و أفطر

[۷]

۵۸۶۹- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۶۴/ ۹۱/ ۱ سعد عن موسی بن الحسن و الحسن بن علی عن أحمد بن هلال عن ابن أبی عمیر عن جعفر بن عثمان عن الفقیه، ۱/ ۲۱۸/ ۶۵۶ سماعة قال قلت لأبی عبد اللّه ع فی المغرب إنا ربما صلینا و نحن نخاف أن تکون الشمس باقیة خلف الجبل أو قد سترنا منها الجبل فقال لیس علیک صعود الجبل

[۸]

اشارة

۵۸۷۰- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۶۴/ ۹۰/ ۱ عنه عن أحمد عن الحسین عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۲۲۰/ ۶۶۲ الشحام أو غیره قال صعدت مرة جبل أبی قبیس و الناس یصلون المغرب فرأیت الشمس لم تغب إنما توارت خلف الجبل عن الناس فلقیت أبا عبد اللّه ع فأخبرته بذلک فقال لی و لم فعلت ذلک بئس ما صنعت إنما تصلیها إذا لم ترها خلف جبل غابت أو غارت ما لم یتجللها سحاب أو ظلمة تظلها فإنما علیک مشرقک و مغربک و لیس علی الناس أن یبحثوا

الوافی، ج۷، ص: ۲۶۰

بیان

لفظة أو غیره لیست فی نسخ الفقیه فلا شین فی الإسناد فیه

[۹]

اشارة

۵۸۷۱- ۹ الکافی، ۳/ ۲۷۹/ ۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۶۱/ ۷۶/ ۱ الأربعة عن زرارة التهذیب، ۴/ ۲۷۱/ ۱۱/ ۱ سعد عن أحمد عن العباس بن معروف عن علی بن مهزیار عن الفقیه، ۲/ ۱۲۱/ ۱۹۰۲ حماد عن حریز عن زرارة قال قال أبو جعفر ع وقت المغرب إذا غاب القرص

فإن رأيت بعد ذلك و قد صليت فأعد الصلاة و مضى صومك و تكف عن الطعام إن كنت أصبت منه شيئا- الفقيه، و كذلك روى زيد الشحام عن أبي عبد اللّه ع

بيان

يعني أنه إذا اشتبه عليك لغيم أو حجاب آخر فظننت أن القرص قد غاب ثم ظهر خلافه برؤيته صح صومك لأنك لم تتعمد الإفطار و لم تصح صلاتك لوقوعها خارج الوقت

الوافي، ج۷، ص: ۲۶۱

[۱۰]

۵۸۷۲- ۱۰ التهذيب، ۲/ ۲۵۸/ ۶۴/ ۱ ابن سماعة عن أخيه جعفر عن إبراهيم بن عبد الحميد عن صباح بن سيابة و الشحام قالا سألوا الشيخ ع عن المغرب فقال بعضهم جعلني اللّه فداك ننتظر حتى يطلع كوكب فقال خطابية إن جبرئيل ع نزل بها على محمد ص حين سقط القرص

[۱۱]

اشارة

۵۸۷۳- ۱۱ التهذيب، ۲/ ۳۲/ ۴۹/ ۱ ابن محبوب عن التهذيب، ۲/ ۲۸/ ۳۱ الصهباني عن عبد الرحمن بن حماد عن إبراهيم بن عبد الحميد عن الشحام قال قال رجل لأبي عبد اللّه ع أؤخر المغرب حتى تستبين النجوم قال فقال خطابية الحديث

بيان

يعني سنة خطابية أي منسوبة إلى أبي الخطاب و هو رجل غال ملعون على لسان الصادق ع اسمه محمد بن مقلاص بالصاد أو السين المهملتين و قد كان صاحب بدع و أهواء

[۱۲]

اشارة

۵۸۷۴- ۱۲ الكافي، ۳/ ۲۸۰/ ۸/ ۱ الحسين بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذيب، ۲/ ۲۶۰/ ۷۳/ ۱ علي بن مهزيار عن حماد بن عيسى عن حريز عن الشحام قال سألت أبا عبد اللّه ع عن

الوافي، ج۷، ص: ۲۶۲

وقت المغرب فقال إن جبرئیل ع أتی النبی ص لکل صلاة بوقتین غیر صلاة المغرب فإن وقتها واحد و وقتها وجوبها

بیان

یعنی بالوجوب السقوط و الضمیر راجع إلی الشمس

[۱۳]

۵۸۷۵- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۶۰/ ۷۲/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن أدیم بن الحر قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إن جبرئیل أمر رسول اللّه ص بالصلوات کلها- فجعل لکل صلاة وقتین إلا المغرب فإنه جعل لها وقتا واحدا

[۱۴]

۵۸۷۶- ۱۴ الکافی، ۳/ ۲۸۰/ ۹/ ۱ و رواه زرارة و الفضیل قالا- قال أبو جعفر ع إن لکل صلاة وقتین غیر المغرب فإن وقتها واحد و وقتها وجوبها و وقت فوتها سقوط الشفق

[۱۵]

اشارة

۵۸۷۷- ۱۵ الکافی، ۳/ ۲۸۰/ ۹/ ۱ و روی أن لها وقتین آخر وقتها سقوط الشفق

بیان

قال فی الکافی و لیس هذا مما یخالف الحدیث الأول أن لها وقتا واحدا لأن الشفق هو الحمرة و لیس بین غیبوبة الشمس و بین غیبوبة الحمرة إلا شیء یسیر.

و ذلک أن علامة غیبوبة الشمس بلوغ الحمرة القبلة و لیس بین بلوغ الحمرة القبلة و بین غیبوبتها إلا قدر ما یصلی الإنسان صلاة المغرب و نوافلها إذا صلاها علی

الوافی، ج۷، ص: ۲۶۳

تؤدة و سکون و قد تفقدت ذلک غیر مرة و لذلک صار وقت المغرب ضیقا.

و مثله قال فی التهذیبین و قال إنما نفی بالخبرین المتقدمین سعة الوقت.

أقول و الذی یظهر لی من مجموع الأخبار و التوفیق بینها أن مجموع هذا الوقت هو الوقت الأول للمغرب و أما الوقت الثانی لها فهو من سقوط الشفق إلی أن یبقی مقدار أربع رکعات إلی انتصاف اللیل و إنما ورد نفی وقتها الثانی فی بعض الأخبار لشدة التأکید و الترغیب فی فعلها فی الوقت الأول زیادة علی الصلوات الأخر حتی کان وقتها الثانی لیس وقتا لها إلا فی الأسفار أو للمضطرین و ذوی الأعذار

الوافی، ج‌۷، ص: ۲۶۵

باب ۳۲ أن علامة تمام استتار القرص ذهاب الحمرة من المشرق

[۱]

اشارة

۵۸۷۸- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۹/ ۴/ ۱ التهذیب، ۴/ ۱۸۵/ ۵/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن محمد بن عیسی عن ابن أبی عمیر عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع قال وقت سقوط القرص و وجوب الإفطار أن تقوم بحذاء القبلة و تفقد الحمرة التی ترتفع من المشرق إذا جازت قمة الرأس إلی ناحیة المغرب فقد وجب الإفطار و سقط القرص

بیان

قمة الرأس بالکسر أعلاه

[۲]

۵۸۷۹- ۲ الکافی، ۴/ ۱۰۰/ ۲/ ۲ الثلاثة و العدة عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن القاسم بن عروة الکافی، ۳/ ۲۷۸/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن خالد

الوافی، ج‌۷، ص: ۲۶۶

و الحسین عن القاسم بن عروة التهذیب، ۲/ ۲۵۷/ ۵۸/ ۱ ابن سماعة عن ابن فضال عن القاسم بن عروة التهذیب، ۲/ ۲۹/ ۳۶/ ۱ ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن القاسم بن عروة عن العجلی عن أبی جعفر ع قال إذا غابت الحمرة من هذا الجانب یعنی من المشرق فقد غابت الشمس من شرق الأرض و غربها

[۳]

اشارة

۵۸۸۰- ۳ الکافی، ۳/ ۲۷۸/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أشیم عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول وقت المغرب إذا ذهبت الحمرة من المشرق و تدری کیف ذاک قلت لا قال لأن المشرق مطل علی المغرب هکذا و رفع یمینه فوق یساره فإذا غابت هاهنا ذهبت الحمرة من هاهنا

بیان

الإطلال بالمهملة الإشراف و معنى إشراف المشرق على المغرب مقابلته إياه مع ارتفاع له عليه فإن المشرق ما ارتفع من الأفق و المغرب ما انحط عنه.

و نقول في توضيح المقام لا شك أن معنى غيبوبة الشمس و غروبها استتارها و ذهابها إلا أن هاهنا موضع اشتباه على الفقهاء و أهل الحديث و ذلك لأن الغروب المعتبر للصلاة و الإفطار هل يكفي فيه استتاره عين الشمس عن البصر

الوافی، ج۷، ص: ۲۶۷

و ذهاب قرصها عن النظر للمتوجه إلى الأفق الغربي بلا حائل أم لا بد فيه مع ذلك من ذهاب آثارها أعني ذهاب شعاعها الواقع على التلال و الجبال الشرقيتين بل ذهاب الحمرة التي تبدو من ضوئها في السماء نحو الأفق الشرقي و ميلها عن وسط السماء بل ذهاب الصفرة و البياض اللذين يبقيان بعد ذلك فإن هذه كلها من آثار الشمس و توابع قرصها فلا يتحقق ذهاب الشمس و غروبها حقيقة إلا بذهابها.

فنقول و بالله التوفيق أما ذهاب الشعاع الواقع على التلال و الجبال المرئيين فلا بد منه في تحقق الغروب إذ مع وجوده لا غروب للعين في ذينك الموضعين اللذين حكمهما و حكم المكان الذي نحن فيه واحد إذ هما بمرأى منا و أما الصفرة و البياض فلا عبرة بهما و بذهابهما و ذلك لأنهما ليسا من آثار الشمس بلا واسطة بل هما من آثار الآثار.

بقي الكلام في الحمرة الشرقية السماوية و الأخبار في اعتبار ذهابها مختلفة فمنها ما يدل على اعتباره و جعله علامة لغروب القرص في الآفاق كهذه الأخبار و منها ما يدل على أن ذهاب القرص عن النظر كاف في تحقق الغروب كالأخبار التي مضت و المستفاد من مجموعها و الجمع بينها أن اعتباره في وقتي صلاة المغرب و الإفطار أحوط و أفضل و إن كفي استتار القرص في تحقق الوقت كما يظهر لمن تأمل فيها و وفق للتوفيق بينها و بين الأخبار التي نتلوها عليك في الباب الآتي إن شاء اللّه

[۴]

اشارة

۵۸۸۱- ۴ الكافي، ۳/ ۲۷۹/ ۳/ ۱ علي بن محمد و محمد بن الحسن عن سهل عن السراد عن الحناط قال قال أبو عبد اللّه ع إن اللّه خلق حجابا من ظلمة مما يلي المشرق و وكل به ملكا فإذا غابت الشمس اغترف ذلك الملك

الوافی، ج۷، ص: ۲۶۸

غرفة بيديه ثم استقبل بها المغرب يتبع الشفق و يخرج من يديه قليلا قليلا و يمضي فيوافي المغرب عند سقوط الشفق فتسرح الظلمة ثم يعود إلى المشرق فإذا طلع الفجر نشر جناحيه فاستاق الظلمة من المشرق إلى المغرب حتى يوافي بها المغرب عند طلوع الشمس

بيان

لعل المراد بالحجاب الظلماني و العلم عند اللّه و عند قائله ظل الأرض المخروطي من الشمس و بالملك الموكل به روحانية الشمس المحركة لها الدائرة بها و بإحدى يديه القوة المحركة لها بالذات التي هي سبب لنقل ضوئها من محل إلى آخر و بالأخرى القوة المحركة لظل الأرض بالعرض بتبعية تحريك الشمس التي هي سبب لنقل الظلمة من محل إلى آخر و عوده إلى المشرق إنما هو بعكس البدو بالإضافة إلى الضوء و الظل و بالنسبة إلى فوق الأرض و تحتها.

و نشر جناحیه کأنه کنایة عن نشر الضوء من جانب و الظلمة من آخر و الاستیاق السوق

الوافی، ج۷، ص: ۲۶۹

باب ۳۳ تأخیر المغرب عن استتار القرص للاحتیاط

[۱]

اشارة

۵۸۸۲- ۱ التهذیب، ۲/ ۲۵۸/ ۶۷/ ۱ ابن سماعة عن صفوان عن یعقوب بن شعیب عن أبی عبد اللّه ع قال قال لی مسوا بالمغرب قلیلا- فإن الشمس تغیب من عندکم قبل أن تغیب من عندنا

بیان

مسوا بالمغرب أی أخروها و أدخلوها فی المساء قال فی التهذیب معناه حتی تغیب الحمرة من ناحیة المشرق.

أقول و یستفاد من التعلیل اختصاصه ببعض المواضع

[۲]

اشارة

۵۸۸۳- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۵۹/ ۶۸/ ۱ عنه عن المنقری عن عبد اللّه بن وضاح قال کتبت إلی العبد الصالح ع یتواری القرص و یقبل اللیل ثم یزید اللیل ارتفاعا و تستر عنا الشمس و ترتفع فوق الجبل حمرة و یؤذن عندنا المؤذن فأصلی حینئذ و أفطر إن کنت صائما أو أنتظر حتی تذهب الحمرة التی فوق الجبل فکتب إلی أری لک أن تنتظر حتی تذهب الحمرة- و تأخذ بالحائطة لدینک

الوافی، ج۷، ص: ۲۷۰

بیان

یعنی إذا شککت فی دخول الوقت فعلیک بالاحتیاط فی التأخیر حتی تتیقن

[۳]

اشارة

۵۸۸۴- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۵۹/ ۶۹/ ۱ عنه عن ابن رباط عن جارود و إسماعیل بن أبی سمال عن محمد بن أبی حمزة عن جارود قال

قال لی أبو عبد اللّه ع یا جارود ینصحون فلا یقبلون و إذا سمعوا بشیء نادوا به أو حدثوا بشیء أذاعوه قلت لهم مسوا بالمغرب قلیلا فترکوها حتی اشتبکت النجوم فأنا الآن أصلیها إذا سقط القرص

بیان

اشتباک النجوم کثرتها و دخول بعضها فی بعض أخذ من شبکة الصیاد.

و فی هذه الأخبار دلالة علی ما قلناه من أن الوقت یدخل بسقوط القرص إلا أن الأفضل التأخیر إلی ذهاب الحمرة لتحصیل التیقن بالاستتار من جمیع المواضع احتیاطا

[۴]

۵۸۸۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۵۹/ ۷۰/ ۱ ابن محبوب عن أحمد بن الحسن عن علی بن یعقوب عن مروان بن مسلم عن عمار الساباطی عن أبی عبد اللّه ع قال إنما أمرت أبا الخطاب أن یصلی المغرب حین زالت الحمرة فجعل هو الحمرة التی من قبل المغرب فکان یصلی حین یغیب الشفق

الوافی، ج۷، ص: ۲۷۱

[۵]

۵۸۸۶- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۳/ ۵۳/ ۱ عنه عن العباس بن معروف عن ابن المغیرة عن ذریح التهذیب، ۲/ ۲۵۳/ ۴۱/ ۱ ابن سماعة عن ابن جبلة عن ذریح قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن أناسا من أصحاب أبی الخطاب یمسون بالمغرب حتی تشتبک النجوم قال أبرأ إلی اللّه ممن فعل ذلک متعمدا

[۶]

۵۸۸۷- ۶ الفقیه، ۱/ ۲۲۰/ ۶۶۱ التهذیب، ۲/ ۳۳/ ۵۱/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن أبی حمزة عمن ذکره عن الفقیه، ۱/ ۲۲۰/ ۶۶۱ أبی عبد اللّه ع قال ملعون ملعون من أخر المغرب طلب فضلها- الفقیه، و قیل له إن أهل العراق یؤخرون المغرب حتی تشتبک النجوم فقال هذا من عمل عدو اللّه أبی الخطاب

[۷]

۵۸۸۸- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۳/ ۵۰/ ۱ ابن عیسی عن سعید بن جناح عن بعض أصحابنا عن الرضا ع قال إن أبا الخطاب قد کان أفسد عامة أهل الکوفة فکانوا لا یصلون المغرب حتی یغیب الشفق و إنما ذلک

الوافی، ج۷، ص: ۲۷۲

للمسافر و الخائف و لصاحب الحاجة

[۸]

۵۸۸۹- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۲۰/ ۶۶۰ محمد بن یحیی الخثعمی عن أبی عبد اللّه ع أنه قال کان رسول اللّه ص یصلی المغرب و یصلی معه حی من الأنصار یقال لهم بنو سلمة منازلهم علی نصف میل فیصلون معه ثم ینصرفون إلی منازلهم و هم یرون مواضع سهامهم

[۹]

اشارة

۵۸۹۰- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۶۱/ ۷۷/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن محمد بن حکیم عن شهاب بن عبد ربه قال قال لی أبو عبد اللّه ع یا شهاب إنی أحب إذا صلیت المغرب أن أری فی السماء کوکبا

بیان

قال فی التهذیبین وجه الاستحباب أن یتأنی الإنسان فی صلاته و یصلیها علی تؤدة فإنه إذا فعل ذلک یکون فراغه منها عند ظهور الکوکب.
أقول و یحتمل أن یکون المراد بقوله ع إذا صلیت المغرب إذا أردت أن أصلی المغرب فإن إیراد مثل هذه العبارة لمثل هذا المعنی شائع و حینئذ یوافق الخبر الآتی

[۱۰]

۵۸۹۱- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۳۰/ ۳۹/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الصلت عن الفقیه، ۱/ ۲۱۹/ ۶۵۷ الأزدی عن أبی عبد اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۲۷۳

ع قال سأله سائل عن وقت المغرب قال إن اللّه تعالی یقول فی کتابه لإبراهیم ع فَلَمّا جَنَّ عَلَیْهِ اللَّیْلُ رَأی کَوْکَباً فهذا أول الوقت و آخر ذلک غیبوبة الشفق و أول وقت العشاء ذهاب الحمرة و آخر وقتها إلی غسق اللیل یعنی نصف اللیل

الوافی، ج۷، ص: ۲۷۵

باب ۳۴ تحدید أطراف أوقات العشاءین

[۱]

۵۸۹۲- ۱ الکافی، ۳/ ۲۸۱/ ۱۲/ ۱ العدة عن التهذیب، أحمد عن الحسین عن القاسم بن عروة عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا غربت الشمس دخل وقت الصلاتین إلا أن هذه قبل هذه

[۲]

اشارة

۵۸۹۳- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۷/ ۲۹/ ۱ ابن عیسی عن البزنطی عن القاسم مولی أبی أیوب عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا غربت الشمس فقد دخل وقت الصلاتین إلی نصف اللیل إلا أن هذه قبل هذه

بیان

فی الاستثناء تنبیه علی اختصاص أول الوقت بالمغرب بمقدار صلاته و کذا الاختصاص الآخر بالعشاء و سیأتی التصریح به فی حدیث داود بن فرقد

الوافی، ج۷، ص: ۲۷۶

[۳]

۵۸۹۴- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۲۱/ ۶۶۳ قال الصادق ع إذا غابت الشمس حل الإفطار و وجبت الصلاة و إذا صلیت المغرب فقد دخل وقت العشاء الآخرة إلی انتصاف اللیل

[۴]

اشارة

۵۸۹۵- ۴ الکافی، ۳/ ۲۸۱/ ۱۶/ ۱ علی بن محمد و محمد بن الحسن عن التهذیب، ۲/ ۲۶۰/ ۷۴/ ۱ سهل عن إسماعیل بن مهران قال کتبت إلی الرضا ع ذکر أصحابنا أنه إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الظهر و العصر و إذا غربت دخل وقت المغرب و العشاء الآخرة إلا أن هذه قبل هذه فی السفر و الحضر و أن وقت المغرب إلی ربع اللیل فکتب کذلک الوقت غیر أن وقت المغرب ضیق و آخر وقتها ذهاب الحمرة و مصیرها إلی البیاض فی أفق المغرب

بیان

یعنی أن وقته للمختار ضیق و أما للمضطر و المسافر فموسع إلی أن یبقی للانتصاف مقدار أربع

[۵]

۵۸۹۶- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۸/ ۳۳/ ۱ سعد عن ابن عیسی و موسی بن جعفر عن أبی جعفر عن عبد اللّه بن الصلت عن ابن فضال عن داود بن فرقد عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال إذا غابت الشمس فقد دخل وقت المغرب حتی یمضی مقدار ما یصلی المصلی ثلاث رکعات فإذا مضی ذلک فقد دخل وقت المغرب و العشاء الآخرة حتی یبقی من انتصاف

الوافی، ج۷، ص: ۲۷۷

اللیل مقدار ما یصلی المصلی أربع رکعات فإذا بقی مقدار ذلک فقد خرج وقت المغرب و بقی وقت العشاء الآخرة إلی انتصاف اللیل

[۶]

۵۸۹۷- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۵۸/ ۶۳/ ۱ ابن سماعة عن المنقری عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال وقت المغرب حین تغیب الشمس

[۷]

۵۸۹۸- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۵۸/ ۶۶/ ۱ عنه عن صفوان بن یحیی عن إسماعیل بن جابر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن وقت المغرب- قال ما بین غروب الشمس إلی سقوط الشفق

[۸]

۵۸۹۹- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۵۷/ ۶۰/ ۱ عنه عن محمد بن زیاد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال وقت المغرب من حین تغیب الشمس إلی أن تشتبک النجوم

[۹]

اشارة

۵۹۰۰- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۵۷/ ۶۱/ ۱ عنه عن ابن جبلة عن علی بن الحارث عن بکار عن محمد بن شریح عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن وقت المغرب قال إذا تغیرت الحمرة و ذهبت الصفرة و قبل أن تشتبک النجوم

بیان

تحدید انتهاء وقت المغرب فی هذه الأخبار إنما هو للمختار دون المضطر کما یأتی بیانه إن شاء اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۲۷۸

[۱۰]

۵۹۰۱- ۱۰ الکافی، ۳/ ۲۸۰/ ۱۱/ ۱ محمد عن أحمد عن الحجال عن ثعلبة بن میمون عن عمران بن علی الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع متی تجب العتمة فقال إذا غاب الشفق و الشفق الحمرة فقال عبید اللّه أصلحک اللّه إنه یبقی بعد ذهاب الحمرة ضوء شدید معترض فقال أبو عبد اللّه ع إن الشفق إنما هو الحمرة و لیس الضوء من الشفق

[۱۱]

۵۹۰۲- ۱۱ الکافی، ۳/ ۲۸۰/ ۱۰/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن ابن فضال قال سأل علی بن أسباط أبا الحسن ع و نحن نسمع الشفق

الحمرة أو البیاض فقال الحمرة لو کان البیاض کان إلی ثلث اللیل

[۱۲]

اشارة

۵۹۰۳- ۱۲ الکافی، ۳/ ۲۸۱/ ۱۳/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن أبی بصیر التهذیب، ۲/ ۲۶۱/ ۷۸/ ۱ ابن سماعة عن محمد بن زیاد عن هارون بن خارجة عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص لو لا أنی أخاف أن أشق علی أمتی لأخرت العتمة إلی ثلث اللیل- التهذیب، و أنت فی رخصة إلی نصف اللیل و هو غسق اللیل- فإذا مضی الغسق نادی ملکان من رقد عن صلاة المکتوبة بعد نصف اللیل- فلا رقدت عیناه

الوافی، ج۷، ص: ۲۷۹

الکافی، و روی أیضا إلی نصف اللیل

بیان

یعنی

روی أیضا أن النبی ص قال لو لا أنی أخاف أن أشق علی أمتی لأخرت العتمة إلی نصف اللیل

أشار بذلک إلی روایة ذریح التی مضت فی باب إشارة جبرئیل ع و قد مضی بیان معنی هذا الحدیث هناک

[۱۳]

۵۹۰۴- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۲۱۹/ ۶۵۸ و فی روایة ابن عمار وقت العشاء الآخرة إلی ثلث اللیل

[۱۴]

۵۹۰۵- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۲۲۱/ ۶۶۴ قال أبو جعفر ع ملک موکل یقول من بات عن العشاء الآخرة إلی نصف اللیل فلا أنام اللّه عینه

[۱۵]

اشارة

۵۹۰۶- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۲۱۹/ ۶۵۹ و روی فیمن نام عن العشاء الآخرة إلی نصف اللیل أنه یقضی و یصبح صائما عقوبة و إنما وجب ذلک علیه لنومه عنها إلی نصف اللیل

بیان

ستأتی هذه الروایة مسندة فی کتاب الصیام إن شاء اللّه

[۱۶]

۵۹۰۷- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۲۶۲/ ۷۹/ ۱ ابن سماعة عن صفوان

الوافی، ج۷، ص: ۲۸۰

عن معلی أبی عثمان عن معلی بن خنیس عن أبی عبد اللّه ع قال آخر وقت العتمة نصف اللیل

[۱۷]

اشارة

۵۹۰۸- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۲۶۲/ ۸۰/ ۱ عنه عن الحسین بن هاشم عن ابن مسکان عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال العتمة إلی ثلث اللیل أو إلی نصف اللیل و ذلک التضییع

بیان

یعنی تأخیرها إلی قبیل نصف اللیل تضییع و ذلک لأن نصف اللیل إنما هو آخر الوقت للمضطر و أما المختار فآخر الوقت له ثلث اللیل و بهذا یجمع بین هذه الأخبار و المستفاد من الأخبار الآتیة أن أدنی عذر یکفی فی جواز التقدیم و التأخیر عن أوقات الفضیلة کما ستطلع علیه

الوافی، ج۷، ص: ۲۸۱

باب ۳۵ الجمع بین کل من الظهرین و العشاءین

[۱]

۵۹۰۹- ۱ الکافی، ۳/ ۴۳۱/ ۳/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۳۳/ ۱۱۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص إذا کان فی سفر أو عجلت به حاجة یجمع بین الظهر و العصر و بین المغرب و العشاء- قال و قال أبو عبد اللّه ع لا بأس بأن یعجل عشاء الآخرة فی السفر قبل أن یغیب الشفق

[۲]

۵۹۱۰- ۲ الکافی، ۳/ ۴۳۱/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال کنت أنا و نفر من أصحابنا مترافقین فیهم میسر فیما بین مکة و المدینة فارتحلنا و نحن نشک فی الزوال و قال بعضنا لبعض فامشوا بنا قلیلا حتی نتیقن الزوال ثم نصلی ففعلنا فما مشینا إلا قلیلا حتی عرض لنا قطار أبی عبد اللّه ع فقلت أتی القطار فرأیت محمد بن إسماعیل فقلت له صلیتم فقال

لی أمرنا جدی فصلینا الظهر و العصر جمیعا ثم ارتحلنا فذهبت إلی أصحابی فأعلمتهم ذلک

[۳]

۵۹۱۱- ۳ الکافی، ۳/ ۲۸۶/ ۱/ ۱ محمد عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۸۲

التهذیب، ۲/ ۲۶۳/ ۸۳/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال صلی رسول اللّه ص بالناس الظهر و العصر حین زالت الشمس فی جماعة من غیر علة و صلی بهم المغرب و العشاء قبل سقوط الشفق من غیر علة جماعة و إنما فعل ذلک رسول اللّه ص لیتسع الوقت علی أمته.

التهذیب، ۲/ ۱۹/ ۴/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن علی بن الحکم الإسناد و الحدیث إلی قوله من غیر علة أولا

[۴]

۵۹۱۲- ۴ الکافی، ۳/ ۲۸۷/ ۵/ ۱ علی بن محمد عن الفضل بن محمد عن یحیی بن أبی بکر زکریا عن الولید عن صفوان الجمال قال صلی بنا أبو عبد اللّه ع الظهر و العصر عند ما زالت الشمس بأذان و إقامتین ثم قال إنی علی حاجة فتنفلوا

[۵]

۵۹۱۳- ۵ الفقیه، ۱/ ۲۸۷/ ۸۸۶ عبد اللّه بن سنان عن الصادق ع أن رسول اللّه ص جمع بین الظهر و العصر بأذان و إقامتین و جمع بین المغرب و العشاء فی الحضر من غیر علة بأذان و إقامتین

الوافی، ج۷، ص: ۲۸۳

[۶]

۵۹۱۴- ۶ التهذیب، ۳/ ۱۸/ ۶۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن رهط منهم الفضیل و زرارة عن أبی جعفر ع أن رسول اللّه ص جمع بین الظهر و العصر بأذان و إقامتین و جمع بین المغرب و العشاء بأذان واحد و إقامتین

[۷]

۵۹۱۵- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۳۴/ ۱۲۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن موسی بن بکر عن زرارة قال سمعت أبا جعفر ع یقول إذا کنت مسافرا لم تبال أن تؤخر الظهر حتی یدخل وقت العصر فتصلی الظهر ثم تصلی العصر و کذلک المغرب و العشاء الآخرة تؤخر المغرب حتی تصلیها فی آخر وقتها و رکعتین بعدها ثم تصلی العشاء

[۸]

۵۹۱۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۲/ ۴۷/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه ع أن النبی ص کان فی اللیلة المطیرة یؤخر المغرب و یعجل من العشاء فیصلیهما جمیعا- و یقول من لا یرحم لا یرحم

[۹]

۵۹۱۷- ۹ الکافی، ۳/ ۲۸۶/ ۲/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن البزنطی عن عبد اللّه بن سنان قال شهدت المغرب لیلة مطیرة فی مسجد رسول اللّه ص فحین کان قریبا من الشفق نادوا و أقاموا الصلاة فصلوا المغرب ثم أمهلوا الناس حتی صلوا رکعتین ثم قام المنادی فی مکانه فی المسجد فأقام الصلاة فصلوا العشاء ثم انصرف الناس إلی منازلهم فسألت أبا عبد اللّه ع عن ذلک فقال نعم قد کان رسول اللّه ص

الوافی، ج۷، ص: ۲۸۴

عمل بهذا

[۱۰]

۵۹۱۸- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۶۳/ ۸۴/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن موسی بن عمر عن ابن المغیرة عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع نجمع بین المغرب و العشاء فی الحضر قبل أن یغیب الشفق من غیر علة قال لا بأس

[۱۱]

۵۹۱۹- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۲۳۴/ ۱۲۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن منصور عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن صلاة المغرب و العشاء نجمع فقال بأذان و إقامتین لا تصلی بینهما شیئا هکذا صلی رسول اللّه ص

[۱۲]

۵۹۲۰- ۱۲ الکافی، ۳/ ۲۸۷/ ۴/ ۱ علی بن محمد عن محمد بن موسی عن محمد بن عیسی عن ابن فضال عن حماد بن عثمان عن محمد بن حکیم قال سمعت أبا الحسن ع یقول الجمع بین الصلاتین إذا لم یکن بینهما تطوع- و إذا کان بینهما تطوع فلا جمع

[۱۳]

۵۹۲۱- ۱۳ الکافی، ۳/ ۲۸۷/ ۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۶۳/ ۸۷/ ۱ محمد عن سلمة بن الخطاب عن الحسین بن سیف عن حماد بن عثمان عن محمد بن حکیم عن أبی الحسن ع قال سمعته یقول إذا جمعت بین الصلاتین فلا تطوع بینهما

[۱۴]

اشارة

۵۹۲۲- ۱۴ الکافی، ۳/ ۲۸۷/ ۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۶۳/ ۸۶/ ۱ محمد

الوافی، ج۷، ص: ۲۸۵

عن محمد بن أحمد عن عباس الناقد قال تفرق ما کان بیدی و تفرق عنی حرفائی فشکوت ذلک إلی أبی محمد ع فقال لی اجمع بین

الظهر و العصر تری ما تحب

بيان

فی التهذیب أبی عبد اللّه بدل أبی محمد ع و لعله سهو و الحرفاء جمع حریف و هو المعامل

[۱۵]

۵۹۲۳- ۱۵ الکافی، ۳/ ۴۰۹/ ۲/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۸۰/ ۲/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن ربعی عن الفضیل قال کان علی بن الحسین ع یأمر الصبیان أن یجمعوا بین المغرب و العشاء الآخرة و یقول هو خیر من أن یناموا عنها

الوافی، ج۷، ص: ۲۸۷

باب ۳۶ تعجیل کل من الظهرین و تأخیرهما لعذر

[۱]

۵۹۲۴- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۶/ ۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۵۲/ ۳۷/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن عبد الرحمن بن أبی هاشم البجلی عن أبی خدیجة عن أبی عبد اللّه ع قال سأله إنسان و أنا حاضر فقال ربما دخلت المسجد- و بعض أصحابنا یصلی العصر و بعضهم یصلی الظهر فقال أنا أمرتهم بهذا لو صلوا علی وقت واحد لعرفوا فأخذ برقابهم

[۲]

۵۹۲۵- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۵۱/ ۳۴/ ۱ ابن سماعة عن علی بن شجرة عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له یکون أصحابنا فی المکان مجتمعین فیقوم بعضهم یصلی الظهر و بعضهم یصلی العصر- قال کل واسع

[۳]

اشارة

۵۹۲۶- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۵۲/ ۳۵/ ۱ عنه عن أحمد بن أبی بشر عن حماد بن أبی طلحة عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجلان یصلیان فی وقت واحد و أحدهما یعجل العصر و الآخر یؤخر الظهر قال لا بأس

الوافی، ج۷، ص: ۲۸۸

[۴]

۵۹۲۷- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۵۲/ ۳۶/ ۱ عنه عن ابن رباط عن ابن أذینة عن محمد قال ربما دخلت علی أبی جعفر ع و قد صلیت الظهر و

العصر فیقول صلیت الظهر فأقول نعم و العصر فیقول ما صلیت الظهر فیقوم مترسلا غیر مستعجل فیغتسل أو یتوضأ ثم یصلی الظهر ثم یصلی العصر و ربما دخلت علیه و لم أصل الظهر فیقول قد صلیت الظهر فأقول لا- فیقول قد صلیت الظهر و العصر

[۵]

۵۹۲۸- ۵ التهذیب، ۳/ ۱۳/ ۴۷/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن أبی بصیر قال دخلت علی أبی عبد اللّه ع فی یوم جمعة و قد صلیت الجمعة و العصر فوجدته قد باهی یعنی من الباه أی جامع فخرج إلی فی ملحفته ثم دعا جاریته فأمرها أن تضع له ماء یصبه علیه فقلت له أصلحک اللّه ما اغتسلت فقال ما اغتسلت بعد و لا صلیت فقلت له قد صلینا الظهر و العصر جمیعا قال لا بأس

[۶]

۵۹۲۹- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۴۷/ ۱۷/ ۱ ابن سماعة عن أحمد بن أبی بشر عن معاویة بن میسرة قال قلت لأبی عبد اللّه ع إذا زالت الشمس فی طول النهار للرجل أن یصلی الظهر و العصر قال نعم و ما أحب أن تفعل ذلک فی کل یوم

الوافی، ج۷، ص: ۲۸۹

[۷]

اشارة

۵۹۳۰- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۴۷/ ۱۸/ ۱ عنه عن محمد بن زیاد عن الکاهلی عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع أصوم فلا أقیل حتی تزول الشمس فإذا زالت الشمس صلیت نوافلی ثم صلیت الظهر ثم صلیت نوافلی ثم صلیت العصر ثم نمت و ذلک قبل أن یصلی الناس فقال یا زرارة إذا زالت الشمس فقد دخل الوقت و لکن أکره لک أن تتخذه وقتا دائما

بیان

أقیل من القیلولة و هی النوم فی الضحی و هذا الحدیث یدل علی کراهة التعجیل فی العصر من غیر علة إذا اتخذ عادة و إن تخللت النافلة و أما فعل النبی ص کما مر فلبیان الرخصة کما صرح به بقوله ع لیتسع الوقت علی أمته

[۸]

اشارة

۵۹۳۱- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۵۶/ ۵۲/ ۱ ابن محبوب عن أحمد بن الحسن بن فضال عن علی بن یعقوب الهاشمی عن مروان بن مسلم عن عبید بن زرارة عن الفقیه، ۱/ ۳۵۵/ ۱۰۳۰ أبی عبد اللّه ع قال لا- یفوت الصلاة من أراد الصلاة لا- تفوت صلاة النهار حتی تغیب

الشمس و لا صلاة اللیل حتی یطلع الفجر

الوافی، ج۷، ص: ۲۹۰

التهذیب، و لا صلاة الفجر حتی تطلع الشمس

بیان

قال فی الفقیه و ذلک للمضطر و العلیل و الناسی

[۹]

اشارة

۵۹۳۲- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۴۱/ ۹/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن عیسی عن أبیه عن ابن أبی عمیر التهذیب، ۳/ ۲۳۵/ ۱۲۵/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۵۶۸/ ۱۵۷۰ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا صلیت فی السفر شیئا من الصلاة فی غیر وقتها فلا یضرک

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما بعد الوقت لعذر لا ما قبله أو من دون عذر و الصواب أن یحمل الوقت علی وقت الفضیلة و الاختیار حیث إن السفر محل عذر و اضطرار یعنی صلیت فی وقت ذوی الأعذار لیشمل تقدیم العصر و العشاء أیضا

الوافی، ج۷، ص: ۲۹۱

باب ۳۷ تأخیر المغرب إلی مغیب الشفق الغربی فی السفر أو لعلة

[۱]

۵۹۳۳- ۱ الکافی، ۳/ ۲۸۱/ ۱۴/ ۱ محمد عن سلمة بن الخطاب عن محمد بن الولید عن أبان التهذیب، ۳/ ۲۳۳/ ۱۱۹/ ۱ أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عن عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه ع قال وقت المغرب فی السفر إلی ربع اللیل

[۲]

۵۹۳۴- ۲ الکافی، ۳/ ۴۳۱/ ۵/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن أبان عن عمر بن یزید قال قال أبو عبد اللّه ع وقت المغرب فی السفر إلی ثلث اللیل

[۳]

۵۹۳۵- ۳ الکافی، ۳/ ۴۳۱/ ۵/ ۱ و روی أیضا إلی نصف اللیل

[۴]

۵۹۳۶- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۳۴/ ۱۲۰/ ۱ أحمد عن الحسین عن فضالة عن حسین [أبان] عن إسحاق بن عمار عن

الوافی، ج۷، ص: ۲۹۲

الفقیه، ۱/ ۴۴۷/ ۱۲۹۹ أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع أنت فی وقت من المغرب فی السفر إلی خمسة أمیال من بعد غروب الشمس

[۵]

۵۹۳۷- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۳۴/ ۱۲۳/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد عن رفاعة عن إسماعیل بن جابر قال کنت مع أبی عبد اللّه ع حتی إذا بلغنا بین العشاءین قال یا إسماعیل امض مع الثقل و العیال حتی ألحقک- و کان ذلک عند سقوط الشمس فکرهت أن أنزل و أصلی و أدع العیال و قد أمرنی أن أکون معهم فسرت ثم لحقنی أبو عبد اللّه ع فقال یا إسماعیل هل صلیت المغرب بعد فقلت لا فنزل عن دابته فأذن و أقام- و صلی المغرب و صلیت معه و کان من الموضع الذی فارقته فیه إلی الموضع الذی لحقنی ستة أمیال

[۶]

۵۹۳۸- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۵۸/ ۶۵/ ۱ ابن سماعة عن الحسین بن حماد عن عدیس عن إسحاق بن عمار عن القاسم بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال ذکر أبو الخطاب فلعنه ثم قال إنه لم یکن یحفظ شیئا

الوافی، ج۷، ص: ۲۹۳

حدثته أن رسول اللّه ص غابت له الشمس فی مکان کذا و کذا- و صلی المغرب بالشجرة و بینهما ستة أمیال فأخبرته بذلک فی السفر فوضعه فی الحضر

[۷]

اشارة

۵۹۳۹- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۲/ ۴۸/ ۱ ابن عیسی عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألته عن الرجل یدرکه صلاة المغرب فی الطریق أ یؤخرها إلی أن یغیب الشفق قال لا بأس بذلک فی السفر فأما فی الحضر فدون ذلک شیئا

بیان

یعنی قبل غیبوبة الشفق بقلیل

[۸]

۵۹۴۰- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۳/ ۵۲/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن فضال عن جمیل بن دراج قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما تقول فی الرجل یصلی المغرب بعد ما یسقط الشفق فقال لعله لا بأس قلت فالعشاء الآخرة قبل أن یسقط الشفق فقال لعله لا بأس

[۹]

اشارة

۵۹۴۱- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۹/ ۳۷/ ۱ ابن عیسی عن علی بن سیف عن محمد بن علی قال صحبت الرضا ع فی السفر فرأیته یصلی المغرب إذا أقبلت الفحمة من المشرق یعنی السواد

بیان

الفحمة بالفاء و الحاء المهملة یقال لظلمة العشاء و اشتداد سواد اللیل

الوافی، ج۷، ص: ۲۹۴

[۱۰]

۵۹۴۲- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۳۰/ ۴۰/ ۱ سعد عن أحمد عن أبی همام إسماعیل بن همام قال رأیت الرضا ع و كنا عنده لم یصل المغرب حتی ظهرت النجوم ثم قام فصلی بنا علی باب دار ابن أبی محمود

[۱۱]

اشارة

۵۹۴۳- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۰/ ۴۱/ ۱ عنه عن ابن عیسی و أخیه بنان عن داود الصرمی قال كنت عند أبی الحسن الثالث ع یوما- فجلس یحدث حتی غابت الشمس ثم دعا بشمع و هو جالس یتحدث فلما خرجت من البیت نظرت و قد غاب الشفق قبل أن یصلی المغرب ثم دعا بالماء فتوضأ و صلی

بیان

هذان الخبران حملهما فی التهذیب علی حال الضرورة و أیده بالأخبار الآتیة

[۱۲]

۵۹۴۴- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۳۰/ ۴۲/ ۱ سعد عن ابن عیسی و الصهبانی عن عبد اللّه بن الصلت عن الجوهری عن عبد اللّه بن سنان عن

عمر بن یزید قال قلت لأبی عبد اللّه ع أکون مع هؤلاء و أنصرف من عندهم عند المغرب فأمر بالمساجد فأقیمت الصلاة فإن أنا نزلت أصلی معهم لم أستمکن من الأذان و الإقامة و افتتاح الصلاة فقال ائت منزلک و انزع ثیابک و إن أردت أن تتوضأ فتوضأ و صل فإنک فی وقت إلی ربع اللیل

[۱۳]

۵۹۴۵- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۳۱/ ۴۳/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن محمد بن یونس و علی الصیرفی عن عمر بن یزید قال قلت لأبی عبد اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۲۹۵

ع أکون فی جانب المصر فتحضر المغرب و أنا أرید المنزل فإن أخرت الصلاة حتی أصلی فی المنزل کان أمکن لی و أدرکنی المساء فأصلی فی بعض المساجد فقال صل فی منزلک

[۱۴]

۵۹۴۶- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۵۹/ ۷۱/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن عبد الحمید عن محمد بن عمر بن یزید التهذیب، ۲/ ۳۱/ ۴۵/ ۱ محمد بن الحسین عن الصهبانی عن محمد بن عمر بن یزید عن محمد بن عذافر عن عمر بن یزید قال سألت أبا عبد اللّه ع عن وقت المغرب فقال إذا کان أرفق بک و أمکن لک فی صلاتک و کنت فی حوائجک فلک أن تؤخرها إلی ربع اللیل فقال لی و هو شاهد فی بلده

[۱۵]

۵۹۴۷- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۱/ ۴۴/ ۱ سعد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن صلاة المغرب إذا حضرت هل یجوز أن تؤخر ساعة قال لا بأس إن کان صائما أفطر و إن کانت له حاجة قضاها ثم صلی

الوافی، ج۷، ص: ۲۹۷

باب ۳۸ تأخیر العشاء عن مغیب الشفق الغربی و تقدیمها علیه

[۱]

اشارة

۵۹۴۸- ۱ الکافی، ۳/ ۲۸۱/ ۱۵/ ۱ علی بن محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۶۱/ ۷۵/ ۱ سهل عن علی بن الریان قال کتبت إلیه الرجل یکون فی الدار تمنعه حیطانها النظر إلی حمرة المغرب- و معرفة مغیب الشفق و وقت صلاة العشاء الآخرة متی یصلیها و کیف یصنع فوقع ع یصلیها إذا کان علی هذه الصفة عند قصر النجوم و المغرب عند اشتباکها و بیاض مغیب الشفق

بیان

قال فی التهذیب معنی قصر النجوم بیانها و فیه و العشاء عند اشتباکها و هو أظهر لأن اشتباک النجوم إنما یتحقق بعد قصرها و فی الکافی قصرة النجوم بالتاء فی آخره و یوجد فی بعض نسخة أیضا متصلا بالحدیث و معنی قصرة النجوم بیانها

الوافی، ج۷، ص: ۲۹۸

[۲]

۵۹۴۹- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۸/ ۳۲/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول أخر رسول اللّه ص لیلة من اللیالی العشاء الآخرة ما شاء اللّه فجاء عمر فدق الباب فقال یا رسول اللّه نام النساء نام الصبیان فخرج رسول اللّه ص فقال لیس لکم أن تؤذونی و لا تأمرونی إنما علیکم أن تسمعوا و تطیعوا

[۳]

۵۹۵۰- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۴/ ۵۵/ ۱ سعد عن أحمد عن عبد اللّه بن الصلت عن ابن فضال عن الحسن بن عطیة عن زرارة قال سألت أبا جعفر و أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی العشاء الآخرة قبل سقوط الشفق- فقال لا بأس به

[۴]

۵۹۵۱- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۴/ ۵۶/ ۱ بهذا الإسناد عن ابن فضال عن ثعلبة بن میمون عن عبید اللّه و عمران ابنی علی الحلبیین قالا کنا نختصم فی الطریق فی الصلاة صلاة العشاء الآخرة قبل سقوط الشفق و کان منا من یضیق بذلک صدره فدخلنا علی أبی عبد اللّه ع فسألناه عن صلاة العشاء الآخرة قبل سقوط الشفق فقال لا بأس بذلک قلنا أی شیء الشفق فقال الحمرة

[۵]

۵۹۵۲- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۴/ ۵۷/ ۱ بهذا الإسناد عن ابن فضال عن إسحاق البطیخی قال رأیت أبا عبد اللّه ع صلی العشاء الآخرة قبل سقوط الشفق ثم ارتحل

الوافی، ج۷، ص: ۲۹۹

[۶]

۵۹۵۳- ۶ الکافی، ۳/ ۴۳۱/ ۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۵/ ۵۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بأن تعجل العشاء الآخرة فی السفر قبل أن یغیب الشفق

[۷]

۵۹۵۴- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۵/ ۵۹/ ۱ أحمد عن جعفر بن بشیر عن حماد بن عثمان عن محمد بن علی الحلبی عن عبید اللّه الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس أن تؤخر المغرب فی السفر حتی یغیب الشفق و لا بأس بأن تعجل العتمة فی السفر قبل أن یغیب الشفق

[۸]

۵۹۵۵- ۸ الفقیه، ۱/ ۴۴۷/ ۱۲۹۸ الفقیه، ۱/ ۴۴۷/ ۱۲۹۹ الحدیث مرسلا مقطوعا

[۹]

۵۹۵۶- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۵/ ۶۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن الحذاء قال سمعت أبا جعفر ع یقول کان رسول اللّه ص إذا کانت لیلة مظلمة و ریح و مطر صلی المغرب ثم مکث قدر ما یتنفل الناس ثم أقام مؤذنه ثم صلی العشاء ثم انصرفوا

الوافی، ج۷، ص: ۳۰۱

باب ۳۹ وقتی صلاة الفجر

[۱]

۵۹۵۷- ۱ الکافی، ۳/ ۲۸۲/ ۱/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن علی بن مهزیار قال کتب أبو الحسن بن الحصین إلی أبی جعفر الثانی ع معی- جعلت فداک قد اختلف موالوک فی صلاة الفجر فمنهم من یصلی إذا طلع الفجر الأول المستطیل فی السماء و منهم من یصلی إذا اعترض فی أسفل الأفق و استبان و لست أعرف أفضل الوقتین فأصلی فیه فإن رأیت أن تعلمنی أفضل الوقتین و تحده لی و کیف أصنع مع القمر و الفجر لا یتبین معه حتی یحمر و یصبح و کیف أصنع مع الغیم و ما حد ذلک فی السفر و الحضر فعلت إن شاء اللّه- فکتب ع بخطه و قرأته الفجر یرحمک اللّه هو الخیط الأبیض المعترض لیس هو الأبیض صعداء فلا تصل فی سفر و لا حضر حتی تبینه فإن اللّه تعالی لم یجعل خلقه فی شبهة من هذا فقال وَ کُلُوا وَ اشْرَبُوا حَتّٰی یَتَبَیَّنَ لَکُمُ الْخَیْطُ الْأَبْیَضُ مِنَ الْخَیْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ و الخیط الأبیض هو المعترض الذی یحرم به الأکل و الشرب فی الصوم و کذلک هو الذی یوجب به الصلاة

الوافی، ج۷، ص: ۳۰۲

[۲]

اشارة

۵۹۵۸- ۲ التهذیب، ۲/ ۳۶/ ۶۶/ ۱ ابن عیسی عن الحسین عن الحصین بن أبی الحصین قال کتبت إلی أبی جعفر ع جعلت فداک- الحدیث بأدنی تفاوت فی ألفاظه

بیان

قوله فعلت متعلق بقوله فإن رأیت و الأبیض المعترض هو الذی یأخذ طولا و عرضا و ینبسط فی عرض الأفق کنصف دائرة و یسمی بالصبح الصادق لأنه صدقک عن الصبح و بینه لک و یسمی أیضا الفجر الثانی لأنه بعد الأبیض صعداء کبراء الذی یظهر أولا عند قرب الصباح مستدقا مستطیلا صاعدا کالعمود و یسمی ذاک بالفجر الأول لسبقه و الکاذب لکون الأفق مظلما بعد.

و لو كان صادقا لكان المنير مما يلى الشمس دون ما يبعد منه و يشبه بذنب السرحان لدقته و استطالته

[۳]

اشارة

۵۹۵۹- ۳ الكافى، ۳/ ۲۸۳/ ۳/ ۱ التهذيب، ۲/ ۳۷/ ۶۹/ ۱ الثلاثة عن الفقيه، ۱/ ۵۰۰/ ۱۴۳۶ على بن عطية عن أبى عبد اللّه ع قال الصبح [الفجر] هو الذى إذا رأيته معترضا كأنه نباض سورى

بيان

النباض بالنون و الباء الموحدة من نبض الماء إذا سال و ربما قرئ بالموحدة

الوافى، ج۷، ص: ۳۰۳

ثم الياء المثناة من تحت و سورى على وزن بشرى موضع بالعراق و المراد بنباضها أو بياضها نهرها كما دل عليه الخبر الآتى

[۴]

۵۹۶۰- ۴ التهذيب، ۲/ ۳۷/ ۶۸/ ۱ ابن محبوب عن ابن عيسى عن الحسين عن فضالة عن هشام بن الهذيل عن أبى الحسن الماضى ع قال سألته عن وقت صلاة الفجر فقال حين يعترض الفجر فتراه مثل نهر سورى

[۵]

۵۹۶۱- ۵ الكافى، ۳/ ۲۸۳/ ۴/ ۱ التهذيب، ۲/ ۳۶/ ۶۳/ ۱ على عن العبيدى عن يونس عن يزيد بن خليفة عن أبى عبد اللّه ع قال وقت الفجر حين يبدو حتى يضىء

[۶]

۵۹۶۲- ۶ التهذيب، ۲/ ۳۶/ ۶۲/ ۱ سعد عن ابن عيسى عن على بن حديد و التميمى عن حماد عن حريز عن زرارة عن أبى جعفر ع قال كان رسول اللّه ص يصلى ركعتى الصبح- و هى الفجر إذا اعترض الفجر و أضاء حسنا

[۷]

اشارة

۵۹۶۳- ۷ الفقيه، ۱/ ۵۰۱/ ۱۴۳۷ روى أن وقت الغداة إذا اعترض الفجر فأضاء حسنا

بیان

قال فی الفقیه فأما الفجر الذی یشبه ذنب السرحان فذلک الفجر

الکاذب و الفجر الصادق هو المعترض کالقباطی و یأتی تفسیر القباطی

[۸]

۵۹۶۴- ۸ الکافی، ۳/ ۲۸۳/ ۵/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال وقت الفجر حین ینشق الفجر إلی أن یتجلل الصبح السماء و لا ینبغی تأخیر ذلک عمدا لکنه وقت لمن شغل أو نسی أو نام

[۹]

۵۹۶۵- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۹/ ۷۴/ ۱ الحسین عن النضر عن فضالة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع مثله و زاد أو سها

[۱۰]

۵۹۶۶- ۱۰ الکافی، ۳/ ۲۸۲/ ۲/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن البزنطی التهذیب، ۲/ ۳۷/ ۶۷/ ۱ ابن عیسی عن البزنطی عن عبد الرحمن بن سالم عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع أخبرنی بأفضل المواقیت فی صلاة الفجر فقال مع طلوع الفجر إن اللّه یقول- وَ قُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ کانَ مَشْهُوداً یعنی صلاة الفجر یشهده ملائکة اللیل و ملائکة النهار فإذا صلی العبد صلاة الصبح مع طلوع الفجر أثبتت له مرتین- أثبتها ملائکة اللیل و ملائکة النهار

[۱۱]

اشارة

۵۹۶۷- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۶/ ۶۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل صلی الفجر حین

طلع الفجر قال لا بأس

بیان

نفی البأس لا ینافی الأفضلیة لأنه أجاب به من زعم أن فیه البأس و هذه الأخبار کلها کانت تحدیدا للوقت الأول للفجر الذی للمختار و ما یأتی بعد ذلک فهو تحدید لتمام الوقتین أو الوقت الثانی الذی لذوی الأعذار

[۱۲]

۵۹۶۸- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۳۶/ ۶۵/ ۱ ابن عیسی عن ابن المغیرة عن موسی بن بکر عن زرارة عن أبی جعفر ع قال وقت صلاة الغداة ما بین الفجر إلی طلوع الشمس

[۱۳]

اشارة

۵۹۶۹- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۳۸/ ۷۱/ ۱ سعد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل إذا غلبته عیناه أو عاقه أمر أن یصلی المکتوبة من الفجر ما بین أن یطلع الفجر إلی أن تطلع الشمس و ذلک فی المکتوبة خاصة فإن صلی رکعة من الغداة ثم طلعت الشمس فلیتم و قد جازت صلاته

بیان

یعنی له أن یصلی قوله فی المکتوبة خاصة یعنی دون نافلة الفجر

[۱۴]

اشارة

۵۹۷۰- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۶۲/ ۸۱/ ۱ ابن محبوب عن علی بن خالد عن الفطحیة مثله و زاد و إن طلعت الشمس قبل أن یصلی رکعة- فلیقطع الصلاة و لا یصلی حتی تطلع الشمس و یذهب شعاعها

الوافی، ج۷، ص: ۳۰۶

بیان

و ذلک لکراهة الصلاة عند طلوعها کما یأتی

[۱۵]

اشارة

۵۹۷۱- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۹/ ۷۳/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم بن حمید عن أبی بصیر المکفوف قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصائم متی یحرم علیه الطعام فقال إذا کان الفجر کالقبطیة البیضاء قلت فمتی تحل الصلاة فقال إذا کان کذلک فقلت أ لست فی

وقت من تلک الساعة إلی أن تطلع الشمس فقال لا إنما نعدها صلاة الصبیان ثم قال إنه لم یکن یحمد الرجل أن یصلی فی المسجد ثم یرجع فینبه أهله و صبیانه

بیان

یعنی إنما نعد ما یصلی بعد ذلک صلاة الصبیان ثم قال لیس بمحمود من لم ینبه أهله للصلاة قبل غدوة إلی المسجد و القبطیة بضم القاف و إسکان الموحدة و تشدید الیاء منسوبة إلی القبط بالکسر علی خلاف القیاس ثیاب رقیقة تتخذ بمصر و یجمع علی قباطی بالفتح و القبط بالکسر یقال لأهل مصر و بنکها و التغییر فی النسبة هنا للاختصاص کالدهری بالضم فی النسبة إلی الدهر بالفتح و یختص بالثیاب دون الناس فیقال رجل قبطی و جماعة قبطیة بالکسر فیهما

الوافی، ج۷، ص: ۳۰۷

باب ۴۰ الصلاة قبل الوقت

[۱]

۵۹۷۲- ۱ الکافی، ۳/ ۲۸۵/ ۶/ ۱ محمد عن سلمة بن الخطاب عن یحیی بن إبراهیم بن أبی البلاد عن أبیه عن أبی بصیر التهذیب، ۲/ ۲۵۴/ ۴۲/ ۱ ابن سماعة عن المیثمی عن ابن وهب عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال من صلی فی غیر وقت فلا صلاة له

[۲]

۵۹۷۳- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۵۴/ ۴۴/ ۱ ابن سماعة عن محمد بن الحسن العطار عن أبیه عن عبد اللّه بن سلیمان عن أبی عبد اللّه ع قال لأن أصلی الظهر فی وقت العصر أحب إلی من أن أصلیها قبل أن تزول الشمس فإنی إذا صلیت قبل أن تزول الشمس لم تحسب لی و إذا صلیت فی وقت العصر حسبت لی

[۳]

۵۹۷۴- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۲۳/ ۶۷۱ قال أبو جعفر ع لأن

الوافی، ج۷، ص: ۳۰۸

أصلی بعد ما مضی الوقت أحب إلی من أن أصلی و أنا فی شک من الوقت و قبل الوقت

[۴]

۵۹۷۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۴۱/ ۷/ ۱ الطاطری عن عبد اللّه بن وضاح عن سماعة قال قال لی أبو عبد اللّه ع إیاک أن تصلی قبل أن تزول فإنک تصلی فی وقت العصر خیر لک من أن تصلی قبل أن تزول

[۵]

۵۹۷۶- ۵ الکافی، ۳/ ۲۸۶/ ۱۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۱۴۱/ ۸/ ۱ ابن عیسی عن الحسین عن ابن أبی عمیر التهذیب، ۲/ ۳۵/ ۶۱/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۱/ ۲۲۲/ ۶۶۷ إسماعیل بن ریاح عن أبی عبد اللّه ع قال إذا صلیت و أنت تری أنک فی وقت و لم یدخل الوقت- فدخل الوقت و أنت فی الصلاة فقد أجزأت عنک

[۶]

۵۹۷۷- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۸/ ۷۰/ ۱ سعد عن الزیات و بنان عن

الوافی، ج۷، ص: ۳۰۹

عمرو بن عثمان عن أبی جمیلة عن سعد بن طریف عن الأصبغ بن نباتة قال قال أمیر المؤمنین ع من أدرک من الغداة رکعة قبل طلوع الشمس فقد أدرک الغداة تامة

[۷]

۵۹۷۸- ۷ الکافی، ۳/ ۲۸۵/ ۴/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۲۵۴/ ۴۵/ ۱ علی بن مهزیار عن فضالة عن أبان عن زرارة عن أبی جعفر ع فی رجل صلی الغداة بلیل غره من ذلک القمر و نام حتی طلعت الشمس فأخبر أنه صلی بلیل قال یعید صلاته

الوافی، ج۷، ص: ۳۱۱

باب ۴۱ أوقات النوافل

[۱]

اشارة

۵۹۷۹- ۱ الکافی، ۳/ ۲۸۹/ ۷/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۶۶/ ۹۷/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن عدة أنهم سمعوا أبا جعفر ع یقول کان أمیر المؤمنین ع لا یصلی من النهار حتی تزول الشمس و لا من اللیل بعد ما یصلی العشاء حتی ینتصف اللیل

بیان

قال فی الکافی معنی هذا أنه لیس وقت صلاة فریضة و لا سنة لأن الأوقات کلها قد بینها رسول اللّه ص فأما القضاء قضاء الفریضة و تقدیم النوافل و تأخیرها فلا بأس

[۲]

۵۹۸۰- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۶۶/ ۹۸/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج عن زرارة عن أبی جعفر ع قال کان علی ع لا یصلی من اللیل شیئا إذا صلی العتمة حتی ینتصف اللیل و لا یصلی من النهار حتی تزول الشمس

الوافی، ج۷، ص: ۳۱۲

[۳]

۵۹۸۱- ۳ الفقیه، ۱/ ۴۷۷/ ۱۳۷۵ عبد اللّه بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص إذا صلی العشاء أوی إلی فراشه لم یصل شیئا حتی ینتصف اللیل

[۴]

۵۹۸۲- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۱۸/ ۲۱۱/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن عبد الحمید الطائی عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول کان رسول اللّه ص إذا صلی العشاء الآخرة أوی إلی فراشه لا یصلی شیئا إلا بعد انتصاف اللیل لا فی شهر رمضان و لا فی غیره

[۵]

۵۹۸۳- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۶۲/ ۸۲/ ۱ الحسین عن النضر عن موسی بن بکر عن زرارة قال سمعت أبا جعفر ع یقول کان رسول اللّه ص لا یصلی من النهار شیئا حتی تزول الشمس فإذا زال النهار قدر نصف إصبع صلی ثمان رکعات فإذا فاء الفیء ذراعا صلی الظهر ثم صلی بعد الظهر رکعتین و یصلی قبل وقت العصر رکعتین و إذا فاء الفیء ذراعین صلی العصر و صلی المغرب حین تغیب الشمس فإذا غاب الشفق دخل وقت العشاء و آخر وقت المغرب إیاب الشفق فإذا آب الشفق دخل وقت العشاء و آخر وقت العشاء ثلث اللیل و کان لا یصلی بعد العشاء حتی ینتصف اللیل ثم یصلی ثلاث عشرة رکعة منها الوتر و منها رکعتا الفجر قبل الغداة فإذا طلع الفجر و أضاء صلی الغداة

[۶]

اشارة

۵۹۸۴- ۶ الفقیه، ۱/ ۲۲۷/ ۶۷۹ قال أبو جعفر ع کان

الوافی، ج۷، ص: ۳۱۳

رسول اللّه ص لا یصلی من النهار شیئا حتی تزول الشمس- فإذا زالت صلی ثمان رکعات و هی صلاة الأوابین تفتح فی تلک الساعة أبواب السماء و یستجاب الدعاء و تهب الریاح و ینظر اللّه إلی خلقه فإذا فاء الفیء ذراعا صلی الظهر أربعا و صلی بعد الظهر رکعتین ثم یصلی رکعتین أخراوین- ثم یصلی العصر أربعا إذا فاء الفیء ذراعا ثم لا یصلی بعد العصر شیئا حتی تئوب الشمس فإذا أبت و هو أن تغیب صلی المغرب ثلاثا و بعد المغرب أربعا- ثم لا یصلی شیئا حتی یسقط الشفق فإذا سقط الشفق صلی العشاء ثم أوی رسول اللّه ص إلی فراشه و لم یصل شیئا حتی یزول نصف اللیل فإذا زال نصف اللیل صلی ثمانیة رکعات و أوتر فی الربع الأخیر من اللیل ثلاث رکعات فقرأ فیهن قل هو اللّه أحد و یفصل بین الثلاث بتسلیمة- و یتکلم و یأمر بالحاجة و لا یخرج من مصلاه حتی یصلی الثالثة التی یوتر فیها- و یقنت فیها قبل الرکوع ثم یسلم و یصلی رکعتی الفجر قبیل الفجر و عنده و بعیده ثم یصلی رکعتی الصبح و

هو الفجر إذا اعترض الفجر و أضاء حسنا- فهذه صلاة رسول اللّه ص التی قبضه اللّه عز و جل علیها

بيان

قد مضی أخبار أخر فی تحدید أوقات النوافل النهاریة مستوفی لا وجه لإعادتها

[۷]

۵۹۸۵- ۷ الفقیه، ۱/ ۴۷۷/ ۱۳۷۶ قال أبو جعفر ع وقت صلاة اللیل ما بین نصف اللیل إلی آخره

[۸]

۵۹۸۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۳۹/ ۲۵۷/ ۱ أحمد عن إسماعیل بن سعد

الوافی، ج۷، ص: ۳۱۴

الأشعری قال سألت أبا الحسن الرضا ع عن ساعات الوتر فقال أحبها إلی الفجر الأول و سألته عن أفضل ساعات اللیل قال الثلث الباقی- و سألته عن الوتر بعد فجر الصبح قال نعم قد کان أبی ربما أوتر بعد ما انفجر الصبح

[۹]

۵۹۸۷- ۹ الکافی، ۳/ ۴۴۸/ ۲۳/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۳۳۶/ ۲۴۴/ ۱ علی بن مهزیار عن فضالة و حماد عن ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن أفضل ساعات الوتر فقال الفجر أول ذلک

[۱۰]

۵۹۸۸- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۳۳۵/ ۲۳۸/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن هارون عن مرازم عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له متی أصلی صلاة اللیل فقال صلها آخر اللیل قال فقلت فإنی لا أستنبه فقال تستنبه مرة فتصلیها و تنام فتقضیها فإذا اهتممت بقضائها بالنهار استنبهت

[۱۱]

۵۹۸۹- ۱۱ الکافی، ۳/ ۴۴۸/ ۲۴/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن ابن أبی عمیر عن إسماعیل بن أبی سارة عن أبان بن تغلب قال قلت لأبی عبد اللّه ع أیة ساعة کان رسول اللّه ص یوتر فقال علی مثل مغیب الشمس إلی صلاة المغرب

[۱۲]

۵۹۹۰- ۱۲ الکافی، ۳/ ۴۴۸/ ۲۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۳۶/ ۲۴۵/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع الرکعتان اللتان قبل

الوافی، ج۷، ص: ۳۱۵
الغداة أین موضعهما فقال قبل طلوع الفجر فإذا طلع الفجر فقد دخل وقت الغداة

[۱۳]

اشارة

۵۹۹۱- ۱۳ الکافی، ۳/ ۴۵۰/ ۳۵/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن علی بن مهزیار قال قرأت فی کتاب رجل إلی أبی جعفر ع الرکعتان اللتان قبل صلاة الفجر من صلاة اللیل هی أم من صلاة النهار و فی أی وقت أصلیها- فکتب بخطه احشها فی صلاة اللیل حشوا

بیان

احش بالحاء المهملة و الشین المعجمة علی صیغة الأمر من حشا القطن فی الشیء جعله فیه

[۱۴]

۵۹۹۲- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۳۲/ ۲۷۹/ ۱ ابن عیسی عن البزنطی قال سألت الرضا ع عن رکعتی الفجر قال احش بهما صلاة اللیل

[۱۵]

۵۹۹۳- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۳۳/ ۲۸۴/ ۱ سعد عن أحمد عن البزنطی قال قلت لأبی الحسن ع رکعتی الفجر أصلیهما قبل الفجر و بعد الفجر- فقال قال أبو جعفر ع احش بهما صلاة اللیل و صلهما قبل الفجر

[۱۶]

۵۹۹۴- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۳۲/ ۲۸۰/ ۱ الحسین عن الحسن عن
الوافی، ج۷، ص: ۳۱۶
زرعة عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قلت رکعتا الفجر من صلاة اللیل هی قال نعم

[۱۷]

اشارة

۵۹۹۵- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۳۳/ ۲۸۱/ ۱ عنه عن النضر عن هشام بن سالم عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن رکعتی الفجر قبل الفجر أو بعد الفجر فقال قبل الفجر إنهما من صلاة اللیل ثلاث عشرة رکعة صلاة اللیل أ ترید أن تقایس لو کان علیک من شهر رمضان أ کنت تتطوع إذا دخل علیک وقت الفریضة فابدأ بالفریضة

بيان

أ تريد أن تقايس بالبناء للمفعول أي يستدل لك بالقياس أو للفاعل أي تستدل أنت به قيل و لعله ع لما علم أن زرارة كثيرا ما يبحث مع المخالفين علمه طريق إلزامهم أو أن غرضه تنبيهه على اتحاد حكم المسألتين لا الاستدلال بالقياس المنهي عنه

[۱۸]

اشارة

۵۹۹۶- ۱۸ التهذيب، ۲/ ۱۳۳/ ۲۸۲/ ۱ عنه عن النضر عن هشام عن سليمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الركعتين اللتين قبل الفجر قال تركعهما حين تنزل الغداة إنهما قبل الغداة

بيان

يعني ابتداء نزولها لأنها قبل صلاة الغداة

[۱۹]

۵۹۹۷- ۱۹ التهذيب، ۲/ ۱۳۳/ ۲۸۳/ ۱ عنه عن حماد بن عيسى عن

الوافي، ج۷، ص: ۳۱۷

محمد بن حمزة بن بيض عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن أول وقت ركعتي الفجر فقال سدس الليل الباقي

[۲۰]

۵۹۹۸- ۲۰ التهذيب، ۲/ ۳۴۰/ ۲۶۴/ ۱ أحمد عن محمد بن الحسن بن علان عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الركعتين اللتين قبل الفجر قال قبيل الفجر و معه و بعده قلت و متى أدعهما حتى أقضيهما- قال قال إذا قال المؤذن قد قامت الصلاة

[۲۱]

۵۹۹۹- ۲۱ التهذيب، ۲/ ۳۴۰/ ۲۶۵/ ۱ عنه عن ابن يقطين عن أخيه عن أبيه قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل لا يصلي الغداة حتى يسفر و تظهر الحمرة و لم يركع ركعتي الفجر أ يركعهما أو يؤخرهما قال يؤخرهما

[۲۲]

۶۰۰۰- ۲۲ التهذيب، ۲/ ۱۳۳/ ۲۸۵/ ۱ ابن عيسى عن علي بن الحكم عن سيف عن الحضرمي قال سألت أبا عبد اللّه ع فقلت متى

أصلی رکعتی الفجر قال حین یعترض الفجر و هو الذی تسمیه العرب الصدیع

[۲۳]

۶۰۰۱- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۱۳۴/ ۲۸۹/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن یعقوب بن سالم البزاز قال قال أبو عبد اللّه ع صلهما بعد الفجر و اقرأ فیهما فی الأولی قل یا أیها الکافرون و فی الثانیة قل

الوافي، ج۷، ص: ۳۱۸

هو اللّه أحد

[۲۴]

۶۰۰۲- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۱۳۴/ ۲۹۱/ ۱ عنه عن صفوان و ابن أبی عمیر عن البجلی قال قال أبو عبد اللّه ع صلهما بعد ما یطلع الفجر

[۲۵]

۶۰۰۳- ۲۵ الفقیه، ۱/ ۴۹۳/ ۱۴۱۹ قال الصادق ع صل رکعتی الفجر قبل الفجر و عنده و بعیده تقرأ فی الأولی الحمد و قل یا أیها الکافرون و فی الثانیة الحمد و قل هو اللّه أحد

[۲۶]

۶۰۰۴- ۲۶ التهذیب، ۲/ ۱۳۳/ ۲۸۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد بن عثمان عن محمد قال سمعت أبا جعفر ع یقول صل رکعتی الفجر قبل الفجر و بعده و عنده

[۲۷]

۶۰۰۵- ۲۷ التهذیب، ۲/ ۱۳۴/ ۲۸۷/ ۱ عنه عن صفوان عن العلاء عن ابن أبی یعفور و ابن أبی عمیر عن محمد بن حمران عن ابن أبی یعفور قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رکعتی الفجر متی أصلیهما فقال قبل الفجر و معه و بعده

[۲۸]

۶۰۰۶- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۱۳۴/ ۲۸۸/ ۱ عنه عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن محمد عن أبی جعفر ع قال صلهما مع الفجر و قبله و بعده

[۲۹]

اشارة

۶۰۰۷- ۲۹ التهذیب، ۲/ ۱۳۴/ ۲۹۰/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن

الوافی، ج‌۷، ص: ۳۱۹

ابن أذینة عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رکعتی الفجر قال صلهما قبل الفجر و مع الفجر و بعد الفجر

بیان

هـذه الأخبـار حملهـا فی التهـذیب تـارة علی من لم یـدرک أن یحشوهمـا فی صـلاة اللیل و تارة حمل الفجر علی الفجر الأول و تارة حملهـا علی التقیـة لأـن عنـد مخالفینا أن هاتین الرکعتین لا تصـلیان إلا بعـد طلوع الفجر الثانی و اسـتدل علی الأخیرین بما یأتی و فی الإسـتبصار حملها تارة علی الرخصة استظهارا لتبین وقت الفریضة و أخری علی التقیة و الأولی أن تحمل هذه علی الرخصة و الأمر بما بعد الفجر علی التقیة و بما قبله علی الأفضل حتی یحصل التوفیق الأتم

[۳۰]

اشارة

۶۰۰۸- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۱۳۴/ ۲۹۲/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن إسحاق بن عمار عمن أخبره عنه ع قال صل الرکعتین ما بینک و بین أن یکون الضوء حذاء رأسک فإن کان بعد ذلک فابدأ بالفجر

بیان

فسر صاحب التهذیب کون الضوء حذاء الرأس بالفجر الأول و مع هذا استدل به علی أن المراد بالفجر فی الأخبار السابقة الفجر الأول و أنت خبیر بأنه صریح فی نقیض مطلوبه.

و الصواب أن یفسر کون الضوء حذاء الرأس بالاصفرار الذی یکون بعد الفجر الثانی و یجعل هذا آخر الوقت للرکعتین

[۳۱]

۶۰۰۹- ۳۱ التهذیب، ۲/ ۱۳۵/ ۲۹۳/ ۱ عنه عن القاسم بن محمد

الوافی، ج‌۷، ص: ۳۲۰

عن الحسین بن أبی العلاء قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یقوم و قد نور بالغداة قال فلیصل السجدتین اللتین قبل الغداة ثم لیصل الغداة

[۳۲]

۶۰۱۰- ۳۲ التهذیب، ۲/ ۱۳۵/ ۲۹۴/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع متی أصلی رکعتی الفجر قال فقال لی بعد طلوع الفجر فقلت له إن أبا جعفر ع أمرنی أن أصلیهما قبل طلوع الفجر فقال یا با محمد إن الشیعة أتوا

أبی مسترشدین فأفتاهم بمر الحق و أتونی شکاکا فأفتیهم بالتقیة

[۳۳]

۶۰۱۱- ۳۳ التهذیب، ۲/ ۱۳۵/ ۲۹۵/ ۱ ابن أبی عمیر عن حماد بن عثمان قال قال أبو عبد اللّه ع ربما صلیتهما و علی لیل فإن قمت و لم یطلع الفجر أعدتهما

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۷، ص: ۳۲۰

[۳۴]

اشارة

۶۰۱۲- ۳۴ التهذیب، ۲/ ۱۳۵/ ۲۹۶/ ۱ صفوان عن ابن بکیر عن زرارة قال سمعت أبا جعفر ع یقول إنی لأصلی صلاة اللیل فأفرغ من صلاتی و أصلی رکعتین فأنام ما شاء اللّه قبل أن یطلع الفجر فإن استیقظت قبل [عند] الفجر أعدتهما

بیان

الإعادة فی هذین الخبرین مخصوص بمن نام بعدهما کما دلا علیه و ذلک لأن النوم بعدهما غیر محمود کما یأتی و فی التهذیبین حملهما علی البعید من دون حاجة

[۳۵]

اشارة

۶۰۱۳- ۳۵ الکافی، ۳/ ۴۴۷/ ۲۱/ ۱ القمیان عن صفوان عن ابن بکیر قال

الوافی، ج۷، ص: ۳۲۱

قال أبو عبد اللّه ع ما کان یجهد الرجل أن یقوم من آخر اللیل فیصلی صلاته ضربة واحدة ثم ینام و یذهب

بیان

یعنی لیس یشق علیه بل هو سهل یسیر و فی بعض النسخ یحمد مکان یجهد

[۳۶]

۶۰۱۴- ۳۶ التهذیب، ۲/ ۱۳۷/ ۳۰۱/ ۱ سعد عن ابن عیسی و أخیه بنان عن علی بن الحکم التهذیب، ۲/ ۳۳۹/ ۲۵۶/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إنما علی أحدکم إذا انتصف اللیل أن یقوم فیصلی صلاته جملة واحدة ثلاث عشرة رکعة ثم إن شاء جلس فدعا و إن شاء نام و إن شاء ذهب حیث شاء

الوافی، ج۷، ص: ۳۲۳

باب ۴۲ الساعة التی یستجاب فیها الدعاء من اللیل و معرفة زوال اللیل

[۱]

۶۰۱۵- ۱ الکافی، ۳/ ۴۴۷/ ۱۹/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۲/ ۱۱۷/ ۲۰۹/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن عمر بن یزید أنه سمع أبا عبد اللّه ع یقول إن فی اللیل لساعة ما یوافقها عبد مسلم یصلی و یدعو اللّه فیها إلا استجاب له فی کل لیلة- قلت أصلحک اللّه فأیة ساعة هی من اللیل قال إذا مضی نصف اللیل- الکافی، فی السدس الأول من النصف الباقی- التهذیب، إلی الثلث الباقی

[۲]

اشارة

۶۰۱۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۱۸/ ۲۱۲/ ۱ الحسین عن صفوان عن الخراز عن عبیدة الشابوری قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک

الوافی، ج۷، ص: ۳۲۴

إن الناس یروون عن النبی ص أن فی اللیل لساعة لا یدعو فیها عبد مؤمن بدعوة إلا استجیب له قال نعم قلت متی هی قال ما بین نصف اللیل إلی الثلث الباقی قلت لیلة من اللیالی أو کل لیلة فقال کل لیلة

بیان

هذه الساعة و إن روتها العامة إلا أنهم لم یعرفوها کما اعترفوا به و نحن بحمد اللّه عرفناها بتعریف أهل البیت ع وفقنا اللّه لإدراکها

[۳]

اشارة

۶۰۱۷- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۲۷/ ۶۷۸ سأل عمر بن حنظلة أبا عبد اللّه ع فقال له زوال الشمس نعرفه بالنهار فکیف لنا باللیل فقال للیل زوال کزوال الشمس فقال بأی شیء نعرفه قال بالنجوم إذا انحدرت

بيان

المراد بـالنجوم النجوم الطالعـة عنـد غروب القرص فإن قيل قـد تحقق أن ما بين طلوع الفجر إلى طلوع الشـمس ليس من الليل فلا يقع انحدار تلك النجوم إلا بعد مضى نصف ذلك الزمان من زوال الليل.
قلنا كما أن ما بين الطلوعين ليس من الليل كذلك ليس ما بين غروب القرص و ذهاب الشـفق الشرقى منه و لهذا تؤخر صلاة المغرب إلى ذهاب الشفق فينتقص هذا من أول الليل كما ينتقص ذلك من آخره

[۴]

۶۰۱۸- ۴ الكافى، ۳/ ۲۸۳/ ۶/ ۱ على عن القاسانى

الوافى، ج۷، ص: ۳۲۵

التهذيب، ۲/ ۱۱۸/ ۲۱۳/ ۱ محمـد بن أحمـد عن القاسانى عن المروزى عن أبى الحسن العسـكرى ع قال إذا انتصف الليل ظهر بياض فى وسط السـماء شـبه عمود من حديد تضـىء له الدنيا فيكون ساعة ثم يذهب و يظلم فإذا بقى ثلث الليل ظهر بياض من قبل المشرق فأضاءت له الدنيا فيكون ساعة ثم يذهب و هو وقت صـلاة الليل ثم يظلم قبل الفجر ثم يطلع الفجر الصادق من قبل المشـرق قال و من أراد أن يصلى صلاة الليل فى نصف الليل فيطول فذلك له

الوافى، ج۷، ص: ۳۲۷

باب ۴۳ جواز تقديم النوافل على أوقاتها و تأخيرها عنها

[۱]

۶۰۱۹- ۱ الكافى، ۳/ ۴۵۰/ ۱/ ۱ التهذيب، ۲/ ۲۶۸/ ۱۰۴/ ۱ الحسين بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن على بن مهزيار عن الحسين عن حماد بن عيسى عن يزيـد بن ضـمرة الليثى عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن الرجل يشـتغل عند الزوال أ يعجل من أول النهار فقال نعم إذا علم أنه يشتغل فيعجلها فى صدر النهار كلها

[۲]

۶۰۲۰- ۲ الكافى، ۳/ ۴۵۴/ ۱۴/ ۱ على بن محمـد عن سـهل عن عمرو بن عثمان عن محمـد بن عذافر عن عمر بن يزيد عن أبى عبد اللّه ع قال اعلم أن النافلة بمنزلة الهدية متى ما أتى بها قبلت

[۳]

۶۰۲۱- ۳ التهذيب، ۲/ ۲۶۷/ ۱۰۳/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهيم بن

الوافى، ج۷، ص: ۳۲۸

هاشم عن عمرو بن عثمان عن محمـد بن عـذافر قال قال أبو عبـد اللّه ع صلاة التطوع بمنزلة الهدية متى ما أتى بها قبلت فقدم منها ما

شئت و أخر ما شئت

[۴]

۶۰۲۲- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۶۷/ ۱۰۱/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع قال قال لی صلاة النهار ست عشرة رکعة صلها فی أی النهار شئت إن شئت فی أوله و إن شئت فی وسطه و إن شئت فی آخره

[۵]

۶۰۲۳- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۶۷/ ۱۰۲/ ۱ عنه عن علی بن الحکم عن سیف بن عبد الأعلی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن نافلة النهار قال ست عشرة رکعة متی ما نشطت إن علی بن الحسین ع کانت له ساعات من النهار یصلی فیها فإذا شغله ضیعة أو سلطان قضاها إنما النافلة مثل الهدیة متی ما أتی بها قبلت

[۶]

۶۰۲۴- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۶۷/ ۱۰۰/ ۱ عنه عن عمار بن المبارک عن ظریف بن ناصح عن القاسم بن الولید الغسانی قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک صلاة النهار صلاة النوافل کم هی قال ست عشرة أی ساعات النهار شئت أن تصلیها صلیتها إلا أنک إذا صلیتها فی مواقیتها أفضل

الوافی، ج۷، ص: ۳۲۹

[۷]

اشارة

۶۰۲۵- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۶۷/ ۹۹/ ۱ عنه عن علی بن الحکم عن الخراز عن إسماعیل بن جابر قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی أشتغل- قال فاصنع کما نصنع صل ست رکعات إذا کانت الشمس فی مثل موضعها صلاة العصر یعنی ارتفاع الضحی الأکبر و اعتد بها من الزوال

بیان

فی التهذیبین خص هذه الرخصة بمن علم من حاله أنه إن لم یقدمها اشتغل عنها و لم یتمکن من قضائها کما فی هذا الخبر و خبر اللیثی المتقدم و الأظهر عمومها و إن کان الأفضل الإتیان بها فی مواقیتها

[۸]

۶۰۲۶- ۸ الکافی، ۳/ ۴۴۷/ ۲۰/ ۱ العدة عن أحمد عن الحسین عن التهذیب، ۱/ ۱۱۹/ ۲۱۵/ ۱ حماد بن عیسی عن الفقیه، ۱/ ۴۷۷/

۱۳۷۸ ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له إن رجلا من موالیک من صلحائهم شکا إلی ما یلقی من النوم و قال إنی أرید القیام إلی الصلاة باللیل فیغلبنی النوم حتی أصبح- و ربما قضیت صلاتی الشهر متتابعا و الشهرین أصبر علی ثقله فقال قرة عین له و اللّه قال و لم یرخص له فی الصلاة فی أول اللیل و قال القضاء بالنهار أفضل- الکافی، التهذیب، قلت فإن من نسائنا أبکارا الجاریة

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۰

تحب الخیر و أهله و تحرص علی الصلاة فیغلبها النوم حتی ربما قضت و ربما ضعفت عن قضائه و هی تقوی علیه أول اللیل فرخص لهن فی الصلاة أول اللیل إذا ضعفن و ضیعن القضاء

[۹]

اشارة

۶۰۲۷- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۱۹/ ۲۱۶/ ۱ حماد عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن محمد قال سألته عن الرجل لا یستیقظ من آخر اللیل حتی یمضی لذلک العشر و الخمس عشرة فیصلی أول اللیل أحب إلیک أم یقضی قال لا بل یقضی أحب إلی إنی أکره أن یتخذ ذلک خلقا و کان زرارة یقول کیف یصلی صلاة لم یدخل وقتها إنما وقتها بعد نصف اللیل

بیان

إنما کره أن یتخذ خلقا لأنه یحرم بذلک عن الأفضل و لأنه إذا اتخذ خلقا صار بدعة

[۱۰]

۶۰۲۸- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۴۷۷/ ۱۳۷۷ قال عمر بن حنظلة لأبی عبد اللّه ع إنی مکثت ثمانی عشرة لیلة أنوی القیام فلا أقوم أ فأصلی أول اللیل قال لا اقض بالنهار فإنی أکره أن تتخذ ذلک خلقا

[۱۱]

۶۰۲۹- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۳۸/ ۲۵۱/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال قلت الرجل من أمره القیام باللیل یمضی علیه اللیلة و اللیلتان و الثلاث لا یقوم- فیقضی أحب إلیک أم یعجل الوتر أول اللیل قال بل یقضی و إن کان ثلاثین لیلة

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۱

[۱۲]

۶۰۳۰- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۴۷۸/ ۱۳۷۹ التهذیب، ۲/ ۱۱۸/ ۲۱۴/ ۱ ابن مسکان عن لیث المرادی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی الصیف فی اللیالی القصار صلاة اللیل فی أول اللیل فقال نعم نعم ما رأیت و نعم ما صنعت- الفقیه، ۱/ ۴۷۸/ ۱۳۸۰ یعنی فی السفر قال

و سألته عن الرجل یخاف الجنابة فی السفر أو فی البرد فیعجل صلاة اللیل و الوتر فی أول اللیل فقال نعم

[۱۳]

۶۰۳۱- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۴۷۸/ ۱۳۸۱ أبو جریر القمی عن أبی الحسن موسی ع قال صل صلاة اللیل فی السفر من أول اللیل فی المحمل و الوتر و رکعتی الفجر

[۱۴]

۶۰۳۲- ۱۴ الکافی، ۳/ ۴۴۱/ ۱۰/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۲۸/ ۸۹/ ۱ أحمد عن محمد بن سنان التهذیب، ۲/ ۱۶۸/ ۱۲۲/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صلاة اللیل و الوتر فی أول اللیل فی السفر إذا تخوفت البرد أو کانت علة قال لا بأس أنا أفعل ذلک

[۱۵]

۶۰۳۳- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۶۸/ ۱۲۳/ ۱ الطاطری عن ابن رباط

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۲

عن یعقوب بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یخاف الجنابة فی السفر أو البرد أ یعجل صلاة اللیل و الوتر فی أول اللیل قال نعم

[۱۶]

۶۰۳۴- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۶۸/ ۱۲۴/ ۱ عنه عن محمد بن زیاد عن محمد بن حمران عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن صلاة اللیل أصلیها أول اللیل قال نعم إنی لأفعل ذلک فإذا أعجلنی الجمال صلیتها فی المحمل

[۱۷]

۶۰۳۵- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۶۸/ ۱۲۵/ ۱ علی بن مهزیار عن الحسن عن حماد بن عیسی عن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا خشیت أن لا تقوم آخر اللیل أو کانت بک علة أو أصابک برد فصل صلاتک و أوتر من أول اللیل

[۱۸]

۶۰۳۶- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۲۷/ ۸۷/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۴۵۳/ ۱۳۱۳ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع مثله إلا أنه قال و کانت بک علة و زاد فی آخره فی السفر

[۱۹]

۶۰۳۷- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۲۲۷/ ۸۶/ ۱ الحسین عن النضر عن زرعة عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن وقت صلاة اللیل فی السفر فقال من حین تصلی العتمة إلی أن ینفجر الصبح

[۲۰]

۶۰۳۸- ۲۰ الفقیه، ۱/ ۴۵۳/ ۱۳۱۵ سأل سماعة أبا الحسن الأول

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۳

ع الحدیث

[۲۱]

۶۰۳۹- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۱۶۸/ ۱۲۶/ ۱ صفوان عن ابن مسکان عن لیث قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی الصیف فی اللیالی القصار أصلی فی أول اللیل قال نعم

[۲۲]

۶۰۴۰- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۱۶۸/ ۱۲۷/ ۱ عنه عن ابن مسکان عن یعقوب الأحمر قال سألته عن صلاة اللیل فی الصیف فی اللیالی القصار فی أول اللیل فقال نعم ما رأیت و نعم ما صنعت ثم قال إن الشاب یکثر النوم فأنا آمرک به

[۲۳]

۶۰۴۱- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۱۶۹/ ۱۲۸/ ۱ الحسین عن النضر عن موسی بن بکر عن الفقیه، ۱/ ۴۵۳/ ۱۳۱۴ علی بن سعید قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صلاة اللیل و الوتر فی السفر من أول اللیل- التهذیب، إذا لم یستطع أن یصلی فی آخره ش قال نعم

[۲۴]

۶۰۴۲- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۳۳۷/ ۲۴۸/ ۱ ابن محبوب عن إبراهیم بن

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۴

مهزیار عن الحسین بن علی بن بلال قال کتبت إلیه فی وقت صلاة اللیل- فکتب عند زوال اللیل و هو نصفه أفضل فإن فات فأوله و آخره جائز

[۲۵]

۶۰۴۳- ۲۵ التهذیب، ۲/ ۳۳۷/ ۲۴۹/ ۱ عنه عن محمد بن عیسی قال کتبت إلیه أسأله یا سیدی روی عن جدک أنه قال لا بأس بأن یصلی الرجل صلاة اللیل فی أول اللیل فکتب فی أی وقت صلی فهو جائز إن شاء اللّه

[۲۶]

۶۰۴۴- ۲۶ التهذیب، ۲/ ۳۳۷/ ۱۲۵۰ عنه عن محمد بن عیسی عن ابن أبی عمیر التهذیب، ۳/ ۲۳۳/ ۱۱۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جعفر بن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال لا- بأس بصلاة اللیل من أول اللیل إلی آخره إلا أن أفضل ذلک إذا انتصف اللیل

[۲۷]

اشارة

۶۰۴۵- ۲۷ الکافی، ۳/ ۴۴۰/ ۶/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۲۷/ ۸۸/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبان بن تغلب قال خرجت مع أبی عبد اللّه ع فیما بین مکة و المدینة و کان یقول أما أنتم فشباب تؤخرون و أما أنا فشیخ أعجل و کان یصلی صلاة اللیل أول اللیل

بیان

قال فی الفقیه کلما روی من الإطلاق فی صلاة اللیل من أول اللیل فإنما هو فی السفر لأن المفسر من الأخبار یحکم [یحمل] علی المجمل و کذا قال فی

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۵

التهذیبین و زاد و فی وقت أیضا یغلب علی ظن الإنسان أنه إن لم یصلها فاتته إذ شق علیه القیام آخر اللیل و لا یتمکن من القضاء فحینئذ یجوز له تقدیمها و استدل علیه بالأخبار المتقدمة

[۲۸]

۶۰۴۶- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۱۲۶/ ۲۴۵/ ۱ سعد عن أحمد عن البرقی عن المرزبان بن عمران عن عمر بن یزید قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقوم و قد طلع الفجر فإن أنا بدأت بالفجر صلیتها فی أول وقتها و إن بدأت فی صلاة اللیل و الوتر صلیت الفجر فی وقت هؤلاء فقال ابدأ بصلاة اللیل و الوتر و لا تجعل ذلک عادة

[۲۹]

۶۰۴۷- ۲۹ الفقیه، ۱/ ۴۸۶/ ۱۴۰۱ الحدیث مرسلا مقطوعا

[۳۰]

۶۰۴۸- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۳۳۹/ ۲۵۹/ ۱ أحمد عن البرقی عن صفوان عن الخراز عن سلیمان بن خالد قال قال لی أبو عبد اللّه ع ربما قمت و قد طلع الفجر فأصلی صلاة اللیل و الوتر و الرکعتین قبل الفجر ثم أصلی الفجر قال قلت أفعل أنا ذا قال نعم و لا یکون منک عادة

[۳۱]

۶۰۴۹- ۳۱ التهذیب، ۲/ ۳۴۰/ ۲۶۳/ ۱ عنه عن الوشاء عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا قمت و قد طلع الفجر فابدأ بالوتر ثم صل الرکعتین ثم صل الرکعات إذا أصبحت

[۳۲]

۶۰۵۰- ۳۲ التهذیب، ۲/ ۱۲۶/ ۲۴۶/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن عمار بن المبارک عن محمد بن عذافر عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۶

عبد اللّه ع أقوم و قد طلع الفجر و لم أصل صلاة اللیل فقال صل صلاة اللیل و أوتر و صل رکعتی الفجر

[۳۳]

اشارة

۶۰۵۱- ۳۳ التهذیب، ۲/ ۱۲۶/ ۲۴۸/ ۱ الصفار عن یعقوب بن یزید عن عمرو بن عثمان و محمد بن عمر بن یزید عن محمد بن عذافر عن عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن صلاة اللیل و الوتر بعد طلوع الفجر فقال صلها بعد الفجر حتی تکون فی وقت تصلی الغداة فی آخر وقتها و لا تعمد ذلک کل لیلة و قال أوتر أیضا بعد فراغک منها

بیان

قال فی التهذیبین هذه رخصة فی تأخیر النوافل و الأفضل أن یصلی الغداة فی أول وقتها ثم یقضی صلاة اللیل و استدل علیه بالخبر الآتی

[۳۴]

۶۰۵۲- ۳۴ التهذیب، ۲/ ۱۲۶/ ۲۴۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد عن إسماعیل بن جابر قال قلت لأبی عبد اللّه ع أوتر بعد ما یطلع الفجر قال لا

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۷

باب ۴۴ من ضاق علیه وقت صلاة اللیل

[۱]

۶۰۵۳- ۱ الکافی، ۳/ ۴۴۹/ ۲۷/ ۱ علی بن محمد عن محمد بن الحسین عن الحجال عن عبد اللّه بن الولید الکندی عن إسماعیل بن

جابر أو عبد اللّه بن سنان قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی أقوم آخر اللیل و أخاف الصبح- قال اقرأ الحمد و اعجل

[۲]

۶۰۵۴- ۲ الکافی، ۳/ ۴۴۹/ ۲۸/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن القاسم بن برید عن محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عن الرجل یقوم من آخر اللیل و هو یخشی أن یفجأه الصبح أ یبدأ بالوتر أو یصلی الصلاة علی وجهها حتی یکون الوتر آخر ذلک قال بل یبدأ بالوتر و قال أنا کنت فاعلا ذلک

[۳]

۶۰۵۵- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۴۱/ ۲۶۷/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۸

الحسین عن التهذیب، ۲/ ۳۳۷/ ۲۴۷/ ۱ السراد عن ابن وهب قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول أ ما یرضی أحدکم أن یقوم قبیل [قبل] الصبح فیوتر و یصلی رکعتی الفجر و یکتب له بصلاة اللیل

[۴]

اشارة

۶۰۵۶- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۳۹/ ۲۵۸/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن زرعة عن المفضل بن عمر قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقوم و أنا أشک فی الفجر فقال صل علی شکک فإذا طلع الفجر فأوتر و صل الرکعتین- فإذا أنت قمت و قد طلع الفجر فابدأ بالفریضة و لا تصل غیرها فإذا فرغت فاقض مکانک و لا یکون هذا عادة و إیاک أن تطلع علی هذا أهلک فیصلون علی ذلک و لا یصلون باللیل

بیان

صل علی شکک یعنی صل صلاة اللیل و إن شککت فی الفجر

[۵]

۶۰۵۷- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۳۸/ ۲۵۲/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن إبراهیم بن عبد الحمید عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع و أظنه إسحاق بن غالب قال قال إذا قام الرجل من اللیل فظن أن الصبح قد أضاء فأوتر ثم نظر فرأی أن علیه لیلا قال یضیف إلی الوتر رکعة ثم یستقبل صلاة اللیل ثم یوتر بعده

[۶]

اشارة

۶۰۵۸- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۳۸/ ۲۵۳/ ۱ عنه عن بنان عن سعد بن

الوافی، ج۷، ص: ۳۳۹

السندی عن علی بن عبد اللّه بن عمران عن الرضا ع قال قال إذا کنت فی صلاة الفجر فخرجت و رأیت الصبح فزد رکعة إلی الرکعتین اللتین صلیتهما قبل و اجعله وترا

بیان

هکذا فی النسخ التی رأیناها و الصواب اللیل مکان الفجر یعنی إذا کنت قد صلیت من صلاة اللیل رکعتین فرأیت الصبح فاجعله وترا

[۷]

۶۰۵۹- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۴۰/ ۲۶۲/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن علی بن عبد العزیز قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقوم و أنا أتخوف الفجر قال فأوتر قلت فأنظر فإذا علی لیل قال فصل صلاة اللیل

[۸]

۶۰۶۰- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۲۵/ ۲۴۳/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن إسماعیل عن علی بن الحکم عن أبی الفضل النحوی عن مؤمن الطاق قال قال أبو عبد اللّه ع إذا کنت صلیت أربع رکعات من صلاة اللیل قبل طلوع الفجر فأتم الصلاة طلع أم لم یطلع

[۹]

۶۰۶۱- ۹ الفقیه، ۱/ ۴۸۶ الحدیث مرسلا مقطوعا

[۱۰]

اشارة

۶۰۶۲- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۲۵/ ۲۴۴/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن یعقوب البزاز قال قلت له أقوم قبل الفجر بقلیل فأصلی أربع رکعات ثم أتخوف أن ینفجر الفجر ابدأ بالوتر أو أتم الرکعات قال لا- بل أوتر و أخر الرکعات حتی تقضیها فی صدر النهار

الوافی، ج۷، ص: ۳۴۰

بیان

هذا الخبر جعله فی التهذیبین الأفضل

[۱۱]

اشارة

۶۰۶۳- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۴۱/ ۲۶۶/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن الحجال عن أبی عبد اللّه ع أنه کان یصلی رکعتین بعد العشاء یقرأ فیهما بمائة آیة و لا یحتسب بهما و رکعتین و هو جالس یقرأ فیهما بقل هو اللّه أحد و قل یا أیها الکافرون فإن استیقظ من اللیل صلی صلاة اللیل و أوتر و إن لم یستیقظ- حتی یطلع الفجر صلی رکعة فصارت شفعا و احتسب بالرکعتین اللتین صلاهما بعد العشاء وترا

بیان

لعل المراد أنه صلی رکعة فصارت مع اللتین صلاهما جالسا شفعا فتصیران نافلة الفجر فقوله و احتسب بالرکعتین لعدهما واحدة لتصیرا مع هذه شفعا و فی بعض النسخ صلی رکعتین فیکون المراد فصارت صلاته هذه شفعا و هی مع اللتین صلاهما جالسا تحتسب بصلاة الوتر لأنهما تعدان بواحدة و ربما یوجد سبعا مکان شفعا و کأنه تصحیف.

قال فی الفقیه و إن قمت و لم یکن علیک من الوقت بقدر ما تصلی فیه صلاة اللیل علی ما ترید فصلها و أدرجها إدراجا و الإدراج أن تقرأ فی کل رکعة بالحمد وحدها فإن خشیت طلوع الفجر فصل رکعتین و أوتر بالثالثة فإن طلع الفجر فصل رکعتی الفجر و قد مضی الوقت بما فیه

الوافی، ج۷، ص: ۳۴۱

باب ۴۵ آداب اللیل و صلاته

[۱]

۶۰۶۴- ۱ الکافی، ۳/ ۴۴۵/ ۱۳/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال إن رسول اللّه ص کان إذا صلی العشاء الآخرة أمر بوضوئه و سواکه یوضع عند رأسه مخمرا فیرقد ما شاء اللّه ثم یقوم فیستاک و یتوضأ و یصلی أربع رکعات ثم یرقد ثم یقوم فیستاک و یتوضأ و یصلی أربع رکعات ثم یرقد حتی إذا کان فی وجه الصبح قام فأوتر ثم صلی الرکعتین ثم قال لَقَدْ کانَ لَکُمْ فِی رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ قلت متی یقوم قال بعد ثلث اللیل و قال فی حدیث آخر بعد نصف اللیل

[۲]

اشارة

۶۰۶۵- ۲ الکافی، ۳/ ۴۴۵/ ۱۳/ ۱ و فی روایة أخری یکون قیامه و رکوعه و سجوده سواء و یستاک فی کل مرة قام من نومه و یقرأ

الآیات من آل عمران إِنَّ فِی خَلْقِ السَّمٰاوٰاتِ وَ الْأَرْضِ إلی قوله إِنَّکَ لٰا تُخْلِفُ الْمِیعٰادَ

بیان

الوضوء بالفتح ما یتوضأ به کالطهور و السحور و تخمیر الإناء تغطیته

الوافی، ج۷، ص: ۳۴۲

و المراد بوجه الصبح إما قرب طلوعه فیراد به الصبح الثانی أو ابتداء ظهوره فیراد به الصبح الأول و المستتر فی ثم قال یعود إلی الإمام لا إلی النبی کما ظن و فی تلاوته ع آیة التأسی إشارة إلی استحباب جمیع تلک الأفعال حتی توسط النومتین

[۳]

اشارة

۶۰۶۶- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۳۴/ ۲۳۳/ ۱ ابن محبوب عن العباس بن معروف عن ابن المغیرة عن ابن وهب قال سمعت أبا عبد اللّٰه ع یقول و ذکر صلاة النبی ص قال کان یأتی بطهور فیخمر عند رأسه و یوضع سواکه تحت فراشه ثم ینام ما شاء اللّٰه فإذا استیقظ جلس- ثم قلب بصره فی السماء ثم تلا الآیات من آل عمران إِنَّ فِی خَلْقِ السَّمٰاوٰاتِ وَ الْأَرْضِ ثم یستن و یتطهر ثم یقوم إلی المسجد فیرکع أربع رکعات علی قدر قراءته رکوعه و سجوده علی قدر رکوعه یرکع حتی یقال متی یرفع رأسه- و یسجد حتی یقال متی یرفع رأسه ثم یعود إلی فراشه فینام ما شاء اللّٰه ثم یستیقظ فیجلس فیتلو الآیات من آل عمران و یقلب بصره فی السماء ثم یستن و یتطهر و یقوم إلی المسجد فیصلی أربع رکعات کما رکع قبل ذلک ثم یعود إلی فراشه فینام ما شاء اللّٰه ثم یستیقظ فیجلس فیتلو الآیات من آل عمران و یقلب بصره فی السماء ثم یستن و یتطهر و یقوم إلی المسجد فیوتر و یصلی الرکعتین ثم یخرج إلی الصلاة

بیان

یستن یستاک

الوافی، ج۷، ص: ۳۴۳

[۴]

۶۰۶۷- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۲۳/ ۲۳۶/ ۱ ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن محمد بن أبی حمزة عن أبی عبد اللّٰه ع قال کان رسول اللّٰه ص یقرأ فی کل رکعة خمس عشرة آیة و یکون رکوعه مثل قیامه و سجوده مثل رکوعه و رفع رأسه من الرکوع و السجود سواء

[۵]

اشارة

۶۰۶۸- ۵ الکافی، ۳/ ۴۴۵/ ۱۲/ ۱ الأربعة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا قمت باللیل من منامک فقل الحمد لله الذی رد علی روحی لأحمده و أعبده فإذا سمعت صوت الدیوک فقل سبوح قدوس رب الملائکة و الروح سبقت رحمتک غضبک لا إله إلا أنت وحدک لا- شریک لک- عملت سوءا و ظلمت نفسی فاغفر لی و ارحمنی إنه لا- یغفر الذنوب إلا أنت- فإذا قمت فانظر فی آفاق السماء و قل اللهم إنه لا- یواری عنک لیل ساج و لا سماء ذات أبراج و لا أرض ذات مهاد و لا ظلمات بعضها فوق بعض و لا بحر لجی تدلج بین یدی المدلج من خلقک تعلم خائنة الأعین و ما تخفی الصدور- غارت النجوم و نامت العیون و أنت الحی القیوم لا تأخذک سنة و لا نوم- سبحان رب العالمین و إله المسلمین و الحمد لله رب العالمین ثم اقرأ الخمس آیات من آخر آل عمران إِنَّ فِی خَلْقِ السَّمٰاوٰاتِ وَ الْأَرْضِ إلی قوله إِنَّکَ لٰا تُخْلِفُ الْمِیعٰادَ- ثم استک و توضأ فإذا وضعت یدک فی الماء فقل بسم اللّه و باللّه اللهم اجعلنی من التوابین و اجعلنی من المتطهرین فإذا فرغت فقل الحمد لله رب العالمین فإذا قمت إلی صلاتک فقل بسم اللّه الرحمن الرحیم بسم اللّه و باللّه و من اللّه و إلی اللّه و ما شاء اللّه و لا حول و لا قوة إلا بالله اللهم اجعلنی من زوارک

الوافی، ج۷، ص: ۳۴۴

و عمار مساجدک و افتح لی باب توبتک و أغلق عنی باب معصیتک و کل معصیة- الحمد لله الذی جعلنی ممن یناجیه اللهم أقبل علی بوجهک جل ثناؤک ثم افتتح الصلاة بالتکبیر

بیان

لا یواری عنک لیل ساج یعنی لا یستر عنک لیل راکد ظلامة مستقر قد بلغ غایته ذات مهاد بکسر المیم بمعنی الفراش أی ذات أمکنة مستویة ممهدة بحر لجی بضم اللام و قد یکسر و تشدید الجیم المکسورة أی عظیم و الإدلاج السیر فی اللیل.

و قد یطلق علی العبادة فی اللیل مجازا لأنها سیر إلی اللّه تعالی قیل معنی تدلج بین یدی المدلج أن رحمتک و توفیقک و إعانتک لمن توجه إلیک و عبدک صادرة عنک قبل توجهه إلیک و عبادته لک إذ لو لا رحمتک و توفیقک و إیقاعک ذلک فی قلبه لم یخطر ذلک بباله فکأنک سریت إلیه قبل أن یسری هو إلیک خائنة الأعین أی النظرة الخائنة الصادرة عن الأعین أو الخائنة مصدر کالعافیة أی خیانة الأعین غارت النجوم أی غابت أو تسفلت و انحدرت بعد أخذها فی الصعود و الارتفاع و اللام للعهد و السنة مبادی النوم.

فقنا عذاب النار لما کان خلق السماوات و الأرض لحکم و مصالح منها أن تکون سببا لمعاش الإنسان و دلیلا یدله علی معرفة الصانع و یحثه علی طاعته و القیام بوظائف عباداته لینال الفوز الأبدی و الإنسان مخل فی الأغلب بذلک حسن التفریع علی الکلام السابق.

و المراد بالمنادی الرسول ص و قیل القرآن و بالذنوب الکبائر و بالسیئات الصغائر علی رسلک أی علی تصدیقهم أو علی ألسنتهم

الوافی، ج۷، ص: ۳۴۵

[۶]

اشارة

۶۰۶۹- ۶ الفقیه، ۱/ ۴۸۳/ ۱۳۹۸ قال الصادق ع إذا أردت أن تقوم إلی صلاة اللیل فقل اللهم إنی أتوجه إلیک بنبیک نبی الرحمة و آله و أقدمهم بین یدی حوائجی فاجعلنی بهم وجیها فی الدنیا و الآخرة و من المقربین اللهم ارحمنی بهم و لا تعذبنی بهم و اهدنی

بهم و لا تضلنی بهم و ارزقنی بهم و لا تحرمنی بهم و اقض لی حوائجی للدنیا و الآخرة إنک علی کل شیء قدیر و بکل شیء علیم

بیان

سیأتی أخبار أخر فی آداب اللیل و أذکاره فی أبواب الذکر و الدعاء و فضائلهما إن شاء اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۳۴۷

باب ۴۶ الأوقات المکروهة للصلاة

[۱]

۶۰۷۰- ۱ الکافی، ۳/ ۱۸۰/ ۲/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۰۲/ ۲۱/ ۱ القمیان عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال یصلی علی الجنازة فی کل ساعة إنها لیست بصلاة رکوع و لا سجود و إنما تکره الصلاة عند طلوع الشمس و عند غروبها التی فیها الخشوع و الرکوع و السجود لأنها تغرب بین قرنی شیطانی و تطلع بین قرنی شیطان

[۲]

۶۰۷۱- ۲ الکافی، ۳/ ۲۹۰/ ۸/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۶۸/ ۱۰۵/ ۱ علی عن أبیه رفعه قال قال رجل لأبی عبد اللّه ع الحدیث الذی روی عن أبی جعفر ع أن الشمس تطلع بین قرنی الشیطان قال نعم إن إبلیس اتخذ عرشا بین السماء و الأرض فإذا طلعت الشمس و سجد فی ذلک الوقت الناس- قال إبلیس لشیاطینه إن بنی آدم یصلون لی

[۳]

اشارة

۶۰۷۲- ۳ الکافی، ۳/ ۲۹۰/ ۹/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن الحسین بن

الوافی، ج۷، ص: ۳۴۸

راشد عن الحسین بن مسلم قال قلت لأبی الحسن الثانی ع أکون فی السوق فأعرف الوقت و یضیق علی أن أدخل فأصلی قال إن الشیطان یقارن الشمس فی ثلاثة أحوال إذا ذرت و إذا کبدت و إذا غربت فصل بعد الزوال فإن الشیطان یرید أن یوقعک علی حد یقطع بک دونه

بیان

ذرت الشمس طلعت و کبدت وصلت إلی کبد السماء أی وسطها و لعل مراد الراوی أن اشتغالی بأمر السوق یمنعنی أن أدخل موضع صلاتی فأصلی فی أول وقتها فأجابه ع بأن وقت الغروب من الأوقات المکروهة للصلاة کوقتی الطلوع و القیام فاجتهد أن لا تتأخر

صلاتک إلیه.

و یحتمل أن یکون مراده أنی أعرف أن الوقت قد دخل إلا- أنی لم أستیقن به یقینا تسکن نفسی إلیه حتی أدخل موضع صلاتی فأصلی أ أصلی علی هذا الحال أم أصبر حتی یتحقق لی الزوال فأجابه ع بأن وقت وصول الشمس إلی وسط السماء هو وقت مقارنة الشیطان لها کوقتی طلوعها و غروبها فلا ینبغی لک أن تصلی حتی یتحقق لک الزوال فإن الشیطان یرید أن یوقعک علی حد یقطع بک سبیل الحق دونه أی یحملک علی الصلاة قبل دخول وقتها لکیلا تحسب لک تلک الصلاة

[۴]

۶۰۷۳- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۷۴/ ۱۵۲/ ۱ الطاطری عن محمد بن أبی حمزة و ابن رباط عن ابن مسکان عن محمد الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال

الوافی، ج۷، ص: ۳۴۹

لا صلاة بعد الفجر حتی تطلع الشمس فإن رسول اللّه ص قال إن الشمس تطلع بین قرنی شیطان و تغرب بین قرنی شیطان و قال لا صلاة بعد العصر حتی تصلی المغرب

[۵]

۶۰۷۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۷۴/ ۱۵۳/ ۱ عنه عن محمد بن سکین عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال لا صلاة بعد العصر حتی تصلی المغرب و لا صلاة بعد الفجر حتی تطلع الشمس

[۶]

اشارة

۶۰۷۵- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۷۵/ ۱۵۴/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن أبی الحسن علی بن بلال قال کتبت إلیه فی قضاء النافلة من طلوع الفجر إلی طلوع الشمس و من بعد العصر إلی أن تغیب الشمس فکتب إلی لا یجوز ذلک إلا للمقتضی فأما لغیره فلا

بیان

یعنی لا یجوز الصلاة فی هذین الوقتین إلا لمن یقضی صلاة نافلة أو فریضة

[۷]

اشارة

۶۰۷۶- ۷ الفقیه، ۱/ ۴۹۷/ ۱۴۲۶ قد روی نهی عن الصلاة عند

الوافی، ج۷، ص: ۳۵۰

طلوع الشمس و عند غروبها لأن الشمس تطلع بین قرنی الشیطان و تغرب بین قرنی الشیطان إلا أنه روی لی جماعة من مشایخنا رحمهم اللّه عن أبی الحسین محمد بن جعفر الأسدی رضی اللّه عنه أنه ورد علیه فیما ورد من جواب مسائله- من محمد بن عثمان العمری قدس اللّه روحه و أما ما سألت عنه من الصلاة عند طلوع الشمس و عند غروبها فلئن کان کما یقول الناس إن الشمس تطلع بین قرنی الشیطان [شیطان] و تغرب بین قرنی الشیطان [شیطان] فما أرغم أنف الشیطان بشیء أفضل من الصلاة فصلها و أرغم أنف الشیطان

بیان

فی التهذیبین حمل النهی عن الصلاة فی هذه الأوقات علی ابتداء النوافل لما مضی و یأتی من جواز القضاء فیها و فی جمیع الأوقات و أصاب و جعل فیهما حدیث الأسدی رخصة و أبعد لأن الظاهر منه أن الأول صدر عن تقیة و فی الإستبصار جوز حمله علی التقیة

[۸]

۶۰۷۷- ۸ التهذیب، ۳/ ۱۳/ ۴۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن الفقیه عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لا صلاة نصف النهار إلا یوم الجمعة

[۹]

اشارة

۶۰۷۸- ۹ التهذیب، ۳/ ۱۲۹/ ۹/ ۱ إبراهیم بن إسحاق الأحمری عن البرقی عن محمد بن الحسن بن أبی خلف عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال صلاة العیدین مع الإمام سنة و لیس

الوافی، ج۷، ص: ۳۵۱

قبلهما و لا بعدهما صلاة ذلک الیوم إلی الزوال فإن کان فاتک الوتر فی لیلتک قضیته بعد الزوال

بیان

سیأتی أخبار أخر فی هذه المعنی فی أبواب العیدین إن شاء اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۳۵۳

باب ۴۷ الصلوات التی تصلی فی کل وقت

[۱]

۶۰۷۹- ۱ الکافی، ۳/ ۲۸۷/ ۱/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن أبی سعید المکاری عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال خمس صلوات تصلیهن فی کل وقت صلاة الکسوف و الصلاة علی المیت و صلاة الإحرام- و الصلاة التی تفوت و صلاة الطواف من الفجر إلی طلوع الشمس و بعد العصر إلی اللیل

[۲]

۶۰۸۰- ۲ الکافی، ۳/ ۲۸۷/ ۲/ ۱ الأربعة عن صفوان عن ابن عمار قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول خمس صلوات لا تترک علی کل حال إذا طفت بالبیت و إذا أردت أن تحرم و صلاة الکسوف و إذا نسیت فصل إذا ذکرت و صلاة الجنازة

[۳]

۶۰۸۱- ۳ الکافی، ۳/ ۲۸۸/ ۳/ ۱ الأربعة عن

الوافی، ج۷، ص: ۳۵۴

الفقیه، ۱/ ۴۳۴/ ۱۲۶۴ زرارة عن أبی جعفر ع قال أربع صلوات یصلیهن الرجل فی کل ساعة صلاة فاتتک فمتی ذکرتها أدیتها و صلاة رکعتی طواف الفریضة و صلاة الکسوف و الصلاة علی المیت هؤلاء تصلیهن فی الساعات کلها [هذه یصلیهن الرجل فی الساعات کلها]

[۴]

۶۰۸۲- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۷۱/ ۱۳۸/ ۱ الطاطری عن ابن زیاد عن حماد عن نعمان الرازی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل فاته شیء من الصلوات فذکر عند طلوع الشمس و عند غروبها قال فلیصل حین ذکره

[۵]

۶۰۸۳/ ۵ الفقیه، ۱/ ۳۶۰/ ۱۰۳۲ سأل حماد بن عثمان أبا عبد اللّه ع عن رجل الحدیث

[۶]

۶۰۸۴- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۷۱/ ۱۳۹/ ۱ الطاطری عن ابن زیاد عن زرارة و غیره عن أبی جعفر ع أنه سئل عن رجل صلی بغیر طهور أو نسی صلاة لم یصلها أو نام عنها قال یصلیها إذا ذکرها فی أیة ساعة ذکرها- لیلا أو نهارا

[۷]

اشارة

۶۰۸۵- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۶۵/ ۹۳/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن صفوان بن یحیی عن یعقوب بن شعیب عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل ینام عن الغداة حتی تبزغ الشمس أ یصلی حین یستیقظ أو

الوافی، ج۷، ص: ۳۵۵

ینتظر حتی تبسط الشمس فقال یصلی حین یستیقظ قلت یوتر أو یصلی الرکعتین قال بل یبدأ بالفریضة

بیان

البزوغ الطلوع

[۸]

اشارة

۶۰۸۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۶۵/ ۹۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل نام عن الغداة حتی طلعت الشمس فقال یصلی الرکعتین ثم یصلی الغداة

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما إذا انتظر الجماعة و فیه بعد و الأولی حمله علی الرخصة و یأتی حدیث آخر فی هذا المعنی فی باب أنه لا عار فی الرقود عن الفریضة

[۹]

۶۰۸۷- ۹ الکافی، ۳/ ۴۵۴/ ۱۷/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین التهذیب، ۲/ ۲۷۲/ ۱۲۰/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن یحیی بن حبیب قال کتبت إلی أبی الحسن الرضا ع یکون علی الصلاة النافلة متی أقضیها فکتب فی أی ساعة شئت من لیل أو نهار

الوافی، ج۷، ص: ۳۵۶

[۱۰]

۶۰۸۸- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۷۲/ ۱۲۱/ ۱ أحمد عن علی بن سیف عن حسان بن مهران قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قضاء النوافل قال ما بین طلوع الشمس إلی غروبها

[۱۱]

۶۰۸۹- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۲۷۲/ ۱۲۲/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن علی بن الحکم عن زرعة عن المفضل بن عمر قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک تفوتنی صلاة اللیل فأصلی الفجر فلی أن أصلی بعد صلاة الفجر ما فاتنی من صلاة اللیل و أنا فی

مصلای قبل طلوع الشمس فقال نعم و لكن لا تعلم به أهلك فيتخذونه سنة

[۱۲]

اشارة

۶۰۹۰- ۱۲ التهذيب، ۲/ ۲۷۵/ ۱۲۸/ ۱ سعد عن موسى بن جعفر عن أبی جعفر عن الصهبانی عن ميمون عن محمد بن فرج قال كتبت إلى العبد الصالح ع أسأله عن مسائل فكتب إلی و صل بعد العصر من النوافل ما شئت و صل بعد الغداة من النوافل ما شئت

بيان

ينبغی تقييده بالقضاء دون الابتداء لما مر فی الباب السابق من التصريح بالنهی عما سوى القضاء و لأن سائر ما يأتی فی هذا الباب مقيد بالقضاء

الوافی، ج۷، ص: ۳۵۷

[۱۳]

۶۰۹۱- ۱۳ التهذيب، ۲/ ۱۷۳/ ۱۴۵/ ۱ عنه عن الزيات عن ابن بزيع عن أبی الحسن عبد اللّه بن عون الشامی عن ابن أبی يعفور عن أبی عبد اللّه ع فی قضاء صلاة الليل و الوتر تفوت الرجل أ يقضيها بعد صلاة الفجر و بعد العصر قال لا بأس بذلك

[۱۴]

۶۰۹۲- ۱۴ التهذيب، ۲/ ۱۷۳/ ۱۴۷/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهيم عن محمد بن عمر الزيات عن جميل بن دراج قال سألت أبا الحسن الأول ع عن قضاء صلاة الليل بعد الفجر إلى طلوع الشمس قال نعم و بعد العصر إلى الليل فهو من سر آل محمد المخزون

[۱۵]

۶۰۹۳- ۱۵ التهذيب، ۲/ ۱۷۴/ ۱۵۱/ ۱ ابن عيسى عن أحمد بن النضر و البزنطی فی بعض إسناديهما قال سئل أبو عبد اللّه ع عن القضاء قبل طلوع الشمس و بعد العصر فقال نعم فاقضه فإنه من سر آل محمد ع

[۱۶]

۶۰۹۴- ۱۶ الفقيه، ۱/ ۴۹۷/ ۱۴۲۶ قال الصادق ع قضاء صلاة الليل بعد الغداة و بعد العصر من سر آل محمد المخزون

الوافی، ج۷، ص: ۳۵۸

[۱۷]

۶۰۹۵- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۷۳/ ۱۴۸/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن سلیمان بن هارون قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قضاء الصلاة بعد العصر قال نعم إنما هی النوافل فاقضها متی ما شئت

[۱۸]

۶۰۹۶- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۱۶۸/ ۳۰/ ۱ علی بن مهزیار عن الحسن عن فضالة التهذیب، ۲/ ۱۷۳/ ۱۴۹/ ۱ الحسین عن فضالة و الحسن عن القاسم بن محمد عن الحسین بن أبی العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال اقض صلاة النهار أی ساعة شئت من لیل أو نهار کل ذلک سواء

[۱۹]

اشارة

۶۰۹۷- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۱۷۴/ ۱۵۰/ ۱ عنه عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن ابن أبی یعفور قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول صلاة النهار یجوز قضاؤها أی ساعة شئت من لیل أو نهار

بیان

یأتی أخبار أخر تناسب هذا الباب فی باب قضاء النوافل إن شاء اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۳۵۹

[۲۰]

اشارة

۶۰۹۸- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۱۶۷/ ۱۱۷/ ۱ ابن عیسی عن سعد بن إسماعیل عن أبیه إسماعیل بن عیسی قال سألت الرضا ع عن الرجل یصلی الأولی ثم یتنفل فیدرکه وقت العصر من قبل أن یفرغ من نافلته- فیبطئ بالعصر یقضی نافلته بعد العصر أو یؤخرها حتی یصلیها فی وقت آخر قال یصلی العصر و یقضی نافلته فی یوم آخر

بیان

فیبطئ بالعصر یعنی به فإن أتم نافلته یبطئ بفریضة العصر أ یقضی نافلته بعد الفریضة أو یؤخرها إلی وقت آخر أو المراد أ فیبطئ بفریضة العصر حتی یقضی نافلته بعد دخول وقت العصر قبل أداء الفریضة أو یؤخر النافلة.

و فی بعض النسخ ثم یقضی نافلته و هو لا- یجمع مع المعنی الأول و إنما یجمع مع الثانی بتکلف و ینبغی حمل تأخیر القضاء علی

التقیة لأن العامة یبالغون فی النهی عن النافلة بعد العصر مطلقا و لهذا مضی أن القضاء بعد العصر من سر آل محمد المخزون و إنما یقدم الفریضة لما یأتی من کراهة التطوع بعد دخول وقت الفریضة

[۲۱]

اشارة

۶۰۹۹- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۲۷۲/ ۱۱۸/ ۱ ابن محبوب عن علی بن خالد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل ینام عن الفجر حتی تطلع الشمس و هو فی سفر کیف یصنع أ یجوز له أن یقضی بالنهار- قال لا یقضی صلاة نافلة و لا فریضة بالنهار و لا یجوز له و لا تثبت له و لکن

الوافی، ج۷، ص: ۳۶۰

یؤخرها فیقضیها باللیل

بیان

نسبه فی التهذیبین إلی الشذوذ و مخالفته لظاهر الکتاب و إجماع الأمة

الوافی، ج۷، ص: ۳۶۱

باب ۴۸ کراهة التطوع وقت الفریضة

[۱]

اشارة

۶۱۰۰- ۱ الکافی، ۳/ ۲۸۸/ ۱/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن زرارة قال قال لی أ تدری لم جعل الذراع و الذراعان قال قلت لم قال لمکان الفریضة لک أن تتنفل من زوال الشمس إلی أن یبلغ الفیء ذراعا فإذا بلغ الفیء ذراعا بدأت بالفریضة و ترکت النافلة

بیان

یعنی جعل ذلک لئلا یزاحم النافلة الفریضة فوقت الفریضة لا یدخل فی حق المتنفل إلا بعد مضی الذراع و نحوه کما مر بیانه و بهذا یوفق بین کراهة التطوع بعد دخول وقت الفریضة و بین تحدید أول وقت النافلة بالزوال

[۲]

اشارة

۶۱۰۱- ۲ الکافی، ۳/ ۲۸۸/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن یونس بن یعقوب عن منهال قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الوقت الذی لا ینبغی لی إذا جاء الزوال قال ذراع أو مثله

الوافی، ج۷، ص: ۳۶۲

بیان

أراد بالزوال نافلة الزوال یعنی لا ینبغی لی الإتیان بالنافلة لمضی وقتها و دخول وقت الفریضة قوله أو مثله یعنی به ما یقرب منه فإنه یتفاوت بتطویل النافلة و تقصیرها

[۳]

۶۱۰۲- ۳ الکافی، ۳/ ۲۸۸/ ۳/ ۲ التهذیب، ۲/ ۲۶۴/ ۸۸/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن عثمان عن الفقیه، ۱/ ۳۹۴/ ۱۱۶۶ سماعة التهذیب، عن أبی عبد اللّه ع ش قال سألته عن الرجل یأتی المسجد و قد صلی أهله أ یبتدئ بالمکتوبة أو یتطوع فقال إن کان فی وقت حسن فلا بأس بالتطوع قبل الفریضة و إن کان خاف الفوت من أجل ما مضی من الوقت فلیبدأ بالفریضة و هو حق اللّه ثم لیتطوع بما شاء- الکافی، التهذیب، الأمر موسع أن یصلی الإنسان فی أول دخول وقت الفریضة النوافل إلا أن یخاف فوت الفریضة و الفضل إذا صلی الإنسان وحده أن یبدأ بالفریضة إذا دخل وقتها لیکون فضل أول الوقت للفریضة- و لیس بمحظور علیه أن یصلی النوافل من أول الوقت إلی قریب من آخر الوقت

[۴]

اشارة

۶۱۰۳- ۴ الکافی، ۳/ ۲۸۹/ ۴/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۶۴/ ۸۹/ ۱ محمد

الوافی، ج۷، ص: ۳۶۳

عن أحمد عن الحسین عن عثمان عن إسحاق بن عمار قال قلت أصلی فی وقت فریضة نافلة قال نعم فی أول الوقت إذا کنت مع إمام یقتدی به فإذا کنت وحدک فابدأ بالمکتوبة

بیان

و ذلک لأنه مع الإمام ینتظر الاجتماع فهو فی فرصة من الوقت

[۵]

۶۱۰۴- ۵ الکافی، ۳/ ۲۸۹/ ۵/ ۱ الثلاثة عن الخراز عن محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع إذا دخل وقت الفریضة أتنفل أو أبدأ بالفریضة فقال إن الفضل أن تبدأ بالفریضة و إنما أخرت الظهر ذراعا من عند الزوال من أجل صلاة الأوابین

[۶]

۶۱۰۵- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۶۷/ ۱۲۰/ ۱ الطاطری عن محمد بن سکین عن التهذیب، ۲/ ۲۴۷/ ۲۰/ ۱ ابن عمار عن نجیة قال قلت لأبی جعفر ع تدرکنی الصلاة فأبدأ بالنافلة فقال لا ابدأ بالفریضة و اقض النافلة

[۷]

۶۱۰۶- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۴۷/ ۲۱/ ۱ ابن سماعة عن صالح بن خالد و عبیس بن هشام عن ثابت عن زیاد بن أبی عتاب عن أبی عبد اللّه ع

الوافی، ج۷، ص: ۳۶۴

قال سمعته یقول إذا حضرت المکتوبة فابدأ بها فلا یضرک أن تترک ما قبلها من النوافل

[۸]

۶۱۰۷- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۴۷/ ۱۹/ ۱ عنه عن ابن جبلة التهذیب، ۲/ ۱۶۷/ ۱۱۹/ ۱ الطاطری عن ابن جبلة عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال قال لی رجل من أهل المدینة یا أبا جعفر ما لی لا أراک تتطوع بین الأذان و الإقامة کما یصنع الناس قال فقلت إنا إذا أردنا أن نتطوع کان تطوعنا فی غیر وقت فریضة فإذا دخلت الفریضة فلا تطوع

[۹]

۶۱۰۸- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۶۷/ ۱۲۱/ ۱ الطاطری عن محمد بن زیاد عن حماد بن عثمان عن أدیم بن الحر قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول لا یتنفل الرجل إذا دخل وقت فریضة قال و قال إذا دخل وقت فریضة فابدأ بها

[۱۰]

۶۱۰۹- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۳۴۰/ ۱۴۰۵ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن سیف عن الحضرمی عن جعفر بن محمد ع قال إذا دخل وقت صلاة مفروضة فلا تطوع

[۱۱]

اشارة

۶۱۱۰- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۳۹/ ۱۲۶۰/ ۱ أحمد عن البرقی عن

الوافی، ج۷، ص: ۳۶۵

سعد بن سعد عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن الرجل یکون فی بیته و هو یصلی و هو یری أن علیه لیلا ثم یدخل علیه الآخر من الباب فقال قد أصبحت هل یعید الوتر أم لا أو یعید شیئا من صلاة قال یعید إن صلاها مصبحا

بيان

علله فی التهذیبین بأنه صلاها فی غیر وقتها إذ لا یجوز له أن یصلی نافلة عند تضیق وقت الفریضة و فیه نظر إذ قد مضی جواز الإتیان بعد طلوع الفجر مع العلم به فکیف لا یجوز مع الجهل و علی تقدیر عدم الجواز مشروط بمزاحمته الفریضة و هاهنا لیس کذلک فالأولی أن ینسب إلی الشذوذ علی أنه قد مضی أیضا أن النافلة بمنزلة الهدیة متی أتی بها قبلت.

و روی فی الحبل المتین عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع أصلی نافلة و علی فریضة أو فی وقت فریضة قال لا إنه لا تصلی نافلة فی وقت فریضة أ رأیت لو کان علیک من شهر رمضان کان لک أن تتطوع حتی تقضیه قلت لا قال فکذلک الصلاة قال فقایسنی و ما کان یقایسنی

و قد مضی الکلام فی المقایسة فی هذا المعنی بعینه فی بیان حدیث زرارة بعینه الذی أوردناه فی جملة الأخبار التی وردت فی وقت نافلة الفجر.

و یستفاد من ذلک الحدیث بل أکثر الأخبار الواردة فی هذا المعنی شمول هذا المنع للرواتب بل ما ورد کثیر منها إلا فیها کما مضی بعضها فی غیر هذا الباب و بعضها فیه و أن المراد بوقت الفریضة وقت فضیلتها و لا غبار علی ذلک أصلا فیما أحسب إلا أنه اشتبه علی کثیر من أصحابنا فزعموا أن المراد بالنافلة الممنوع عنها فی وقت الفریضة غیر الرواتب لاشتراک کثیر من الرواتب فی الوقت مع الفرائض و أنت قد دریت أنه لا شرکة لشیء منها فی وقت فضیلة الفرائض أصلا و أن

الوافی، ج۷، ص: ۳۶۶

الأخبار تنادی بأنه لم یجعل الذراع و الذراعان إلا لنفی الاشتراک و قد وقع التصریح بذلک فی خبری إسماعیل الجعفی اللذین مضیا فی باب تفصیل أوقات الظهرین حیث قیل إنما جعل الذراع و الذراعان لئلا یکون تطوع فی وقت فریضة و قیل لئلا یؤخذ من هذه و یدخل فی وقت هذه ثم زعم جماعة منهم أن هذا النهی نهی تحریم مع أن خبری سماعة و محمد ینادیان بالجواز و أنه خلاف الفضل لیس إلا

[۱۲]

۶۱۱۱- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۳۸۴/ ۱۱۳۵ التهذیب، ۳/ ۲۸۳/ ۱۶۱/ ۱ عمر بن یزید أنه سأل أبا عبد اللّه ع عن الروایة التی یروون أنه لا ینبغی أن یتطوع فی وقت فریضة ما حد هذا الوقت قال إذا أخذ المقیم فی الإقامة- فقال له الناس یختلفون فی الإقامة قال المقیم الذی تصلی معه

الوافی، ج۷، ص: ۳۶۷

باب ۴۹ النوادر

[۱]

۶۱۱۲- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۵/ ۹/ ۱ القمی و غیره عن محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن أبیه عن منصور بن حازم أو غیره عن

أبی عبد اللّه ع قال قال علی بن الحسین ص من اهتم بمواقیت الصلاة لم یستکمل لذة الدنیا

آخر أبواب مواقیت الصلاة و الحمد لله أولا و آخرا

الوافی، ج۷، ص: ۳۷۱

أبواب لباس المصلی و مکانه و القبلة و النداء

الآیات

اشارة

قال اللّه عز و جل یا بَنِی آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنا عَلَیْکُمْ لِباساً یُوارِی سَوْآتِکُمْ وَ رِیشاً وَ لِباسُ التَّقْوی ذلِکَ خَیْرٌ ذلِکَ مِنْ آیاتِ اللّهِ و قال اللّه سبحانه یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکُمْ عِنْدَ کُلِّ مَسْجِدٍ.
و قال تعالی وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَساجِدَ اللّهِ أَنْ یُذْکَرَ فِیهَا اسْمُهُ وَ سَعی فِی خَرابِها أُولئِکَ ما کانَ لَهُمْ أَنْ یَدْخُلُوها إِلّا خائِفِینَ لَهُمْ فِی الدُّنْیا خِزْیٌ وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِیمٌ.
و قال جل اسمه إِنَّما یَعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ وَ لَمْ یَخْشَ إِلَّا اللّهَ فَعَسی أُولئِکَ أَنْ یَکُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِینَ.
و قال جل و عز قَدْ نَری تَقَلُّبَ وَجْهِکَ فِی السَّماءِ فَلَنُوَلِّیَنَّکَ قِبْلَةً تَرْضاها فَوَلِّ وَجْهَکَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ وَ حَیْثُ ما کُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَکُمْ شَطْرَهُ.

الوافی، ج۷، ص: ۳۷۲

و قال جل ذکره وَ لِلّهِ الْمَشْرِقُ وَ الْمَغْرِبُ فَأَیْنَما تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّهِ إِنَّ اللّهَ واسِعٌ عَلِیمٌ.
و قال عز و جل یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا الَّذِینَ اتَّخَذُوا دِینَکُمْ هُزُواً وَ لَعِباً مِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ مِنْ قَبْلِکُمْ وَ الْکُفّارَ أَوْلِیاءَ وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ وَ إِذا نادَیْتُمْ إِلَی الصَّلاةِ اتَّخَذُوها هُزُواً وَ لَعِباً ذلِکَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا یَعْقِلُونَ.

بیان

الریش ثوب التجمل و لباس الزینة استعیر من ریش الطائر لأنه لباسه و زینته خُذُوا زِینَتَکُمْ الزینة فسرت تارة بمطلق اللباس لستره العورة و ما لا ینبغی أن یری و أخری بلباس التجمل و المشط و السواک و الخاتم و السجادة و السبحة و نحوها و فی ذکر السعی فی خراب المسجد بعد المنع إشعار بأن المنع عن الذکر فیها تخریب لها کما أن الذکر فیها عمارة و العمارة تشمل الذکر و الصلاة و تلاوة القرآن و إصلاح ما استهدم و إزالة ما یکره و الکنس و الإسراج و نحو ذلک تَقَلُّبَ وَجْهِکَ فِی السَّماءِ أی توجهک نحوها انتظارا لتحویل القبلة النازل منها إلی ما تحبه و هی قبلة أبیک إبراهیم.
فَوَلِّ وَجْهَکَ اصرفه و الشطر الجانب و النحو و الجهة و فی التعبیر به دلالة علی اتساع أمر القبلة و المشرق النصف الذی تطلع فیه الشمس و المغرب النصف الذی تغرب فیه.
و یأتی فی الأخبار أنها نزلت فی قبلة المتحیر.
وَ إِذا نادَیْتُمْ أی لا تتخذوا الذین إذا نادیتم إلی الصلاة اتخذوا مناداة الصلاة أی الأذان هزوا و لعبا أولیاء

الوافی، ج۷، ص: ۳۷۳

باب ۵۰ أدنی ما یستر به المصلی

[۱]

۶۱۱۳- ۱ الکافی، ۳/ ۳۹۳/ ۱/ ۱ الأربعة عن محمد و النیسابوریان عن حماد عن حریز عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الرجل یصلی فی قمیص واحد أو فی قباء طاق أو فی قباء محشو و لیس علیه إزار فقال إذا کان علیه قمیص صفیق أو قباء لیس بطویل الفرج فلا بأس و الثوب الواحد یتوشح به و سراویل کل ذلک لا بأس به و قال إذا لبس السراویل فلیجعل علی عاتقه شیئا و لو حبلا

[۲]

اشارة

۶۱۱۴- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۱۶/ ۶۰/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز عن محمد عن أبی عبد اللّه ع مثله علی اختلاف فی بعض ألفاظه قال و السراویل بتلک المنزلة مکان و سراویل

بیان

کان المراد بالطاق ما لا بطانة له و الصفیق خلاف السخیف و هو قلیل الغزل و فرج القباء شقوقها و التوشح التقلد و توشح الرجل بثوبه هو
الوافی، ج۷، ص: ۳۷۴
أن یدخله تحت یده الیمنی و یلقیه علی منکبه الأیسر کما یفعله المحرم و توشحه بحمائل سیفه أن یقع الحمائل علی عاتقه الیسری و تکون الیمنی مکشوفة

[۳]

اشارة

۶۱۱۵- ۳ الکافی، ۳/ ۳۹۵/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد التهذیب، ۲/ ۳۵۷/ ۹/ ۱ سعد عن أحمد عن السراد التهذیب، ۲/ ۲۱۶/ ۵۸/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن السراد عن ابن رئاب عن الفقیه، ۱/ ۲۶۷/ ۸۲۷ زیاد بن سوقة عن أبی جعفر ع قال لا بأس أن یصلی أحدکم فی الثوب الواحد و أزراره محلولة- إن دین محمد ص حنیف

بیان

الحنیف ما لا حرج فیه و لا ضیق

[۴]

۶۱۱۶- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۲۶/ ۱۹۱/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن رجل قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن الناس یقولون إن الرجل إذا صلی و أزراره محلولة و یداه داخلة فی القمیص إنما یصلی عریانا قال لا بأس

[۵]

اشارة

۶۱۱۷- ۵ الفقیه، ۱/ ۳۸۴/ ۱۱۳۴ روی زرارة عن أبی جعفر ع قال إن آخر صلاة صلاها النبی ص بالناس

الوافی، ج‌۷، ص: ۳۷۵

فی ثوب واحد قد خالف بین طرفیه أ لا أریک الثوب قلت بلی قال فأخرج ملحفة فذرعتها فکانت سبع أذرع فی ثمانیة أشبار

بیان

الملحفة ما یلبس فوق سائر اللباس و هذه الأخبار محمولة علی الرخصة و ما یأتی علی الکراهة فلا منافاة

[۶]

۶۱۱۸- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۵۷/ ۸/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن محمد بن یحیی التهذیب، ۲/ ۳۲۶/ ۱۹۰/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه ع قال لا یصلی الرجل محلول الأزرار إذا لم یکن علیه إزار

[۷]

۶۱۱۹- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۶۹/ ۶۷/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن إبراهیم الأحمری قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل یصلی و أزراره محللة قال لا ینبغی ذلک

[۸]

۶۱۲۰- ۸ الکافی، ۳/ ۳۹۴/ ۲/ ۱ محمد عن الأربعة قال رأیت أبا جعفر ع صلی فی إزار واحد لیس بواسع قد عقده علی عنقه فقلت له ما تری للرجل یصلی فی قمیص واحد فقال إذا کان کثیفا فلا بأس به و المرأة تصلی فی الدرع و المقنعة إذا کان الدرع کثیفا یعنی إذا کان ستیرا قلت رحمک اللّه

الوافی، ج‌۷، ص: ۳۷۶

الأمة تغطی رأسها إذا صلت فقال لیس علی الأمة قناع

[۹]

اشارة

۶۱۲۱- ۹ الفقیه، ۱/ ۳۷۲/ ۱۰۸۱ محمد عن أبی جعفر ع قال المرأة تصلی فی الدرع و المقنعة إذا کان کثیفا یعنی ستیرا

بیان

درع المرأة قمیصها و قیل الدرع ما جیبه علی الصدر و القمیص ما جیبه علی المنکب

[۱۰]

اشارة

۶۱۲۲- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۹۵/ ۱۱/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن عثمان عن ابن مسکان عن ابن أبی یعفور قال قال أبو عبد اللّه ع تصلی المرأة فی ثلاثة أثواب إزار و درع و خمار و لا یضرها بأن تقنع بالخمار- فإن لم تجد فثوبین تتزر بأحدهما و تقنع بالآخر قلت فإن کان درع و ملحفة لیس علیها مقنعة فقال لا بأس إذا تقنعت بالملحفة فإن لم تکفها فلتلبسها طولا

بیان

تقنعها بالخمار أن تواری به رأسها و شعرها و عنقها و عنی بنفی الضرر نفیه فی الاکتفاء فی ستر رأسها بالثوب الواحد الذی هو الخمار

[۱۱]

۶۱۲۳- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۲۱۷/ ۶۱/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن أدنی ما تصلی

الوافی، ج۷، ص: ۳۷۷

فیه المرأة قال درع و ملحفة فتنشرها علی رأسها و تجلل بها

[۱۲]

۶۱۲۴- ۱۲ الکافی، ۵/ ۵۲۵/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن هشام بن سالم عن الفقیه، ۱/ ۳۷۳/ ۱۰۸۵ محمد قال سمعت أبا جعفر ع یقول لیس علی الأمة قناع فی الصلاة و لا علی المدبرة و لا علی المکاتبة إذا اشترطت علیها قناع فی الصلاة و هی مملوکة حتی تؤدی جمیع مکاتبتها و یجری علیها ما یجری علی المملوک فی الحدود کلها

[۱۳]

اشارة

۶۱۲۵- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۳۷۳/ ۱۰۸۶ قال و سألته عن الأمة إذا ولدت علیها الخمار قال لو کان علیها لکان علیها إذا هی حاضت و لیس علیها التقنیع فی الصلاة

بیان

کأن الراوی ظن أن حد وجوب التقنیع علی النساء إذا ولدن فنبهه ع علی أن حده إذا حضن و أنه ساقط عن الإماء فی جمیع الأحوال

[۱۴]

۶۱۲۶- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۱۷/ ۶۲/ ۱ الحسین عن صفوان عن البجلی عن أبی الحسن ع قال لیس علی الإماء أن یتقنعن فی الصلاة- و لا ینبغی للمرأة أن تصلی إلا فی ثوبین

الوافی، ج۷، ص: ۳۷۸

[۱۵]

۶۱۲۷- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۲۱۸/ ۶۷/ ۱ سعد عن ابن عیسی و أخیه بنان عن السراد عن العلاء عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له الأمة تغطی رأسها فقال لا و لا علی أم الولد أن تغطی رأسها إذا لم یکن لها ولد

[۱۶]

۶۱۲۸- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۲۱۸/ ۶۵/ ۱ عنه عن أحمد عن محمد بن عبد اللّه الأنصاری عن صفوان عن ابن بکیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بالمرأة المسلمة الحرة أن تصلی و هی مکشوفة الرأس

[۱۷]

اشارة

۶۱۲۹- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۲۱۸/ ۶۶/ ۱ عنه عن أبی علی بن محمد بن عبد اللّه بن أیوب المکی عن ابن أسباط عن ابن بکیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس أن تصلی المرأة المسلمة و لیس علی رأسها قناع

بیان

حملهما فی التهذیبین علی الصغیرة أو من لم تتمکن من القناع أو من علیها ثوب یسترها من رأسها إلی قدمیها قال و یحتمل أن یکون المراد فی الأخیر الأمة و الکل تکلف بعید مع أن الثالث لا یجری فی الأول

[۱۸]

اشارة

۶۱۳۰- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۲۱۸/ ۶۸/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المرأة تصلی فی درع و خمار فقال یکون علیها ملحفة تضمها علیها

الوافی، ج۷، ص: ۳۷۹

بیان

حمله فیهما علی الأفضل

[۱۹]

۶۱۳۱- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۳۷۳/ ۱۰۸۳ سأل علی بن جعفر أخاه موسی ع عن المرأة لیس علیها إلا ملحفة واحدة کیف تصلی قال تلتف بها و تغطی رأسها و تصلی فإن خرجت رجلها و لیس تقدر علی غیر ذلک فلا بأس

[۲۰]

۶۱۳۲- ۲۰ الفقیه، ۱/ ۳۷۳/ ۱۰۸۴ و فی روایة المعلی بن خنیس عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المرأة تصلی فی درع و ملحفة لیس علیها إزار و لا مقنعة قال لا بأس إذا التفت بها فإن لم تکن تکفیها عرضا جعلتها طولا

[۲۱]

۶۱۳۳- ۲۱ الفقیه، ۱/ ۳۷۳/ ۱۰۸۲ و سأل یونس بن یعقوب أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی فی ثوب واحد قال نعم قال قلت فالمرأة قال لا و لا یصلح للحرة إذا حاضت إلا الخمار إلا أن لا تجده

[۲۲]

۶۱۳۴- ۲۲ الکافی، ۳/ ۳۹۶/ ۱۴/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال لا تصلح للمرأة المسلمة أن تلبس من الخمر و الدروع ما لا یواری شیئا

[۲۳]

۶۱۳۵- ۲۳ الکافی، ۳/ ۳۹۵/ ۵/ ۱ علی بن محمد رفعه عن أبی عبد اللّه ع فی رجل یصلی فی سراویل لیس معه غیره قال یجعل التکة علی

الوافی، ج‌۷، ص: ۳۸۰
عاتقه

[۲۴]

۶۱۳۶- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۳۶۶/ ۵۱/ ۱ أحمد عن السراد عن الفقیه، ۱/ ۲۵۶/ ۷۸۶ عبد اللّه بن سنان قال سئل أبو عبد اللّه ع عن رجل لیس معه إلا سراویل قال یحل التکة منه فیطرحها علی عاتقه و یصلی قال و إن کان معه سیف و لیس معه ثوب- فلیتقلد بالسیف و یصلی قائما

[۲۵]

اشارة

۶۱۳۷- ۲۵ الفقیه، ۱/ ۳۸۴/ ۱۱۳۳ سأل علی بن جعفر أخاه موسی ع عن الرجل یصلی بالقوم و علیه سراویل و رداء قال لا بأس به

بیان

یعنی لیس علیه شی‌ء غیرهما

[۲۶]

۶۱۳۸- ۲۶ التهذیب، ۲/ ۳۶۶/ ۵۲/ ۱ ابن محبوب عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یصلح له أن یؤم فی سراویل و قلنسوة قال لا یصلح و سألته عن السراویل هل یجوز مکان الإزار قال نعم

[۲۷]

۶۱۳۹- ۲۷ الفقیه، ۱/ ۲۵۶/ ۷۸۷ روی زرارة عن أبی جعفر ع قال أدنی ما یجزی أن تصلی فیه بقدر ما یکون علی منکبیک مثل
الوافی، ج‌۷، ص: ۳۸۱
جناحی الخطاف

[۲۸]

اشارة

۶۱۴۰- ۲۸ الفقیه، ۱/ ۲۵۷/ ۷۸۸ و قال أبو بصیر لأبی عبد اللّه ع ما یجزی الرجل من الثیاب أن یصلی فیه فقال صلی الحسین بن علی ص فی ثوب قد قلص عن نصف ساقه و قارب رکبتیه لیس علی منکبه منه إلا قدر جناحی الخطاف و کان إذا رکع سقط عن منکبیه و

کلما سجد يناله عنقه فيرده على منكبيه بيده فلم يزل ذلك دأبه و دأبه مشتغلا به حتى انصرف

بیان

قلص أي انضم و انزوى و ارتفع

[۲۹]

۶۱۴۱- ۲۹ الفقيه، ۱/ ۲۵۷/ ۷۸۹ و روى الفضيل عن أبي جعفر ع قال صلت فاطمة ع في درع و خمارها على رأسها ليس عليها أكثر مما وارت به شعرها و أذنيها

[۳۰]

۶۱۴۲- ۳۰ الكافي، ۳/ ۳۹۵/ ۶/ ۱ محمد عن التهذيب، ۲/ ۳۶۲/ ۵۰/ ۱ أحمد عن علي بن حديد عن جميل قال سأل مرازم أبا عبد اللّه ع و أنا معه حاضر عن الرجل الحاضر يصلي في إزار مؤتزرا به قال يجعل على رقبته منديلا أو عمامة يتردى به

[۳۱]

اشارة

۶۱۴۳- ۳۱ الكافي، ۳/ ۳۹۵/ ۹/ ۱ القميان عن صفوان

الوافي، ج۷، ص: ۳۸۲

التهذيب، ۲/ ۲۱۶/ ۵۷/ ۱ محمد بن أحمد عن الميثمي عن صفوان عن رفاعة عمن سمع [سأل] أبا عبد اللّه ع عن الرجل يصلي في ثوب واحد يأتزر به قال لا بأس به إذا رفعه إلى الثديين

بیان

في الكافي، الثندوتين بدل الثديين و الثندوة بالثاء المثلثة ثم النون لحم الثدي أو أصله

[۳۲]

۶۱۴۴- ۳۲ الكافي، ۳/ ۴۰۱/ ۱۵/ ۱ علي عن أحمد بن عبدوس عن ابن سنان عن ابن جندب عن سفيان بن السمط عن أبي عبد اللّه ع قال الرجل إذا اتزر بثوب واحد إلى ثندوته صلى فيه

الوافي، ج۷، ص: ۳۸۳

باب ۵۱ ما لا ينبغي للمصلي من الزي و ما لا بأس به

[۱]

اشارة

۶۱۴۵- ۱ الکافی، ۳/ ۳۹۴/ ۳/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۳۶۶/ ۵۳/ ۱ علی بن مهزیار عن النضر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أم قوما فی قمیص واحد لیس علیه رداء فقال لا ینبغی إلا أن یکون علیه رداء أو عمامة یرتدی بها

بیان

الرداء الثوب الذی یجعل علی المنکبین و فسره فی القاموس بالملحفة

[۲]

اشارة

۶۱۴۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۱۶/ ۵۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن عبید بن زرارة عن أبیه قال صلی بنا أبو جعفر ع فی ثوب واحد

بیان

کأنه أراد به غیر العمامة فإنها قد لا تسمی ثوبا فلا منافاة

الوافی، ج۷، ص: ۳۸۴

[۳]

۶۱۴۷- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۷۳/ ۸۳/ ۱ محمد بن أحمد عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل هل یصلح له أن یجمع طرفی ردائه علی یساره قال لا یصلح جمعهما علی الیسار- و لکن اجمعهما علی یمینک أو دعهما و سألته عن السیف هل یجری مجری الرداء یؤم القوم فی السیف قال لا یصلح أن یؤم فی السیف إلا فی حرب

[۴]

اشارة

۶۱۴۸- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۷۱/ ۷۸/ ۱ عنه عن أحمد عن أبیه عن وهب بن وهب عن جعفر ع الفقیه، ۱/ ۲۴۹/ ۷۵۸ أن علیا ع قال السیف بمنزلة الرداء تصلی فیه ما لم تر فیه دما و القوس بمنزلة الرداء- الفقیه، ۱/ ۲۵۰/ ۷۵۹ إلا أنه لا یجوز للرجل أن یصلی و بین یدیه سیف لأن القبلة أمن روی ذلک عن أمیر المؤمنین ع

بیان

تصلی فیه ینبغی حمله علی غیر الإمام لئلا ینافی الحدیث السابق ما لم تر فیه دما یعنی إذا لم یکن الدم مرئیا لک فتستقذره و ذلک لأن السیف مما لا یتم فیه الصلاة فیجوز أن تکون فیه نجاسة لأن القبلة أمن لعل المراد به أن استصحاب السیف إنما یکون للخوف و قد جعل اللّه القبلة أمنا إذ قال عز و جل وَ إِذْ جَعَلْنَا الْبَیْتَ مَثابَةً لِلنّاسِ وَ أَمْناً فینبغی للمصلی حین توجهه إلی القبلة أن یتوکل

الوافی، ج۷، ص: ۳۸۵

علی اللّه و لا یخاف أحدا و لا یجعل السیف بحذائه فیستشعر به الخوف و یذهل عن الذکر روی ذلک یعنی قوله إلا أنه لا یجوز

[۵]

۶۱۴۹- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۸۲/ ۱۵۶/ ۱ عنه عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن الرجل یؤم بقوم یجوز له أن یتوشح قال لا لا یصلی الرجل بقوم و هو متوشح فوق ثیابه و إن کانت علیه ثیاب کثیرة لأن الإمام لا یجوز له الصلاة و هو متوشح

[۶]

۶۱۵۰- ۶ الکافی، ۳/ ۳۹۵/ ۷۷/ ۱ محمد [العدة] عن أحمد عن علی بن الحکم عن هشام بن سالم عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا ینبغی أن تتوشح بإزار فوق القمیص و أنت تصلی و لا تتزر بإزار فوق القمیص إذا أنت صلیت فإنه من زی الجاهلیة

[۷]

۶۱۵۱- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۷۱/ ۷۴/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن مالک بن عطیة عن الفقیه، ۱/ ۲۶۰/ ۷۹۹ زیاد بن المنذر عن أبی جعفر ع قال سأله رجل و أنا حاضر عن الرجل یخرج من الحمام أو یغتسل- فیتوشح و یلبس قمیصه فوق الإزار فیصلی و هو کذلک قال هذا عمل قوم لوط قال قلت فإنه یتوشح فوق القمیص فقال هذا من التجبر قال قلت إن القمیص رفیق یلتحف به قال نعم ثم قال إن حل الأزرار فی الصلاة

الوافی، ج۷، ص: ۳۸۶

و الخذف بالحصی و مضغ الکندر فی المجالس و علی ظهر الطریق من عمل قوم لوط

[۸]

اشارة

۶۱۵۲- ۸ الکافی، ۳/ ۳۹۶/ ۱۲/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن حماد بن عیسی عن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بأن یصلی الرجل و ثوبه علی ظهره و منکبیه فیسبله إلی الأرض و لا یلتحف به و أخبرنی من رآه یفعل ذلک

بیان

الإسبال الإرسال و ذلک إشارة إلی الإسبال

[۹]

۶۱۵۳- ۹ الفقیه، ۱/ ۲۶۰/ ۸۰۰ سأل عبد اللّه بن بکیر أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی و یرسل جانبی ثوبه قال لا بأس

[۱۰]

اشارة

۶۱۵۴- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۲۵۹/ ۷۹۵ قال زرارة قال أبو جعفر ع خرج أمیر المؤمنین ص علی قوم فرآهم یصلون فی المسجد قد سدلوا أردیتهم فقال ما لکم قد سدلتم ثیابکم کأنکم یهود قد خرجوا من فهرهم یعنی بیعتهم إیاکم و سدل ثیابکم

بیان

قال فی النهایة نهی عن السدل فی الصلاة هو أن یلتحف بثوبه و یدخل یدیه من داخل فیرکع و یسجد و هو کذلک و کانت الیهود تفعله فنهوا عنه و هذا مطرد فی القمیص و غیره من الثیاب و قیل هو أن یضع وسط الإزار علی رأسه و یرسل

الوافی، ج۷، ص: ۳۸۷

طرفیه عن یمینه و شماله من غیر أن یجعلهما علی کتفیه

و منه حدیث علی ع أنه رأی قوما یصلون قد سدلوا ثیابهم فقال کأنهم الیهود

و منه حدیث عائشة أنها سدلت قناعها و هی محرمة أی أسبلته و قال فی المغرب سدل الثوب سدلا من باب طلب إذا أرسله من غیر أن یضم جانبیه هو أن یلقیه علی رأسه و یرخیه علی منکبه و أسدل خطأ.

أقول فالفرق بین ما نهی عنه فی هذا الحدیث و بین ما جوز فی الحدیث السابق بوضعه علی الرأس و وضعه علی المنکب

[۱۱]

۶۱۵۵- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۹۶/ ۱۳/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن عثمان عن سماعة قال سألته عن الرجل یشتمل فی صلاته بثوب واحد قال لا یشتمل بثوب واحد فأما أن یتوشح فیغطی منکبیه فلا بأس

[۱۲]

اشارة

۶۱۵۶- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۹۴/ ۴/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۱/ ۲۵۹/ ۷۹۶ زرارة عن أبی جعفر ع قال إیاک و التحاف الصماء قلت و ما التحاف الصماء قال أن تدخل الثوب من تحت جناحک فتجعله علی منکب واحد

بیان

فی هذا التفسیر إجمال قال فی الصحاح اشتمال الصماء أن تجلل جسدک بثوبک نحو شملة الأعراب بأکسیتهم و هو أن یرد الکساء من قبل یمینه علی یده

الیسری و عاتقه الأیسر ثم یرده ثانیة من خلفه علی یده الیمنی و عاتقه الأیمن فیغطیهما جمیعا.

و عن أبی عبیدة أن اشتمال الصماء عند العرب أن یشتمل الرجل بثوب یجلل به جسده کله و لا یرفع منه جانبا یخرج منه یده قال بعض اللغویین و إنما قیل صماء لأنه إذا اشتمل به سد علی یدیه و رجلیه المنافذ کلها کالصخرة الصماء و قال بعضهم إنما کان غیر مرغوب فیه لأنه إذا سد علی یدیه المنافذ فلعله یصیبه شیء یرید الاحتراس منه فلا یقدر علیه.

و قال أبو عبیدة إن الفقهاء یقولون إن اشتمال الصماء هو أن یشتمل بثوب واحد لیس علیه غیره ثم یرفعه من أحد جانبیه فیضعه علی منکبیه فیبدو فرجه و فی القاموس فسره تارة بهذا المعنی و أخری بالمعنی الأول و ما فی الحدیث لا ینافی شیئا من هذه التفاسیر

[۱۳]

۶۱۵۷- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۱۴/ ۴۷/ ۱ محمد بن أحمد عن یعقوب بن یزید عن محمد بن إسماعیل عن بعض أصحابنا عن أحدهم ع قال قال الارتداء فوق التوشح فی الصلاة مکروه و التوشح فوق القمیص مکروه

[۱۴]

۶۱۵۸- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۱۴/ ۵۰/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن الفقیه، ۱/ ۲۵۶/ ۷۸۴ موسی بن عمر بن بزیع قال قلت للرضا ع أشد الإزار و المندیل فوق قمیصی فی الصلاة فقال لا بأس به

[۱۵]

۶۱۵۹- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۲۱۵/ ۵۱/ ۱ عنه عن ابن عیسی عن موسی بن القاسم قال رأیت أبا جعفر الثانی ع یصلی فی قمیص قد اتزر فوقه بمندیل و هو یصلی

[۱۶]

اشارة

۶۱۶۰- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۲۱۵/ ۵۲/ ۱ عنه عن علی المیثمی عن حماد بن عیسی قال کتب الحسن بن علی بن یقطین إلی العبد الصالح ع هل یصلی الرجل الصلاة و علیه إزار متوشح به فوق القمیص فکتب نعم

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیب علی ما إذا توشح بالإزار لیغطی ما کشف منه و یستر ما تعری من بدنه و ما تقدم علی ما إذا التحف به و یشتمل کما یلتحف الیهود فلا منافاة و استدل علی هذا التفصیل بحدیث سماعة المتقدم و حملها فی الإستبصار علی رفع الحظر و الجواز و قال فی الفقیه و قد رویت رخصة فی التوشح بالإزار فوق القمیص عن العبد الصالح و عن أبی الحسن الثالث و عن أبی جعفر الثانی ع و بها آخذ و أفتی

[۱۷]

۶۱۶۱- ۱۷ الکافی، ۳/ ۴۰۲/ ۲۴/ ۱ محمد رفعه قال قال أبو عبد اللّه ع لا تصل فیما شف أو سف یعنی الثوب الصیقل [المصیقل]

الوافی، ج۷، ص: ۳۹۰

[۱۸]

اشارة

۶۱۶۲- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۲۱۴/ ۴۵/ ۱ محمد بن أحمد عن السیاری عن أحمد بن حماد رفعه إلی أبی عبد اللّه ع قال لا تصل فیما شف أو وصف یعنی الثوب المصیقل

بیان

شف الثوب أی رق فحکی ما تحته و وصفه و أما سف وصف بالمهملتین فقد فسرهما الراوی و قال فی الذکری معنی شف لاحت منه البشرة و معنی وصف حکی الحجم قال و فی خط الشیخ أبی جعفر رحمه اللّه فی التهذیب أو صف بواو واحدة و المعروف بواوین من الوصف

[۱۹]

اشارة

۶۱۶۳- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۲۶۴/ ۸۱۴ سأل ابن بزیع أبا الحسن الرضا ع عن الصلاة فی الثوب المعلم فکره ما فیه من التماثیل

بیان

أعلمه و علمه وسمه و علم الثوب تخطیطه و رقمه و التمثال بالکسر الصورة و قد یخص بما فیه روح لأنه المحرم تصویره المکروه استعماله دون غیره من الصور کما ورد فی أخبار أخر و کان سلیمان علی نبینا و آله و علیه السلام یعمل له تماثیل الأشجار و غیرها مما لا روح فیه
فعن الصادق ع فی قوله تعالی یَعْمَلُونَ لَهُ مٰا یَشٰاءُ مِنْ مَحٰارِیبَ وَ تَمٰاثِیلَ قال و اللّٰه ما هی تماثیل الرجال و النساء و لکنها تماثیل الشجر و شبهه

[۲۰]

۶۱۶۴- ۲۰ الکافی، ۳/ ۴۰۱/ ۱۷/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن

الوافي، ج۷، ص: ۳۹۱

عبد اللّٰه بن سنان عن أبی عبد اللّٰه ع أنه کره أن یصلی و علیه ثوب فیه تماثیل

[۲۱]

۶۱۶۵- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۳۶۳/ ۳۵/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن عبد اللّٰه عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال لا بأس أن تکون التماثیل فی الثوب إذا غیرت الصورة منه

[۲۲]

اشارة

۶۱۶۶- ۲۲ الکافی، ۳/ ۴۰۲/ ۲۲/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال التهذیب، ۲/ ۳۷۳/ ۸۱/ ۱ محمد بن أحمد عن معاویة بن حکیم عن ابن فضال عن حماد بن عثمان عن أبی عبد اللّٰه ع قال تکره الصلاة فی الثوب المصبوغ المشبع المفدم

بیان

المفدم بالفاء الساکنة و فتح الدال الشدید الحمرة أو اللون

[۲۳]

اشارة

۶۱۶۷- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۳۷۳/ ۸۲/ ۱ محمد بن أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة عمن حدثه عن یزید بن خلیفة عن أبی عبد اللّه ع أنه کره الصلاة فی المشبع بالعصفر المضرج بالزعفران

بیان

المضرج بالضاد المعجمة و الجیم المصبوغ بالحمرة دون المقدم و فوق المورد

[۲۴]

۶۱۶۸- ۲۴ الکافی، ۳/ ۴۰۳/ ۲۴/ ۱ و روی لا تصل فی ثوب أسود فأما

الوافی، ج۷، ص: ۳۹۲

الخف و الکساء و العمامة فلا بأس

[۲۵]

۶۱۶۹- ۲۵ الکافی، ۳/ ۴۰۳/ ۳۰/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن محسن بن أحمد عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أصلی فی القلنسوة السوداء فقال لا تصل فیها فإنها لباس أهل النار

[۲۶]

اشارة

۶۱۷۰- ۲۶ الفقیه، ۱/ ۲۵۱/ ۷۶۶ الحدیث مرسلا

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۷، ص: ۳۹۲

بیان

سیأتی فی أبواب الملابس من کتاب المطاعم و المشارب و التجملات إن شاء اللّه أخبار فی کراهة لباس السود و ما لا یکره منه.

قال فی الفقیه و سمعت مشایخنا رحمهم اللّه یقولون لا تجوز الصلاة فی الطابقیة و لا یجوز للمعتم أن یصلی إلا و هو متحنک و

الطابقیة أن یتعمم من غیر حنک و هی صفة للعمة بمعنی التعمم و یأتی الأخبار فی استحباب التحنک فی أبواب الملابس من التجملات أیضا إن شاء اللّه و أما اختصاصه بحالة الصلاة فلم نجد له خبرا إلا ما ذکره رحمه اللّه عن مشایخه

[۲۷]

اشارة

۶۱۷۱- ۲۷ الکافی، ۳/ ۴۰۸/ ۱/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن ربعی عن الفقیه، ۱/ ۲۵۵/ ۷۸۲ محمد عن أبی جعفر ع قال قلت له أ یصلی الرجل و هو متلثم فقال أما علی وجه الأرض فلا و أما

الوافی، ج۷، ص: ۳۹۳

علی الدابة فلا بأس

بیان

لعل الوجه فی الفرق أن الراکب ربما یتلثم لئلا یدخل فاه الغبار فیلزمه ذلک بخلاف الواقف علی الأرض

[۲۸]

۶۱۷۲- ۲۸ الفقیه، ۱/ ۲۶۶/ ۸۲۳ سأل عبد اللّه بن سنان أبا عبد اللّه ع هل یقرأ الرجل فی صلاته و ثوبه علی فیه قال بأس بذلک

[۲۹]

اشارة

۶۱۷۳- ۲۹ التهذیب، ۲/ ۲۲۹/ ۱۱۱/ ۱ سعد عن أحمد عن السراد عن ابن رئاب عن الفقیه، ۱/ ۲۶۶/ ۸۲۳ الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع هل یقرأ الرجل فی صلاته و ثوبه علی فیه فقال لا بأس بذلک إذا سمع الهمهمة

بیان

یعنی إذا قدر علی القراءة بحیث یسمع نفسه الهمهمة

[۳۰]

۶۱۷۴- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۲۲۹/ ۱۰۹/ ۱ الحسین عن عثمان عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی و یقرأ القرآن و هو متلثم فقال لا بأس

الوافی، ج‌۷، ص: ۳۹۴

[۳۱]

اشارة

۶۱۷۵- ۳۱ التهذیب، ۲/ ۲۲۹/ ۱۱۰/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن العباس بن معروف عن علی بن مهزیار عن الحسن بن علی عمن ذکره من أصحابنا عن أحدهما ع أنه قال لا بأس بأن یقرأ الرجل فی الصلاة و ثوبه علی فیه

بیان

حملهما فی التهذیبین علی ما إذا لم یمنع اللثام من سماع القرآن

[۳۲]

۶۱۷۶- ۳۲ التهذیب، ۲/ ۲۳۰/ ۱۱۲/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن الرجل یصلی فیتلو القرآن و هو متلثم فقال لا بأس به و إن کشف عن فیه فهو أفضل قال و سألته عن المرأة تصلی متنقبة قال إذا کشفت عن موضع السجود فلا بأس به و إن أسفرت فهو أفضل

[۳۳]

۶۱۷۷- ۳۳ الکافی، ۳/ ۴۰۸/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن النعمان عمن رواه عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یصلی و هو یومئ علی دابته متعمما قال یکشف موضع السجود

[۳۴]

اشارة

۶۱۷۸- ۳۴ الکافی، ۳/ ۴۰۸/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن

الوافی، ج‌۷، ص: ۳۹۵

التهذیب، ۲/ ۳۵۵/ ۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن الحضرمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی و علیه خضابه قال لا یصلی و هو علیه و لکن ینزعه إذا أراد أن یصلی قلت إن حناءه و خرقته نظیفة فقال لا یصلی و هو علیه و المرأة أیضا لا تصلی و علیها خضابها

بیان

حمله فی التهذیبین علی الاستحباب لما یأتی من الرخصة

[۳۵]

۶۱۷۹- ۳۵ التهذیب، ۲/ ۳۵۶/ ۲/ ۱ سعد عن أحمد عن السراد عن الفقیه، ۱/ ۲۶۷/ ۸۲۸ رفاعة قال سألت أبا الحسن موسی بن جعفر ع عن المختضب إذا تمکن من السجود و القراءة أ یصلی فی حنائه قال نعم إذا کانت خرقته طاهرة و کان متوضئا

[۳۶]

۶۱۸۰- ۳۶ التهذیب، ۲/ ۳۵۶/ ۳/ ۱ عنه عن أحمد عن محمد بن سهل بن الیسع عن أبیه عن أبی الحسن ع قال سألته أ یصلی الرجل فی خضابه إذا کان علی طهر فقال نعم

[۳۷]

۶۱۸۱- ۳۷ التهذیب، ۲/ ۳۵۶/ ۴/ ۱ سعد عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المرأة تصلی و یداها مربوطتان بالحناء فقال

الوافی، ج۷، ص: ۳۹۶

إن کانت توضأت للصلاة قبل ذلک فلا بأس بالصلاة و هی مختضبة و یداها مربوطتان

[۳۸]

۶۱۸۲- ۳۸ الفقیه، ۱/ ۲۶۷/ ۸۲۴ عمار عن الصادق ع قال لا بأس بأن تصلی المرأة و هی مختضبة و یداها مربوطتان

[۳۹]

۶۱۸۳- ۳۹ التهذیب، ۲/ ۳۵۶/ ۵/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن موسی بن القاسم عن الفقیه، ۱/ ۲۶۷/ ۸۲۵ علی بن جعفر الفقیه، و علی بن یقطین ش عن أبی الحسن موسی ع قال سألته عن الرجل و المرأة یختضبان أ یصلیان و هما مختضبان بالحناء و الوسمة فقال إذا أبرز الفم و المنخر فلا بأس

[۴۰]

۶۱۸۴- ۴۰ التهذیب، ۲/ ۳۶۸/ ۶۳/ ۱ سعد عن الحسن بن علی عن أحمد بن هلال عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له مندیل یتمندل به أ یجوز أن یضعه الرجل علی منکبیه أو یتزر به و یصلی قال لا بأس

الوافی، ج۷، ص: ۳۹۷

[۴۱]

اشارة

۶۱۸۵- ۴۱ التهذیب، ۲/ ۳۶۲/ ۳۳/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن الفقیه، ۱/ ۲۶۵/ ۸۱۷ یونس بن یعقوب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی و علیه البرطلة فقال لا یضره

بیان

البرطلة ضرب من القلنسوة

[۴۲]

اشارة

۶۱۸۶- ۴۲ التهذیب، ۲/ ۳۷۱/ ۷۵/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال لا تصلی المرأة عطلاء

بیان

یعنی خالیة عن الحلی و قیل هی بضم العین و التنوین بمعنی خلو جیدها عن القلائد

[۴۳]

اشارة

۶۱۸۷- ۴۳ الکافی، ۵/ ۵۶۹/ ۵۷/ ۱ العدة عن سهل عن الحسن بن علی بن النعمان عن أرطاة بن حبیب عن أبی مریم الأنصاری قال سمعت جعفر بن محمد ع یقول قال رسول اللّه ص یا علی مر نساءک لا یصلین عطلاء و لو یعلقن فی أعناقهن سیرا

بیان

السیر ما یقد من الجلد

الوافی، ج۷، ص: ۳۹۸

[۴۴]

اشارة

۶۱۸۸- ۴۴ الكافی، ۳/ ۳۹۵/ ۱۰/ ۱ القمی عن محمد بن أحمد عن الفطحیة التهذیب، ۲/ ۳۵۶/ ۷/ ۱ ابن محبوب عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یصلی فیدخل یده فی ثوبه- قال إذا كان علیه ثوب آخر إزار أو سراویل فلا بأس و إن لم یكن فلا یجوز له ذلك و إن أدخل یدا واحدة و لم یدخل الأخری فلا بأس

بیان

حمله فی التهذیبین علی الاستحباب للخبر الآتی و یمكن تقیید الخبر الآتی به

[۴۵]

۶۱۸۹- ۴۵ التهذیب، ۲/ ۳۵۶/ ۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن الفقیه، ۱/ ۲۶۷/ ۸۲۶ محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عن الرجل یصلی و لا یخرج یدیه من ثوبه فقال إن أخرج یده فحسن و إن لم یخرج فلا بأس

[۴۶]

۶۱۹۰- ۴۶ الكافی، ۳/ ۴۰۸/ ۳/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۲/ ۳۲۶/ ۱۹۲/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن البجلی قال كنت عند أبی عبد اللّه ع فدخل علیه عبد الملك القمی قال أصلحك اللّه أسجد و یدی فی ثوبی فقال إن شئت قال ثم قال

الوافی، ج۷، ص: ۳۹۹

إنی و اللّه ما من هذا و شبهه أخاف علیكم

[۴۷]

اشارة

۶۱۹۱- ۴۷ الكافی، ۳/ ۴۰۹/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن مصادف عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یصلی صلاة فریضة و هو معقص الشعر قال یعید صلاته

بیان

عقص الشعر فتله و نسج بعضه علی بعض و ینبغی حمل الإعادة علی الاستحباب

الوافی، ج۷، ص: ۴۰۱

باب ۵۲ الصلاة فی الجلود و الأوبار و الأشعار

[۱]

اشارة

۶۱۹۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۹۷/ ۱/ ۱ الثلاثة عن ابن بکیر قال سأل زرارة أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی الثعالب و الفنک و السنجاب و غیره من الوبر- فأخرج کتابا زعم أنه إملاء رسول اللّه ص إن الصلاة فی وبر کل شیء حرام أکله فالصلاة فی وبره و شعره و جلده و بوله و روثه و ألبانه- و کل شیء منه فاسدة لا تقبل تلک الصلاة حتی تصلی فی غیره مما أحل اللّه أکله- ثم قال یا زرارة هذا عن رسول اللّه ص فاحفظ ذلک یا زرارة و إن کان مما یؤکل لحمه فالصلاة فی وبره و بوله و شعره- و روثه و ألبانه و کل شیء منه جائزة إذا علمت أنه ذکی قد ذکاه الذبح و إن کان غیر ذلک مما قد نهیت عن أکله و حرم علیک أکله فالصلاة فی کل شیء منه فاسدة ذکاه الذبح أو لم یذکه

بیان

الفنک بالفاء و النون المفتوحتین حیوان غیر مأکول اللحم یتخذ من جلده

الوافی، ج۷، ص: ۴۰۲

الفراء فروته أطیب أنواع الفراء و ما یتراءی من التکرار فی عبارة هذا الحدیث و من الحزازة فی قوله لا تقبل تلک الصلاة حتی تصلی فی غیره یعطی أن لفظ الحدیث لابن بکیر أو غیره من الرواة و أنه نقل بالمعنی.

و کیف کان فهو لیس علی عمومه لما یأتی و ثبت من جواز الصلاة فی الخز و الإبریسم غیر المحض و شعر الإنسان و غیر ذلک إلا أن یقال إن المتبادر من المأکول و غیر المأکول غیر الإنسان و غیر ما لا نفس له من الدیدان و نحوها و إن الخز مما أحل أکله بل کثیر من الحیوانات کما یأتی بیانه فی کتاب المطاعم و یستفاد من لفظة فی أن النهی مختص باللباس و ما یلاقیه اللباس و یتلطخ به دون ما یستصحبه المصلی من دون لبس کعظم الفیل مثلا إذا استصحبه و لم یلبسه

[۲]

اشارة

۶۱۹۳- ۲ الکافی، ۳/ ۳۹۷/ ۳/ ۱ علی بن محمد عن عبد اللّه بن إسحاق العلوی عن الحسن بن علی عن الدیلمی عن علی بن أبی حمزة قال سألت أبا عبد اللّه ع و أبا الحسن ع عن لباس الفراء و الصلاة فیها فقال لا تصل فیها إلا فیما کان منه ذکیا قال قلت أ و لیس الذکی ما ذکی بالحدید- فقال بلی إذا کان مما یؤکل لحمه قلت و ما یؤکل لحمه من غیر الغنم قال لا بأس بالسنجاب فإنه دابة لا تأکل اللحم و لیس هو مما نهی رسول اللّه ص إذ نهی عن کل ذی ناب و مخلب

بیان

الفراء جمع فرو و هو ما یتخذ من الجلود من الثیاب و لعل ما فی ما یؤکل لحمه من غیر الغنم استفهامیة یعنی أی شیء یؤکل لحمه مما یلبس فرأوه من غیر الغنم

الوافی، ج۷، ص: ۴۰۳

[۳]

۶۱۹۴- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۰۹/ ۲۷/ ۱ محمد بن أحمد عن عمر بن علی بن عمر بن یزید عن إبراهیم بن محمد الهمدانی قال کتبت إلیه یسقط علی ثوبی الوبر و الشعر مما لا یؤکل لحمه من غیر تقیة و لا ضرورة فکتب لا تجوز الصلاة فیه

[۴]

۶۱۹۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۰۹/ ۲۸/ ۱ عنه عن رجل عن النخعی عن الوشاء قال کان أبو عبد اللّٰه ع یکره الصلاة فی وبر کل شیء لا یؤکل لحمه

[۵]

اشارة

۶۱۹۶- ۵ الکافی، ۳/ ۴۰۰/ ۱۴/ ۱ علی بن محمد و محمد بن الحسن عن سهل عن التهذیب، ۲/ ۲۱۰/ ۳۰/ ۱ علی بن مهزیار عن أبی علی بن راشد قال قلت لأبی جعفر ع ما تقول فی الفراء أی شیء یصلی فیه فقال أی الفراء قلت الفنک و السنجاب و السمور قال فصل فی الفنک و السنجاب فأما السمور فلا تصل فیه قلت فالثعالب یصلی فیها قال لا و لکن تلبس بعد الصلاة قلت أصلی فی الثوب الذی یلیه قال لا

بیان

السمور کتنور حیوان ببلاد الروس وراء بلاد الترک یشبه النمس و منه أسود لامع و أشقر و الجمع سمامیر کتنانیر کذا فی مصباح المنیر و فی القاموس النمس بالکسر دویبة بمصر تقتل الثعبان

الوافی، ج۷، ص: ۴۰۴

[۶]

۶۱۹۷- ۶ الکافی، ۳/ ۴۰۱/ ۱۶/ ۱ علی بن محمد عن عبد اللّٰه بن إسحاق عمن ذکره عن مقاتل بن مقاتل قال سألت أبا الحسن ع عن الصلاة فی السمور و السنجاب و الثعلب فقال لا خیر فی ذا کله ما خلا السنجاب- فإنه دابة لا تأکل اللحم

[۷]

۶۱۹۸- ۷ الفقیه، ۱/ ۲۵۹/ ۷۹۴ روی عن قاسم الخیاط قال سمعت موسی بن جعفر ع یقول ما أکل الورق و الشجر فلا بأس بأن تصلی فیه و ما أکل المیتة فلا تصل فیه

[۸]

۶۱۹۹- ۸ الکافی، ۳/ ۳۹۹/ ۸/ ۱ القمیان التهذیب، ۲/ ۲۰۶/ ۱۶/ ۱ محمد بن أحمد عن الصهبانی عن علی بن مهزیار عن رجل سأل الماضی ع عن الصلاة فی [جلود] الثعالب فنهی عن الصلاة فیها و فی الثوب الذی یلیها فلم أدر أی الثوبین الذی یلصق بالوبر أو الذی یلصق بالجلد فوقع بخطه الثوب الذی یلصق بالجلد- قال و ذکر أبو الحسن ع أنه سأله [سئل] عن هذه المسألة فقال لا تصل فی الثوب الذی فوقه و لا فی الثوب الذی تحته

الوافی، ج۷، ص: ۴۰۵

[۹]

۶۲۰۰- ۹ الکافی، ۳/ ۳۹۹/ ۹/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۰۶/ ۱۴/ ۱ علی بن مهزیار قال کتب إلیه إبراهیم بن عقبة عندنا جوارب و تکک تعمل من وبر الأرانب فهل تجوز الصلاة فی وبر الأرانب من غیر ضرورة و لا تقیة فکتب لا تجوز الصلاة فیها

[۱۰]

۶۲۰۱- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۰۶/ ۱۳/ ۱ ابن محبوب عن بنان عن علی بن مهزیار عن أحمد بن إسحاق الأبهری قال کتبت إلیه جعلت فداک عندنا جوارب الحدیث

[۱۱]

۶۲۰۲- ۱۱ الکافی، ۳/ ۴۰۱/ ۱۵/ ۱ علی بن إبراهیم عن أحمد بن عبدوس عن ابن سنان عن ابن جندب عن سفیان بن السمط قال قرأت فی کتاب محمد بن إبراهیم إلی أبی الحسن ع یسأله عن الفنک یصلی فیه قال لا بأس و کتب یسأله عن جلود الأرانب فکتب مکروه

[۱۲]

۶۲۰۳- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۲۰۵/ ۱۱/ ۱ الحسین عن محمد بن إبراهیم قال کتبت إلیه أسأله عن الصلاة فی جلود الأرانب فکتب مکروهة

الوافی، ج۷، ص: ۴۰۶

[۱۳]

اشارة

۶۲۰۴- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۰۷/ ۱۸/ ۱ محمد بن أحمد عن الصهبانی قال کتبت إلی أبی محمد ع أسأله هل یصلی فی قلنسوة علیها وبر ما لا یؤکل لحمه أو تکة حریر أو تکة من وبر الأرانب فکتب لا تحل الصلاة فی حریر محض و إن کان الوبر ذکیا حلت الصلاة فیه إن شاء اللّٰه

بيان

لعل هذا الخبر ورد مورد التقية أو أن المنع في ما لا يتم فيه الصلاة منفردا لم يبلغ مبلغ الحظر و التحريم

[۱۴]

۶۲۰۵- ۱۴ التهذيب، ۲/ ۲۰۵/ ۱۱/ ۱ الحسين عن حماد عن حريز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن جلود الثعالب أ يصلى فيها فقال ما أحب أن أصلي فيها

[۱۵]

۶۲۰۶- ۱۵ التهذيب، ۲/ ۲۰۶/ ۱۵/ ۱ ابن عيسى عن جعفر بن محمد بن أبي زيد قال سئل الرضا ع عن جلود الثعالب الذكية قال لا تصل فيها

[۱۶]

۶۲۰۷- ۱۶ التهذيب، ۲/ ۲۰۷/ ۱۹/ ۱ أحمد عن الوليد بن أبان قال قلت للرضا ع أصلي في الفنك و السنجاب قال نعم فقلت نصلي في الثعالب إذا كانت ذكية قال لا تصل فيها

[۱۷]

اشارة

۶۲۰۸- ۱۷ التهذيب، ۲/ ۲۱۰/ ۳۱/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن

الوافي، ج۷، ص: ۴۰۷

داود الصرمي عن بشر بن يسار قال سألته عن الصلاة في الفنك و الفراء و السنجاب و السمور و الحواصل التي تصاد ببلاد الشرك أو بلاد الإسلام أن أصلي فيه لغير تقية قال فقال صل في السنجاب و الحواصل الخوارزمية و لا تصل في الثعالب و لا السمور

بيان

قال في القاموس الفراء كجبال و سحاب حمار الوحش أو فتاة و قيل الحواصل طيور ببلاد خوارزم يعمل من جلودها بعد نزع الريش مع بقاء الوبر و يتخذ منه الفراء و قد ينسج من أوبارها الثياب

[۱۸]

۶۲۰۹- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۳۶۷/ ۵۹/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن جمیل عن الحسین بن شهاب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن جلود الثعالب إذا کانت ذکیة أ یصلی فیها قال نعم

[۱۹]

اشارة

۶۲۱۰- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۳۶۷/ ۶۰/ ۱ عنه عن علی بن السندی عن صفوان عن البجلی قال سألته عن اللحاف من الثعالب أو الجرز منه- أ یصلی فیها أم لا قال إذا کان ذکیا فلا بأس به

الوافی، ج۷، ص: ۴۰۸

بیان

أو الجرز منه هکذا فی نسخ التهذیب التی رأیناها قیل الجرز بکسر الجیم و تقدیم المهملة علی المعجمة من لباس النساء.

و فی الإستبصار أو الخوارزمیة و کأنها الصحیح فیکون المراد بها الحواصل

[۲۰]

۶۲۱۱- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۲۰۶/ ۱۷/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الصلاة فی جلود الثعالب- فقال إذا کانت ذکیة فلا بأس

[۲۱]

اشارة

۶۲۱۲- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۲۱۰/ ۳۳/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الفراء و السمور و السنجاب و الثعالب و أشباهه قال لا بأس بالصلاة فیه

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی التقیة و جوز فی التهذیب حملها علی ما لا یتم فیه الصلاة منفردا

[۲۲]

اشارة

۶۲۱۳- ۲۲ الکافی، ۳/ ۳۹۹/ ۱۱/ ۱ علی بن محمد عن عبد اللّه بن إسحاق العلوی عن الحسن بن علی عن الدیلمی عن فریت عن ابن أبی یعفور قال

الوافی، ج۷، ص: ۴۰۹

کنت عند أبی عبد اللّه ع إذ دخل علیه رجل من الخزازین فقال له جعلت فداک ما تقول فی الصلاة فی الخز فقال لا بأس بالصلاة فیه فقال له الرجل جعلت فداک إنه میت و هو علاجی و أنا أعرفه فقال له أبو عبد اللّه ع أنا أعرف به منک فقال له الرجل إنه علاجی و لیس أحد أعرف به منی فتبسم أبو عبد اللّه ع ثم قال له تقول إنه دابة تخرج من الماء أو تصاد من الماء فتخرج فإذا فقدت الماء مات فقال الرجل صدقت جعلت فداک هکذا هو فقال له أبو عبد اللّه ع فإنک تقول إنه دابة تمشی علی أربع و لیس هو علی حد الحیتان فتکون ذکاته خروجه من الماء- فقال الرجل إی و اللّه هکذا أقول فقال له أبو عبد اللّه ع فإن اللّه تبارک و تعالی أحله و جعل ذکاته موته کما أحل الحیتان و جعل ذکاتها موتها

بیان

علاجی أی صنعتی و قد اختلف فی حقیقة الخز فقیل هو دابة بحریة ذات أربع إذا فارقت الماء ماتت.

و قال المحقق فی المعتبر حدثنی جماعة من التجار أنه قندس و لم أتحققه و قال فی الذکری لعله ما یسمی فی زماننا بمصر وبر السمک و هو مشهور هناک قیل هذا الحدیث مخالف لما اتفق علیه أصحابنا من أنه لا یحل من حیوان البحر إلا السمک و لا من السمک إلا ذو الفلس إلا أن یقال إن المراد بحله حل استعماله فی الصلاة لا حل أکله.

أقول

و یأتی فی کتاب المطاعم عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن أکل لحم الخز فقال إنه کلب الماء إن کان له ناب فلا تقربه و إلا فاقربه

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۰

و مثله

عن أبی الحسن ع و أنه قال لزکریا بن آدم أما أنت فإنی أکره لک أکله فلا تأکله

و عن أبی عبد اللّه ع أنه سبع یرعی فی البر و یأوی فی الماء.

و یأتی فی أبواب الملابس منه عنه ع

و قد سئل عن لبس جلوده و أنه کلاب تخرج من الماء فقال إذا خرجت من الماء تعیش خارجه فقال الرجل لا فقال لا بأس.

و یمکن التوفیق بین هذه الأخبار بأن یقال لعلها إذا فارقت الماء زمانا طویلا لا تعیش و أن ذا نابها محرم اللحم دون ما لیس له ناب أو إن کانت ذات ناب فحرام و إلا فهی حلال و إن جلودها و أوبارها مما تجوز الصلاة فیه مطلقا

[۲۳]

۶۲۱۴- ۲۳ الکافی، ۳/ ۴۰۳/ ۲۶/ ۱ العدة عن أحمد رفعه عن أبی عبد اللّه ع فی الخز الخالص أنه لا بأس به فأما الذی یخلط فیه وبر الأرانب أو غیر ذلک مما یشبه هذا فلا تصل فیه

[۲۴]

۶۲۱۵- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۲۱۲/ ۳۹/ ۱ أحمد عن محمد بن عیسی عن النخعی رفعه عن أبی عبد اللّٰه ع مثله

[۲۵]

۶۲۱۶- ۲۵ التهذیب، ۲/ ۲۱۲/ ۳۷/ ۱ محمد بن أحمد عن معاویة بن حکیم عن معمر بن خلاد قال سألت أبا الحسن الرضا ع عن الصلاة فی الخز فقال صل فیه

[۲۶]

۶۲۱۷- ۲۶ التهذیب، ۲/ ۲۱۲/ ۴۰/ ۱ الحسین عن الفقیه، ۱/ ۲۶۲/ ۸۰۶ الجعفری قال رأیت أبا الحسن

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۱

الرضا ع یصلی فی جبة خز

[۲۷]

۶۲۱۸- ۲۷ الفقیه، ۱/ ۲۶۲/ ۸۰۷ علی بن مهزیار قال رأیت أبا جعفر الثانی ع یصلی الفریضة و غیرها فی جبة خز طارونی و کسانی جبة خز و ذکر أنه لبسها علی بدنه و صلی فیها و أمرنی بالصلاة فیها

[۲۸]

۶۲۱۹- ۲۸ الفقیه، ۱/ ۲۶۲/ ۸۰۸ یحیی بن عمران قال کتبت إلی أبی جعفر الثانی ع فی السنجاب و الفنک و الخز و قلت جعلت فداک- أحب أن لا تجیبنی بالتقیة فی ذلک فکتب بخطه إلی صل فیها

[۲۹]

۶۲۲۰- ۲۹ التهذیب، ۲/ ۳۷۲/ ۷۹/ ۱ محمد بن أحمد عن البرقی عن أبیه عن سعد بن سعد عن الرضا ع قال سألته عن جلود الخز فقال هو ذا نحن نلبس فقلت ذاک الوبر جعلت فداک قال إذا حل وبره حل جلده

[۳۰]

۶۲۲۱- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۲۱۲/ ۴۱/ ۱ عنه عن أحمد عن داود الصرمی عن بشر بن یسار قال سألته عن الصلاة فی الخز یغش بوبر الأرانب- فکتب یجوز ذلک

[۳۱]

اشارة

۶۲۲۲- ۳۱ التهذیب، ۲/ ۲۱۳/ ۴۲/ ۱ سعد عن ابن عیسی و أخیه بنان عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۲

الفقیه، ۱/ ۲۶۲/ ۸۰۹ داود الصرمی قال سأل رجل أبا الحسن الثالث ع الحدیث

بیان

نسبه فی التهذیبین إلی الشذوذ و اختلاف اللفظ فی السائل و المسئول ثم حمله علی التقیة و قال فی الفقیه هذه رخصة الآخذ بها مأجور و رادها مأثوم و الأصل ما ذکره أبی فی رسالته إلی و صل فی الخز ما لم یکن مغشوشا بوبر الأرانب

[۳۲]

۶۲۲۳- ۳۲ الکافی، ۳/ ۴۰۰/ ۱۲/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن خالد عن إسماعیل بن سعد الأحوص قال سألت أبا الحسن ع عن الصلاة فی جلود السباع فقال لا تصل فیها

[۳۳]

۶۲۲۴- ۳۳ التهذیب، ۲/ ۲۰۵/ ۱۰/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن الفقیه، ۱/ ۲۶۱/ ۸۰۵ سماعة عن أبی عبد اللّٰه ع ش قال سألته عن لحوم السباع و جلودها فقال أما لحوم السباع من الطیر و الدواب فإنا نکرهه و أما الجلود فارکبوا علیها و لا تلبسوا منها

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۳

شیئا تصلون فیه

[۳۴]

اشارة

۶۲۲۵- ۳۴ الکافی، ۳/ ۴۰۳/ ۲۵/ ۱ القمی عن التهذیب، ۲/ ۳۷۳/ ۸۴/ ۱ محمد بن أحمد عن السیاری عن أبی یزید القسمی و قسم حی من الیمن بالبصرة عن أبی الحسن الرضا ع أنه سأله عن جلود الدارش التی یتخذ منها الخفاف- قال فقال لا تصل فیها فإنها تدبغ بخرء الکلاب

بیان

الدارش جلد أسود معروف کأنه فارسی

[۳۵]

اشارة

۶۲۲۶- ۳۵ التهذیب، ۲/ ۳۷۳/ ۸۵/ ۱ أحمد عن موسی بن القاسم و أبی قتادة جمیعا عن الفقیه، ۱/ ۲۵۳/ ۷۷۶ علی بن جعفر عن أخیه ع قال سألته عن الرجل صلی و معه دبة من جلد حمار الفقیه، أو بغل- التهذیب، و علیه نعل من جلد حمار هل یجزیه صلاته أو علیه الإعادة

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۴

ش قال لا یصلح له أن یصلی و هی معه إلا أن یتخوف علیها ذهابا فلا بأس أن یصلی و هی معه

بیان

سیأتی بقیة أخبار لباس الجلود و الأوبار و الأشعار مما لا یتعلق بالصلاة فی أبواب الملابس من کتاب المطاعم و المشارب و التجملات إن شاء اللّه

[۳۶]

۶۲۲۷- ۳۶ التهذیب، ۲/ ۳۶۷/ ۵۸/ ۱ ابن محبوب عن علی بن الریان قال کتبت إلی أبی الحسن ع هل تجوز الصلاة فی ثوب یکون فیه شعر من شعر الإنسان و أظفاره من قبل أن ینفضه و یلقیه عنه فوقع تجوز

[۳۷]

۶۲۲۸- ۳۷ الفقیه، ۱/ ۲۶۵/ ۸۱۶ سأل علی بن الریان بن الصلت أبا الحسن الثالث ع عن الرجل یأخذ من شعره و أظفاره ثم یقوم إلی الصلاة من غیر أن ینفضه من ثوبه فقال لا بأس

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۵

باب ۵۳ الصلاة فی جلد المیتة و ما لا یعلم ذکاته

[۱]

اشارة

۶۲۲۹- ۱ التهذیب، ۲/ ۲۰۳/ ۱/ ۱ ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن غیر واحد عن أبی عبد اللّه ع فی المیتة قال لا تصل فی شیء منه و لا شسع

بیان

الشسع بالکسر ما یشد به النعل

[۲]

۶۲۳۰- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۰۳/ ۲/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز عن محمد التهذیب، ۲/ ۲۰۳/ ۳/ ۱ عنه عن فضالة عن العلاء عن الفقیه، ۱/ ۲۴۷/ ۷۴۹ محمد الفقیه، عن أبی جعفر ع

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۶

ش قال سألته عن الجلد المیت أ یلبس فی الصلاة إذا دبغ- فقال لا و لو دبغ سبعین مرة

[۳]

اشارة

۶۲۳۱- ۳ الکافی، ۳/ ۳۹۸/ ۴/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال تکره الصلاة فی الفراء إلا ما صنع فی أرض الحجاز أو ما علمت منه ذکاة

بیان

و ذلک لاستحلال غیر أهل الحجاز یومئذ المیتة بالدبغ و الکراهة لا تنافی الجواز مع عدم العلم بکونه میتة فلا ینافی الأخبار الآتیة

[۴]

اشارة

۶۲۳۲- ۴ الکافی، ۳/ ۳۹۷/ ۲/ ۱ علی بن محمد عن عبد اللّه بن إسحاق العلوی عن الحسن بن علی عن الدیلمی عن عیثم بن أسلم النجاشی عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن- الصلاة فی الفراء فقال کان علی بن الحسین ع رجلا صردا لا یدفئه فراء الحجاز لأن دباغتها بالقرظ و کان یبعث إلی العراق فیؤتی مما قبلهم بالفرو فیلبسه فإذا حضرت الصلاة ألقاه و ألقی القمیص الذی تحته الذی یلیه و کان یسأل عن ذلک فقال إن أهل العراق یستحلون لباس الجلود المیتة و یزعمون أن دباغه ذکاته

بیان

الصرد البرد فارسی معرب و الصرد ککتف الذی یحد البرد سریعا

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۷

و الدفوء السخونة و الحرارة و القرظ محرکة ورق السلم یدبغ به الأدیم و لعل اجتنابه ع کان استحبابا و احتیاطا لما یأتی من جواز

الاکتفاء بعدم العلم

[۵]

۶۲۳۳- ۵ الفقیه، ۱/ ۲۴۸/ ۷۵۰ سئل الصادق ع عن قول اللّه عز و جل لموسی ع فَاخْلَعْ نَعْلَیْکَ إِنَّکَ بِالْوادِ الْمُقَدَّسِ طُویً قال کانتا من جلد حمار میت

[۶]

اشارة

۶۲۳۴- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۰۵/ ۸/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن الحسین عن عثمان عن الفقیه، ۱/ ۲۶۵/ ۸۱۵ سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن تقلید السیف فی الصلاة فیه الغراء و الکیمخت فقال لا بأس ما لم یعلم أنه میتة

بیان

الغراء بکسر الغین المعجمة و الراء المهملة و المد ما یلصق به و یتخذ من الجلود و السمک و الکیمخت یأتی تفسیره

[۷]

۶۲۳۵- ۷ الکافی، ۳/ ۴۰۳/ ۲۸/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۸

ابن مسکان عن الحلبی قال قلت لأبی عبد اللّه ع الخفاف عندنا فی السوق نشتریها فما تری فی الصلاة فیها فقال صل فیها حتی یقال لک إنها میتة بعینها

[۸]

۶۲۳۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۳۴/ ۱۲۸/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الخفاف التی تباع فی السوق فقال اشتر و صل فیها حتی تعلم أنه میت بعینه

[۹]

اشارة

۶۲۳۷- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۳۴/ ۱۳۰/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن الحسین عن فضالة عن أبان عن الهاشمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن لباس الجلود و الخفاف و النعال و الصلاة فیها إذا لم تکن من أرض المسلمین- فقال أما النعال و الخفاف فلا بأس بها

بيان

و ذلک لعدم العلم بکونها من ذبیحتهم بعینها و لعله ذبحها مسلم أو اشتروها من مسلم فهی مرخص فیها فی ستر الرجلین بها أما فی ستر غیر الرجلین فلیس التوسعة بهذه المثابة

[۱۰]

۶۲۳۸- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۲۵۸/ ۷۹۳ روی عن جعفر بن محمد بن یونس أن أباه کتب إلی أبی الحسن ع یسأله عن الفرو و الخف ألبسه و أصلی فیه و لا أعلم أنه ذکی فکتب لا بأس به

الوافی، ج۷، ص: ۴۱۹

[۱۱]

اشارة

۶۲۳۹- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۹۸/ ۷/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن علی بن مهزیار عن محمد بن الحسین الأشعری قال کتب بعض أصحابنا إلی أبی جعفر الثانی ع ما تقول فی الفرو نشتری من السوق فقال إذا کان مضمونا فلا بأس

بيان

یعنی إذا ضمن البائع ذکاته

[۱۲]

۶۲۴۰- ۱۲ الکافی، ۳/ ۴۰۴/ ۳۱/ ۱ علی عن سهل عن بعض أصحابه عن الحسن بن الجهم قال قلت لأبی الحسن ع أعترض السوق فأشتری خفا لا- أدری أ ذکی هو أم لا- قال صل فیه قلت فالنعل قال مثل ذلک- قلت إنی أضیق من هذا قال أ ترغب عما کان أبو الحسن ع یفعله

[۱۳]

۶۲۴۱- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۳۶۸/ ۶۱/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن البزنطی قال سألته عن الرجل یأتی السوق فیشتری جبة فراء لا یدری أ ذکیة هی أم غیر ذکیة أ یصلی فیها فقال نعم لیس علیکم المسألة إن أبا جعفر ع کان یقول إن الخوارج ضیقوا علی أنفسهم بجهالتهم و إن الدین أوسع من ذلک

[۱۴]

۶۲۴۲- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۲۵۷/ ۷۹۱ سأل الجعفری العبد الصالح
الوافی، ج۷، ص: ۴۲۰
موسی بن جعفر ع عن الرجل یأتی السوق الحدیث

[۱۵]

۶۲۴۳- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۶۸/ ۶۰/ ۱ البرقی عن أبیه عن ابن المغیرة عن ابن مسکان عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بالصلاة فیما کان من صوف المیتة إن الصوف لیس فیه روح قال عبد اللّه و حدثنی علی بن أبی حمزة أن رجلا سأل أبا عبد اللّه ع و أنا عنده عن الرجل یتقلد السیف و یصلی فیه قال نعم فقال الرجل إن فیه الکیمخت فقال و ما الکیمخت فقال جلود دواب منه ما یکون ذکیا و منه ما یکون میتة فقال ما علمت أنه میتة فلا تصل فیه

[۱۶]

۶۲۴۴- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۳۶۸/ ۶۲/ ۱ سعد عن النخعی عن ابن المغیرة عن إسحاق بن عمار عن العبد الصالح ع أنه قال لا بأس بالصلاة فی الفراء الیمانی و فیما صنع فی الأرض الإسلام قلت فإن کان فیها غیر أهل الإسلام قال إذا کان الغالب علیها المسلمون فلا بأس

[۱۷]

۶۲۴۵- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۳۷۱/ ۷۶/ ۱ أحمد عن سعد بن إسماعیل بن عیسی عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن جلود الفراء- یشتریها الرجل فی سوق من أسواق الجبل أ یسأل عن ذکاته إذا کان البائع مسلما غیر عارف قال علیکم أنتم أن تسألوا عنه إذا رأیتم المشرکین یبیعون ذلک- و إذا رأیتم یصلون فیه فلا تسألوا عنه
الوافی، ج۷، ص: ۴۲۱

[۱۸]

اشارة

۶۲۴۶- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۲۵۸/ ۷۹۲ سأل إسماعیل بن عیسی أبا الحسن الرضا ع الحدیث

بیان

الجیل بالجیم و الیاء المثناة التحتانیة الصنف من الناس و إنما یجب السؤال إذا کان البائع مشرکا لغلبة الظن حینئذ بأنه غیر ذکی إلا أن یخبر هو بأنه من ذبیحة المسلمین فیصیر مشکوکا فیه فجاز لبسه حینئذ حتی یعلم کونه میتة

[۱۹]

۶۲۴۷- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۳۷۱/ ۷۷/ ۱ أحمد عن البزنطی عن الرضا ع قال سألته عن الخفاف یأتی السوق فیشتری الخف لا یدری أ ذکی هو أم لا ما تقول فی الصلاة فیه و هو لا یدری أ یصلی فیه قال نعم أنا أشتری الخف من السوق و یصنع لی و أصلی فیه و لیس علیکم المسألة

الوافی، ج۷، ص: ۴۲۳

باب ۵۴ الصلاة فی الإبریسم و الدیباج و القز و الذهب و الحدید

[۱]

اشارة

۶۲۴۸- ۱ الکافی، ۳/ ۳۹۹/ ۱۰/ ۱ القمیان قال کتبت إلی أبی محمد ع أسأله هل یصلی فی قلنسوة حریر محض أو قلنسوة دیباج فکتب لا تحل الصلاة فی حریر محض

بیان

قد مضی خبر آخر فی هذا المعنی و الدیباج نوع من الثیاب یتخذ من الحریر و کأنه حریر منقوش فارسی معرب و یقال لثوب الکعبة دیباج الکعبة لنقشه.

کما ورد فی حدیث مسمع فلعل الحریر یطلق علی ما لا نقش له و یقابل بالدیباج قال فی المغرب الدیباج الثوب الذی سداه و لحمته إبریسم و عندهم اسم للمنقش و الجمع دیابیج و عن النخعی أنه کان له طیلسان مدبج أی أطرافه مزینة بالدیباج

[۲]

۶۲۴۹- ۲ الکافی، ۳/ ۴۰۰/ ۱۲/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن خالد عن إسماعیل بن سعد الأحوص قال سألت أبا الحسن الرضا ع هل یصلی

الوافی، ج۷، ص: ۴۲۴

الرجل فی ثوب إبریسم فقال لا

[۳]

۶۲۵۰- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۰۸/ ۲۲/ ۱ محمد بن أحمد عن یعقوب بن یزید عن عدة من أصحابنا عن ابن أسباط عن أبی الحارث قال سألت الرضا ع الحدیث

[۴]

اشارة

۶۲۵۱- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۰۷/ ۲۱/ ۱ ابن عیسی عن إسماعیل بن سعد الأحوص قال سألته عن الثوب الإبریسم هل یصلی فیه الرجال قال لا

بیان

فیه إشعار بجواز صلاة المرأة فیه و یؤیده ما یأتی فی أبواب الملابس من کتاب المطاعم و المشارب و التجملات أن النساء یلبسن الحریر و الدیباج إلا فی الإحرام و فی الفقیه عم المنع النساء و إن جوز لهن لبسه لعموم المنع فی بعض الأخبار و کون تجویز اللبس لا یستلزم تجویز الصلاة و فیه ما فیه

[۵]

اشارة

۶۲۵۲- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۵۷/ ۱۰/ ۱ سعد عن موسی بن الحسن عن أحمد بن هلال عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال کل ما لا تجوز الصلاة فیه وحده فلا بأس بالصلاة فیه مثل التکة الإبریسم و القلنسوة و الخف و الزنار یکون فی السراویل و یصلی فیه

الوافی، ج۷، ص: ۴۲۵

بیان

أراد ع بقوله ما لا تجوز الصلاة فیه وحده ما لا یستر العورة و عنی بقوله ع فلا بأس بالصلاة فیه إذا کان حریرا محضا و هذا مناف لحدیث أول الباب و ذاک أصح سندا و أحوط قیلا إلا أن هذا أشهر فتوی بین أصحابنا و الزنار ما یشد علی الوسط

[۶]

اشارة

۶۲۵۳- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۰۸/ ۲۳/ ۱ عنه عن أحمد عن ابن بزیع قال سألت أبا الحسن ع عن الصلاة فی ثوب دیباج فقال ما لم یکن فیه التماثیل فلا بأس

بیان

حمله فی التهذیبین علی حال الحرب لما یأتی من جواز لبسه حینئذ أو علی ما إذا کان لحمته أو سداه غزلا أو کتانا

[۷]

۶۲۵۴- ۷ الکافی، ۶/ ۴۵۵/ ۱۱/ ۱ البرقی عن البزنطی قال سأل الحسین بن قیاما أبا الحسن ع عن الثوب الملحم بالقز و القطن القز أکثر من النصف أ یصلی فیه قال لا بأس و قد کان لأبی الحسن ع منه جباب

[۸]

۶۲۵۵- ۸ الکافی، ۳/ ۴۰۱/ ۱۵/ ۱ علی عن أحمد بن عبدوس عن ابن
الوافی، ج۷، ص: ۴۲۶
سنان عن ابن جندب عن سفیان بن السمط قال قرأت فی کتاب محمد بن إبراهیم إلی أبی الحسن ع یسأله عن ثوب حشوه قز یصلی فیه فکتب لا بأس به

[۹]

۶۲۵۶- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۶۴/ ۴۱/ ۱ الحسین قال قرأت کتاب محمد بن إبراهیم إلی أبی الحسن الرضا ع یسأله عن الصلاة فی ثوب حشوه قز فکتب إلیه قرأته لا بأس بالصلاة فیه

[۱۰]

اشارة

۶۲۵۷- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۲۶۳/ ۸۱۱ التهذیب، کتب إبراهیم بن مهزیار إلی أبی محمد الحسن ع فی الرجل یجعل فی جبته بدل القطن قزا هل یصلی فیه فکتب نعم لا بأس به

بیان

القز بالفتح و التشدید نوع من الحریر فارسی معرب.
و قال فی الفقیه یعنی به قز المعز لا قز الإبریسم و یعنی بقز المعز وبره

[۱۱]

۶۲۵۸- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۷۲/ ۸۰/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۲۵۳/ ۷۷۴ عمار عن أبی عبد اللّٰه ع فی الرجل یصلی و علیه خاتم حدید قال لا و لا یتختم به الرجل فإنه من لباس أهل النار

الوافی، ج۷، ص: ۴۲۷

التهذیب، و قال لا یلبس الرجل الذهب و لا یصلی فیه لأنه من لباس أهل الجنة و عن الثوب یکون عمله دیباجا قال لا یصلی فیه- ش و عن الثوب یکون فی علمه مثال طیر أو غیر ذلک أ یصلی فیه قال لا و عن الرجل یلبس الخاتم فیه نقش مثال الطیر أو غیر ذلک قال لا تجوز الصلاة فیه

[۱۲]

۶۲۵۹- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۲۲۷/ ۱۰۲/ ۱ عنه عن رجل عن الحسن بن علی عن أبیه عن علی بن عقبة عن النمیری عن أبی عبد اللّه ع فی الحدید أنه حلیة أهل النار و الذهب حلیة أهل الجنة و جعل اللّه الذهب فی الدنیا زینة النساء فحرم علی الرجال لبسه و الصلاة فیه و جعل اللّه الحدید فی الدنیا زینة الجن و الشیاطین فحرم علی الرجل المسلم أن یلبسه فی الصلاة إلا أن یکون قبال عدو فلا بأس به- قال قلت فالرجل فی السفر یکون معه السکین فی خفه لا یستغنی عنه أو فی سراویله مشدودا أو المفتاح یخشی إن وضعه ضاع أو یکون فی وسطه المنطقة من حدید قال لا بأس بالسکین و المنطقة للمسافر فی وقت ضرورة و کذلک المفتاح إذا خاف الضیعة و النسیان و لا بأس بالسیف و کل آلة السلاح فی الحرب و فی غیر ذلک لا تجوز الصلاة فی شیء من الحدید فإنه نجس ممسوخ

[۱۳]

اشارة

۶۲۶۰- ۱۳ الکافی، ۳/ ۴۰۰/ ۱۳/ ۱ محمد عن بعض أصحابنا عن علی بن عقبة عن النمیری عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یکون فی السفر و معه سکین الحدیث علی تفاوت فی ألفاظه

الوافی، ج۷، ص: ۴۲۸

بیان

قد مضی حدیث آخر فی نجاسة الحدید فی باب ما لا یحتاج إلی التطهیر من أبواب الطهارة من الخبث من کتاب الطهارة و مضی ما یخالفه أیضا و حملها فی المعتبر علی کراهة استصحابه قال فإن النجاسة قد تطلق علی ما یستحب تجنبه و إلا فهو لیس بنجس باتفاق الطوائف

[۱۴]

۶۲۶۱- ۱۴ الکافی، ۳/ ۴۰۴/ ۳۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۲۷/ ۱۰۳/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۱/ ۲۵۳/ ۷۷۲ قال رسول اللّه ص لا یصلی الرجل و فی یده خاتم حدید

[۱۵]

۶۲۶۲- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۲۵۳/ ۷۷۳ و قال ع ما طهر اللّه یدا فیها حلقة حدید

[۱۶]

۶۲۶۳- ۱۶ الکافی، ۳/ ۴۰۴/ ۳۴/ ۱ علی عن أبیه عن أحمد بن محمد بن أبی الفضل المدائنی عمن حدثه عن أبی عبد اللّه ع قال لا یصلی الرجل و فی تکته مفتاح حدید

[۱۷]

۶۲۶۴- ۱۷ الکافی، ۳/ ۴۰۴/ ۳۵/ ۱ و روی إذا کان المفتاح فی غلاف فلا بأس

الوافی، ج‌۷، ص: ۴۲۹

باب ۵۵ سائر ما یکره معه الصلاة و ما لا یکره

[۱]

۶۲۶۵- ۱ الکافی، ۳/ ۴۰۲/ ۲۰/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۳۶۴/ ۴۰/ ۱ علی بن مهزیار عن فضالة عن حماد بن عثمان عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الدراهم السود التی فیها التماثیل أ یصلی الرجل و هی معه فقال لا بأس إذا کانت مواراة

[۲]

۶۲۶۶- ۲ الکافی، ۳/ ۴۰۲/ ۲۱/ ۱ و فی روایة البجلی عنه ع إنه قال لا بد للناس من حفظ بضائعهم فإن صلی و هی معه فلتکن من خلفه و لا یجعل شیئا منها بینه و بین القبلة

[۳]

۶۲۶۷- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۵۶/ ۷۸۳ سأل البجلی أبا عبد اللّه ع عن الدراهم السود تکون مع الرجل و هو یصلی مربوطة أو غیر مربوطة- فقال ما أشتهی أن یصلی و معه هذه الدراهم التی فیها التماثیل ثم قال ما للناس بد من حفظ بضائعهم الحدیث

[۴]

۶۲۶۸- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۶۳/ ۳۹/ ۱ الحسین عن صفوان عن

الوافی، ج‌۷، ص: ۴۳۰

العلاء عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن الرجل یصلی و فی ثوبه دراهم فیها تماثیل فقال لا بأس بذلک

[۵]

۶۲۶۹- ۵ الکافی، ۳/ ۴۰۴/ ۳۳/ ۱ محمد عن العمرکی عن الفقیه، ۱/ ۲۵۴/ ۷۷۶ الفقیه، ۱/ ۲۵۴/ ۷۷۷ علی بن جعفر عن أخیه أبی الحسن ع قال سألته عن رجل صلی و فی کمه طیر- قال إن خاف الذهاب علیه فلا بأس قال و سألته عن الخلاخل هل یصلح للنساء و الصبیان لبسها فقال إن کانت صماء فلا بأس و إن کان لها صوت فلا

[۶]

اشارة

۶۲۷۰- ۶ الکافی، ۳/ ۴۰۴/ ۳۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۳۴/ ۱۳۱/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهیم بن مهزیار قال سألته عن الصلاة فی جرموق و أتیته بجرموق فبعثت به إلیه فقال یصلی فیه

بیان

جرموق کعصفور ما یلبس فوق الخف کأنه معرب سرموزه

[۷]

۶۲۷۱- ۷ الکافی، ۳/ ۴۸۹/ ۱۳/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن محمد بن الحسین عن بعض الطالبیین یلقب برأس المدری قال سمعت الرضا

الوافی، ج۷، ص: ۴۳۱

ع یقول أفضل موضع القدمین للصلاة النعلان

[۸]

۶۲۷۲- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۳۳/ ۱۲۴/ ۱ الحسین عن حماد عن ابن عمار قال رأیت أبا عبد اللّه ع یصلی فی نعلیه غیر مرة و لم أره ینزعهما قط

[۹]

۶۲۷۳- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۳۳/ ۱۲۷/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغیرة عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۵۶۸/ ۱۵۶۹ البصری عن أبی عبد اللّه ع قال إذا صلیت فصل فی نعلیک إذا کانت طاهرة- التهذیب، فإنه یقال ذلک من السنة- الفقیه، فإن ذلک من السنة

[۱۰]

اشارة

۶۲۷۴- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۳۳/ ۱۲۵/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن أبیه عن ابن المغیرة مثله مقطوعا کما فی الفقیه

الوافی، ج۷، ص: ۴۳۲

بیان

قوله ع یقال یعطی التردد فی کون ذلک من السنة و هم صلوات اللّه علیهم منزهون عن ذلک فلعل غرضه ع أنی لا أقول ذلک أو المراد أنک لو فعلت هذا اقتدی الناس بک و علموا أنه من السنة و ذلک لأنه کان من أجلاء أصحابه ع

[۱۱]

۶۲۷۵- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۲۳۳/ ۱۲۳/ ۱ الحسین عن محمد بن إسماعیل قال رأیته یصلی فی نعلیه لم یخلعهما و أحسبه قال رکعتی الطواف

[۱۲]

۶۲۷۶- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۲۳۳/ ۱۲۶/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن العباس بن معروف عن علی بن مهزیار قال رأیت أبا جعفر ع صلی- حین زالت الشمس یوم الترویة ست رکعات خلف المقام و علیه نعلاه لم ینزعهما

[۱۳]

۶۲۷۷- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۳۶۲/ ۳۱/ ۱ سعد عن موسی بن الحسن و أحمد بن هلال عن موسی بن القاسم عن الفقیه، ۱/ ۲۵۴/ ۷۷۸ علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن فارة المسک تکون مع الرجل یصلی و هی معه فی جیبه أو ثیابه فقال لا بأس بذلک

[۱۴]

۶۲۷۸- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۲۵۴/ ۷۷۹ و عن الرجل هل یصلح له أن یصلی و فی فیه الخرز و اللؤلؤ قال إن کان یمنعه من قراءته و إن کان لا یمنعه فلا بأس

الوافی، ج۷، ص: ۴۳۳

[۱۵]

اشارة

۶۲۷۹- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۶۲/ ۳۲/ ۱ ابن محبوب عن عبد اللّه بن جعفر قال کتبت إلیه یعنی أبا محمد ع یجوز للرجل أن یصلی و معه فارة مسک فکتب لا بأس به إذا کان ذکیا

بيان

فسر فی الذكری الذكی بالطاهر

[۱۶]

۶۲۸۰- ۱۶ التهذيب، ۲/ ۳۶۳/ ۳۴/ ۱ سعد عن الحسن بن علی بن مهزيار عن أبيه قال كتبت إلى أبی محمد ع أسأله عن الصلاة فی القرمز و أن أصحابنا يتوقفون فيه فكتب لا بأس به مطلق و الحمد لله

[۱۷]

اشارة

۶۲۸۱- ۱۷ الفقيه، ۱/ ۲۶۳/ ۸۱۰ كتب إبراهيم بن مهزيار إلى أبی محمد ع يسأله الحديث

بيان

القرمز صبغ أرمنی يكون من عصارة دود يكون فی آجامهم و يأتی فی أبواب الملابس من كتاب المطاعم و المشارب و التجملات النهی عن لبسه من دون تقييد بالصلاة و هو محمول على الكراهة

[۱۸]

۶۲۸۲- ۱۸ الكافی، ۳/ ۴۰۴/ ۱/ ۱ الحسين بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذيب، ۲/ ۳۶۰/ ۲۲/ ۱ علی بن مهزيار عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۳۴

صفوان عن العيص بن القاسم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل صلى فی ثوب رجل أياما ثم إن صاحب الثوب أخبره أنه لا يصلی فيه قال لا يعيد شيئا من صلاته

[۱۹]

اشارة

۶۲۸۳- ۱۹ الكافی، ۳/ ۴۰۲/ ۲۳/ ۱ محمد رفعه عن أبی عبد اللّه ع قال صل فی منديلك الذی تتمندل به و لا تصل فی منديل يتمندل به غيرك

بيان

کأن النهی للتنزیه

[۲۰]

۶۲۸۴- ۲۰ الکافی، ۳/ ۴۰۲/ ۱۹/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۶۴/ ۴۳/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن الفقیه، ۱/ ۲۵۶/ ۷۸۵ العیص بن قاسم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی فی ثوب المرأة و فی إزارها و یعتم بخمارها قال نعم إذا کانت مأمونة

[۲۱]

اشارة

۶۲۸۵- ۲۱ الکافی، ۳/ ۴۰۲/ ۱۸/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن الحسین

الوافی، ج۷، ص: ۴۳۵

عن عثمان عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال قلت الطیلسان یعمله المجوس أصلی فیه قال أ لیس یغسل بالماء قلت بلی قال لا بأس قلت الثوب الجدید یعمله الحائک أصلی فیه قال نعم

بیان

الطیلسان ثوب یلقی علی الکتفین یحیط بالبدن و قد مضی ما یتعلق بطهارة اللباس فی کتاب الطهارة مستوفی فلا وجه لإعادته

الوافی، ج۷، ص: ۴۳۷

باب ۵۶ من لا یجد الساتر أو الطاهر أو یسهو عنه

[۱]

اشارة

۶۲۸۶- ۱ الکافی، ۳/ ۳۹۶/ ۱۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۶۴/ ۴۴/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع رجل خرج من سفینة عریانا أو سلب ثیابه و لم یجد شیئا یصلی فیه فقال یصلی إیماء فإن کانت امرأة جعلت یدها علی فرجها و إن کان رجلا وضع یده علی سوأته ثم یجلسان فیومئان إیماء و لا یسجدان و لا یرکعان فیبدو ما خلفهما تکون صلاتهما إیماء برءوسهما قال و إن کانا فی ماء أو بحر لجی لم یسجدا علیه و موضوع عنهما التوجه فیه یومیان فی ذلک إیماء رفعهما توجه و وضعهما

بیان

هـذا الحـدیث مما أورده فی الفقیه مرسلا مقطوعا إلی قوله برءوسهما علی اختلاف فی ألفاظه و حذف من صدره و زاد و یکون سجودهما أخفض من رکوعهما قال و إذا کانوا جماعهٔ صلوا وحدانا و فی الماء و الطین تکون الصلاهٔ بالإیماء و الرکوع أخفض من السجود و لعل المراد بالتوجه الموضوع عنهما التوجه إلی الأرض و منها بجسده للسجود فإنه یکفی عنه رفع الرأس و وضعه بالإیماء إذا تعذر

الوافی، ج۷، ص: ۴۳۸

و إنما جعل الرکوع أخفض من السجود لأنه متمکن من الرکوع فیأتی به علی وجهه و إنما یومی بالسجود لتعذره

[۲]

اشارهٔ

۶۲۸۷- ۲ التهذیب، ۲/ ۳۶۵/ ۴۷/ ۱ ابن محبوب عن العمرکی التهذیب، ۳/ ۲۹۶/ ۸/ ۱ عنه عن العلوی عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل قطع علیه أو غرق متاعه فبقی عریانا و حضرت الصلاهٔ کیف یصلی- قال إن أصاب حشیشا یستر به عورته أتم صلاته بالرکوع و السجود و إن لم یصب شیئا یستر به عورته أومأ و هو قائم

بیان

قطع بالبناء علی المجهول أی سلب ثیابه قطاع الطریق و الحشیش ما یبس من الکلاء فإن لم یکن یابسا سمی علفا و قد مضی تفسیر العورهٔ فی أبواب إزالهٔ التفث من کتاب الطهارهٔ

[۳]

۶۲۸۸- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۶۵/ ۴۸/ ۱ عنه عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن ابن مسکان عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّٰه ع فی الرجل یخرج عریانا فتدرکه الصلاهٔ قال یصلی عریانا قائما إن لم یره أحد فإن رآه أحد صلی جالسا

[۴]

۶۲۸۹- ۴ الفقیه، ۱/ ۲۵۹/ ۷۹۷ الحدیث مرسلا مقطوعا

[۵]

۶۲۹۰- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۶۵/ ۴۹/ ۱ عنه عن النخعی

الوافی، ج۷، ص: ۴۳۹

التهذیب، ۳/ ۱۷۹/ ۳/ ۱ محمد بن أحمد عن النخعی عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّٰه ع قال العاری الذی لیس له ثوب إذا وجد حفرهٔ دخلها و سجد فیها و رکع

[۶]

۶۲۹۱- ۶ التهذیب، ۳/ ۱۷۸/ ۲/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن التهذیب، ۲/ ۳۶۵/ ۴۵/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن قوم صلوا جماعة و هم عراة قال یتقدمهم الإمام برکبتیه و یصلی بهم جلوسا و هو جالس

[۷]

۶۲۹۲- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۶۵/ ۴۶/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن ابن جبلة عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع قوم قطع علیهم الطریق و أخذت ثیابهم فبقوا عراة و حضرت الصلاة کیف یصنعون- فقال یتقدمه إمامهم فیجلس و یجلسون خلفه فیومئ إیماء بالرکوع و السجود- و هم یرکعون و یسجدون خلفه علی وجوههم

[۸]

۶۲۹۳- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۲۴/ ۹۱/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد عن أبان عن محمد الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یجنب فی الثوب أو یصیبه بول و لیس معه ثوب غیره قال یصلی فیه إذا اضطر إلیه

[۹]

۶۲۹۴- ۹ الفقیه، ۱/ ۲۴۸/ ۷۵۲ سأل محمد بن علی الحلبی أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکون له الثوب الواحد فیه بول لا یقدر علی

الوافی، ج۷، ص: ۴۴۰

غسله قال یصلی فیه

[۱۰]

۶۲۹۵- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۲۴۸/ ۷۵۵ التهذیب، ۲/ ۲۲۴/ ۹۲/ ۱ علی بن جعفر عن أخیه ع قال سألته عن رجل عریان حضرت الصلاة فأصاب ثوبا نصفه دم أو کله یصلی فیه أو یصلی عریانا فقال إن وجد ماء غسله و إن لم یجد ماء صلی فیه و لم یصل عریانا

[۱۱]

۶۲۹۶- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۲۲۴/ ۹۳/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن علی بن الحکم عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۲۴۸/ ۷۵۳ البصری عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یجنب فی ثوب و لیس معه غیره و لا یقدر علی غسله قال یصلی فیه

[۱۲]

۶۲۹۷- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۲۴۸/ ۷۵۴ و فی خبر آخر یصلی فیه و إذا وجد الماء غسله و أعاد الصلاة

[۱۳]

۶۲۹۸- ۱۳ التهذیب، ۱/ ۲۷۱/ ۸۶/ ۱ المشایخ عن سعد عن أحمد عن السراد عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۶۸/ ۱۵۵ محمد الحلبی قال قلت لأبی

الوافی، ج۷، ص: ۴۴۱

عبد اللّه ع رجل أجنب فی ثوبه و لیس معه ثوب غیره قال یصلی فیه و إذا وجد الماء غسله

[۱۴]

اشارة

۶۲۹۹- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۶۸/ ۱۵۶ و فی خبر آخر أعاد الصلاة

بیان

ینبغی حمل الإعادة علی الاستحباب لخلو الأخبار الأخر عنه و قد مضی فی هذا الحدیث کلام فی باب التطهیر من المنی من کتاب الطهارة

[۱۵]

اشارة

۶۳۰۰- ۱۵ التهذیب، ۱/ ۴۰۷/ ۱۷/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن رجل لیس معه إلا ثوب و لا تحل الصلاة فیه و لیس یجد ماء یغسله کیف یصنع قال یتیمم و یصلی فإذا أصاب ماء غسله و أعاد الصلاة

بیان

إن کان هذا الخبر هو الذی أشیر إلیه فی الفقیه باشتماله علی الإعادة فهو متضمن للتیمم فلا یستفاد منه الإعادة إذا کان متطهرا بالماء

[۱۶]

۶۳۰۱- ۱۶ الکافی، ۳/ ۳۹۶/ ۱۵/ ۱ جماعة عن أحمد عن الحسین عن أخیه

الوافی، ج۷، ص: ۴۴۲

الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن رجل یکون فی فلاة من الأرض- لیس علیه إلا ثوب واحد و أجنب فیه و لیس عنده ماء کیف یصنع قال یتیمم و یصلی عریانا قاعدا و یومئ إیماء

[۱۷]

۶۳۰۲- ۱۷ التهذیب، ۱/ ۴۰۵/ ۹/ ۱ ابن محبوب عن أحمد مثله بأدنی تفاوت إلا أنه قال فی آخره قائما مکان قاعدا

[۱۸]

اشارة

۶۳۰۳- ۱۸ التهذیب، ۱/ ۴۰۶/ ۱۶/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عبد الحمید عن سیف عن منصور عن محمد بن علی الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی رجل أصابته جنابة و هو بالفلاة و لیس علیه إلا ثوب واحد و أصاب ثوبه منی قال یتیمم و یطرح ثوبه و یجلس مجتمعا و یصلی فیؤمی إیماء

بیان

فی التهذیبین جعل هذین الخبرین الأصل و حمل الأخبار السابقة علی محامل بعیدة غایة البعد و الأولی أن یعمل علی تلک لأنها أصح سندا و لأن العمل علیها یستلزم استیفاء الأفعال من القیام و الرکوع و السجود بخلاف الأخیرین و إن جاز العمل علیهما أیضا لأن لنا الخیار إذا تعارضت الأخبار

[۱۹]

اشارة

۶۳۰۴- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۲۲۵/ ۹۵/ ۱ سعد عن علی عن المیثمی عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۴۳

الفقیه، ۱/ ۲۴۹/ ۷۵۶ صفوان بن یحیی عن أبی الحسن ع قال کتبت إلیه أسأله عن رجل کان معه ثوبان فأصاب أحدهما بول و لم یدر أیهما هو و حضرت الصلاة و خاف فوتها و لیس عنده ماء کیف یصنع- قال یصلی فیهما جمیعا

بیان

قال فی الفقیه یعنی علی الانفراد

[۲۰]

۶۳۰۵- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۲۱۶/ ۵۹/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن أحمد عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل صلی و فرجه خارج لا یعلم به هل علیه إعادة أو ما حاله قال لا إعادة علیه و قد تمت صلاته

الوافی، ج۷، ص: ۴۴۵

باب ۵۷ المواضع التی یکره فیها الصلاة و ما لا تکره

[۱]

اشارة

۶۳۰۶- ۱ الکافی، ۳/ ۳۹۰/ ۱۲/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن البرقی عن أبیه عن عبد اللّه بن الفضل عمن حدثه عن الفقیه، ۱/ ۲۴۱/ ۷۲۵ أبی عبد اللّه ع قال عشرة مواضع لا یصلی فیها الطین و الماء و الحمام و القبور و مسان الطریق و قری النمل و معاطن الإبل و مجری الماء و السبخ و الثلج

بیان

أرید بمعاطن الإبل مبارکها التی تأوی إلیها و إنما تکره الصلاة فی الطین و السبخ و الثلج إذا لم یثبت الجبهة علیها و فی الحمام إذا لم یکن الموضع نظیفا و فی القبور إذا لم یبعد عنها عشرة أذرع و فی المعاطن و جواد الطرق إذا أمن الضیعة علی

الوافی، ج۷، ص: ۴۴۶

متاعه کما یأتی

[۲]

۶۳۰۷- ۲ الکافی، ۳/ ۳۹۰/ ۱۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۷۶/ ۹۴/ ۱ محمد بن أحمد التهذیب، ۲/ ۳۱۲/ ۱۲۳/ ۱ و ابن محبوب ش عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۴۴۷/ ۱۳۰۰ عمار عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن حد الطین الذی لا یسجد فیه ما هو قال إذا غرق الجبهة و لم تثبت علی الأرض و عن الرجل یصلی بین القبور قال لا یجوز ذلک إلا أن یجعل بینه و بین القبور إذا صلی عشرة أذرع من بین یدیه و عشرة أذرع من خلفه و عشرة أذرع عن یمینه و عشرة أذرع عن یساره ثم یصلی إن شاء

[۳]

اشارة

۶۳۰۸- ۳ الکافی، ۳/ ۳۸۸/ ۵/ ۱ الخمسة الفقیه، ۱/ ۲۴۳/ ۷۲۹ الحلبی عن أبی عبد اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۴۴۷

ع قال سألته عن الصلاة فی مرابض الغنم فقال صل فیها و لا تصل فی أعطان الإبل إلا أن تخاف علی متاعک الضیعة فاکنسه و رشه بالماء و صل- الکافی، و سألته عن الصلاة فی ظهر الطریق فقال لا بأس أن تصلی فی الظواهر التی بین الجواد فأما علی الجواد فلا تصل فیها- ش قال و کره الصلاة فی السبخة إلا أن یکون مکانا لینا تقع علیه الجبهة مستویة- الکافی، قال و سألته عن الصلاة فی البیعة فقال إذا استقبلت القبلة فلا بأس قال و رأیته فی المنازل التی فی طریق مکة یرش أحیانا موضع جبهته ثم یسجد علیه رطبا کما هو و

ربما لم یرش الـذی یری أنه نظیف قال و سألته عن الرجل یخوض فی الماء فتدرکه الصـلاهٔ فقال إن کان فی حرب فإنه یجزیه الإیماء و إن کان تاجرا فلیقم و لا یدخله حتی یصلی

بیان

فلیقم أی خارج الماء من الإقامهٔ و فی معناه أخبار أخر تأتی فی باب صلاهٔ فاقد الأرض

الوافی، ج۷، ص: ۴۴۸

[۴]

۶۳۰۹- ۴ الفقیه، ۱/ ۲۴۳/ ۷۳۰ سـئل الصـادق ع عن الصلاهٔ فی بیوت المجوس و هی ترش بالمـاء قال فلا بأس به ثم قال و رأیته فی طریق مکهٔ الحدیث إلی قوله نظیف

[۵]

۶۳۱۰- ۵ الکافی، ۳/ ۳۸۹/ ۸/ ۱ محمـد عن أحمـد عن محمد بن الفضـیل قال الفقیه، ۱/ ۲۴۳/ ۷۲۸ قـال الرضـا ع کل طریق یوطأ و یتطرق و کانت فیه جادهٔ أو لم تکن فلا ینبغی الصلاهٔ فیه قلت فأین أصلی قال یمنهٔ و یسرهٔ

[۶]

اشارهٔ

۶۳۱۱- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۲۱/ ۷۸/ ۱ ابن عیسـی عن ابن فضـال عن الحسن بن الجهم عن أبی الحسن الرضـا ع قال کل طریق یوطأ فلا تصل علیه قال قلت إنه قد روی عن جدک أن الصـلاهٔ علی الظواهر لا بأس بها قال ذلک ربما سایرنی علیه الرجل قال قلت فإن خاف الرجل علی متاعه الضیعهٔ قال فإن خاف فلیصل

بیان

لعل المراد بمسـایرهٔ الرجـل علی ظهر الطریق مروره علیه إذا سـار بحـذاء رفیقه فیصـیر الظهر حینئـذ موطـا و علی هـذا فنفی البأس فی الظواهر محمول علی ما إذا أمن ذلک

الوافی، ج۷، ص: ۴۴۹

[۷]

۶۳۱۲- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۲۱/ ۷۷/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز عن محمـد قال سألت أبا عبـد اللّه ع عن الصلاهٔ فی السـفر فقال لا

تصل على الجادة و اعتزل على جانبيها

[۸]

۶۳۱۳- ۸ الكافي، ۳/ ۳۸۷/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن حماد التهذيب، ۲/ ۲۲۰/ ۷۶/ ۱ الحسين عن حماد عن حريز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة في أعطان الإبل فقال إن تخوفت الضيعة على متاعك فاكنسه و انضحه و صل و لا بأس بالصلاة في مرابض الغنم

[۹]

۶۳۱۴- ۹ الكافي، ۳/ ۳۸۸/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد و محمد بن الحسين عن عثمان عن سماعة قال لا تصل في مرابض الخيل و البغال و الحمير

[۱۰]

اشارة

۶۳۱۵- ۱۰ التهذيب، ۲/ ۲۲۰/ ۷۵/ ۱ الحسين عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن الصلاة في أعطان الإبل و في مرابض البقر و الغنم فقال إن نضحته بالماء و قد كان يابسا فلا بأس بالصلاة فيها فأما مرابض الخيل و البغال فلا

بيان

حمله في التهذيبين على الضرورة و الخوف على المتاع

[۱۱]

۶۳۱۶- ۱۱ التهذيب، ۲/ ۳۷۴/ ۸۶/ ۱ ابن محبوب عن علي بن

الوافي، ج‌۷، ص: ۴۵۰

خالد عن الفطحية قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة في بيت الحمام قال إذا كان الموضع نظيفا فلا بأس

[۱۲]

اشارة

۶۳۱۷- ۱۲ الفقيه، ۱/ ۲۴۲/ ۷۲۷ سأل علي بن جعفر أخاه موسى ع عن الصلاة في بيت الحمام الحديث

بیان

حمله فی الفقیه و التهذیبین علی بیت المسلخ و قال فی الإستبصار أو علی ضرب من الرخصة و قال فی الفقیه و إنما تکره فی الحمام لأنه مأوی الشیاطین.

أقول و الأقرب أن یحمل النهی علی ما إذا لم یکن الموضع نظیفا کما مر و یحتمل عموم الکراهة و إن خفت فی النظیف

[۱۳]

۶۳۱۸- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۳۷۴/ ۸۷/ ۱ عنه عن العبیدی عن الحسین بن یقطین عن أبیه قال سألت أبا الحسن الماضی ع عن الصلاة بین القبور هل تصلح قال لا بأس

[۱۴]

۶۳۱۹- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۲۴۵/ ۷۳۶ علی بن جعفر عن أخیه موسی ع مثله

[۱۵]

۶۳۲۰- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۲۲۸/ ۱۰۵/ ۱ محمد بن أحمد عن معاویة بن حکیم عن معمر بن خلاد عن الرضا ع قال لا بأس بالصلاة بین المقابر ما لم یتخذ القبر قبلة

الوافی، ج۷، ص: ۴۵۱

[۱۶]

۶۳۲۱- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۲۲۸/ ۱۰۶/ ۱ محمد بن أحمد بن داود عن أبیه عن محمد بن عبد اللّه الحمیری قال کتبت إلی الفقیه أسأله عن الرجل یزور قبور الأئمة ع هل یجوز أن یسجد علی القبر أم لا و هل یجوز لمن صلی عند قبورهم أن یقوم وراء القبر و یجعل القبر قبلة و یقوم عند رأسه و رجلیه و هل یجوز أن یتقدم القبر و یصلی و یجعله خلفه أم لا- فأجاب و قرأت التوقیع و منه نسخت أما السجود علی القبر فلا یجوز فی نافلة و لا فریضة و لا زیارة بل یضع خده الأیمن علی القبر و أما الصلاة فإنها خلفه یجعله الإمام و لا یجوز أن یصلی بین یدیه لأن الإمام لا یتقدم و یصلی عن یمینه و شماله

[۱۷]

اشارة

۶۳۲۲- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۱۷۸/ ۵۳۲ قال النبی ص لا تتخذوا قبری قبلة و لا مسجدا فإن اللّه عز و جل لعن الیهود لأنهم اتخذوا قبور أنبیائهم مساجد

بیان

ربما یقال المراد باتخاذ القبر قبلة أن یتوجه إلیه أینما کان و باتخاذه مسجدا أن یضع جبهته علیه فلا ینافی الخبر السابق.

و قال فی المقنعة لا تجوز الصلاة إلی شیء من القبور حتی یکون بینه و بینه حائل و لو قدر لبنة أو عنزة منصوبة أو ثوب موضوع.

ثم قال و قد روی أنه لا بأس بالصلاة إلی قبلة فیها قبر إمام و الأصل ما

الوافی، ج۷، ص: ۴۵۲

قدمناه انتهی کلامه و مدلوله المنع من جعل القبر بینه و بین القبلة إلا مع السترة مطلقا

[۱۸]

۶۳۲۳- ۱۸ الکافی، ۳/ ۳۹۰/ ۱۴/ ۱ محمد عن أحمد عن الفقیه، ۱/ ۲۶۱/ ۸۰۲ داود الصرمی قال سألت أبا الحسن ع قلت إنی أخرج فی هذا الوجه و ربما لم یکن موضع أصلی فیه من الثلج فقال إن أمکنک أن لا تسجد علی الثلج فلا تسجد و إن لم یمکنک فسوه و اسجد علیه

[۱۹]

اشارة

۶۳۲۴- ۱۹ الکافی، ۳/ ۳۹۰/ ۱۴/ ۱ و فی حدیث آخر اسجد علی ثوبک

بیان

لعل المراد من السجود علی الثلج الصلاة علیه و یأتی أخبار أخر فی هذا المعنی فی باب ما یسجد علیه و فی باب صلاة فاقد الأرض إن شاء اللّه

[۲۰]

۶۳۲۵- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۲۲۱/ ۸۱/ ۱ الحسین عن حماد عن العقرقوفی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الصلاة فی السبخة لم تکرهه قال لأن الجبهة لا تقع مستویة فقلت إن کان فیها أرض مستویة فقال لا بأس

[۲۱]

۶۳۲۶- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۲۲۱/ ۸۰/ ۱ عنه عن الحسن عن زرعة

الوافی، ج۷، ص: ۴۵۳

عن سماعة قال سألته عن الصلاة فی السباخ فقال لا بأس

[۲۲]

۶۳۲۷- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۳۱۰/ ۱۱۴/ ۱ أحمد عن ابن أشیم عن محمد بن إبراهیم الحضینی قال سألته عن الرجل یصلی عن السریر و هو یقدر علی الأرض فکتب لا بأس صل علیه

[۲۳]

۶۳۲۸- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۳۷۳/ ۸۵/ ۱ أحمد عن موسی بن القاسم و أبی قتادة عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل هل یصلح له أن یصلی علی الرف المعلق بین نخلتین قال إن کان مستویا یقدر علی الصلاة علیه فلا بأس قال و سألته عن فراش حریر و مثله من الدیباج یصلح للرجل النوم علیه و التکأة و الصلاة قال یفرشه و یقوم علیه و لا یسجد علیه

[۲۴]

۶۳۲۹- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۳۰۹/ ۱۰۹/ ۱ أحمد عن الوشاء عن أحمد بن عائذ عن عمر بن حنظلة قال قلت لأبی عبد اللّه ع یکون الکدس من الطعام مطینا مثل السطح قال صل علیه

[۲۵]

اشارة

۶۳۳۰- ۲۵ التهذیب، ۲/ ۳۰۹/ ۱۰۸/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن محمد بن مصادف [مضارب] عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن کدس طعام مطین أصلی فوقه- فقال لا تصلی فوقه قلت فإنه مثل السطح مستو فقال لا تصل علیه

الوافی، ج۷، ص: ۴۵۴

بیان

الکدس بالضم ما یجمع من الطعام فی البیدر حمله فی التهذیبین علی الکراهة و الأول علی الرخصة

[۲۶]

۶۳۳۱- ۲۶ الکافی، ۳/ ۳۸۷/ ۱/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان التهذیب، ۲/ ۲۲۲/ ۸۳/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی البیع و الکنائس فقال رش و صل قال و سألته عن بیوت المجوس فقال رشها و صل

[۲۷]

اشارة

۶۳۳۲- ۲۷ التهذیب، ۲/ ۲۲۲/ ۸۲/ ۱ الحسین عن صفوان عن العیص قال سألت أبا عبد اللّه ع عن البیع و الکنائس یصلی فیها- فقال نعم و سألته هل یصلح بعضها مسجدا فقال نعم

بیان

فی بعض النسخ نقضها بالنون و القاف بدل بعضها و النقض بالضم و الکسر ما نقض و هدم من البناء و المراد آلاته کالآجر و الخشب و یحتمل المحل

[۲۸]

۶۳۳۳- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۲۲۲/ ۸۴/ ۱ عنه عن فضالة عن حماد عن الحکم بن الحکیم قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول و سئل عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۵۵

الصلاة فی البیع و الکنائس فقال صل فیها فقد رأیتها ما أنظفها قلت أ یصلی فیها و إن کانوا یصلون فیها فقال نعم أ ما تقرأ القرآن قُلْ کُلٌّ یَعْمَلُ عَلی شاکِلَتِهِ فَرَبُّکُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدی سَبِیلًا صل علی القبلة و غربهم

[۲۹]

۶۳۳۴- ۲۹ الفقیه، ۱/ ۲۴۴/ ۷۳۱ قال صالح بن الحکم سئل الصادق ع عن الصلاة فی البیع و الکنائس فقال صل فیها قال قلت أصلی فیها و إن کانوا یصلون فیها الحدیث إلا أنه قال فی آخره و دعهم مکان و غربهم

[۳۰]

۶۳۳۵- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۲۲۲/ ۸۵/ ۱ الحسین عن حماد عن العقرقوفی عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی بیوت المجوس فقال رش و صل

[۳۱]

اشارة

۶۳۳۶- ۳۱ التهذیب، ۲/ ۳۷۳/ ۸۳/ ۱ محمد بن أحمد عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الصلاة علی بواری الیهود و النصاری الذین یقعدون علیها فی بیوتهم أ یصلح قال لا یصلی علیها

بیان

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضـی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السـلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۷، ص: ۴۵۵

قد مضی فی باب ما یطهر بغیر الماء من کتاب الطهارة أخبار تناسب هذا الباب

الوافی، ج۷، ص: ۴۵۷

باب ۵۸ ما لا ینبغی الصلاة عنده و ما لا بأس به

[۱]

۶۳۳۷- ۱ الکافی، ۳/ ۳۹۱/ ۱۷/ ۱ محمـد بن الحسن و علی بن محمـد عن التهذیب، ۲/ ۲۲۶/ ۱۰۱/ ۱ سـهل عن السراد عن ابن رئاب عن جمیل بن صالح عن الفضـیل بن یسار قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقوم فی الصلاة فأری قدامی العذرة فقال تنح عنها ما استطعت و لا تصل علی الجواد

[۲]

۶۳۳۸- ۲ الکافی، ۳/ ۳۸۸/ ۴/ ۱ علی عن سـهل عن البزنطی عمن سأل أبا عبد اللّه ع عن المسـجد ینز حائط قبلته من بالوعة یبال فیها فقال إن کان نزه من البالوعة فلا تصل فیه و إن کان نزه من غیر ذلک فلا بأس

[۳]

اشارة

۶۳۳۹- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۷۷/ ۸۴۹ روی محمـد بن أبی حمزة عن أبی الحسن الأول ع أنه قـال إذا ظهر النز من خلـف الکنیـف و هو فی القبلة ستره بشیء

الوافی، ج۷، ص: ۴۵۸

بیان

النز بالکسر ما یتحلب من الماء القلیل من أرض أو جدار أو غیرهما

[۴]

۶۳۴۰- ۴ الکافی، ۳/ ۳۹۲/ ۲۵/ ۱ علی عن العبیـدی عن یونس عن حماد عن عامر بن نعیم قال سألت أبا عبـد اللّه ع عن هذه المنازل

التی ینزلها الناس فیها أبوال الدواب و السرجین و یدخلها الیهود و النصاری کیف یصلی فیها قال صل علی ثوبک

[۵]

اشارة

۶۳۴۱- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۷۴/ ۸۸/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۲۴۴/ ۷۳۳ عامر بن نعیم القمی الحدیث بأدنی تفاوت

بیان

السرجین بالکسر معرب سرکین

[۶]

۶۳۴۲- ۶ الکافی، ۳/ ۳۹۳/ ۲۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۷۷/ ۱۰۱/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن عمرو بن خالد عن أبی جعفر ع قال قال جبرئیل یا رسول اللّه إنا لا ندخل بیتا فیه صورة إنسان و لا بیتا یبال فیه و لا بیتا فیه کلب

[۷]

۶۳۴۳- ۷ الکافی، ۳/ ۳۹۳/ ۲۷/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۷۷/ ۱۰۲/ ۱ القمیان

الوافی، ج۷، ص: ۴۵۹

عن صفوان عن ابن مسکان عن محمد بن مروان عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص إن جبرئیل أتانی فقال إنا معشر الملائکة لا ندخل بیتا فیه کلب و لا تمثال جسد و لا إناء یبال فیه

[۸]

اشارة

۶۳۴۴- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۴۶/ ۷۴۳ و قال الصادق ع لا تصل فی دار فیها کلب إلا أن یکون کلب الصید و أغلقت دونه بابا فلا بأس- فإن الملائکة لا تدخل بیتا فیه کلب و لا بیتا فیه تماثیل و لا بیتا فیه بول مجموع فی آنیة

بیان

قال فی الفقیه بعد هذا الحدیث و لا تجوز الصلاة فی بیت فیه خمر محصور فی آنیة

[۹]

۶۳۴۵- ۹ الکافی، ۳/ ۳۹۲/ ۲۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۲۰/ ۷۲/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال لا تصل فی بیت فیه خمر أو مسکر- التهذیب، ۹/ ۱۱۶/ ۲۳۷/ ۱ لأن الملائکة لا تدخله

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۰

[۱۰]

۶۳۴۶- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۸۹/ ۶/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد عن محمد بن عبد الحمید عن أبی جمیلة عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع قال لا یصلی فی بیت فیه مجوسی و لا بأس أن یصلی و فیه یهودی أو نصرانی

[۱۱]

۶۳۴۷- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۷۷/ ۱۰۳/ ۱ ابن محبوب عن الصهبانی عن الحسن بن علی عن أبی جمیلة عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۲]

اشارة

۶۳۴۸- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۹۰/ ۱۵/ ۱ محمد عن عمران بن موسی و محمد بن أحمد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۲۵۴/ ۷۸۰ عمار عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یصلی و بین یدیه مصحف مفتوح فی قبلته قال لا قلت فإن کان فی غلاف قال نعم و قال لا یصلی الرجل و فی قبلته نار أو حدید- الفقیه، التهذیب، ۲/ ۲۲۵/ ۹۶/ ۱ قلت أ له أن یصلی و بین یدیه مجمرة شبه قال نعم فإن کان فیها نار فلا یصلی حتی ینحیها عن قبلته- الفقیه، و عن الرجل یصلی و بین یدیه تور فیه نضوح قال نعم- ش و عن الرجل یصلی و فی قبلته قندیل معلق و فیه نار إلا

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۱

أنه بحیاله قال إذا ارتفع کان شرا لا یصلی بحیاله

بیان

هذا الخبر نقله فی التهذیب عن صاحب الکافی مع الزیادة التی رقمنا فی أولها علامة التهذیب و الفقیه مع أنا لم نجد تلک الزیادة فی شیء من نسخ الکافی و الشبه محرکة النحاس الأصفر و یکسر و التور الإناء و النضوح من الطیب ما ینضح به

[۱۳]

۶۳۴۹- ۱۳ الکافی، ۳/ ۳۹۱/ ۱۶/ ۱ محمد عن العمرکی عن الفقیه، ۱/ ۲۵۰/ ۷۶۴ علی بن جعفر عن أخیه أبی الحسن ع قال سألته عن الرجل یصلی و السراج موضوع بین یدیه فی القبلة فقال لا یصلح له أن یستقبل النار

[۱۴]

۶۳۵۰- ۱۴ الکافی، ۳/ ۳۹۱/ ۱۶/ ۱ و روی أیضا أنه لا بأس به لأن الذی یصلی له أقرب إلیه من ذلک

[۱۵]

اشارة

۶۳۵۱- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۲۲۶/ ۹۸/ ۱ محمد بن أحمد عن الفقیه، ۱/ ۲۵۰/ ۷۶۵ الکوفی عن الحسین بن عمرو عن أبیه عن عمرو بن إبراهیم الهمدانی رفع الحدیث قال قال أبو عبد اللّه ع لا بأس أن یصلی الرجل و النار و السراج و الصورة بین یدیه إن الذی یصلی له أقرب إلیه من الذی بین یدیه

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۲

بیان

نسبه فی التهذیبین إلی الشذوذ و الرخصة.

و قال فی الفقیه إنها رخصة اقترنت بها علة صدرت عن ثقات ثم اتصلت بالمجهولین و الانقطاع فمن أخذ بها لم یکن مخطئا بعد أن یعلم أن الأصل هو النهی و أن الإطلاق رخصة و الرخصة رحمة

[۱۶]

اشارة

۶۳۵۲- ۱۶ الفقیه، ۱/ ۲۵۰/ ۷۶۰ سأل علی بن جعفر أخاه موسی ع عن الرجل هل یصلح أن یصلی و أمامه مشجب و علیه ثیاب فقال لا بأس و سأله عن الرجل یصلی و أمامه ثوم أو بصل قال لا بأس و سأله عن الرجل یصلی و أمامه شیء من الطیر قال لا بأس و عن الرجل یصلی و أمامه النخلة و فیها حملها قال لا بأس و عن الرجل یصلی فی الکرم و فیه حمله قال لا بأس و عن الرجل یصلی و أمامه حمار واقف قال یضع بینه و بینه قصبة أو عودا أو شیئا یقیمه بینهما ثم یصلی فلا بأس

بیان

المشجب بالشین المعجمة و الجیم خشبات یلقی علیها الثیاب و الحمل بالکسر الثمرة علی الشجرة

[۱۷]

۶۳۵۳- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۴۴۶/ ۱۲۹۵ سأل سعد بن سعد أبا الحسن الرضا ع عن الرجل تکون معه المرأة الحائض فی المحمل أ یصلی و هی معه قال نعم

[۱۸]

اشارة

۶۳۵۴- ۱۸ الکافی، ۳/ ۲۹۹/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۳

رباط عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص یصلی و عائشة نائمة معترضة بین یدیه و هی لا تصلی

بیان

یأتی خبران آخران فی هذا المعنی فی الباب التالی للباب الآتی إن شاء اللّه

[۱۹]

۶۳۵۵- ۱۹ الکافی، ۳/ ۳۹۱/ ۲۰/ ۱ جماعة عن أحمد عن الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد قال سألت أحدهما ع عن التماثیل فی البیت قال لا بأس إذا کانت عن یمینک و عن شمالک و من خلفک أو تحت رجلک و إن کانت فی القبلة فألق علیها ثوبا

[۲۰]

۶۳۵۶- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۲۲۶/ ۹۹/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن السراد عن العلاء عن محمد قال قلت لأبی جعفر ع أصلی و التماثیل قدامی و أنا أنظر إلیها قال لا اطرح علیها ثوبا و لا بأس بها إذا کانت عن یمینک الحدیث و زاد أو فوق رأسک و فی آخره و صل

[۲۱]

۶۳۵۷- ۲۱ الکافی، ۶/ ۵۲۷/ ۹/ ۱ محمد عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أبی الحسن ع قال سألته عن الدار و الحجرة فیها التماثیل أ یصلی فیها قال فقال لا تصل فیها و فیها شیء یستقبلک إلا أن لا تجد بدا فتقطع رءوسها و إلا فلا تصل فیها

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۴

[۲۲]

۶۳۵۸- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۲۲۶/ ۱۰۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن الحلبی قال قال أبو عبد اللّه ع ربما قمت فأصلی و بین یدی الوسادة فیها تماثیل طیر فجعلت علیها ثوبا

[۲۳]

۶۳۵۹- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۳۶۳/ ۳۶/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسكان عن الفقیه، ۱/ ۲۴۵/ ۷۴۰ لیث المرادی قال قلت لأبی عبد اللّه ع الوسائد تكون فی البیت فیها التماثیل عن یمین أو شمال- فقال لا بأس به ما لم تكن تجاه القبلة فإن كان شیء منها بین یدیك مما یلی القبلة فغطه و صل- التهذیب، و إذا كان معك دراهم سود فیها تماثیل فلا تجعلها من بین یدیك و اجعلها من خلفك

[۲۴]

۶۳۶۰- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۳۶۳/ ۳۷/ ۱ عنه عن فضالة عن العلاء عن الفقیه، ۱/ ۲۴۵/ ۷۳۹ محمد عن أبی جعفر ع أنه قال لا بأس أن تصلی علی كل التماثیل إذا جعلتها تحتك

[۲۵]

۶۳۶۱- ۲۵ التهذیب، ۲/ ۳۱۲/ ۱۲۴/ ۱ ابن محبوب عن العباس

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۵

عن ابن المغیرة عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال لا بأس أن تصلی علی المثال إذا جعلته تحتك

[۲۶]

۶۳۶۲- ۲۶ الكافی، ۳/ ۳۹۲/ ۲۲/ ۱ الثلاثة عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع فی التمثال یكون فی البساط فیقع عینك علیه و أنت تصلی- قال إن كان بعین واحدة فلا بأس و إن كان له عینان فلا

[۲۷]

۶۳۶۳- ۲۷ التهذیب، ۲/ ۳۶۳/ ۳۸/ ۱ أحمد عن موسی بن عمر عن ابن أبی عمیر الحدیث علی اختلاف فی ألفاظه

[۲۸]

۶۳۶۴- ۲۸ الفقیه، ۱/ ۲۴۵/ ۷۴۱ الحدیث مرسلا علی اختلاف فی ألفاظه

[۲۹]

۶۳۶۵- ۲۹ الفقیه، ۱/ ۲۴۶/ ۷۴۲ و قال ع لا بأس بالصلاة و أنت تنظر إلی التصاویر إذا كانت بعین واحدة

[۳۰]

اشارة

۶۳۶۶- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۳۷۰/ ۷۲/ ۱ أحمد عن سعد بن إسماعیل عن أبیه قال سألت أبا الحسن الرضا ع عن المصلی و البساط علیه تماثیل أ یقوم علیه فیصلی أم لا- فقال و اللّه إنی لأکره- و عن رجل دخل علی رجل عنده بساط علیه تمثال فقال أ تجد هاهنا مثالا فقال لا تجلس علیه و لا تصل علیه

بیان

لعل المراد بقوله ع أ تجد هاهنا مثالا أنه لیس عندنا و فی بیوتنا ذلک

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۶

فکان علیک أن تعلم أنه مما لا- ینبغی شهوده حمله فی التهذیبین علی الکراهة لما روی من نفی البأس عن القعود و الوقوف ما لم یسجد علیها

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۷

باب ۵۹ کراهة الصلاة فی مواضع مخصوصة

[۱]

اشارة

۶۳۶۷- ۱ الکافی، ۳/ ۳۸۹/ ۷/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۷۵/ ۹۰/ ۱ أحمد عن البزنطی قال قلت لأبی الحسن ع إنا کنا فی البیداء فی آخر اللیل فتوضأت و استکت و أنا أهم بالصلاة ثم کأنه دخل قلبی شیء فهل نصلی فی البیداء فی المحمل- فقال لا تصل فی البیداء قلت فأین حد البیداء فقال کان أبو جعفر ع إذا بلغ ذات الجیش جد فی السیر و لا یصلی حتی یأتی معرس النبی ص قلت و أین ذات الجیش قال دون الحفیرة بثلاثة أمیال

بیان

هذه مواضع بین الحرمین مکروهة و البیداء علی رأس میل من ذی الحلیفة روی أن جیش السفیانی یأتی إلیها قاصدا مدینة الرسول ص فیخسفه اللّه بتلک الأرض و التعریس بالمهملات النزول آخر اللیل

[۲]

۶۳۶۸- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۴۴/ ۷۳۴ سأل علی بن مهزیار أبا الحسن

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۸

الثالث ع عن الرجل یسیر فی البیداء فتدرکه صلاة فریضة فلا یخرج من البیداء حتی یخرج وقتها کیف یصنع بالصلاة و قد نهی أن

یصلی فی البیداء فقال یصلی فیها و یجتنب قارعة الطریق

[۳]

۶۳۶۹- ۳ الکافی، ۳/ ۳۸۹/ ۹/ ۱ محمد و غیره عن التهذیب، ۲/ ۳۷۵/ ۹۱/ ۱ محمد بن أحمد عن الفقیه، ۱/ ۲۴۴/ ۷۳۵ النخعی عن أبی الحسن الأخیر ع قال قلت له تحضر الصلاة و الرجل بالبیداء فقال یتنحی عن الجواد یمنة و یسرة و یصلی

[۴]

اشارة

۶۳۷۰- ۴ الکافی، ۳/ ۳۸۹/ ۱۰/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۳۷۵/ ۹۲/ ۱ علی بن مهزیار عن فضالة عن ابن عمار التهذیب، ۵/ ۴۲۵/ ۱۲۱/ ۱ موسی بن القاسم عن العامری عن صفوان عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع أنه قال الصلاة تکره فی ثلاثة مواطن من الطریق البیداء و هی ذات الجیش و ذات الصلاصل و ضجنان قال و قال لا- بأس أن یصلی بین الظواهر و هی الجواد جواد الطریق و یکره أن یصلی فی الجواد

الوافی، ج۷، ص: ۴۶۹

بیان

من الطریق أی طریق مکة و الصلاصل جمع الصلصال بالمهملتین و هو الطین الحر المخلوط بالرمل فصار یتصلصل إذا جف أی یتصوت فإذا طبخ بالنار فهو الفخار نقله الجوهری عن أبی عبیدة.

و ذات الصلاصل و قد یکتب بالسین أرض مخصوصة ذات صوت إذا مشی علیها و ضجنان بفتح المعجمة و سکون الجیم و النونین بینهما ألف جبل بناحیة مکة

[۵]

اشارة

۶۳۷۱- ۵ الفقیه، ۱/ ۲۴۲/ ۷۲۶ روی أنه لا یصلی فی البیداء و لا ذات الصلاصل و لا فی وادی الشقرة و لا فی وادی ضجنان

بیان

الشقرة ضرب من الحمرة و ککتف یقال لکل أرض فیها شقائق النعمان و بالضم بادیة من المدینة خسف بها و هی المراد هاهنا و قیل هذه الأربع کلها مواضع خسف بأهلها

[۶]

۶۳۷۲- ۶ الکافی، ۳/ ۳۹۰/ ۱۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۷۵/ ۹۳/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۷۰

بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال لا یصلی فی وادی الشقرة

[۷]

۶۳۷۳ - ۷ الکافی، ۳/ ۳۹۱/ ۱۸/ ۱ جماعة عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۳۷۶/ ۹۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال لا تصل المکتوبة فی الکعبة

[۸]

اشارة

۶۳۷۴- ۸ الکافی، ۳/ ۳۹۱/ ۱۸/ ۱ و روی فی حدیث آخر یصلی إلی أربع جوانبها إذا اضطر إلی ذلک

بیان

لعل ذلک لاستلزامه جعلها خلفه فإذا صلی أربع مرات استقبل کل ما جعله خلفه و تدارک ما أساء و یحتمل أن یکون المراد أن یصلی الصلاة الواحدة إلی أربع جوانبها بأن یدور فی صلاته

[۹]

۶۳۷۵- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۸۲/ ۵/ ۱ الطاطری عن محمد بن أبی حمزة عن ابن عمار التهذیب، ۵/ ۲۷۹/ ۱۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول لا تصل المکتوبة فی جوف الکعبة فإن رسول اللّه ص لم یدخلها فی حج و لا عمرة و لکن دخلها فی فتح مکة فصلی فیها رکعتین بین العمودین و معه أسامة

الوافی، ج۷، ص: ۴۷۱

[۱۰]

۶۳۷۶- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۳۸۳/ ۶/ ۱ عنه عن ابن جبلة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال لا تصلح صلاة المکتوبة فی جوف الکعبة

[۱۱]

۶۳۷۷- ۱۱ التهذیب، ۵/ ۲۷۹/ ۱۳/ ۱ الحسین عن صفوان و فضالة عن العلاء مثله و زاد و أما إذا خاف فوت الصلاة فلا بأس أن یصلیها فی جوف الکعبة

[۱۲]

اشارة

۶۳۷۸- ۱۲ التهذیب، ۵/ ۲۷۹/ ۱۳/ ۱ الحسین عن ابن فضال عن یونس بن یعقوب قال قلت لأبی عبد اللّه ع حضرت الصلاة المکتوبة و أنا فی الکعبة أ فأصلی فیها قال صل

بیان

یأتی أن من لم یمکنه الخروج منها یصلی فیها مستلقیا مؤمیا

[۱۳]

۶۳۷۹- ۱۳ التهذیب، ۵/ ۴۷۴/ ۳۱۶/ ۱ محمد بن الحسن عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۷۲

الحسن بن علی عن یونس بن یعقوب قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی کنت أصلی فی الحجر فقال لی رجل لا تصل المکتوبة فی هذا الموضع فإن الحجر من البیت فقال کذب صل فیه حیث شئت

الوافی، ج۷، ص: ۴۷۳

باب ۶۰ صلاة کل من الرجل و المرأة بحذاء الآخر أو قریبا منه

[۱]

اشارة

۶۳۸۰- ۱ الکافی، ۳/ ۲۹۸/ ۱/ ۱ التهذیب، علی عن أبیه عن حماد عن حریز عن أبی عبد اللّه ع فی المرأة تصلی إلی جنب الرجل قریبا منه- فقال إذا کان بینهما موضع رحل فلا بأس

بیان

أراد بالرحل رحل البعیر و هو یکون له کالسرج للفرس

[۲]

اشارة

۶۳۸۱- ۲ الکافی، ۳/ ۲۹۸/ ۴/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن البزنطی عن العلاء التهذیب، ۲/ ۲۳۰/ ۱۱۳/ ۱ الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الرجل یصلی فی

الوافی، ج۷، ص: ۴۷۴

زاویة الحجرة و امرأته أو ابنته تصلی بحذائه فی الزاویة الأخری فقال لا- ینبغی له ذلک فإن کان بینهما شبر أجزأه قال و سألته عن المرأة تزامل الرجل فی المحمل یصلیان جمیعا فقال لا و لکن یصلی الرجل فإذا صلی صلت المرأة

بیان

بحذائه أی بإزائه إلی جانبه و زاد فی التهذیبین بعد قوله أجزأه یعنی إذا کان الرجل متقدما للمرأة بشبر و فرق فیهما بین الحدیثین و زاد فی إسناد الثانی و فضالة عطفا علی صفوان و تفسیر الشبر یحتمل أن یکون له و أن یکون لغیره من الرواة و لعل معناه کون الرجل أقرب من المرأة إلی القبلة بشبر کما یستفاد من بعض الأخبار الآتیة و ربما یظن أن لفظة الشبر فی الحدیث بالمهملة و المثناة من فوق و أنها مما صحف و هو محتمل أیضا

[۳]

۶۳۸۲- ۳ الکافی، ۳/ ۲۹۸/ ۳/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن ابن سنان عن ابن مسکان التهذیب، ۲/ ۲۳۰/ ۱۱۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن الصیقل عن ابن مسکان عن أبی بصیر الکافی، عن أبی عبد اللّه ع ش فی الرجل و المرأة یصلیان فی وقت واحد المرأة عن یمین الرجل بحذائه فقال لا إلا أن یکون بینهما شبر أو ذراع

[۴]

۶۳۸۳- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۳۱/ ۱۱۶/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان

الوافی، ج۷، ص: ۴۷۵

عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع مثله إلا أنه قال فی بیت مکان فی وقت واحد و زاد أو نحوه فی آخره

[۵]

۶۳۸۴- ۵ الفقیه، ۱/ ۲۴۷/ ۷۴۶ سأل ابن وهب أبا عبد اللّه ع عن الرجل و المرأة یصلیان فی بیت واحد فقال إذا کان بینهما قدر شبر صلت بحذائه وحدها و هو وحده لا بأس

[۶]

۶۳۸۵- ۶ الفقیه، ۱/ ۲۴۷/ ۷۴۷ و فی روایة زرارة عن أبی جعفر ع أنه إذا کان بینها و بینه قدر ما یتخطی أو قدر عظم الذراع فصاعدا- فلا بأس إن صلت بحذائه وحدها

[۷]

اشارة

۶۳۸۶- ۷ الکافی، ۳/ ۲۹۸/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین التهذیب، ۲/ ۲۳۱/ ۱۱۸/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن حماد بن عثمان عن إدریس بن عبد اللّه القمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی و بحیاله امرأة نائمة علی فراشها جنبا- فقال إن کانت قاعدة فلا تضره و إن کانت تصلی فلا

الوافی، ج۷، ص: ۴۷۶

بیان

بحیاله أی بإزائه إلی جانبه و لعل المراد بقعودها قعودها عن الصلاة یعنی أن کانت لم تصل

[۸]

۶۳۸۷- ۸ الکافی، ۳/ ۲۹۸/ ۲/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن البصری قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی و المرأة بحذائه یمنة أو یسرة قال لا بأس به إذا کانت لا تصلی

[۹]

اشارة

۶۳۸۸- ۹ الکافی، ۳/ ۲۹۹/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عمن رواه عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یصلی و المرأة تصلی بحذائه أو إلی جانبه فقال إذا کان سجودها مع رکوعه فلا بأس

بیان

یعنی إذا کان موضع سجودها یحاذی موضع رکوعه و هی عبارة عن تقدمه علیها بشبر و نحوه

[۱۰]

۶۳۸۹- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۳۷۹/ ۱۱۳/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ابن فضال عمن أخبره عن جمیل عن أبی عبد اللّه ع

مثله

[۱۱]

۶۳۹۰- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۷۹/ ۱۱۴/ ۱ عنه عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال
الوافی، ج۷، ص: ۴۷۷
سألته عن المرأة تصلی عند الرجل فقال لا تصلی المرأة بحیال الرجل إلا أن یکون قدامها و لو بصدره

[۱۲]

۶۳۹۱- ۱۲ التهذیب، ۵/ ۴۰۳/ ۵۰/ ۱ موسی بن القاسم عن علی عن درست عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل و المرأة یصلیان جمیعا فی المحمل قال لا و لکن یصلی الرجل و تصلی المرأة

[۱۳]

اشارة

۶۳۹۲- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۳۱/ ۱۱۷/ ۱ سعد عن سندی بن محمد عن أبان عن ابن أبی یعفور قال قلت لأبی عبد اللّه ع أصلی و المرأة إلی جنبی و هی تصلی فقال لا إلا أن تتقدم هی أو أنت و لا بأس أن تصلی و هی بحذائک جالسة أو قائمة

بیان

لعل المراد بتقدم أحدهما علی الآخر أن یصلی قبله فلا تنافی

[۱۴]

۶۳۹۳- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۳۱/ ۱۱۹/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن الرجل یستقیم له أن یصلی و بین یدیه امرأة تصلی قال لا یصلی حتی یجعل بینه و بینها أکثر من عشرة أذرع و إن کانت عن یمینه و عن یساره جعل بینه و بینها مثل ذلک و إن کانت تصلی
الوافی، ج۷، ص: ۴۷۸
خلفه فلا بأس و إن کانت تصیب ثوبه و إن کانت المرأة قاعدة أو نائمة أو قائمة فی غیر صلاة فلا بأس حیث کانت

[۱۵]

۶۳۹۴- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۷۹/ ۱۱۲/ ۱ أحمد عن الحجال عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع فی المرأة تصلی عند الرجل قال إذا کان بینهما حاجز فلا بأس

[۱۶]

اشارة

۶۳۹۵- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۳۷۳/ ۸۵/ ۱ أحمد عن موسی بن القاسم و أبی قتادة عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یصلی فی مسجد حیطانه کواء کله قبلته و جانباه و امرأته تصلی حیاله یراها و لا تراه قال لا بأس

بیان

الکواء ممدودا و مقصورا جمع الکوة بالتشدید و هی الروزنة

[۱۷]

اشارة

۶۳۹۶- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۲۳۲/ ۱۲۱/ ۱ العیاشی عن جعفر بن محمد عن العمرکی عن التهذیب، ۳/ ۴۹/ ۸۵/ ۱ علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن إمام کان فی صلاة الظهر فقامت امرأة بحیاله تصلی معه و هی تحسب أنها العصر هل یفسد ذلک علی القوم و ما حال المرأة فی صلاتها معهم و قد کانت صلت الظهر قال لا یفسد ذلک علی القوم و تعید المرأة صلاتها

الوافی، ج۷، ص: ۴۷۹

بیان

إنما تعید لتقدمها علی الرجال فی الصف و محاذاتها الإمام و إنما ینبغی أن تقف خلفهم

[۱۸]

۶۳۹۷- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۳۷۹/ ۱۱۱/ ۱ علی بن مهزیار عن حماد عن حریز عن الفضیل عن أبی جعفر ع أنه قال المرأة تصلی خلف زوجها الفریضة و التطوع و تأتم به فی الصلاة

[۱۹]

اشارة

۶۳۹۸- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۲۳۲/ ۱۲۰/ ۱ سعد عن یعقوب بن یزید عن ابن فضال عمن أخبره عن جمیل بن دراج عن أبی عبد اللّه ع فی

الرجل یصلی و المرأة تصلی بحذائه قال لا بأس

بیان

حمله فی التهذیب علی ما إذا کان بینهما أکثر من عشرة أذرع أو حاجز کما مر و فیه بعد و فی الإستبصار علی ما إذا کان متقدما علیها بشیء یسیر و هو أبعد و الصواب أن یحمل علی الرخصة و ما تقدم علی الکراهة علی تفاوت مراتبها فی الشدة و الضعف بحسب مراتب البعد بینهما فأشدها عدم الفصل ثم الشبر ثم الذراع و موضع الرجل إلی أکثر من عشرة أذرع أو تقدم الرجل فتنتفی الکراهة رأسا و بهذا تتوافق الأخبار جمیعا

[۲۰]

اشارة

۶۳۹۹- ۲۰ الفقیه، ۱/ ۲۴۷/ ۷۴۸ جمیل عن أبی عبد اللّه ع أنه قال لا بأس أن تصلی المرأة بحذاء الرجل و هو یصلی فإن النبی

الوافی، ج۷، ص: ۴۸۰

ص کان یصلی و عائشة مضطجعة بین یدیه و هی حائض- و کان إذا أراد أن یسجد غمز رجلیها فرفعت رجلیها حتی یسجد

بیان

هکذا وجد الحدیث فی النسخ التی رأیناها و الصواب لا بأس أن تضطجع المرأة بحذاء الرجل و لعله مما صحف

الوافی، ج۷، ص: ۴۸۱

باب ۶۱ ما یستتر به المصلی ممن یمر بین یدیه

[۱]

اشارة

۶۴۰۰- ۱ الکافی، ۳/ ۲۹۶/ ۲/ ۲ العدة عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۳۲۲/ ۱۷۳/ ۱ الحسین عن ابن سنان عن ابن مسکان التهذیب، ۲/ ۲۳۰/ ۱۱۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن الصیقل عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال کان طول رحل رسول اللّه ص ذراعا- و کان إذا صلی وضعه بین یدیه یستتر به ممن یمر بین یدیه

بیان

أريد بالرحل رحل البعير و أريد بطوله ارتفاعه من الأرض أعنى السمك و يسمى ما يستتر به السترة بالضم كائنا ما كان و الحديث بالسند الأخير مضمر

[۲]

اشارة

۶۴۰۱- ۲ الكافی، ۳/ ۲۹۶/ ۱/ ۱ محمد عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۸۲

التهذيب، ۲/ ۳۲۲/ ۱۷۲/ ۱ أحمد عن السراد عن ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال كان رسول اللّه ص يجعل العنزة بين يديه إذا صلى

بيان

العنزة بفتح العين المهملة و تحريك النون و بعدها زای عصاه فی أسفلها حربة و فی الصحاح أنها أطول من العصا و أقصر من الرمح

[۳]

۶۴۰۲- ۳ التهذيب، ۲/ ۳۷۹/ ۱۱۰/ ۱ أحمد عن أبيه عن ابن المغيرة عن غياث عن أبی عبد اللّه ع أن النبی ص وضع قلنسوة و صلى إليها

[۴]

اشارة

۶۴۰۳- ۴ التهذيب، ۲/ ۳۷۸/ ۱۰۹/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهيم بن هاشم عن النوفلی عن السكونی عن جعفر عن أبيه عن آبائه ع قال قال رسول اللّه ص إذا صلى أحدكم بأرض فلاة- فليجعل بين يديه مثل مؤخره الرحل فإن لم يجد فحجرا فإن لم يجد فسهما فإن لم يجد فليخط فی الأرض بين يديه

بيان

مثل مؤخره الرحل يعنی بتلك المماثلة ارتفاعه من الأرض

الوافی، ج۷، ص: ۴۸۳

[۵]

اشارة

۶۴۰۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۷۸/ ۱۰۶/ ۱ عنه عن موسی بن عمر عن محمد بن إسماعیل عن الرضا ع فی الرجل یصلی قال یكون بین یدیه كومة من تراب أو یخط بین یدیه بخط

بیان

الكومة بالضم و الفتح القطعة من التراب

[۶]

اشارة

۶۴۰۵- ۶ الكافی، ۳/ ۲۹۷/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۲۲/ ۱۷۴/ ۱ أحمد عن عثمان عن ابن مسكان عن ابن أبی یعفور قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل هل یقطع صلاته شیء مما یمر به فقال لا یقطع صلاة المسلم شیء و لكن ادرءوا ما استطعتم

بیان

الدرء الدفع یعنی ادفعوا آفة المار بالاستتار

[۷]

۶۴۰۶- ۷ الكافی، ۳/ ۲۹۷/ ۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۳/ ۱۷۵/ ۱ ابن مسكان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا یقطع الصلاة شیء

الوافی، ج۷، ص: ۴۸۴

كلب و لا حمار و لا امرأة و لكن استتروا بشیء فإن كان بین یدیك قدر ذراع رافع من الأرض فقد استترت

[۸]

اشارة

۶۴۰۷- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۲۳/ ۱۷۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل أ یقطع صلاته شیء مما یمر بین یدیه فقال لا یقطع صلاة المسلم شیء و لكن ادرأ ما استطعت

بیان

قال فی الکافی الفضل فی هذا أن یستتر بشیء و یضع بین یدیه ما یتقی به المار فإن لم یفعل فلیس به بأس لأن الذی یصلی له المصلی أقرب إلیه ممن یمر بین یدیه و لکن ذلک أدب الصلاة و توقیرها.

و قال فی التهذیبین هذه الأخبار محمولة علی الاستحباب لا أن من لم یفعله فسدت صلاته

[۹]

اشارة

۶۴۰۸- ۹ الکافی، ۳/ ۲۹۷/ ۴/ ۱ علی رفعه عن محمد قال دخل أبو حنیفة علی أبی عبد اللّه ع فقال له رأیت ابنک موسی یصلی و الناس یمرون بین یدیه فلا ینهاهم و فیه ما فیه فقال أبو عبد اللّه ع ادعوا لی موسی فدعی فقال یا بنی إن أبا حنیفة یذکر أنک کنت تصلی و الناس یمرون بین یدیک فلم تنهاهم فقال نعم یا أبت إن الذی کنت أصلی له کان أقرب إلی منهم یقول اللّه تعالی وَ نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَیْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِیدِ قال فضمه أبو عبد اللّه ع إلی نفسه ثم قال بأبی أنت و أمی یا مستودع الأسرار

الوافی، ج۷، ص: ۴۸۵

بیان

قال فی الکافی و هذا تأدیب منه ص لا أنه ترک الفضل.

أقول لیس فی الحدیث أنه ع ترک السترة و إنما فیه أنه لم ینه الناس عن المرور فلعله لا یلزم نهی الناس بعد وضع السترة و إنما اللازم حینئذ حضور القلب مع اللّه حتی یکون جامعا بین التوقیر الظاهر للصلاة و التوقیر الباطن لها و لهذا أدب ع أبا حنیفة بذلک و کان هذا هو المراد من کلام صاحب الکافی

[۱۰]

۶۴۰۹- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۳۲۳/ ۱۷۷/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن عمرو بن خالد عن سفیان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع أنه کان یصلی ذات یوم إذ مر رجل قدامه و ابنه موسی جالس فلما انصرف قال له ابنه یا أبت ما رأیت الرجل مر قدامک فقال یا بنی إن الذی أصلی له أقرب إلی من الذی مر قدامی

[۱۱]

اشارة

۶۴۱۰- ۱۱ الکافی، ۴/ ۵۲۶/ ۷/ ۱ الثلاثة عن ابن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقوم أصلی بمکة و المرأة بین یدی جالسة أو مارة فقال لا بأس إنما سمیت بکة لأنها یبک فیها الرجل و النساء

بيان

يعنى يزدحمون فيها

الوافي، ج۷، ص: ۴۸۷

باب ۶۲ بناء المساجد و أن الأرض كلها مسجد

[۱]

۶۴۱۱- ۱ الكافي، ۳/ ۳۶۸/ ۱/ ۱ التهذيب، ۳/ ۲۶۴/ ۶۸/ ۱ الثلاثة عن هشام بن الحكم عن الحذاء قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول من بنى مسجدا بنى اللّه له بيتا في الجنة- قال أبو عبيدة فمر بي أبو عبد اللّه ع في طريق مكة و قد سويت بأحجار مسجدا فقلت له جعلت فداك نرجو أن يكون هذا من ذلك قال نعم

[۲]

اشارة

۶۴۱۲- ۲ الفقيه، ۱/ ۲۳۵/ ۷۰۳/ ۷۰۴ قال أبو جعفر ع من بنى مسجدا كمفحص قطاة بنى اللّه له بيتا في الجنة قال أبو عبيدة الحذاء و مر بي و أنا بين مكة و المدينة أضع الأحجار فقلت هذا من ذلك فقال نعم

بيان

المفحص كمقعد من الفحص بمعنى البحث و الكشف و هو موضعها

الوافي، ج۷، ص: ۴۸۸

الذي تبيت و تبيض فيه كأنها تفحص عنه التراب أي تكشفه و في بعض الألفاظ و لو كمفحص قطاة و التشبيه على سبيل التمثيل مبالغة في الصغر كأنه قيل و لو كان المسجد المبني بالنسبة إلى المصلي كمفحص القطاة بالنسبة إليها قيل و يمكن أن يكون وجه الشبه عدم احتياجه إلى بناء الجدران بل يكفي رسومها كما نبه عليه فعل أبي عبيدة

[۳]

۶۴۱۳- ۳ الكافي، ۳/ ۳۶۸/ ۲/ ۱ علي بن محمد عن التهذيب، ۳/ ۲۵۹/ ۴۷/ ۱ سهل عن البزنطي عن أبان عن أبي الجارود قال سألت أبا جعفر ع عن المسجد يكون في البيت- فيريد أهل البيت أن يتوسعوا بطائفة منه أو يحولونه إلى غير مكانه قال لا بأس بذلك قال و سألته عن المكان يكون حشا ثم ينظف و يجعل مسجدا قال يطرح عليه من التراب حتى يواريه فهو أطهر

[۴]

۶۴۱۴- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۶۰/ ۵۰/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن أبیه عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المسجد یکون فی الدار و فی البیت فیبدو لأهله أن یتوسعوا الحدیث إلا أنه قال فی آخره فإن ذلک یطهره إن شاء اللّه

[۵]

اشارة

۶۴۱۵- ۵ الفقیه، ۱/ ۲۳۶/ ۷۱۲ سأل عبید اللّه الحلبی أبا عبد اللّه ع فی مسجد الحدیث و زاد ینظفه قبل و یطهره

بیان

الحش مثلثة المستراح و فی بعض النسخ خبیثا

الوافی، ج۷، ص: ۴۸۹

[۶]

۶۴۱۶- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۶۰/ ۴۹/ ۱ سعد عن الاثنین عن جعفر بن محمد ع قال سئل أ یصلح مکان حش أن یتخذ مسجدا- فقال إذا ألقی علیه من التراب ما یواری ذلک و یقطع ریحه فلا بأس و ذلک لأن التراب یطهره و به مضت السنة

[۷]

۶۴۱۷- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۶۰/ ۵۱/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ابن فضال عن ثعلبة بن میمون عن محمد بن مصادف [مضارب] عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بأن یجعل علی العذرة مسجدا

[۸]

اشارة

۶۴۱۸- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۳۶/ ۷۰۹ الفقیه، ۱/ ۲۳۶/ ۷۱۰ الفقیه، ۱/ ۲۳۶/ ۷۱۱ سئل أبو الحسن الأول ع عن الطین فیه التبن یطین به المسجد أو البیت الذی یصلی فیه فقال لا بأس و سئل عن الجص یطبخ بالعذرة أ یصلح أن یجصص به المسجد فقال لا بأس و سئل عن بیت قد کان حشا زمانا هل یصلح أن یجعل مسجدا فقال إذا نظف و أصلح فلا بأس

بیان

قد مضی کلام فی حدیث الجص فی باب ما یطهر بغیر الماء من کتاب الطهارة

[۹]

اشارة

۶۴۱۹- ۹ الکافی، ۳/ ۳۶۸/ ۳ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۶۰/ ۵۲ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن العیص قال سألت أبا عبد اللّه ع عن

الوافی، ج۷، ص: ۴۹۰

البیع و الکنائس هل یصلح نقضهما لبناء المساجد فقال نعم

بیان

أرید بنقضهما بضم النون و کسرها آلات بنائهما کما مر و یحتمل المصدر

[۱۰]

۶۴۲۰- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۷۰/ ۱۴ ۱ الحسین بن محمد رفعه عن التهذیب، ۳/ ۲۵۸/ ۴۳ ۱ ابن أبی عمیر عن بعض أصحابه قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی لأکره الصلاة فی مساجدهم- قال لا تکره فما من مسجد بنی إلا علی قبر نبی أو وصی نبی قتل فأصاب تلک البقعة رشة من دمه فأحب اللّه أن یذکر فیها فأد فیها الفرائض و النوافل و اقض ما فاتک

[۱۱]

اشارة

۶۴۲۱- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۶۹/ ۶ ۱ الحسن بن علی العلوی عن سهل بن جمهور عن عبد العظیم بن عبد اللّه العلوی عن الحسن بن الحسین العرنی عن عمرو بن جمیع قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی المساجد المصورة- فقال أکره ذلک و لکن لا یضرکم ذلک الیوم و لو قد قام العدل لرأیتم کیف یصنع فی ذلک

بیان

یعنی یهدمها و یکسرها فضلا عن إزالة الصور کما یظهر من الحدیث الآتی عن قریب

الوافی، ج۷، ص: ۴۹۱

[۱۲]

اشارة

۶۴۲۲- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۶۸/ ۴/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۳/ ۲۵۳/ ۱۵/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی قال سئل أبو عبد اللّه ع عن المساجد المظللة أ تکره الصلاة فیها قال نعم و لکن لا یضرکم الیوم و لو قد کان العدل لرأیتم کیف یصنع فی ذلک

بیان

هذا الحدیث فی التهذیب مضمر

[۱۳]

اشارة

۶۴۲۳- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۲۳۵/ ۷۰۵ سأل عبید اللّه بن علی الحلبی أبا عبد اللّه ع عن المساجد المظللة یکره القیام فیها قال نعم و لکن لا تضرکم الصلاة فیها

بیان

أراد بالقیام للصلاة کما فی قوله تعالی أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِیهِ أی تصلی و المراد بالمظللة المسقفة فإن التظلیل من دون سقف جائز کما یظهر من الخبر الآتی

[۱۴]

اشارة

۶۴۲۴- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۲۳۶/ ۷۰۶ قال أبو جعفر ع أول ما یبدأ به قائمنا سقوف المساجد فیکسرها و یأمر بها فیجعل عریشا کعریش موسی ع

الوافی، ج۷، ص: ۴۹۲

بیان

العریش ما یستظل به من الخشب و نحوه قال اللّه تعالی فی الأعناب مَعْرُوشاتٍ وَ غَیْرَ مَعْرُوشاتٍ

[۱۵]

اشارة

۶۴۲۵- ۱۵ الکافی، ۳/ ۲۹۵/ ۱/ ۱ علی بن محمد و محمد بن الحسن عن سهل عن البزنطی و الکافی، ۳/ ۲۹۵/ ۱/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۶۱/ ۵۸/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول إن رسول اللّه ص بنی مسجده بالسمیط ثم إن المسلمین کثروا فقالوا یا رسول اللّه لو أمرت بالمسجد فزید فیه فقال نعم- فأمر به فزید فیه و بنی بالسعیدة ثم إن المسلمین کثروا فقالوا یا رسول اللّه لو أمرت بالمسجد فزید فیه فقال نعم فأمر به فزید فیه و بنی جداره بالأنثی و الذکر ثم اشتد علیهم الحر فقالوا یا رسول اللّه لو أمرت بالمسجد فظلل فقال نعم فأمر به فأقیمت فیه سواری من جذوع النخل ثم طرحت علیه العوارض و الخصف و الإذخر فعاشوا فیه حتی أصابتهم الأمطار فجعل المسجد یکف علیهم- فقالوا یا رسول اللّه لو أمرت بالمسجد فطین فقال لهم رسول اللّه ص لا عریش کعریش موسی ع فلم یزل کذلک حتی قبض رسول اللّه ص و کان جداره قبل أن یظلل قامة فکان إذا کان الفیء ذراعا و هو قدر مربض عنز صلی الظهر فإذا کان ضعف ذلک صلی العصر

الوافی، ج۷، ص: ۴۹۳

و قال السمیط لبنة لبنة و السعیدة لبنة و نصف و الأنثی و الذکر لبنتان متخالفتان

بیان

و ذلک لأن کلما کان المکان أوسع کان جداره أطول و کلما کان الجدار أطول فالمناسب أن یکون عرضه أوسع و سمکه أرفع.

و السواری من الخشب ما یوضع فی الطول و الخصف ورق النخل یکف یقطر

[۱۶]

اشارة

۶۴۲۶- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۵۳/ ۱۶/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه عن الفقیه، ۱/ ۲۳۶/ ۷۰۷ علی ع أنه کان یکسر المحاریب إذا رآها فی المساجد و یقول کأنها مذابح الیهود

بیان

قیل کانوا یدخلون المحاریب المساجد فیکسرها ع

[۱۷]

اشارة

۶۴۲۷- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۲۵۳/ ۱۷/ ۱ عنه عن جعفر عن أبیه ع الفقیه، ۱/ ۲۳۶/ ۷۰۸ أن علیا ع رأی مسجدا بالکوفة قد شرف فقال

كأنه بيعة و قال إن المساجد تبنى جما لا تشرف

الوافي، ج۷، ص: ۴۹۴

بيان

جما بضم الجيم و تشديد الميم جمع أجم و هو من الكبش ما لا قرن له شبه الشرف بالقرون و لا تشرف بتخفيف الراء على البناء للمفعول أى لا تبنى مشروفة يعنى لا تجعل الشرف لجدرانها

[۱۸]

اشارة

۶۴۲۸- ۱۸ التهذيب، ۳/ ۲۵۶/ ۳۰/ ۱ أحمد عن البرقى عن النوفلى عن السكونى عن جعفر عن أبيه عن آبائه ع الفقيه، ۱/ ۲۳۹/ ۷۲۲ أن عليا ع مر على منارة طويلة فأمر بهدمها ثم قال لا ترفع المنارة إلا مع سطح المسجد

بيان

قيل أول من رفع المنارة فى المسجد عمر

[۱۹]

اشارة

۶۴۲۹- ۱۹ التهذيب، ۳/ ۲۵۹/ ۴۸/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن صفوان عن القاسم بن محمد عن سليمان مولى طربال عن عبيد بن زرارة قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول الأرض كلها مسجد إلا بئر غائط أو مقبرة

بيان

يعنى حكمها حكم المسجد فى جواز الصلاة عليها و إن كان للمسجد فضله لانعقاد الجماعة فيه غالبا و لأنه ما وضع إلا للصلاة و لأنه بيت اللّه و أما قوله

الوافي، ج۷، ص: ۴۹۵

ع إلا بئر غائط أو مقبرة يعنى ما دامتا كذلك فإن طمت البئر و انمحى أثر القبر فحكمهما حكم سائر الأرض فى جواز الصلاة عليها بلا كراهة و زاد فى الإستبصار أو حماما و ينبغى أن يقيد بما إذا لم ينظف الموضع كما مر

[۲۰]

اشارة

۶۴۳۰- ۲۰ الفقیه، ۱/ ۲۴۰/ ۷۲۴ قال النبی ص أعطیت خمسا لم یعطها أحد قبلی جعلت لی الأرض مسجدا و ترابها طهورا الحدیث

بیان

و ذلک لأن الأنبیاء الذین کانوا قبله ص لم یکن لهم و لا لأممهم أن یصلوا إلا فی مساجدهم و معابدهم المخصوصة إلا مع الاضطرار فأعطی نبینا ص أن یصلی هو و أمته فی کل مکان من الأرض أدرکتهم الصلاة فیه و إن لم یکونوا مضطرین رحمة من اللّه لهم و نعمة و توسعة و فضلا إلا مواضع مخصوصة تکره الصلاة فیها لعلة کما مضی

الوافی، ج۷، ص: ۴۹۷

باب ۶۳ أدب المساجد و توقیرها و توقیر القبلة

[۱]

۶۴۳۱- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۸/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن صالح بن سعید الراشدی عن یونس عنهم ع قال الفضل فی دخول المسجد أن تبدأ برجلک الیمنی إذا دخلت و بالیسری إذا خرجت

[۲]

۶۴۳۲- ۲ الکافی، ۳/ ۳۰۹/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا دخلت المسجد فصل علی النبی ص و إذا خرجت فافعل ذلک

[۳]

۶۴۳۳- ۳ التهذیب، ۳/ ۲۶۳/ ۶۴/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال إذا دخلت المسجد فقل بسم اللّه و السلام علی رسول اللّه ص و ملائکته یصلون علی محمد و آل محمد و السلام علیهم و رحمة اللّه و برکاته رب اغفر لی ذنوبی و افتح لی أبواب فضلک و إذا خرجت فقل مثل ذلک

[۴]

۶۴۳۴- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۶۳/ ۶۵/ ۱ عنه عن فضیل بن عثمان عن عبد اللّه بن الحسن قال إذا دخلت المسجد فقل اللهم اغفر لی و افتح لی أبواب رحمتک و إذا خرجت فقل اللهم اغفر لی و افتح لی أبواب فضلک

الوافی، ج۷، ص: ۴۹۸

[۵]

اشارة

۶۴۳۵- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۵۵/ ۲۹/ ۱ ابن محبوب عن الکوفی عن الأشعری عن القداح عن جعفر عن أبیه ع قال قال النبی ص تعاهدوا نعالکم عند أبواب مساجدکم و نهی أن یتنعل الرجل و هو قائم

بیان

لعل المراد بتعاهدها تفقدها و النظر إلیها لئلا تکون ملطخة بالقذر

[۶]

۶۴۳۶- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۵۵/ ۲۸/ ۱ أحمد عن البرقی عن القاسم عن جده عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه عن آبائه عن علی ع قال من أکل شیئا من المؤذیات ریحها فلا یقربن المسجد

[۷]

۶۴۳۷- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۶۳/ ۶۳/ ۱ ابن محبوب عن الصهبانی عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل عمن رواه عن أبی جعفر ع قال إذا دخلت المسجد و أنت ترید أن تجلس فلا تدخله إلا طاهرا و إذا دخلته فاستقبل القبلة ثم ادع اللّه و اسأله و سم حین تدخله و أحمد اللّه و صل علی النبی ص

[۸]

اشارة

۶۴۳۸- ۸ الکافی، ۲/ ۶۶۲/ ۱/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع التهذیب، ۳/ ۲۹۴/ ۴/ ۱ أحمد عن محمد بن حسان الرازی عن أبی محمد الرازی عن إسماعیل بن أبی عبد اللّه عن أبیه ع

الوافی، ج۷، ص: ۴۹۹

قال قال رسول اللّه ص الاتکاء فی المسجد رهبانیة العرب المؤمن مجلسه مسجده و صومعته بیته

بیان

الاتکاء هو القعود مطمئنا قال فی النهایة المتکی فی العربیة کل من استوی قاعدا علی وطاء متمکنا و العامة لا تعرف المتکی إلا من مال فی قعوده معتمدا علی أحد شقیه و التاء فیه بدل من الواو و أصله من الوکاء و هو ما یشده به الکیس و غیره کأنه أوکأ مقعدته و

شدها بالقعود علی الوطاء الذی تحته انتهی کلامه.

و الرهبانیة من الرهبة بمعنی الخوف کانوا یترهبون بالتخلی من أشغال الدنیا و ترک ملاذها و الزهد فیها و العزلة عن أهلها و تعمد مشاقها حتی أن منهم من کان یخصی نفسه و یضع السلسلة فی عنقه و غیر ذلک من أنواع التعذیب فنفاها النبی ص و نهی المسلمین عنها

و قال لا رهبانیة فی الإسلام

و قال علیکم بالجهاد فإنه رهبانیة أمتی

و ذلک لأنه لا زهد و لا تخلی أکثر من بذل النفس فی سبیل اللّٰه.

فلعل معنی الحدیث أنه کما أن الرهبانیة قبل الإسلام کانت فی ترک الدنیا و الملاذ و تحمل المشاق فرهبانیة العرب فی الإسلام الجلوس فی المسجد و التفرغ للعبادة و جمع الباطن لذکر المعبود مطمئنا من غیر استیفاز.

ثم قال المؤمن مجلسه مسجده و خلوته للعبادة بیته یعنی أنه دائما فی عبادة ربه لا حاجة له إلی رهبانیة أخری یتحمل فیها المشاق زیادة علی ما کلف به

[۹]

۶۴۳۹- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۵۶/ ۳۲/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه عن آبائه عن علی ع قال

الوافی، ج۷، ص: ۵۰۰

البزاق فی المسجد خطیئة و کفارته دفنه

[۱۰]

۶۴۴۰- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۵۶/ ۳۳/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن موسی بن یسار عن علی بن جعفر السکونی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن آبائه ع قال من وقر بنخامته المسجد لقی اللّٰه یوم القیامة ضاحکا قد أعطی کتابه بیمینه

[۱۱]

۶۴۴۱- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۲۵۶/ ۳۴/ ۱ عنه عن أبی إسحاق النهاوندی عن البرقی عن ابن أبی عمیر عن عبد اللّٰه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّٰه ع یقول من تنخع فی المسجد ثم ردها فی جوفه لم تمر بداء فی جوفه إلا أبرأته

[۱۲]

۶۴۴۲- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۲۳۳/ ۶۹۹ الحدیث مرسلا

[۱۳]

۶۴۴۳- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۲۷۷/ ۸۵۰ و نهی رسول اللّٰه ص عن البزاق فی القبلة

[۱۴]

اشارة

۶۴۴۴- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۲۷۷/ ۸۵۱ و رأی ع نخامة فی المسجد فمشی إلیها بعرجون من عراجین ابن طاب فحکها ثم رجع القهقری فبنی علی صلاته و قال الصادق ع و هذا یفتح من الصلاة أبوابا کثیرة

الوافی، ج۷، ص: ۵۰۱

بیان

یعنی یستفاد منه الإذن فی أفعال کثیرة فی الصلاة و أنه ینبغی تنحیة الأذی عن النظر و لا سیما فی الصلاة و المبادرة إلی ذلک و لو کان فی الصلاة تعظیما لها و للمسجد و المؤمنین و المشی قهقری للمحافظة علی القبلة و أن مثل هذا الفعل فی بعض الأحیان لا ینافی حضور القلب المطلوب فی الصلاة بل یحققه إلی غیر ذلک و ابن طاب تمر بالمدینة و فی بعض النسخ أرطاب و کأنه تصحیف

[۱۵]

۶۴۴۵- ۱۵ الکافی، ۳/ ۳۷۰/ ۱۲/ ۱ جماعة عن أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۵۷/ ۳۵/ ۱ الحسین عن محمد بن مهران عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له الرجل یکون فی المسجد فی الصلاة فیرید أن یبصق فقال عن یساره و إن کان فی غیر الصلاة- فلا یبصق حذاء القبلة و یبصق عن یمینه و شماله

[۱۶]

اشارة

۶۴۴۶- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۵۷/ ۳۶/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن محمد بن سنان عن طلحة بن زید عن جعفر عن الفقیه، ۱/ ۲۷۷/ ۸۵۳ أبیه ع قال لا یبزقن أحدکم فی الصلاة قبل وجهه و لا عن یمینه و لیبزق عن یساره و تحت قدمه الیسری

بیان

قال فی التهذیبین هذه الأخبار محمولة علی ضرب من الکراهیة و لو فعل

الوافی، ج۷، ص: ۵۰۲

الإنسان غیر ذلک لم یکن مأثوما و استدل علیه بالخبرین الآتیین

[۱۷]

اشارة

۶۴۴۷- ۱۷ الکافی، ۳/ ۳۷۰/ ۱۳/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۳/ ۲۵۷/ ۳۷/ ۱ علی بن مهزیار قال رأیت أبا جعفر الثانی ع تفل فی المسجد الحرام فیما بین الرکن الیمانی و الحجر الأسود و لم یدفنه

بیان

فی بعض نسخ التهذیب محمد بن علی بن مهزیار بدل علی بن مهزیار

[۱۸]

۶۴۴۸- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۵۷/ ۳۸/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن العباس بن معروف عن صفوان عن القاسم بن محمد عن سلیمان مولی طربال عن عبید بن زرارة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول کان أبو جعفر ع یصلی فی المسجد فیبصق أمامه و عن یمینه و عن شماله و خلفه علی الحصی و لا یغطیه

الوافی، ج۷، ص: ۵۰۳

[۱۹]

۶۴۴۹- ۱۹ الکافی، ۳/ ۳۶۷/ ۴/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن أبان عن محمد قال کان أبو جعفر ع إذا وجد قملة فی المسجد دفنها فی الحصی

[۲۰]

۶۴۵۰- ۲۰ الکافی، ۴/ ۲۲۹/ ۴/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن غیر واحد عن أبان عن الفقیه، ۲/ ۲۵۳/ ۲۳۳۷ الشحام قال قلت لأبی عبد اللّه ع أخرج من المسجد و فی ثوبی حصاة قال فردها أو اطرحها فی مسجد

[۲۱]

۶۴۵۱- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۲۵۶/ ۳۱/ ۱ البرقی عن أبیه عن وهب بن وهب عن جعفر عن الفقیه، ۱/ ۲۳۷/ ۷۱۷ أبیه ع قال إذا أخرج أحدکم الحصاة من المسجد فلیردها فی مکانها أو فی مسجد آخر فإنها تسبح

[۲۲]

۶۴۵۲- ۲۲ الکافی، ۳/ ۳۶۹/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۵۷/ ۳۹/ ۱ الحسین عن فضالة عن

الوافی، ج۷، ص: ۵۰۴

رفاعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الوضوء فی المسجد فکرهه من الغائط و البول

[۲۳]

۶۴۵۳- ۲۳ الکافی، ۳/ ۳۶۹/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۵۸/ ۴۰/ ۱ علی عن العبیدی [عن یونس] عن ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن النوم فی المسجد الحرام و مسجد الرسول فقال نعم فأین ینام الناس

[۲۴]

اشارة

۶۴۵۴- ۲۴ الکافی، ۳/ ۳۷۰/ ۱۱/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۵۸/ ۴۱/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع ما تقول فی النوم فی المساجد فقال لا بأس إلا المسجدین مسجد النبی و مسجد الحرام قال و کان یأخذ بیدی فی بعض اللیالی فیتنحی ناحیة ثم یجلس فیتحدث فی المسجد الحرام فربما نام و نمت فقلت له فی ذلک فقال إنما یکره أن ینام فی المسجد الذی کان علی عهد رسول اللّه ص فأما النوم فی هذا الموضع فلیس به بأس

بیان

و ذلک لأنه زید فی المسجد بعده ص

[۲۵]

اشارة

۶۴۵۵- ۲۵ الکافی، ۳/ ۳۶۹/ ۸/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۵۸/ ۴۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال نهی رسول اللّه ص عن سل السیف فی المسجد و عن بری النبل فی المسجد و قال إنما بنی لغیر ذلک

الوافی، ج۷، ص: ۵۰۵

بیان

النبل السهام العربیة و لا واحد لها من لفظها و بریها نحتها

[۲۶]

اشارة

۶۴۵۶- ۲۶ الکافی، ۳/ ۳۶۸/ ۴/ ۱ التهذیب، الثلاثة التهذیب، ۳/ ۲۵۳/ ۱۵/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته أ یعلق الرجل السلاح فی المسجد فقال نعم و إما فی المسجد الأکبر فلا فإن جدی نهی رجلا یبری مشقصا فی المسجد

بیان

إعلاق السلاح أن یجعل لها علاقة و السلاح یقال للقوس بلا وتر و السیف و العصا کما یقال لمطلق آلة الحرب أو حدیدتها و المشقص بالکسر النبل و الحدیث بالسند الأخیر مضمر

[۲۷]

اشارة

۶۴۵۷- ۲۷ الکافی، ۳/ ۳۶۹/ ۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۵۹/ ۴۵/ ۱ أحمد عن السراد عن البجلی عن جعفر بن إبراهیم عن علی بن الحسین ع قال قال رسول اللّه ص من سمعتموه ینشد الشعر فی المساجد فقولوا فض اللّه فاک إنما نصبت المساجد للقرآن

الوافی، ج۷، ص: ۵۰۶

بیان

إنشاد الشعر قراءته و أراد بالشعر ما فیه تخییل و تمویه و تغزل و تعشق لا الکلام الموزون إذ من الموزون ما یکون حکمة و موعظة و مناجاة مع اللّه سبحانه.

و قد ورد عن أبی عبد اللّه ع و قد سئل عن إنشاد الشعر فی الطواف- فقال ما لا بأس به فلا بأس به

و یأتی مسندا فی کتاب الحج إن شاء اللّه و علیه یحمل ما فی الخبر الآتی أو علی الجواز

[۲۸]

اشارة

۶۴۵۸- ۲۸ التهذیب، ۳/ ۲۴۹/ ۳/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن أحمد الهاشمی عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الشعر أ یصلح أن ینشد فی المسجد فقال لا بأس و سألته عن الضالة أ یصلح أن تنشد فی المسجد قال لا بأس

بیان

إنشاد الضالة تعریفها و نشدها طلبها و السؤال عنها من النشید و هو رفع الصوت و الخبر رخصة فلا ینافی الکراهة کما یأتی

[۲۹]

اشارة

۶۴۵۹- ۲۹ التهذیب، ۳/ ۲۴۹/ ۲/ ۱ عنه عن الخشاب عن ابن أسباط عن بعض رجاله قال قال أبو عبد اللّه ع جنبوا مساجدکم الشراء و البیع و المجانین و الصبیان و الأحکام و الضالة و الحدود و رفع الصوت

بیان

ربما تخص الأحکام بما فیه جدل و خصومة أو حبس علی الحقوق أو بما
الوافی، ج۷، ص: ۵۰۷
صدر عن غیر المعصوم و ذلک لأن أمیر المؤمنین ع حکم فی جامع الکوفة و قضی فیه بین الناس بلا خلاف و دکة القضاء إلی یومنا هذا معروفة.
أقول و یحتمل أن یکون النهی عن أکثر هذه الأمور مختصا بأوقاف الصلوات

[۳۰]

۶۴۶۰- ۳۰ الفقیه، ۱/ ۲۳۷/ ۷۱۴ سمع النبی ص رجلا ینشد ضالة له فی المسجد فقال قولوا له لا ردها اللّه علیک فإنها لغیر هذا بنیت

[۳۱]

۶۴۶۱- ۳۱ الفقیه، ۱/ ۲۳۷/ ۷۱۵ و قال ع جنبوا مساجدکم صبیانکم و مجانینکم و رفع أصواتکم و شراکم و بیعکم- و الضالة و الحدود و الأحکام

[۳۲]

۶۴۶۲- ۳۲ التهذیب، ۳/ ۲۵۴/ ۲۲/ ۱ محمد بن أحمد عن سهل عن جعفر بن محمد بن بشار عن الدهقان عن عبد الحمید عن أبی إبراهیم ع قال قال رسول اللّه ص جنبوا مساجدکم صبیانکم و مجانینکم و شراکم و بیعکم و اجعلوا مطاهرکم علی أبواب مساجدکم

[۳۳]

۶۴۶۳- ۳۳ الفقیه، ۴/ ۲۵۱/ ۵۵۹۴ التهذیب، ۹/ ۱۵۰/ ۵۸/ ۱ العباس بن عامر عن أبی الصحاری عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له رجل اشتری دارا فبقیت عرصة فبناها بیت غلة أ یوقفه علی المسجد- قال إن المجوس أوقفوا علی بیت النار

[۳۴]

اشارة

۶۴۶۴- ۳۴ الفقیه، ۱/ ۲۳۸/ ۷۱۹ سئل ع عن الوقوف

الوافی، ج۷، ص: ۵۰۸

علی المساجد فقال لا یجوز فإن المجوس وقفوا علی بیوت النار

بیان

المستفاد من الخبرین تعلیل المنع بالتشبه بالمجوس و لعل الأصل فیه خفة مئونة المساجد و عدم افتقارها إلی الوقف إذا بنیت کما ینبغی و إنما افتقرت إلیه للتعدی عن حدها

[۳۵]

۶۴۶۵- ۳۵ الکافی، ۳/ ۳۶۹/ ۷/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال نهی رسول اللّه ص عن رطانة الأعاجم فی المساجد

[۳۶]

اشارة

۶۴۶۶- ۳۶ التهذیب، ۳/ ۲۶۲/ ۵۹/ ۱ إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن آبائه ع مثله

بیان

الرطانة بفتح الراء و کسرها و التراطن کلام لا یفهمه الجمهور و إنما هو مواضعه بین اثنین أو جماعة و العرب تخص بها غالبا کلام العجم

[۳۷]

۶۴۶۷- ۳۷ التهذیب، ۳/ ۲۶۲/ ۶۰/ ۱ عنه عن أبیه عن آبائه ع قال قال النبی ص من سمع النداء فی المسجد فخرج منه من غیر علة فهو منافق إلا أن یرید الرجوع إلیه

[۳۸]

اشارة

۶۴۶۸- ۳۸ التهذیب، ۳/ ۲۶۲/ ۶۱/ ۱ عنه عن آبائه ع

الوافی، ج۷، ص: ۵۰۹

أن النبی ص أبصر رجلا یخذف بحصاة فی المسجد فقال ما زالت تلعن حتی وقعت ثم قال الخذف فی النادی من أخلاق قوم لوط ثم تلا ع وَ تَأْتُونَ فِی نادِیکُمُ الْمُنْکَرَ قال هو الخذف

بیان

الخذف بالمعجمتین الرمی و النادی المجلس ما دام فیه أهله

[۳۹]

۶۴۶۹- ۳۹ التهذیب، ۳/ ۲۶۳/ ۶۲/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن البرقی عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه ع أن النبی ص قال کشف السرة و الفخذ و الرکبة فی المسجد من العورة

[۴۰]

۶۴۷۰- ۴۰ التهذیب، ۳/ ۲۶۱/ ۵۳/ ۱ عنه عن الحسن بن علی بن النعمان عن محمد بن حسان عن إسحاق بن یشکر الکاهلی عن الحکم عن أنس قال الفقیه، ۱/ ۲۳۷/ ۷۱۶ قال رسول اللّه ص من أسرج فی مسجد من مساجد اللّه سراجا لم تزل الملائکة و حملة العرش یستغفرون له ما دام فی ذلک المسجد ضوء من ذلک السراج

[۴۱]

اشارة

۶۴۷۱- ۴۱ الکافی، التهذیب، ۳/ ۲۵۴/ ۲۳/ ۱ محمد بن أحمد عن

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۰

سهل عن جعفر بن محمد بن بشار عن الدهقان عن عبد الحمید عن أبی إبراهیم ع قال الفقیه، ۱/ ۲۳۳/ ۷۰۰ قال رسول اللّه ص من کنس المسجد یوم الخمیس و لیلة الجمعة فأخرج منه من التراب ما یذر فی العین غفر اللّه له

بیان

أی مقدار ما یذر فیها من الکحل و غیره

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۱

باب ۶۴ فضل المساجد و الصلاة فیها

[۱]

۶۴۷۲- ۱ الکافی، ۳/ ۴۸۹/ ۱۴/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن جابر عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص لجبرئیل ع یا جبرئیل أی البقاع أحب إلی اللّه تعالی قال المساجد- و أحب أهلها إلی اللّه أولهم دخولا و آخرهم خروجا منها

[۲]

اشارة

۶۴۷۳- ۲ التهذیب، ۳/ ۲۴۸/ ۱/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن إبراهیم بن عبد الحمید عن سعد الإسکاف عن زیاد بن عیسی عن أبی الجارود عن الأصبغ عن الفقیه، ۱/ ۲۳۷/ ۷۱۳ علی بن أبی طالب ع قال کان یقول من اختلف إلی المسجد أصاب إحدی الثمان أخا مستفادا فی اللّه أو علما مستطرفا أو آیة محکمة أو یسمع کلمة تدله علی هدی أو رحمة منتظرة أو کلمة ترده عن ردی أو یترک ذنبا خشیة أو حیاء

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۲

بیان

المستطرف بالطاء المهملة و فتح الراء من الطرفة و هی النفیس و الجدید و المحکم ما استقل بالدلالة من غیر توقف علی قرینه و الردی الهلاک و الخشیة و الحیاء إما من اللّه أو من الملائکة أو من الناس أو أحدهما من أحدهم و الآخر ممن سواه

[۳]

اشارة

۶۴۷۴- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۳۰/ ۷۲۰ روی أن فی التوراة مکتوبا أن بیوتی فی الأرض المساجد فطوبی لعبد تطهر فی بیته ثم زارنی فی بیتی ألا إن علی المزور کرامة الزائر ألا بشر المشاءین فی الظلمات إلی المساجد بالنور الساطع یوم القیامة

بیان

إنما صارت المساجد بیوت اللّه فی الأرض لأن المسجد محل العبادة و محل العبادة بما هی عبادة هو محل حضور المعبود و موقف شهوده فیکون بیتا له بالحقیقة و لکنه بیت فی الباطن و المعنی لا- فی الظاهر و الصورة فإنه فی الصورة کسائر مواضع الأرض تأمل تدرک إن شاء اللّه

[۴]

اشارة

۶۴۷۵- ۴ الفقیه، ۱/ ۲۳۹/ ۷۲۳ و روی أن اللّه تبارک و تعالی لیرید عذاب أهل الأرض حتی لا یحاشی فیهم أحدا فإذا نظر إلی الشیب ناقلی أقدامهم إلی الصلوات و الولدان یتعلمون القرآن رحمهم اللّه فأخر ذلک عنهم

بیان

لا یحاشی أی لا یستثنی و الشیب بالکسر جمع أشیب و هو المبیض

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۳

الرأس

[۵]

۶۴۷۶- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۵۵/ ۲۷/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه ع قال قال النبی ص من کان القرآن حدیثه و المسجد بیته بنی اللّه له بیتا فی الجنة

[۶]

اشارة

۶۴۷۷- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۶۱/ ۵۵/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال لا صلاة لمن لم یشهد الصلوات المکتوبات من جیران المسجد إذا کان فارغا صحیحا

بیان

لعل المراد بالمسجد المسجد الذی یصلی فیه جماعة و یحتمل الإطلاق و أما الخبر الآتی فالظاهر أن المراد بالمسجد فیه مسجد المخالفین

[۷]

۶۴۷۸- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۶۱/ ۵۴/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن عقبة بن مسلم عن إبراهیم بن میمون عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له إن رجلا یصلی بنا نقتدی به فهو أحب إلیک أو فی المسجد قال المسجد أحب إلی

[۸]

اشارة

۶۴۷۹- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۵۳/ ۱۸/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن حسان عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن الفقیه، ۱/ ۲۳۳/ ۷۰۲ علی ع قال صلاة فی

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۴

بیت المقدس تعدل ألف صلاة و صلاة فی مسجد الأعظم مائة صلاة و صلاة فی مسجد القبیلة خمسة و عشرون صلاة و صلاة فی مسجد السوق اثنتی عشر صلاة- و صلاة الرجل فی بیته وحده صلاة واحدة

بیان

لفظة وحده لیست فی بعض نسخ الفقیه فإن قلنا إن التضعیف فی الأجر باعتبار الجماعة و کثرتها فإثباتها أوضح فی مقابلة الوحدة بالجماعة و إن قلنا إنه باعتبار فضل المسجد من غیر نظر إلی الجماعة فإسقاطها أوضح فی مقابلة کل من الوحدة و الجماعة بمثله

[۹]

۶۴۸۰- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۵۵/ ۲۶/ ۱ عنه عن یعلی بن حمزة عن الحجال عن علی بن الحکم عن رجل عن الفقیه، ۱/ ۲۳۳/ ۷۰۱ أبی عبد اللّه ع قال من مشی إلی المسجد لم یضع رجلا علی رطب و لا یابس إلا سبحت له الأرض إلی الأرض السابعة

[۱۰]

۶۴۸۱- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۵۲/ ۱۴/ ۱ عنه عن یعقوب بن یزید عن زیاد بن مروان عن یونس بن ظبیان قال الفقیه، ۱/ ۲۳۸/ ۷۱۸ قال أبو عبد اللّه ع خیر مساجد نسائکم البیوت

[۱۱]

۶۴۸۲- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۳۷۴/ ۱۰۸۸ روی أن خیر المساجد للنساء

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۵

البیوت و صلاة المرأة فی بیتها أفضل من صلاتها فی صفتها و صلاتها فی صفتها أفضل من صلاتها فی صحن دارها و صلاتها فی صحن دارها أفضل من صلاتها فی سطح بیتها و تکره للمرأة الصلاة فی سطح غیر محجر

[۱۲]

اشارة

۶۴۸۳- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۳۹۷/ ۱۱۷۹ روی هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال صلاة المرأة فی مخدعها أفضل من صلاتها فی بیتها و صلاتها فی بیتها أفضل من صلاتها فی الدار

بیان

المخدع کمصحف البیت الصغیر الذی یکون داخل البیت الکبیر

[۱۳]

اشارة

۶۴۸۴- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۲۵۴/ ۲۱/ ۱ عنه عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الصلاة فی المدینة هل هی مثل الصلاة فی مسجد رسول اللّه ص قال لا لأن الصلاة فی مسجد رسول اللّه ص ألف صلاة و الصلاة فی المدینة مثل الصلاة فی سائر البلدان

بیان

سیأتی الأخبار فی فضل المسجد الحرام و مسجد الرسول و المسجد الأعظم بالکوفة و سائر المساجد المبارکة و فضل الصلاة فیها و ذکر المساجد الملعونة فی کتاب الحج و العمرة و الزیارات إن شاء اللّه

[۱۴]

اشارة

۶۴۸۵- ۱۴ الکافی، ۳/ ۳۰۹/ ۴/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۶

عن علی بن مهزیار عن جعفر بن محمد الهاشمی عن أبی حفص العطار شیخ من أهل المدینة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول قال رسول اللّه ص إذا صلی أحدکم المکتوبة و خرج من المسجد فلیقف بباب المسجد ثم لیقل اللهم دعوتنی فأجبت دعوتک و صلیت مکتوبتک و انتشرت فی أرضک کما أمرتنی فأسألک من فضلک العمل بطاعتک و اجتناب سخطک- و الکفاف من الرزق برحمتک

بیان

قوله و انتشرت فی أرضک کما أمرتنی إشارة إلی قوله سبحانه فَإِذا قُضِیَتِ الصَّلاةُ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۷

باب ۶۵ الصلاة علی البعیر و الدابة و فی المحمل و ماشیا

[۱]

۶۴۸۶- ۱ الکافی، ۳/ ۴۴۰/ ۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۲۸/ ۹۰/ ۱ أحمد عن محمد بن سنان التهذیب، و علی بن النعمان ش عن ابن مسکان عن الحلبی أنه سأل أبا عبد اللّه ع عن صلاة النافلة علی البعیر و الدابة فقال نعم حیث کان متوجها- الکافی، قال فقلت أستقبل القبلة إذا أردت التکبیر قال لا و لکن تکبر حیث ما تکون متوجها- ش و کذلک فعل رسول اللّه ص

[۲]

۶۴۸۷- ۲ الکافی، ۳/ ۴۴۰/ ۸/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۳۰/ ۱۰۰/ ۱ الثلاثة عن

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۸

الفقیه، ۱/ ۴۴۶/ ۱۲۹۷ البجلی عن أبی الحسن ع فی الرجل یصلی النوافل فی الأمصار و هو علی دابته حیث توجهت به فقال نعم لا بأس

[۳]

۶۴۸۸- ۳ الفقیه، ۱/ ۴۴۶/ ۱۲۹۷ البجلی عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۴]

۶۴۸۹- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۲۹/ ۹۸/ ۱ أحمد عن الحسین عن ابن أبی عمیر و علی بن الحکم عن حماد بن عثمان عن أبی الحسن الأول ع فی الرجل یصلی النافلة علی دابته فی الأمصار قال لا بأس

[۵]

۶۴۹۰- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۵/ ۷/ ۱ الحسین عن أحمد عن صفوان الجمال قال کان أبو عبد اللّه ع یصلی صلاة اللیل بالنهار علی راحلته أینما توجهت به

[۶]

۶۴۹۱- ۶ الکافی، ۳/ ۴۴۱/ ۱۱/ ۱ التهذیب، ۲/ ۱۵/ ۳/ ۱ محمد عن حمدان بن سلیمان عن سعد بن سعد عن مقاتل بن مقاتل عن أبی الحارث

الوافی، ج۷، ص: ۵۱۹

قال سألته یعنی الرضا ع عن الأربع رکعات بعد المغرب فی السفر یعجلنی الجمال و لا یمکننی الصلاة علی الأرض هل أصلیها فی المحمل فقال نعم صلها فی المحمل

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۷، ص: ۵۱۹

[۷]

۶۴۹۲- ۷ الکافی، ۳/ ۴۴۱/ ۱۲/ ۱ محمد عن أحمد عن التمیمی عن صفوان عن أبی الحسن ع قال صل رکعتی الفجر فی المحمل

[۸]

۶۴۹۳- ۸ الکافی، ۳/ ۴۴۰/ ۷/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن یعقوب بن شعیب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی علی راحلته قال یومئ إیماء و لیجعل السجود أخفض من الرکوع قلت یصلی و هو یمشی قال نعم یومئ إیماء و لیجعل السجود أخفض من الرکوع

[۹]

۶۴۹۴- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۲۹/ ۹۷/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن یعقوب بن شعیب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی السفر و أنا أمشی قال أوم إیماء و اجعل السجود أخفض من الرکوع

[۱۰]

۶۴۹۵- ۱۰ الکافی، ۳/ ۴۴۱/ ۹/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۳۰/ ۱۰۱/ ۱ الأربعة الفقیه، ۱/ ۴۵۳/ ۱۳۱۶ حریز عمن ذکره عن أبی جعفر ع أنه لم یکن یری بأسا أن یصلی الماشی و هو یمشی و لکن لا

الوافی، ج۷، ص: ۵۲۰

یسوق الإبل

[۱۱]

۶۴۹۶- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۵/ ۸/ ۱ سعد عن التهذیب، ۳/ ۲۲۸/ ۹۱/ ۱ ابن عیسی عن البزنطی عن العلاء عن محمد قال قال لی أبو جعفر ع صل صلاة اللیل و الوتر و الرکعتین فی المحمل

[۱۲]

۶۴۹۷- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۲۲۸/ ۹۲/ ۱ أحمد عن العباس بن معروف عن علی بن مهزیار قال قرأت فی کتاب لعبد اللّه بن محمد إلی أبی الحسن ع اختلف أصحابنا فی روایاتهم عن أبی عبد اللّه ع فی رکعتی الفجر فی السفر فروی بعضهم أن صلهما فی المحمل و

روی بعضهم أن لا تصلهما إلا علی الأرض فأعلمنی کیف تصنع أنت لأقتدی بک فی ذلک فوقع ع موسع علیک بأیة عملت

[۱۳]

۶۴۹۸- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۲۲۸/ ۹۳/ ۱ بهذا الإسناد عن علی بن مهزیار عن الکوفی عن ابن المغیرة و صفوان و ابن أبی عمیر عن أصحابهم عن الفقیه، ۱/ ۳۶۵/ ۱۰۵۱ أبی عبد اللّه ع فی الصلاة فی المحمل فقال صل متربعا و ممدود الرجلین و کیف أمکنک

[۱۴]

۶۴۹۹- ۱۴ التهذیب، ۳/ ۲۲۹/ ۹۴/ ۱ عنه عن محمد بن خالد عن جعفر بن بشیر عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بأن

الوافی، ج۷، ص: ۵۲۱

یصلی الرجل صلاة اللیل فی السفر و هو یمشی و لا بأس إن فاتته صلاة اللیل أن یقضیها بالنهار و هو یمشی یتوجه إلی القبلة ثم یمشی و یقرأ فإذا أراد أن یرکع حول وجهه إلی القبلة و رکع و سجد ثم مشی

[۱۵]

۶۵۰۰- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۲۲۹/ ۹۵/ ۱ عنه عن علی بن الحکم عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۴۴۶/ ۱۲۹۴ إبراهیم الکرخی عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له إنی أقدر علی أن أتوجه إلی القبلة فی المحمل- فقال ما هذا الضیق أ ما لک برسول اللّه أسوة

[۱۶]

۶۵۰۱- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۲۹/ ۹۶/ ۱ عنه عن العباس بن معروف عن علی بن مهزیار عن النخعی عن ابن المغیرة عن عتیبة عن إبراهیم بن میمون عن أبی عبد اللّه ع قال إن صلیت و أنت تمشی کبرت ثم مشیت فقرأت فإذا أردت أن ترکع أومأت بالرکوع ثم أومأت بالسجود و لیس فی السفر تطوع

[۱۷]

اشارة

۶۵۰۲- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۴۴۶/ ۱۲۹۶ سأل سعید بن یسار أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی صلاة اللیل و هو علی دابته أ له أن یغطی وجهه و هو یصلی قال أما إذا قرأ فنعم و أما إذا أومی بوجهه للسجود فلیکشفه حیث أومأت به الدابة

بیان

و ذلک لأن الإیماء بالوجه بدل من السجود الذی یشترط فیه کشف الجبهة

الوافی، ج۷، ص: ۵۲۲

بخلاف القراءة

[۱۸]

۶۵۰۳- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۳۲/ ۱۱۴/ ۱ الحسین عن صفوان عن البجلی عن أبی الحسن ع قال سألته عن صلاة النافلة فی الحضر علی ظهر الدابة إذا خرجت قریبا من أبیات الکوفة أو کنت مستعجلا بالکوفة فقال إن کنت مستعجلا لا تقدر علی النزول و تخوفت فوت ذلک إن ترکته و أنت راکب فنعم و إلا فإن صلاتک علی الأرض أحب إلی

[۱۹]

۶۵۰۴- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۲۳۳/ ۱۱۵/ ۱ عنه عن التمیمی قال سألت أبا الحسن ع عن الصلاة باللیل فی السفر فی المحمل قال إذا کنت علی غیر القبلة فاستقبل القبلة ثم کبر و صل حیث ذهب بک بعیرک قلت جعلت فداک فی أول اللیل فقال إذا خفت الفوت فی آخره

[۲۰]

۶۵۰۵- ۲۰ التهذیب، ۳/ ۲۳۲/ ۱۱۳/ ۱ عنه عن حماد عن ابن وهب قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول کان أبی یدعو بالطهور فی السفر و هو فی محمله فیؤتی بالتور فیه الماء فیتوضأ ثم یصلی الثمانی و الوتر فی محمله فإذا نزل صلی الرکعتین و الصبح

[۲۱]

۶۵۰۶- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۲۳۲/ ۱۱۲/ ۱ سعد عن أحمد بن هلال عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل یکون فی وقت فریضة لا یمکنه الأرض من القیام علیها و لا السجود علیها من کثرة الثلج و الماء و المطر و الوحل أ یجوز له أن یصلی الفریضة فی المحمل قال نعم هو بمنزلة الصلاة فی السفینة إن أمکنه قائما و إلا قاعدا و کل ما کان من ذلک فالله

الوافی، ج۷، ص: ۵۲۳

أولی بالعذر یقول اللّه عز و جل بَلِ الْإِنْسانُ عَلی نَفْسِهِ بَصِیرَةٌ

[۲۲]

۶۵۰۷- ۲۲ التهذیب، ۳/ ۲۳۲/ ۱۱۱/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول صلی رسول اللّه ص الفریضة فی المحمل فی یوم وحل و مطر

[۲۳]

۶۵۰۸- ۲۳ التهذیب، ۳/ ۲۳۱/ ۱۰۸/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ابن فضال عن ظریف بن ناصح عن مصبح عن مندل بن علی قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول صلی رسول اللّه ص علی راحلته الفریضة فی یوم مطیر

[۲۴]

۶۵۰۹- ۲۴ الفقیه، ۱/ ۴۴۵/ ۱۲۹۳ کان رسول اللّه ص یصلی علی راحلته الفریضة فی یوم مطیر

[۲۵]

۶۵۱۰- ۲۵ التهذیب، ۳/ ۲۳۱/ ۱۰۹/ ۱ ابن محبوب عن الحمیری قال کتبت إلی أبی الحسن ع روی جعلنی اللّه فداک موالیک عن آبائک أن رسول اللّه ص صلی الفریضة علی راحلته فی یوم

الوافی، ج۷، ص: ۵۲۴

مطیر و یصیبنا المطر فی محاملنا و الأرض مبتلة و المطر یؤذی فهل یجوز لنا یا سیدی أن نصلی فی هذه الحال فی محاملنا أو علی دوابنا الفریضة إن شاء اللّه فوقع ع یجوز ذلک مع الضرورة الشدیدة

[۲۶]

۶۵۱۱- ۲۶ التهذیب، ۳/ ۲۳۱/ ۱۰۷/ ۱ عنه عن أحمد بن الحسن عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لا تصل شیئا من المفروض راکبا قال النضر فی حدیثه إلا أن تکون مریضا

[۲۷]

اشارة

۶۵۱۲- ۲۷ التهذیب، ۳/ ۳۰۸/ ۳۲/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد بن هلال عن یونس بن عبد الرحمن عن عبد اللّه بن سنان قال قلت لأبی عبد اللّه ع أ یصلی الرجل شیئا من المفروض راکبا فقال لا إلا من ضرورة

بیان

سیأتی أخبار أخر فی الصلاة راکبا و فی المحمل للمریض إن شاء اللّه

الوافی، ج۷، ص: ۵۲۵

باب ۶۶ الصلاة فی السفینة

[۱]

اشارة

۶۵۱۳- ۱ الکافی، ۳/ ۴۴۱/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن حماد بن عیسی قال سمعت أبا عبد اللّه ع یسأل عن الصلاة فی السفینة فیقول إن استطعتم أن تخرجوا إلی الجدد فاخرجوا فإن لم تقدروا فصلوا قیاما فإن لم تستطیعوا فصلوا قعودا و تحروا القبلة

بيان

الجدد وجه الأرض و شاطئ النهر و التحرى الاجتهاد و تحصيل الظن

[۲]

اشارة

۶۵۱۴- ۲ التهذيب، ۳/ ۱۷۰/ ۲/ ۱ الحسين عن الجوهرى عن على بن أبى حمزة عن على بن إبراهيم قال سألته عن الصلاة فى السفينة قال يصلى و هو جالس إذا لم يمكنه القيام فى السفينة و لا يصلى فى السفينة و هو يقدر على الشط و قال و يصلى فى السفينة يحول وجهه إلى القبلة ثم يصلى كيف ما دارت

الوافى، ج۷، ص: ۵۲۶

بيان

لعل على بن إبراهيم هذا هو الجوانى الذى خرج مع الرضا ع إلى خراسان و الحديث مضمر و كأن المسئول الكاظم ع لوقف على بن أبى حمزة الراوى عنه و يحتمل أن يكون قد بدل أبو إبراهيم بعلى بن إبراهيم و أنه وقع خطأ من قلم بعض النساخ فسرى إلى سائر النسخ

[۳]

۶۵۱۵- ۳ التهذيب، ۳/ ۱۷۰/ ۳/ ۱ عنه عن ابن أبى عمير عن الخراز قال قلت لأبى عبد اللّه ع إنا ابتلينا و كنا فى سفينة فأمسينا و لم نقدر على مكان نخرج فيه فقال أصحاب السفينة ليس نصلى يومنا ما دمنا نطمع فى الخروج فقال إن أبى كان يقول تلك صلاة نوح ع أ و ما ترضى أن تصلى صلاة نوح فقلت بلى جعلت فداك قال لا يضيقن صدرك- فإن نوحا قد صلى فى السفينة قال قلت قائما أو قاعدا قال بل قائما قال قلت فإنى ربما استقبلت القبلة فدارت السفينة قال تحر القبلة بجهدك

[۴]

اشارة

۶۵۱۶- ۴ التهذيب، ۳/ ۱۷۱/ ۴/ ۱ عنه عن محمد بن سنان عن ابن مسكان عن سليمان بن خالد قال سألته عن الصلاة فى السفينة فقال يصلى قائما فإن لم يستطع القيام فليجلس و يصلى و هو مستقبل القبلة فإن دارت السفينة فليدر مع القبلة إن قدر على ذلك و إن لم يقدر على ذلك فليثبت على مقامه و ليتحر القبلة بجهده و قال يصلى النافلة مستقبل صدر السفينة و هو

الوافى، ج۷، ص: ۵۲۷

مستقبل القبلة إذا كبر ثم لا يضره حيث دارت

بيان

قوله و ليتحر القبلة مستأنف

[۵]

اشارة

۶۵۱۷- ۵ الكافی، ۳/ ۴۴۲/ ۴/ ۱ التهذيب، ۳/ ۱۷۱/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسين عن شعر عن الفقيه، ۱/ ۴۵۸/ ۱۳۲۶ الغنوی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الصلاة فی السفينة فقال إذا كانت محملة ثقيلة- إذا قمت فيها لم تتحرك فصل قائما و إن كانت خفيفة تكفأ فصل قاعدا

بيان

تكفأ تقلب

[۶]

۶۵۱۸- ۶ الكافی، ۳/ ۴۴۱/ ۲/ ۱ التهذيب، ۳/ ۲۹۷/ ۱۱/ ۱ الثلاثة الكافی، ۳/ ۴۴۱/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أبی عمير عن حماد بن عثمان عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن الصلاة فی السفينة- فقال يستقبل القبلة فإذا دارت و استطاع أن يتوجه إلى القبلة فليفعل و إلا فليصل حيث توجهت به قال فإن أمكنه القيام فليصل قائما و إلا فليقعد ثم ليصل

[۷]

۶۵۱۹- ۷ الفقيه، ۱/ ۴۵۶/ ۱۳۲۰ سأل عبيد اللّه بن علی الحلبی أبا

الوافي، ج۷، ص: ۵۲۸

عبد اللّه ع عن الصلاة فی السفينة فقال يستقبل القبلة و يصف رجليه- فإذا دارت الحديث

[۸]

۶۵۲۰- ۸ الكافی، ۳/ ۴۴۲/ ۳/ ۱ علی عن أبيه عن ابن المغيرة عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل يكون فی السفينة فلا يدری أين القبلة قال يتحری فإن لم يدر صلى نحو رأسها

[۹]

۶۵۲۱- ۹ الفقیه، ۱/ ۲۸۰/ ۸۵۸ روی أنه إذا عصفت الریح بمن فی السفینة و لم یقدر علی أن یدور إلی القبلة صلی إلی صدر السفینة

[۱۰]

۶۵۲۲- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۴۵۷/ ۱۳۲۴ و سأل زرارة أبا جعفر ع فی الرجل یصلی النوافل فی السفینة قال یصلی نحو رأسها

[۱۱]

اشارة

۶۵۲۳- ۱۱ الکافی، ۳/ ۴۴۲/ ۵/ ۱ علی بن محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۹۷/ ۹/ ۱ سهل عن أبی هاشم الجعفری قال کنت مع أبی الحسن ع فی السفینة فی دجلة فحضرت الصلاة فقلت جعلت فداک نصلی فی جماعة فقال لا یصلی فی بطن واد جماعة

الوافی، ج۷، ص: ۵۲۹

بیان

حمله فی التهذیبین علی الکراهة أو علی ما إذا لم یتمکن من القیام علی الاجتماع لما یأتی من الأخبار الدالة علی الجواز

[۱۲]

۶۵۲۴- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۲۹۵/ ۱/ ۱ أحمد عن الحسین عن النضر و فضالة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن صلاة الفریضة فی السفینة و هو یجد الأرض یخرج إلیها غیر أنه یخاف السبع و اللصوص و یکون معه قوم لا یجتمع رأیهم علی الخروج و لا یطیعونه و هل یضع وجهه إذا صلی أو یومئ إیماء أو قاعدا أو قائما فقال إن استطاع أن یصلی قائما فهو أفضل و إن لم یستطع صلی جالسا و قال لا علیه أن لا یخرج فإن أبی سأله عن مثل هذه المسألة رجل فقال أ ترغب عن صلاة نوح

[۱۳]

۶۵۲۵- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۲۹۵/ ۲/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی السفینة فقال إن رجلا أتی أبی فسأله فقال إنی أکون فی السفینة و الجدد منی قریب فأخرج فأصلی علیه فقال له أبو جعفر ع أ ما ترضی أن تصلی بصلاة نوح

[۱۴]

۶۵۲۶- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۴۵۶/ ۱۳۲۱ و قال له جمیل بن دراج یعنی أبا عبد اللّه ع تکون السفینة قریبة من الجد فأخرج و أصلی قال صل فیها أ ما ترضی بصلاة نوح ع

[۱۵]

اشارة

۶۵۲۷- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۲۹۵/ ۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن

الوافی، ج۷، ص: ۵۳۰

عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی السفینة فقال تستقبل القبلة بوجهک ثم تصلی کیف دارت تصلی قائما فإن لم تستطع فجالسا تجمع الصلاة فیها إن أرادوا و تصلی علی القیر و القفر و تسجد علیه

بیان

القفر بضم القاف و سکون الفاء ثم الراء شیء یشبه القیر و قیل هو نوع منه یقال له قفر الیهود

[۱۶]

۶۵۲۸- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۹۸/ ۱۶/ ۱ أحمد عن عتیبة بیاع القصب عن الفقیه، ۱/ ۴۵۷/ ۱۳۲۲ إبراهیم بن میمون قال قلت لأبی عبد اللّه ع نخرج إلی الأهواز فی السفن فنجمع فیها الصلاة قال نعم لیس به بأس قلت و نسجد علی ما فیها و علی القیر قال لا بأس

[۱۷]

۶۵۲۹- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۲۹۷/ ۱۰/ ۱ أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة و النخعی عن ابن المغیرة عن عتیبة عن إبراهیم بن میمون أنه سأل أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی جماعة فی السفینة فقال لا بأس

[۱۸]

۶۵۳۰- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۹۶/ ۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن عیسی عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن الماضی ع عن الرجل یکون فی السفینة هل له أن یضع الحصیر علی المتاع أو القت أو التبن أو الحنطة أو الشعیر و أشباهه ثم یصلی علیه فقال لا بأس

الوافی، ج۷، ص: ۵۳۱

[۱۹]

۶۵۳۱- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۴۵۸/ ۱۳۲۷ سأل علی بن جعفر أخاه موسی ع عن الرجل الحدیث

[۲۰]

۶۵۳۲- ۲۰ التهذیب، ۳/ ۲۹۶/ ۵/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن صالح بن الحکم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی السفینة فقال إن رجلا سأل أبی ع عن الصلاة فی السفینة- فقال له أ ترغب عن صلاة نوح فقلت له آخذ معی مدرة أسجد علیها فقال نعم

[۲۱]

۶۵۳۳- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۲۹۶/ ۷/ ۱ عنه عن العباس عن ابن المغیرة عن یعقوب بن شعیب عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بالصلاة فی جماعة فی السفینة

[۲۲]

۶۵۳۴- ۲۲ التهذیب، ۳/ ۲۹۶/ ۸/ ۱ عنه عن العلوی عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن قوم صلوا جماعة فی سفینة أین یقوم الإمام و إن کان معهم نساء کیف یصنعون أ قیاما یصلون أم جلوسا قال یصلون قیاما فإن لم یقدروا علی القیام صلوا جلوسا هم- و یقوم الإمام أمامهم و النساء خلفهم و إن ضاقت السفینة قعدن النساء و صلی الرجال و لا بأس أن تکون النساء بحیالهم

[۲۳]

اشارة

۶۵۳۵- ۲۳ التهذیب، ۳/ ۲۹۸/ ۱۴/ ۱ أحمد عن ابن یقطین عن

الوافی، ج۷، ص: ۵۳۲

أخیه عن أبیه عن أبی الحسن ع قال سألته عن السفینة لم یقدر صاحبها علی القیام أ یصلی و هو جالس یومئ أو یسجد قال یقوم و إن حنی ظهره

بیان

قال فی التهذیبین یعنی إذا تمکن من الانحناء و إن لم یقدر علی القیام تاما و إلا صلی جالسا و علی الإیماء کما یدل علیه الخبر الآتی

[۲۴]

۶۵۳۶- ۲۴ التهذیب، ۳/ ۲۹۸/ ۱۵/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن غیر واحد من أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال الصلاة فی السفینة إیماء

[۲۵]

۶۵۳۷- ۲۵ التهذيب، ۳/ ۲۹۸/ ۱۳/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن المفضل بن صالح قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی الفرات و ما هو أضعف [أصغر] منه من الأنهار فی السفينة فقال إن صليت فحسن و إن خرجت فحسن

[۲۶]

۶۵۳۸- ۲۶ الفقيه، ۱/ ۴۵۸/ ۱۳۲۵ سأل يونس بن يعقوب أبا عبد اللّه ع عن الصلاة فی الفرات الحديث

[۲۷]

۶۵۳۹- ۲۷ التهذيب، ۳/ ۲۹۷/ ۱۲/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن الفقيه، ۱/ ۴۵۸/ ۱۳۲۵ يونس بن يعقوب قال

الوافی، ج۷، ص: ۵۳۳

سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة المكتوبة فی السفينة و هی تأخذ شرقا و غربا فقال استقبل القبلة ثم كبر ثم اتبع السفينة و در معها حيث دارت بك

[۲۸]

۶۵۴۰- ۲۸ الفقيه، ۱/ ۴۵۹/ ۱۳۲۸ قال علی ع إذا ركبت السفينة و كانت تسير فصل و أنت جالس و إذا كانت قائمة فصل و أنت قائم

الوافی، ج۷، ص: ۵۳۵

باب ۶۷ بدو القبلة

[۱]

۶۵۴۱- ۱ الكافی، ۳/ ۲۸۶/ ۱۲/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته هل كان رسول اللّه ص يصلی إلى بيت المقدس قال نعم فقلت أ كان يجعل الكعبة خلف ظهره فقال أما إذا كان بمكة فلا و أما إذا هاجر إلى المدينة فنعم حتى حول إلى الكعبة

[۲]

اشارة

۶۵۴۲- ۲ الفقيه، ۱/ ۲۷۴/ ۸۴۵ صلى رسول اللّه ص إلى بيت المقدس بعد النبوة ثلاث عشرة سنة بمكة و تسعة عشر شهرا بالمدينة ثم عيرته اليهود فقالوا له إنك تابع قبلتنا فاغتم لذلك غما

الوافی، ج۷، ص: ۵۳۶

شديدا فلما كان فی بعض الليل خرج ع يقلب وجهه فی آفاق السماء- فلما أصبح صلى الغداة فلما صلى من الظهر ركعتين جاءه جبرئيل ع فقال له قَدْ نَرىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِی السَّمٰاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰاهٰا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرٰامِ الآية ثم أخذ بيد النبی ص فحول وجهه إلى الكعبة و حول من خلفه وجوههم حتى قام الرجال مقام النساء و النساء مقام الرجال فكان أول صلاته إلى بيت

المقدس و آخرها إلی الکعبة و بلغ الخبر مسجدا بالمدینة و قد صلی أهله من العصر رکعتین فحولوا نحو القبلة فکانت أول صلاتهم إلی بیت المقدس و آخرها إلی الکعبة فسمی ذلک المسجد مسجد القبلتین فقال المسلمون صلاتنا إلی بیت المقدس تضییع یا رسول اللّه فأنزل اللّه عز و جل وَ ما کانَ اللّهُ لِیُضِیعَ إِیمانَکُمْ یعنی صلاتکم إلی بیت المقدس

بیان

قال فی الفقیه و قد أخرجت الخبر فی ذلک علی وجهه فی کتاب النبوة

[۳]

اشارة

۶۵۴۳- ۳ التهذیب، ۲/ ۴۳/ ۵/ ۱ الطاطری عن محمد بن أبی حمزة عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن قوله تعالی وَ ما جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِی کُنْتَ عَلَیْها إِلّا لِنَعْلَمَ مَنْ یَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ یَنْقَلِبُ عَلی عَقِبَیْهِ أمره به قال نعم إن رسول اللّه ص کان یقلب

وجهه فی السماء فعلم اللّه عز و جل ما فی نفسه فقال قَدْ نَری تَقَلُّبَ وَجْهِکَ فِی السَّماءِ- فَلَنُوَلِّیَنَّکَ قِبْلَةً تَرْضاها

بیان

أرید بالقبلة التی کان علیها بیت المقدس کما یظهر من الحدیث الآتی و مما مر

و فی تفسیر أبی محمد العسکری ع عن النبی ص فی تفسیر هذه الآیة قال إلا لنعلم ذلک وجودا بعد أن علمناه سیوجد- قال و ذلک أن هوی أهل مکة کان فی الکعبة فأراد اللّه أن یبین متبع محمد ممن خالفه باتباع القبلة التی کرهها و محمد یأمر بها و لما کان هوی أهل المدینة فی بیت المقدس أمرهم بمخالفتها و التوجه إلی الکعبة لیتبین من یوافق محمدا فیما یکرهه و هو مصدقه

[۴]

اشارة

۶۵۴۴- ۴ التهذیب، ۲/ ۴۳/ ۵/ ۱ عنه عن وهیب عن أبی بصیر عن أحدهما ع فی قوله تعالی سَیَقُولُ السُّفَهاءُ مِنَ النّاسِ ما وَلّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِی کانُوا عَلَیْها قُلْ لِلّهِ الْمَشْرِقُ وَ الْمَغْرِبُ یَهْدِی مَنْ یَشاءُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ- فقلت له اللّه أمره أن یصلی إلی بیت المقدس قال نعم أ لا تری أن اللّه تعالی یقول وَ ما جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِی کُنْتَ عَلَیْها إِلّا لِنَعْلَمَ مَنْ یَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ یَنْقَلِبُ عَلی عَقِبَیْهِ وَ إِنْ کانَتْ لَکَبِیرَةً إِلّا عَلَی الَّذِینَ هَدَی اللّهُ وَ ما کانَ اللّهُ لِیُضِیعَ إِیمانَکُمْ إِنَّ اللّهَ بِالنّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِیمٌ- قال إن بنی عبد الأشهل أتوهم و هم فی الصلاة و قد صلوا رکعتین إلی بیت

الوافی، ج۷، ص: ۵۳۸

المقدس فقیل لهم إن نبیکم قد صرف إلی الکعبة فتحول النساء مکان الرجال و الرجال مکان النساء و جعلوا الرکعتین الباقیتین إلی الکعبة فصلوا صلاة واحدة إلی قبلتین فلذلک سمی مسجدهم مسجد القبلتین

بیان

أتوهم أی جماعة و الظاهر أن لفظة هم زیادة من النساخ و بناء الفعل للمفعول کما فی قیل فإن فی بعض ألفاظ هذه القصة فأتی بنی عبد الأشهل رجل من الأنصار و فی بعضها فأتی رجل ممن صلی مع النبی قوما فی مسجد و بالجملة ما یدل علی انفراد المخبر

[۵]

۶۵۴۵- ۵ التهذیب، ۲/ ۴۳/ ۳/ ۱ الطاطری عن محمد بن أبی حمزة عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له متی صرف رسول اللّه ص إلی الکعبة قال بعد رجوعه من بدر

الوافی، ج۷، ص: ۵۳۹

باب ۶۸ وجوب الاستقبال و حد القبلة

[۱]

۶۵۴۶- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۰/ ۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۱۹۹/ ۸۳/ ۱ الأربعة عن زرارة عن الفقیه، ۱/ ۲۷۸/ ۸۵۶ أبی جعفر ع قال إذا استقبلت القبلة بوجهک فلا تقلب بوجهک عن القبلة فتفسد صلاتک فإن اللّه تعالی قال لنبیه ص فی الفریضة فَوَلِّ وَجْهَکَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ وَ حَیْثُ ما کُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَکُمْ شَطْرَهُ و اخشع ببصرک و لا ترفعه إلی السماء- و لیکن حذاء وجهک فی موضع سجودک

[۲]

۶۵۴۷- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۷۹/ ۸۵۷ قال أبو جعفر ع لزرارة لا تعاد الصلاة إلا من خمسة الطهور و الوقت و القبلة و الرکوع و السجود

الوافی، ج۷، ص: ۵۴۰

[۳]

۶۵۴۸- ۳ التهذیب، ۲/ ۴۲/ ۱/ ۱ الطاطری عن محمد بن أبی حمزة عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن قول اللّه تعالی فَأَقِمْ وَجْهَکَ لِلدِّینِ حَنِیفاً قال أمره أن یقیم وجهه للقبلة لیس فیه شیء من عبادة الأوثان خالصا مخلصا

[۴]

۶۵۴۹- ۴ التهذیب، ۲/ ۴۳/ ۲/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن قول اللّه عز و جل وَ أَقِیمُوا وُجُوهَکُمْ عِنْدَ کُلِّ مَسْجِدٍ قال هذه هی القبلة أیضا

[۵]

۶۵۵۰- ۵ التهذيب، ۲/ ۴۳/ ۴/ ۱ ابن محبوب عن أحمد بن الحسن بن فضال عن أبی جميلة عن محمد بن علی الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی قوله تعالی أَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ قال مساجد محدثة- فأمروا أن يقيموا وجوههم شطر المسجد الحرام

[۶]

اشارة

۶۵۵۱- ۶ الفقيه، ۱/ ۲۷۸/ ۸۵۵ زرارة عن أبی جعفر ع أنه قال لا صلاة إلا إلی القبلة قال قلت أين حد القبلة قال ما بين المشرق و المغرب قبلة كله قال قلت فمن صلی لغير القبلة أو فی يوم غيم فی غير الوقت قال يعيد

الوافی، ج۷، ص: ۵۴۱

بيان

معنی قوله ع ما بين المشرق و المغرب قبلة أن القبلة هی جهة الكعبة لا عينها كما يدل عليه قول اللّه عز و جل فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ وَ حَيْثُ ما كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ فإن الشطر هو النحو و الجهة و فی الجهة اتساع فإنك إذا استقبلت دائرة الأفق استقبلت بنصفها إلا أنها من حيث مقابلتها مع جسد الإنسان ينقسم إلی أربع جهات يكون كل منها ربع الدور و عرفها بعض أصحابنا بأنها أعظم سمت يشتمل علی الكعبة قطعا أو ظنا بحيث يتساوی أجزاؤه فی احتمال هذا الاشتمال من غير ترجيح

[۷]

۶۵۵۲- ۷ التهذيب، ۲/ ۴۴/ ۷/ ۱ محمد بن أحمد عن الحسن بن الحسين عن الحجال عن بعض رجاله عن الفقيه، ۱/ ۲۷۲/ ۸۴۴ أبی عبد اللّه ع أن اللّه تعالی جعل الكعبة قبلة لأهل المسجد و جعل المسجد قبلة لأهل الحرم و جعل الحرم قبلة لأهل الدنيا

الوافی، ج۷، ص: ۵۴۲

[۸]

اشارة

۶۵۵۳- ۸ التهذيب، ۲/ ۴۴/ ۸/ ۱ ابن عقدة عن الحسين بن محمد بن حازم عن تغلب بن ضحاك عن بشر بن جعفر الجعفی أبی الوليد قال سمعت جعفر بن محمد ع يقول البيت قبلة لأهل المسجد و المسجد قبلة لأهل الحرم و الحرم قبلة للناس جميعا

بيان

قال بعض أصحابنا أن المراد بالمسجد و الحرم جهتهما و إنما ذکر علی سبیل التقریب إلی الأفهام إظهارا لسعة الجهة فلا منافاة بین الخبرین و الأخبار الدالة علی أن قبلة الناس جمیعا جهة الکعبة

[۹]

اشارة

۶۵۵۴- ۹ الکافی، ۳/ ۴۸۷/ ۶/ ۱ علی بن محمد رفعه قال قیل لأبی عبد اللّه ع لم صار الرجل ینحرف فی الصلاة إلی الیسار فقال لأن للکعبة ستة حدود أربعة منها علی یسارک و اثنان منها علی یمینک فمن أجل ذلک وقع التحریف علی الیسار

بیان

أرید بالحدود العلامات التی نصبت لتعرف مساحة الحرم و هی التی عبرت عنها فی الخبر الآتی بالأنصاب.

قال فی القاموس أنصاب الحرم حدوده

[۱۰]

اشاره

۶۵۵۵- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۲۷۲/ ۸۴۵ التهذیب، ۲/ ۴۴/ ۱۰/ ۱

الوافی، ج۷، ص: ۵۴۳

و سأل المفضل بن عمر أبا عبد اللّه ع عن التحریف لأصحابنا ذات الیسار عن القبلة و عن السبب فیه فقال إن الحجر الأسود لما أنزل به من الجنة- و وضع فی موضعه جعل أنصاب الحرم من حیث یلحقه النور نور الحجر فهی عن یمین الکعبة أربعة أمیال و عن یسارها ثمانیة أمیال کله اثنا عشر میلا فإذا انحرف الإنسان ذات الیمین خرج عن حد القبلة لقلة أنصاب الحرم و إذا انحرف ذات الیسار لم یکن خارجا من حد القبلة

بیان

أراد بأصحابه أهل العراق و بناء هذین الخبرین علی أن البعید یستقبل الحرم و حملهما الأصحاب علی الاستحباب إن قیل أن الانحراف بالتیاسر إن کان إلی القبلة فواجب أو عنها فغیر جائز أجیب بأن الانحراف عنها للتوسط فیها فیستحب

[۱۱]

۶۵۵۶- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۸۳/ ۷/ ۱ الطاطری عن محمد بن أبی حمزة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سأله رجل قال

الوافی، ج۷، ص: ۵۴۴

صلیت فوق أبی قبیس العصر فهل یجزی ذلک و الکعبة تحتی قال نعم إنها قبلة من موضعها إلی السماء

[۱۲]

۶۵۵۷- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۹۱/ ۱۹/ ۱ جماعة عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۳۷۶/ ۹۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن خالد بن [أبی] إسماعیل قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یصلی علی أبی قبیس مستقبل القبلة قال لا بأس

[۱۳]

۶۵۵۸- ۱۳ الکافی، ۳/ ۳۹۲/ ۲۱/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۷۶/ ۹۸/ ۱ علی بن محمد عن إسحاق بن محمد عن عبد السلام بن صالح عن الرضا ع فی الذی تدرکه الصلاة و هو فوق الکعبة قال إن قام لم یکن له قبلة و لکن یستلقی علی قفاه و یفتح عینیه إلی السماء و یعقد بقلبه القبلة التی فی السماء البیت المعمور و یقرأ فإذا أراد أن یرکع غمض عینیه و إذا أراد أن یرفع رأسه من الرکوع فتح عینیه و السجود علی نحو ذلک

[۱۴]

اشارة

۶۵۵۹- ۱۴ التهذیب، ۵/ ۴۵۳/ ۲۲۹/ ۱ أحمد بن الحسن عن علی بن مهزیار عن محمد بن عبد اللّه بن مروان قال رأیت یونس بمنی یسأل أبا الحسن ع عن الرجل إذا حضرته صلاة الفریضة و هو فی الکعبة فلم یمکنه الخروج من الکعبة استلقی علی قفاه و صلی إیماء و ذکر قول اللّه فَأَیْنَما تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّهِ

الوافی، ج۷، ص: ۵۴۵

بیان

کأنه سقط من الحدیث شیء و الوجه فی الاستلقاء للتحرز عن الاستدبار و قد مضی جواز الصلاة فیها قائما من غیر استلقاء

الوافی، ج۷، ص: ۵۴۷

باب ۶۹ معرفة القبلة و قبلة المتحیر

[۱]

۶۵۶۰- ۱ التهذیب، ۲/ ۴۵/ ۱۱/ ۱ الطاطری عن جعفر بن سماعة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن القبلة قال ضع الجدی فی قفاک و صل

[۲]

اشارة

۶۵۶۱- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۸۰/ ۸۶۰ قال رجل للصادق ع إنی أکون فی السفر و لا أهتدی إلی القبلة باللیل فقال أ تعرف الکوکب الذی یقال له جدی قلت نعم قال اجعله علی یمینک و إذا کنت فی طریق الحج فاجعله بین کتفیک

بیان

هذه العلامة إنما تستقیم لأهل العراق و راوی الخبر الأول و هو محمد بن مسلم عراقی و إنما سأل عن قبلة بلاده و لکل ناحیة علامة غیر علامة الأخری و لاستعلام القبلة طرق کثیرة أشهرها طریق الدائرة الهندیة و العمل فیه بعد تسویة الأرض و رسم الدائرة و استخراج الخطین القاسمین لها أرباعا کما مر فی مباحث الوقت أن تقسم کل ربع تسعین قسما متساویا ثم تعد من نقطة الجنوب أو الشمال بقدر ما بین طولی البلد و مکة إلی المغرب إن زاد طول البلد علی طول مکة

الوافی، ج۷، ص: ۵۴۸

و إلی المشرق إن نقص و من نقطة المشرق أو المغرب بقدر ما بین العرضین إلی الشمال إن نقص عرضه و إلی الجنوب إن زاد علیه و تخرج من منتهی الأجزاء الطولیة خطا موازیا لأحد الخطین و من منتهی الأجزاء العرضیة خطا موازیا للآخر فیتقاطع الخطان داخل الدائرة غالبا فتصل بین مرکزها و نقطة التقاطع بخط منته إلی محیطها فهو علی شطر القبلة و أکثر العلامات التی قررها الفقهاء مأخوذ من أمثال هذه الطرق

[۳]

۶۵۶۲- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۷۶/ ۸۴۷ زرارة و محمد عن أبی جعفر ع قال یجزی المتحیر أبدا أینما توجه إذا لم یعلم أین وجه القبلة

[۴]

۶۵۶۳- ۴ الکافی، ۳/ ۲۸۵/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن حماد عن حریز عن زرارة قال قال أبو جعفر ع یجزی التحری أبدا إذا لم یعلم أین وجه القبلة

[۵]

۶۵۶۴- ۵ الکافی، ۳/ ۲۸۴/ ۱/ ۱ التهذیب، ۲/ ۴۶/ ۱۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن عثمان عن سماعة التهذیب، ۲/ ۴۶/ ۱۶/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة ع عن

الوافی، ج۷، ص: ۵۴۹

الفقیه، ۱/ ۲۲۲/ ۶۶۸ سماعة قال سألته عن الصلاة باللیل و النهار إذا لم تر الشمس و لا القمر و لا النجوم قال اجتهد رأیک و تعمد القبلة جهدک

[۶]

۶۵۶۵- ۶ الکافی، ۳/ ۲۸۶/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن ابن أبی عمیر عن بعض أصحابنا عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن قبلة المتحیر فقال یصلی حیث شاء

[۷]

۶۵۶۶- ۷ الکافی، ۳/ ۲۸۶/ ۱۰/ ۱ و روی أیضا أنه یصلی إلی أربعة جوانب

[۸]

۶۵۶۷- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۷۸/ ۸۵۴ و قد روی فیمن لا یهتدی القبلة فی مفازة أن یصلی إلی أربعة جوانب

[۹]

اشارة

۶۵۶۸- ۹ الفقیه، ۱/ ۲۷۶/ ۸۴۸ و نزلت هذه الآیة فی قبلة المتحیر وَ لِلّهِ الْمَشْرِقُ وَ الْمَغْرِبُ فَأَیْنَما تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّهِ

بیان

هذا الکلام أورده بعد حدیث ابن عمار الذی یأتی فی الباب الآتی فیحتمل أن یکون من کلام أبی عبد اللّه ع و قد ورد فی أخبار أخر أنها نزلت فی النافلة فی السفر رواها العیاشی و علی بن إبراهیم فی تفسیریهما و صاحب التهذیب فی تبیانه

الوافی، ج۷، ص: ۵۵۰

[۱۰]

اشارة

۶۵۶۹- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۴۵/ ۱۲/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغیرة عن إسماعیل بن عباد التهذیب، ۲/ ۴۵/ ۱۳/ ۱ الحسین عن إسماعیل عن خراش عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له جعلت فداک إن هؤلاء المخالفین علینا یقولون إذا أطبقت علینا أو أظلمت فلم نعرف السماء کنا و أنتم سواء فی الاجتهاد فقال لیس کما یقولون إذا کان ذلک فلیصل لأربع وجوه

بیان

فی هذا الاعتراض من المخالفین دلالة واضحة علی عدم جواز الاجتهاد عند الإمامیة و إن هذا كان أمرا معلوما عندهم مسلما من الطرفین و جوابه أن هذا لیس اجتهادا فی الحكم الشرعی و إنما هو اجتهاد فیما یتبع الحكم الشرعی و هو جائز عند الجمیع إلا أن الإمام ع عدل عن هذا الجواب إلی جواب آخر لمصلحة رآها و إرشادا لأصحابه إلی المجادلة بالتی هی أحسن فقال إنا لا نضطر قط إلی الاجتهاد فی أمر لأن لنا أن نأخذ بالاحتیاط فی كل ما اشتبه حكمه علینا و إن جاز لنا الاجتهاد فیه إذا لم یكن حكما شرعیا و بهذا یحصل التوفیق بین الأخبار فی هذا المقام.

و فی التهذیبین حمل أخبار الاجتهاد علی ما إذا لم یتیسر الصلاة لأربع جهات لمانع و الصواب ما قلناه

الوافی، ج۷، ص: ۵۵۱

باب ۷۰ من تبین خطؤه فی القبلة

[۱]

۶۵۷۰- ۱ الكافی، ۳/ ۲۸۵/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن هشام بن سالم التهذیب، ۲/ ۱۴۲/ ۱۱/ ۱ الحسین عن النضر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد التهذیب، ۲/ ۴۷/ ۲۱/ ۱ الطاطری عن محمد بن أبی حمزة عن ابن مسكان عن سلیمان بن خالد قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یكون فی قفر من الأرض فی یوم غیم فیصلی لغیر القبلة ثم یصحی- فیعلم أنه صلی لغیر القبلة كیف یصنع قال إن كان فی وقت فلیعد صلاته- و إن كان مضی الوقت فحسبه اجتهاده

[۲]

۶۵۷۱- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۷۶/ ۸۴۶ البصری أنه سأل الصادق

الوافی، ج۷، ص: ۵۵۲

ع عن رجل أعمی صلی علی غیر القبلة فقال إن كان فی وقت فلیعد و إن كان قد مضی الوقت فلا یعید قال و سألته عن رجل صلی و هی متغیمة ثم تجلت فعلم أنه صلی علی غیر القبلة فقال إن كان فی وقت فلیعد و إن كان الوقت قد مضی فلا یعید

[۳]

۶۵۷۲- ۳ الكافی، ۳/ ۲۸۴/ ۳/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۴۷/ ۱۹/ ۱ علی بن مهزیار عن فضالة عن البصری التهذیب، ۲/ ۴۷/ ۲۲/ ۱ الطاطری عن محمد بن زیاد عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال إذا صلیت و أنت علی غیر القبلة و استبان لك أنك صلیت علی غیر القبلة و أنت فی وقت فأعد و إن فاتك الوقت فلا تعد

[۴]

۶۵۷۳- ۴ التهذیب، ۲/ ۴۸/ ۲۳/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن یعقوب بن یقطین

الوافی، ج۷، ص: ۵۵۳

التهذیب، ۲/ ۱۴۱/ ۱۰/ ۱ الحسین عن یعقوب بن یقطین قال سألت عبدا صالحا عن رجل صلی فی یوم سحاب علی غیر القبلة ثم طلعت الشمس و هو فی وقت أ یعید الصلاة إذا كان قد صلی علی غیر القبلة و إن كان قد تحری القبلة بجهده أ تجزیه صلاته فقال

یعید ما كان فی وقت فإذا ذهب الوقت فلا إعادة علیه

[۵]

۶۵۷۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۴۸/ ۲۴/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا صلیت علی غیر القبلة فاستبان لك قبل أن تصبح أنك صلیت علی غیر القبلة فأعد صلاتك

[۶]

اشارة

۶۵۷۵- ۶ التهذیب، ۲/ ۴۶/ ۱۷/ ۱ الطاطری عن محمد بن زیاد عن حماد عن عمرو بن یحیی قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن رجل صلی علی غیر القبلة ثم تبین له القبلة و قد دخل وقت صلاة أخری قال یعیدها قبل أن یصلی هذه التی قد دخل وقتها

بیان

لعل المراد بدخول وقت صلاة أخری ما لا ینافی بقاء وقت إجزاء الأولی

[۷]

۶۵۷۶- ۷ التهذیب، ۲/ ۴۶/ ۱۸/ ۱ بهذا الإسناد عن حماد عن

الوافی، ج۷، ص: ۵۵۴

معمر بن یحیی مثله و زاد إلا أن یخاف فوت التی دخل وقتها

[۸]

۶۵۷۷- ۸ الفقیه، ۱/ ۳۶۷/ ۱۰۵۹ قال ع الأعمی إذا صلی لغیر القبلة فإن كان فی وقت فلیعد و إن كان قد مضی الوقت فلا یعید

[۹]

۶۵۷۸- ۹ الكافی، ۳/ ۲۸۵/ ۸/ ۱ القمی و محمد عن محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّٰه ع قال فی رجل صلی علی غیر القبلة فیعلم و هو فی الصلاة قبل أن یفرغ من صلاته قال إن كان متوجها فیما بین المشرق و المغرب- فلیحول وجهه إلی القبلة حین یعلم و إن كان متوجها إلی دبر القبلة فلیقطع الصلاة ثم یحول وجهه إلی القبلة ثم یفتتح الصلاة

[۱۰]

۶۵۷۹- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۴۸/ ۲۶/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة عن القاسم بن الولید قال سألته عن رجل تبین له و

هو فی الصلاة أنه علی غیر القبلة قال یستقبلها إذا أثبت ذلک و إن کان قد فرغ منها فلا یعیدها

[۱۱]

۶۵۸۰- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۴۸/ ۲۵/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن الحجال عن ثعلبة عن الفقیه، ۱/ ۲۷۶/ ۸۴۸ ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قلت الرجل یقوم فی الصلاة ثم ینظر بعد ما فرغ فیری أنه قد

الوافی، ج۷، ص: ۵۵۵

انحرف عن القبلة یمینا و شمالا قال قد مضت صلاته و ما بین المشرق و المغرب قبله

[۱۲]

اشارة

۶۵۸۱- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۴۹/ ۲۸/ ۱ الحسین عن محمد بن الحسین [الحصین] قال کتبت إلی عبد صالح ع الرجل یصلی فی یوم غیم فی فلاة من الأرض و لا یعرف القبلة فیصلی حتی إذا فرغ من صلاته بدت له الشمس فإذا هو قد صلی لغیر القبلة أ یعتد بصلاته أم یعیدها فکتب یعیدها ما لم یفته الوقت أ و لم یعلم أن اللّه یقول و قوله الحق فَأَیْنَما تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّهِ

بیان

قوله أ و لم یعلم استشهاد لعدم الإعادة مع فوات الوقت و لا یخفی أن فی بعض هذه الأخبار دلالة علی أن ظهور الانحراف بعد الفراغ أو فی الأثناء مع التدارک مغتفر و إن کان الوقت باقیا.

بل قد دل خبر الفطحیة و ابن عمار علی الاغتفار ما لم یبلغ الاستدبار أو أحد المشرقین

الوافی، ج۷، ص: ۵۵۷

باب ۷۱ بدو الأذان و الإقامة و فضلهما

[۱]

۶۵۸۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۲/ ۱/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة و الفضیل عن أبی جعفر ع قال لما أسری برسول اللّه ص إلی السماء فبلغ البیت المعمور و حضرت الصلاة فأذن جبرئیل ع و أقام فتقدم رسول اللّه ص و صف الملائکة و النبیون خلف محمد ص

[۲]

۶۵۸۳- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۸۱/ ۸۶۴ حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع أنه قال لما أسری برسول اللّه ص حضرت الصلاة فأذن جبرئیل ع فلما قال اللّه أکبر اللّه أکبر قالت الملائکة اللّه أکبر اللّه أکبر فلما قال أشهد أن لا إله إلا اللّه قالت الملائکة خلع الأنداد فلما قال أشهد أن محمدا رسول اللّه قالت الملائکة نبی بعث- فلما قال حی علی الصلاة قالت الملائکة حث علی عبادة ربه فلما قال حی علی

الفلاح قالت الملائکة أفلح من تبعه

الوافی، ج۷، ص: ۵۵۸

[۳]

اشارة

۶۵۸۴- ۳ الکافی، ۳/ ۳۰۲/ ۲/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۷۷/ ۱/ ۱ الثلاثة عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۲۸۲/ ۸۶۵ منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال لما هبط جبرئیل ع بالأذان علی رسول اللّه ص کان رأسه فی حجر علی ع فأذن جبرئیل و أقام فلما انتبه رسول اللّه ص قال یا علی سمعت قال نعم یا رسول اللّه قال حفظت قال نعم قال ادع بلالا فعلمه فدعا علی ع بلالا فعلمه

بیان

فی هذا الحدیث رد علی ما أطبق علیه العامة من أن الأذان لیس بالوحی و إنما منشأه أن عبد اللّه بن زید أو أبی بن کعب رأی ذلک فی المنام فعرضه علی النبی ص فأمره أن یعلمه بلالا.

قال ابن أبی عقیل أجمعت الشیعة عن الصادق ع أنه لعن قوما زعموا أن النبی ص أخذ ذلک من عبد اللّه بن زید و قال نزل الوحی به علی نبیکم ص.

و قال ابن طاوس فی الطرائف و من طریف ما سمعت و وقفت علیه أن أبا داود و ابن ماجة ذکرا فی کتاب السنن أن النبی ص هم بالبوق و أمر بالناقوس فأری عبد اللّه بن زید فی المنام رجل علیه ثوبان خضران فعلمه الأذان.

أقول و قد مضی نسبة هذه الرؤیا إلی أبی بن کعب فی باب بدو الصلاة و عللها

الوافی، ج۷، ص: ۵۵۹

[۴]

۶۵۸۵- ۴ الکافی، ۳/ ۳۰۳/ ۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أذنت و أقمت صلی خلفک صفان من الملائکة و إذا أقمت صلی خلفک صف من الملائکة

[۵]

۶۵۸۶- ۵ التهذیب، ۲/ ۵۲/ ۱۳/ ۱ الحسین عن یحیی الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أذنت فی أرض فلاة و أقمت صلی خلفک صفان من الملائکة و إن أقمت و لم تؤذن صلی خلفک صف واحد

[۶]

۶۵۸۷- ۶ التهذیب، ۲/ ۵۲/ ۱۴/ ۱ عنه عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن محمد قال قال لی أبو عبد اللّه ع إنک إذا أذنت و

أقمت صلى خلفك صفان من الملائكة و إن أقمت إقامة بغير أذان صلى خلفك صف واحد

[۷]

۶۵۸۸- ۷ الفقيه، ۱/ ۲۸۷/ ۸۸۷ الحديث مرسلا مقطوعا بلفظ الغيبة و زاد و حد الصف ما بين المشرق و المغرب

[۸]

۶۵۸۹- ۸ الفقيه، ۱/ ۲۸۷/ ۸۸۸ و في رواية العباس بن هلال عن أبي الحسن الرضا ع أنه قال من أذن و أقام صلى وراءه صفان من الملائكة و إن أقام بغير أذان صلى عن يمينه واحد و عن شماله واحد ثم قال اغتنم الصفين

[۹]

اشارة

۶۵۹۰- ۹ الفقيه، ۱/ ۲۸۷/ ۸۸۹ و في رواية ابن أبي ليلى عن علي

الوافي، ج۷، ص: ۵۶۰

ع قال من صلى بأذان و إقامة صلى خلفه صفان من الملائكة لا يرى طرفاهما و من صلى بإقامة صلى خلفه ملك

بيان

لعل اختلاف الأخبار لتفاوت المصلين في الباعث على ترك الأذان فمن شغله عنه أمر مهم فهو صاحب الصف و من شغله أمر غير مهم فهو صاحب الملكين و من شغله مجرد الكسل فهو صاحب الملك الواحد

الوافي، ج۷، ص: ۵۶۱

باب ۷۲ رفع الصوت بالأذان و حكايته للسامع

[۱]

۶۵۹۱- ۱ الكافي، ۳/ ۳۰۷/ ۲۸/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسين عن النضر عن يحيى بن عمران الحلبي عن محمد بن مروان قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول المؤذن يغفر [اللّه] له مد صوته و يشهد له كل شيء سمعه

[۲]

۶۵۹۲- ۲ الكافي، ۳/ ۳۰۷/ ۳۱/ ۱ علي بن محمد عن التهذيب، ۲/ ۵۸/ ۴۶/ ۱ سهل عن السراد عن عبد اللّه بن سنان عن أبي عبد اللّه ع قال كان طول حائط مسجد رسول اللّه ص قامة و كان يقول ص لبلال إذا دخل

الوافی، ج۷، ص: ۵۶۲

الوقت یا بلال اعل فوق الجدار و ارفع صوتک بالأذان فإن اللّه تعالی قد وکل بالأذان ریحا ترفعه إلی السماء و إن الملائکة إذا سمعوا الأذان من أهل الأرض- قالت هذه أصوات أمة محمد بتوحید اللّه عز و جل فیستغفرون لأمة محمد ص حتی یفرغوا من تلک الصلاة

[۳]

۶۵۹۳- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۸۶/ ۸۸۴ روی أن الملائکة إذا سمعت الأذان من أهل الأرض الحدیث

[۴]

۶۵۹۴- ۴ الکافی، ۶/ ۹/ ۹/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن الکافی، ۳/ ۳۰۸/ ۳۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۵۹/ ۴۷/ ۱ علی بن مهزیار عن محمد بن راشد قال حدثنی الفقیه، ۱/ ۲۹۲/ ۹۰۳ هشام بن إبراهیم أنه شکا إلی أبی الحسن الرضا ع سقمه و أنه لا یولد له فأمره أن یرفع صوته بالأذان فی منزله قال ففعلت ذلک فأذهب اللّه عنی سقمی و کثر ولدی- قال محمد بن راشد و کنت دائم العلة ما أنفک منها فی نفسی و جماعة خدمی و عیالی- الفقیه، حتی کأننی کنت أبقی و ما لی أحد یخدمنی- ش فلما سمعت ذلک من هشام عملت به فأذهب اللّه عنی

الوافی، ج۷، ص: ۵۶۳

و عن عیالی العلل

[۵]

اشارة

۶۵۹۵- ۵ الکافی، ۳/ ۳۰۸/ ۳۵/ ۱ جماعة عن ابن عیسی عن الحسین عن الجعفری قال سمعته یقول أذن فی بیتک فإنه یطرد الشیطان و یستحب من أجل الصبیان

بیان

یعنی أنک إذا أذنت فی بیتک یهرب منه الشیطان و یستأنس به الصبیان و یصغون إلیه و یتعلمون منک و لا یعبث بهم الشیطان

[۶]

۶۵۹۶- ۶ التهذیب، ۲/ ۵۸/ ۴۵/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن التمیمی عن حماد عن حریز عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أذنت فلا تخفین صوتک فإن اللّه یأجرک مد صوتک فیه

[۷]

اشارة

۶۵۹۷- ۷ الفقیه، ۱/ ۲۸۴/ ۸۷۶ سأل ابن وهب أبا عبد اللّه ع عن الأذان قال ارفع به صوتک فإذا أقمت فدون ذلک و لا تنتظر بأذانک و إقامتک إلا دخول وقت الصلاة و احدر إقامتک حدرا

بیان

الحدر بالمهملات الإسراع و تقصیر الوقف

الوافی، ج۷، ص: ۵۶۴

[۸]

اشارة

۶۵۹۸- ۸ الکافی، ۳/ ۳۰۷/ ۲۹/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن ربعی عن محمد عن أبی جعفر ع قال کان رسول اللّه ص إذا سمع المؤذن یؤذن قال مثل ما یقول فی کل شیء

بیان

و لو حولق الحاکی إذا حیعل المؤذن جاز لورود الروایة بذلک أیضا

[۹]

۶۵۹۹- ۹ الفقیه، ۱/ ۲۸۸/ ۸۹۲ قال أبو جعفر ع لمحمد بن مسلم یا ابن مسلم لا تدعن ذکر اللّه علی کل حال و لو سمعت المنادی ینادی بالأذان و أنت علی الخلاء فاذکر اللّه عز و جل و قل کما یقول المؤذن

[۱۰]

۶۶۰۰- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۲۹۲/ ۹۰۴ روی أنه من سمع الأذان فقال کما یقول المؤذن زید فی رزقه

[۱۱]

۶۶۰۱- ۱۱ الکافی- ۳/ ۳۰۷/ ۳۰/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن السراد عن جمیل بن صالح عن الفقیه، ۱/ ۲۸۸/ ۸۹۱ الحارث بن المغیرة عن أبی عبد اللّه ع قال من سمع المؤذن یقول أشهد أن لا إله إلا اللّه و أشهد أن محمدا رسول اللّه ص فقال مصدقا محتسبا و أنا أشهد أن لا إله إلا اللّه و أشهد أن محمدا رسول اللّه أکتفی بهما [بها] عمن أبی و جحد و أعین بهما [بها] من أقر و شهد کان له

من الأجر عدد من أنکر و جحد و مثل عدد من أقر و عرف

الوافی، ج۷، ص: ۵۶۵

باب ۷۳ ثواب المؤذن

[۱]

اشارة

۶۶۰۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۷/ ۲۷/ ۱ محمد عن أحمد عن التمیمی رفعه قال قال ثلاثة یوم القیامة علی کثبان المسک أحدهم مؤذن أذن احتسابا

بیان

کثبان جمع کثیب و هو الرمل المستطیل المحدودب احتسابا أی طلبا لوجه اللّه و ثوابه من الحسب کالاعتداد من العد لأنه یعتد عمله و یحتسبه عند اللّه

[۲]

۶۶۰۳- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۸۳/ ۲۹/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن زکریا صاحب السابری عن أبی عبد اللّه ع قال ثلاثة فی الجنة علی المسک الأذفر مؤذن أذن احتسابا و إمام أم قوما و هم به راضون و مملوک یطیع اللّه و یطیع موالیه

[۳]

اشارة

۶۶۰۴- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۸۳/ ۳۲/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن محمد بن حسان عن عیسی بن عبد اللّه عن أبیه عن جده عن علی

الوافی، ج۷، ص: ۵۶۶

ع قال الفقیه، ۱/ ۲۸۳/ ۸۶۹ قال رسول اللّه ص للمؤذن فیما بین الأذان و الإقامة مثل أجر الشهید المتشحط بدمه فی سبیل اللّه قال قلت یا رسول اللّه إنهم یجتلدون علی الأذان قال کلا إنه یأتی علی الناس زمان یطرحون الأذان علی ضعفائهم و تلک لحوم حرمها اللّه علی النار

بیان

تشحط بالمعجمة ثم المهملتین تلطخ و تمرغ و اضطرب.

قوله فیما بین الأذان و الإقامة یحتمل معنیین أحدهما من ابتدائهما إلی انتهائهما و الآخر بعد الفراغ من أحدهما و قبل الشروع فی الآخر و یؤید الثانی حدیث إسحاق الجریری الذی یأتی فی باب الفصل بینهما و وجه شبهه بالشهید توجهه إلی اللّه و شغله بذکر اللّه و شهوده مع اللّه.

و فی الفقیه فقال علی ع إنهم یجتلدون و الاجتلاد تکلف الجلادة یعنی أن الناس یحرصون علی الأذان و یتخاصمون علیه إذا سمعوا ذلک أو هم الیوم کذلک فردعه النبی ص و قال لکن یأتی زمان لا یرغب فیه الناس بل یستنکفون عنه و یزهدون فیه و یطرحونه علی ضعفائهم الذین لا یعبأ بهم فلحوم أولئک الضعفاء حرام علی النار لرغبتهم فیه یومئذ

الوافی، ج۷، ص: ۵۶۷

و احتمالهم له أو أن المراد أن لحوم طائفة لا یستکبرون عن الأذان یومئذ و لا یطرحونه علی الضعفاء لحوم حرمها اللّه علی النار

[۴]

۶۶۰۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۸۳/ ۲۸/ ۱ عنه عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۱/ ۲۸۵/ ۸۸۱ قال رسول اللّه ص من أذن فی مصر من أمصار المسلمین سنة وجبت له الجنة

[۵]

۶۶۰۶- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۸۳/ ۳۰/ ۱ عنه عن العباس عن ابن المغیرة عن بکر بن سالم عن سعد الإسکاف قال سمعت أبا جعفر ع یقول من أذن سبع سنین احتسابا جاء یوم القیامة و لا ذنب له

[۶]

۶۶۰۷- ۶ الفقیه، ۱/ ۲۸۶/ ۸۸۳ الحدیث مرسلا

[۷]

۶۶۰۸- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۸۴/ ۳۳/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن محمد بن علی عن مصعب بن سلام التمیمی عن سعد بن طریف عن أبی جعفر ع قال من أذن عشر سنین محتسبا یغفر اللّه له مد بصره و صوته فی السماء و یصدقه کل رطب و یابس سمعه و له من کل من یصلی معه فی مسجده سهم و له من کل من یصلی بصوته حسنة

[۸]

۶۶۰۹- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۸۵/ ۸۸۲ قال أبو جعفر ع المؤذن یغفر اللّه له مد بصره و مد صوته فی السماء الحدیث

الوافی، ج۷، ص: ۵۶۸

[۹]

۶۶۱۰- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۸۴/ ۳۴/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن العرزمی عن أبی عبد اللّه ع قال إن من أطول

الناس أعناقا یوم القیامة المؤذنین

[۱۰]

۶۶۱۱- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۸۴/ ۳۵/ ۱ عنه عن معاویة بن حکیم عن الجعفری عن أبیه قال دخل رجل من أهل الشام علی أبی عبد اللّه ع فقال له إن أول من سبق إلی الجنة بلال قال و لم قال لأنه أول من أذن

[۱۱]

اشارة

۶۶۱۲- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۲۹۲/ ۹۰۵ روی عبد اللّه بن علی قال حملت متاعی من البصرة إلی مصر فقدمتها فبینا أنا فی بعض الطریق إذا أنا بشیخ- طویل شدید الأدمة أبیض الرأس و اللحیة علیه طمران أحدهما أسود و الآخر أبیض فقلت من هذا فقالوا هذا بلال مولی رسول اللّه ص فأخذت ألواحی فأتیته فسلمت علیه فقلت له السلام علیک أیها الشیخ فقال و علیک السلام فقلت یرحمک اللّه حدثنی بما سمعت من رسول اللّه ص فقال و ما یدریک من أنا فقلت أنت بلال مؤذن رسول اللّه ص قال فبکی و بکیت حتی اجتمع الناس علینا و نحن نبکی- قال ثم قال یا غلام من أی البلاد أنت قلت من أهل العراق قال بخ بخ ثم سکت ساعة ثم قال اکتب یا أخا أهل العراق بسم اللّه الرحمن الرحیم سمعت رسول اللّه ص یقول- المؤذنون أمناء المؤمنین علی صلاتهم و صومهم و لحومهم و دمائهم لا یسألون اللّه

الوافی، ج‌۷، ص: ۵۶۹

عز و جل شیئا إلا أعطاهم و لا یشفعون فی شی‌ء إلا شفعوا قلت زدنی رحمک اللّه قال اکتب- بسم اللّه الرحمن الرحیم سمعت رسول اللّه ص یقول- من أذن أربعین عاما محتسبا بعثه اللّه عز و جل یوم القیامة و له عمل أربعین صدیقا عملا مبرورا متقبلا قلت زدنی رحمک اللّه قال اکتب- بسم اللّه الرحمن الرحیم سمعت رسول اللّه ص یقول- من أذن عشرین عاما بعثه اللّه عز و جل یوم القیامة و له من النور مثل زنة السماء- قلت زدنی رحمک اللّه قال اکتب- بسم اللّه الرحمن الرحیم سمعت رسول اللّه ص یقول- من أذن عشر سنین أسکنه اللّه عز و جل مع إبراهیم الخلیل فی قبته أو فی درجته- قلت زدنی رحمک اللّه قال اکتب- بسم اللّه الرحمن الرحیم سمعت رسول اللّه ص یقول- من أذن سنة واحدة بعثه اللّه عز و جل یوم القیامة و قد غفرت له ذنوبه کلها بالغة ما بلغت و لو کانت مثل زنة جبل أحد قلت زدنی رحمک اللّه قال نعم فاحفظ و اعمل و احتسب- سمعت رسول اللّه ص یقول من أذن فی سبیل اللّه صلاة واحدة إیمانا و احتسابا و تقربا إلی اللّه تعالی غفر اللّه له ما سلف من ذنوبه- و من علیه بالعصمة فیما بقی من عمره و جمع بینه و بین الشهداء فی الجنة قلت زدنی یرحمک اللّه حدثنی بأحسن ما سمعت من رسول اللّه ص قال ویحک یا غلام قطعت أنیاط قلبی و بکی و بکیت حتی أنی و اللّه لرحمته ثم قال اکتب- بسم اللّه الرحمن الرحیم سمعت رسول اللّه ص یقول- إذا کان یوم القیامة و جمع اللّه عز و جل الناس فی صعید واحد بعث اللّه عز و جل

الوافی، ج‌۷، ص: ۵۷۰

إلی المؤذنین ملائکة من نور و معهم ألویة و أعلام من نور یقودون جنائب [بجنائب] أزمتها زبرجد أخضر و حقائبها المسک الأذفر یرکبها المؤذنون- فیقومون علیها قیاما تقودهم الملائکة ینادون بأعلی صوتهم بالأذان- ثم بکی بکاء شدیدا حتی انتحب و بکیت فلما سکت قلت مم بکاؤک- فقال ویحک ذکرتنی شیئا سمعت حبیبی و صفیی ع یقول و الذی بعثنی بالحق نبیا إنهم لیمرون علی الخلق

قیاما علی النجائب فیقولون اللّه أکبر اللّه أکبر فإذا قالوا ذلک سمعت لأمتی ضجیجا فسأله أسامة بن زید عن ذلک الضجیج ما هو قال الضجیج التسبیح و التحمید و التهلیل فإذا قالوا أشهد أن لا إله إلا اللّه قالت أمتی إیاه کنا نعبد فی الدنیا فیقال صدقتم فإذا قالوا أشهد أن محمدا رسول اللّه قالت أمتی هذا الذی أتانا برسالة ربنا جل جلاله و آمنا به و لم نره فیقال لهم صدقتم هذا الذی أدی إلیکم الرسالة من ربکم و کنتم به مؤمنین فحقیق علی اللّه عز و جل أن یجمع بینکم و بین نبیکم فینتهی بهم إلی منازلهم و فیها ما لا عین رأت و لا أذن سمعت و لا خطر علی قلب بشر- ثم نظر إلی فقال إن استطعت و لا قوة إلا بالله أن لا تموت إلا و أنت مؤذن فافعل فقلت یرحمک اللّه تفضل علی و أخبرنی فإنی فقیر محتاج و أد إلی ما سمعت من رسول اللّه ص فإنک قد رأیته و لم أره و صف لی- کما [کیف] وصف لک رسول اللّه ص بناء الجنة- فقال اکتب الحدیث

بیان

سنورد تمامه إن شاء اللّه تعالی فی باب صفة الجنة من کتاب الجنائز فإنه بذاک المقام أنسب و بخ کلمة یقال عند المدح و الرضا بالشیء و تکرر للمبالغة فإن وصلت خفضت و نونت و ربما شددت یقال بخبخت الرجل إذا

الوافی، ج۷، ص: ۵۷۱

قیل له ذلک قیل لعل المراد بلحوم الناس أعراضهم و الوجه فی أمانتهم علی الأعراض و الدماء أنهم الذین یدعون الناس إلی إقامة الحدود و الأولی أن یقال إن المراد بلحومهم لحوم أنعامهم فإن الأذان لما کان من شعائر الإسلام فکل بلد یتحقق فیه الأذان جاز شراء اللحم من أسواقهم و أکله علی موائدهم و کان دماؤهم محقونة بذلک و لا یجوز قتالهم فالمؤذنون أمناؤهم علی ذلک.

و أنیاط القلب عروقه و الحقائب بالقاف بعد الحاء المهملة و الموحدة بعد المثناة من تحت جمع حقیبة و هی ما یشد فی مؤخر رحل أو قتب و الذفر حدة الرائحة و منه المسک الأذفر أی الجید فی الغایة و الانتحاب أشد البکاء

[۱۲]

۶۶۱۳- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۲۹۷/ ۹۰۷ و روی أنه لما قبض النبی ص امتنع بلال من الأذان و قال لا أؤذن لأحد بعد رسول اللّه ص و أن فاطمة ع قالت ذات یوم إنی أشتهی أن أسمع صوت مؤذن أبی ص بالأذان فبلغ ذلک بلالا فأخذ فی الأذان فلما قال اللّه أکبر اللّه أکبر ذکرت أباها ص و أیامه فلم تتمالک من البکاء فلما بلغ إلی قوله أشهد أن محمدا رسول اللّه ص شهقت فاطمة ع شهقة و سقطت لوجهها و غشی علیها فقال الناس لبلال أمسک یا بلال فقد فارقت ابنة رسول اللّه ص الدنیا و ظنوا أنها قد ماتت فقطع أذانه و لم یتمه- فأفاقت فاطمة ع و سألته أن یتم الأذان فلم یفعل و قال لها یا سیدة النسوان إنی أخشی علیک مما تنزلینه بنفسک إذا سمعت صوتی بالأذان فأعفته عن ذلک

الوافی، ج۷، ص: ۵۷۳

باب ۷۴ صفة الأذان و الإقامة

[۱]

۶۶۱۴- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۲/ ۳/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن أبان عن إسماعیل الجعفی قال سمعت أبا جعفر ع یقول الأذان و الإقامة خمسة و ثلاثون حرفا فعد ذلک بیده واحدا واحدا الأذان ثمانیة عشر حرفا و الإقامة سبعة عشر حرفا

[۲]

۶۶۱۵- ۲ الکافی، ۳/ ۳۰۳/ ۴/ ۱ القمی عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۶۲/ ۱۰/ ۱ الحسین عن التمیمی عن صفوان الجمال قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول الأذان مثنی مثنی و الإقامة مثنی مثنی

[۳]

۶۶۱۶- ۳ الکافی، ۳/ ۳۰۳/ ۵/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال یا زرارة تفتتح الأذان بأربع تکبیرات و تختمه بتکبیرتین و تهلیلتین

الوافی، ج۷، ص: ۵۷۴

[۴]

اشارة

۶۶۱۷- ۴ الکافی، ۳/ ۳۰۳/ ۷/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قال أبو جعفر ع إذا أذنت فأفصح بالألف و الهاء و صل علی النبی کلما ذکرته أو ذکره ذاکر فی أذان أو غیره

بیان

کأن المراد بالألف و الهاء ما فی التکبیر أو فی لفظتی الجلالة و الصلاة و یحتمل شمولهما لفظة أشهد و یأتی ما یؤید الأول و لا ینافی الثانی و الثالث

[۵]

اشارة

۶۶۱۸- ۵ الفقیه، ۱/ ۲۸۴/ ۸۷۵ زرارة عن أبی جعفر ع قال لا یجزیک من الأذان إلا ما أسمعت نفسک أو فهمته و أفصح بالألف و الهاء و صل علی النبی ص کلما ذکرته أو ذکره ذاکر عندک فی أذان أو غیره و کلما اشتد صوتک من غیر أن تجهد نفسک کان من یسمع أکثر و کان أجرک فی ذلک أعظم

الوافی، ج۷، ص: ۵۷۵

بیان

یستفاد من هذا الحدیث عدم إجزاء الأذان إذا لم یسمع نفسه إذا کان هو المؤذن و عدم الاجتزاء بسماع الهمهمة الغیر المفهمة إن کان المؤذن غیره.

و فی بعض النسخ أو أفهمته بالهمزة و البناء للمفعول و المعنی واحد

[۶]

اشارة

۶۶۱۹- ۶ الکافی، ۳/ ۳۰۳/ ۶/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن وهب التهذیب، ۲/ ۶۳/ ۱۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد بن عیسی عن الفقیه، ۱/ ۲۸۹/ ۸۹۵ ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التثویب فی الأذان و الإقامة فقال ما نعرفه

بیان

التثویب بالثاء المثلثة أن یقال فی أذان الفجر الصلاة خیر من النوم مرتین و هی من بدع عمر و کنی ع بعدم المعرفة عن کونه بدعة و ربما یفسر التثویب بالإتیان بالحیعلتین بین الاذانین.

قال فی النهایة الأصل فی التثویب أن یجیء الرجل مستصرخا فیلوح بثوبه لیری و یشتهر فسمی الدعاء تثویبا لذلک و کل داع مثوب و قیل إنما سمی تثویبا من ثاب یثوب إذا رجع فهو رجوع إلی الأمر بالمبادرة إلی الصلاة فإن المؤذن إذا قال حی علی الصلاة فقد دعاهم إلیها فإذا قال بعده الصلاة خیر من النوم فقد رجع إلی کلام معناه المبادرة إلیها انتهی کلامه

الوافی، ج۷، ص: ۵۷۶

[۷]

اشارة

۶۶۲۰- ۷ الکافی، ۳/ ۳۰۶/ ۲۶/ ۱ جماعة من أصحابنا عن ابن عیسی عن محمد بن سنان التهذیب، ۲/ ۶۵/ ۲۵/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن الحسن بن السری عن أبی عبد اللّه ع قال الأذان ترتیل و الإقامة حدر

بیان

الترتیل تبیین الحروف و حفظ الوقوف و فی بعض النسخ ترسل و الترسل التثبت و التأنی و ترک العجلة

[۸]

اشارة

۶۶۲۱- ۸ الکافی، ۳/ ۳۰۳ الأربعة عن زرارة قال قال أبو جعفر ع الأذان جزم بإفصاح الألف و الهاء و الإقامة حدر

بیان

فی النهایة فسر الجزم بالسکون و ترک المد و الإعراب فی أواخر حروفه قال و الجزم القطع

[۹]

۶۶۲۲- ۹ التهذیب، ۲/ ۵۸/ ۴۴/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن عثمان عن

الوافی، ج۷، ص: ۵۷۷

الفقیه، ۱/ ۲۸۳/ ۸۷۱ خالد بن نجیح عن الصادق ع أنه قال التکبیر جزم فی الأذان مع الإفصاح بالهاء و الألف

[۱۰]

۶۶۲۳- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۲۸۴/ ۸۷۴ خالد بن نجیح عنه ع أنه قال الأذان و الإقامة مجزومان و فی خبر آخر موقوفان

[۱۱]

اشارة

۶۶۲۴- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۵۹/ ۲/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الأذان فقال تقول اللّه أکبر اللّه أکبر أشهد أن لا إله إلا اللّه أشهد أن لا إله إلا اللّه أشهد أن محمدا رسول اللّه أشهد أن محمدا رسول اللّه حی علی الصلاة حی علی الصلاة حی علی الفلاح حی علی الفلاح حی علی خیر العمل حی علی خیر العمل اللّه أکبر اللّه أکبر لا إله إلا اللّه لا إله إلا اللّه

بیان

قد ورد فی تفسیر التکبیر أن المراد أنه أکبر من کل شیء أو أکبر من أن یوصف و حی فی الحیعلات بفتح الیاء اسم فعل بمعنی أقبل و الفلاح بمعنی الفوز بالأمنیة و الظفر فمعنی حی علی الفلاح أقبل علی ما یوجب الفوز و الظفر بالسعادة العظمی فی الآخرة و معنی حی علی خیر العمل أقبل علی عمل هو أفضل الأعمال أعنی الصلاة

[۱۲]

۶۶۲۵- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۶۰/ ۳/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة و الفضیل بن یسار عن أبی

الوافی، ج۷، ص: ۵۷۸

جعفر ع قال لما أسری برسول اللّه ص فبلغ البیت المعمور حضرت الصلاة فأذن جبرئیل ع و أقام فتقدم رسول اللّه ص و صف الملائکة و النبیون خلف رسول اللّه ص قال فقلنا له کیف أذن فقال اللّه أکبر اللّه أکبر و ذکر مثل الحدیث السابق ثم قال و الإقامة مثلها إلا أن فیها قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة- بین حی علی خیر العمل حی علی خیر العمل و بین اللّه أکبر فأمر بها رسول اللّه ص بلالا فلم یزل یؤذن بها حتی قبض اللّه تعالی رسوله

[۱۳]

۶۶۲۶- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۶۰/ ۴/ ۱ عنه عن أحمد بن الحسن عن فضالة عن سیف عن الفقیه، ۱/ ۲۸۹/ ۸۹۷ الحضرمی و کلیب الأسدی عن أبی عبد اللّه ع أنه حکی لهما الأذان فقال اللّه أکبر اللّه أکبر اللّه أکبر اللّه أکبر أشهد أن لا إله إلا اللّه أشهد أن لا إله إلا اللّه ثم ذکر مثل ما فی الحدیثین ثم قال و الإقامة کذلک

[۱۴]

اشارة

۶۶۲۷- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۶۱/ ۵/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد بن عثمان عن إسحاق بن عمار عن المعلی بن خنیس قال سمعت أبا عبد اللّه ع یؤذن فقال اللّه أکبر اللّه أکبر اللّه أکبر اللّه أکبر و ذکر مثل السابقة

بیان

فی التهذیبین حمل تثنیة التکبیر فی أول الأذان فی الحدیثین الأولین علی قصده

الوافی، ج۷، ص: ۵۷۹

إفهام السائل کیفیة التلفظ به و فیه بعد و الصواب أن تحمل علی الخیار و جواز الاقتصار.

قال فی الفقیه بعد ذکر حدیث الحضرمی و کلیب هذا هو الأذان الصحیح لا یزاد فیه و لا ینقص منه و المفوضة لعنهم اللّه قد وضعوا أخبارا زادوا بها فی الأذان محمد و آل محمد خیر البریة مرتین و فی بعض روایاتهم بعد أشهد أن محمدا رسول اللّه أشهد أن علیا ولی اللّه مرتین.

و منهم من روی بدل ذلک أشهد أن علیا أمیر المؤمنین حقا مرتین و لا شک فی أن علیا ولی اللّه و أنه أمیر المؤمنین حقا و أن محمدا و آل محمد صلوات اللّه علیهم أجمعین خیر البریة و لکن لیس ذلک فی أصل الأذان.

قال و إنما ذکرت ذلک لیعرف بهذه الزیادة المتهمون بالتفویض المدلسون أنفسهم فی جملتنا.

أقول یعنی لیتمیز بها المفوض من غیر المفوض و المفوضة هم القائلون بأن اللّه فوض خلق الدنیا إلی محمد ص بعد أن خلقه فهو الخلاق لها بما فیها و قیل فوض ذلک إلی علی ع

[۱۵]

۶۶۲۸- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۶۲/ ۹/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن العلاء عن الحذاء قال رأیت أبا جعفر ع یکبر واحدة

واحدة فی الأذان فقلت له لم تکبر واحدة فقال لا بأس به إذا کنت مستعجلا

[۱۶]

۶۶۲۹- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۶۲/ ۱۲/ ۱ الحسین عن القاسم بن عروة

الوافی، ج‌۷، ص: ۵۸۰

عن العجلی عن أبی جعفر ع قال الأذان یقصر فی السفر کما تقصر الصلاة الأذان واحدا واحدا و الإقامة واحدة

[۱۷]

۶۶۳۰- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۶۲/ ۱۳/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن نعمان الرازی قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول یجزیک من الإقامة طاق طاق فی السفر

[۱۸]

۶۶۳۱- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۶۲/ ۱۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن یزید مولی الحکم عمن حدثه عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول لأن أقیم مثنی مثنی أحب إلی من أن أؤذن و أقیم واحدا واحدا

[۱۹]

۶۶۳۲- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۶۱/ ۷/ ۱ عنه عن فضالة عن ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال الأذان مثنی مثنی و الإقامة واحدة

[۲۰]

اشارة

۶۶۳۳- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۶۱/ ۸/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن صفوان بن یحیی عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال الإقامة مرة مرة إلا قول اللّه أکبر اللّه أکبر فإنه مرتان

بیان

حملهما فی التهذیبین علی التقیة أو العجلة

[۲۱]

اشارة

۶۶۳۴- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۶۳/ ۱۷/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن

الوافی، ج۷، ص: ۵۸۱

التمیمی عن حماد عن حریز عن زرارة قال قال لی أبو جعفر ع یا زرارة تفتتح الأذان بأربع تکبیرات و تختمه بتکبیرتین و تهلیلتین و إن شئت زدت علی التثویب حی علی الفلاح مکان الصلاة خیر من النوم

بیان

زدت علی التثویب لعله یعنی زدت بناء علی ضرورة الإتیان بالتثویب و إنما ینفعه إذا أخفت بها أو أبهمها بحیث توهم أنه أتی بالتثویب و فیه تکلف

[۲۲]

اشارة

۶۶۳۵- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۶۳/ ۱۵/ ۱ عنه عن أحمد بن الحسن عن الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال کان أبی ینادی فی بیته بالصلاة خیر من النوم و لو رددت ذلک لم یکن به بأس

بیان

رددت کأنه من التردید بمعنی التکریر

[۲۳]

اشارة

۶۶۳۶- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۶۲/ ۱۴/ ۱ عنه عن أحمد بن الحسن عن الحسین عن حماد عن العقرقوفی عن أبی بصیر عن أبی عبد الله ع قال النداء و التثویب فی الإقامة من السنة

بیان

قال فی التهذیبین ما أشبه هذین الخبرین مما یتضمن ذکر هذه الألفاظ فإنها محمولة علی التقیة لإجماع الطائفة علی ترک العمل بها.

الوافی، ج۷، ص: ۵۸۲

أقول فیحتمل أن یکون نداؤه ع فی بیته بالتثویب خارج الأذان و قوله ع من السنة توریة منه یعنی من سنة أهل البدع

[۲۴]

۶۶۳۷- ۲۴ الکافی، ۳/ ۳۰۸/ ۳۴/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لو أن مؤذنا أعاد فی الشهادة و فی حی علی الصلاة أو حی علی الفلاح المرتین و الثلاث و أکثر من ذلک إذا کان إنما یرید به جماعة القوم لیجمعهم لم یکن به بأس

[۲۵]

اشارة

۶۶۳۸- ۲۵ الکافی، ۳/ ۳۰۶/ ۲۲/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۲۸۱/ ۱۸/ ۱ علی بن مهزیار عن ابن أبی عمیر عن الخراز عن معاذ بن کثیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا دخل الرجل المسجد و هو لا یأتم بصاحبه و قد بقی علی الإمام آیة أو آیتان فخشی إن هو أذن و أقام أن یرکع فلیقل قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة اللّه أکبر اللّه أکبر لا إله إلا اللّه و لیدخل فی الصلاة

بیان

إنما قال و هو لا یأتم بصاحبه لأنه لو کان صاحبه مرضیا یأتم به و لا یقرأ خلفه سقط عنه هذا لعدم افتقاره إلی أذان و إقامة علی حدة حینئذ کما یأتی

[۲۶]

۶۶۳۹- ۲۶ التهذیب، ۲/ ۲۸۰/ ۱۳/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب
الوافی، ج۷، ص: ۵۸۳
عن أبی همام عن أبی الحسن ع قال الأذان و الإقامة مثنی مثنی و قال إذا أقام مثنی مثنی و لم یؤذن أجزأه فی الصلاة المکتوبة و من أقام الصلاة واحدة واحدة و لم یؤذن لم یجزئه إلا بأذان

[۲۷]

اشارة

۶۶۴۰- ۲۷ التهذیب، ۲/ ۲۸۰/ ۱۴/ ۱ عنه عن العباس عن ابن المغیرة عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أذن مؤذن فنقص الأذان و أنت ترید أن تصلی بأذانه فأتم ما نقص هو من أذانه

بیان

كأنه أشار به إلى أذان العامة و تركهم حى على خير العمل

[۲۸]

۶۶۴۱- ۲۸ الفقيه، ۱/ ۲۸۳/ ۸۷۲ أبو بصير عن أحدهما ع قال إن بلالا كان عبدا صالحا فقال لا أؤذن لأحد بعد رسول اللّه ص فترك يومئذ حى على خير العمل

[۲۹]

اشارة

۶۶۴۲- ۲۹ الفقيه، ۱/ ۲۸۷/ ۸۹۰ و كان ابن النباح يقول فى أذانه حى على خير العمل حى على خير العمل فإذا رآه على ع قال- مرحبا بالقائلين عدلا و بالصلاة مرحبا و أهلا

بيان

ابن النباح كان مؤذنا لأمير المؤمنين ص و إنما عدل عن العدل عمر عدل اللّه به عن طريق الجنة

الوافى، ج۷، ص: ۵۸۴

[۳۰]

اشارة

۶۶۴۳- ۳۰ الفقيه، ۱/ ۲۹۹/ ۹۱۳ قال الصادق ع كان اسم النبى ص يكرر فى الأذان و أول من حذفه ابن أروى

بيان

أراد بابن أروى عثمان و أروى اسم امرأة قال فى الفقيه قد أذن رسول اللّه ص و كان يقول أشهد أنى رسول اللّه و قد قيل كان يقول أشهد أن محمدا رسول اللّه لأن الأخبار قد وردت بهما جميعا

الوافى، ج۷، ص: ۵۸۵

باب ۷۵ الفصل بين الأذان و الإقامة

[۱]

۶۶۴۴- ۱ الكافى، ۳/ ۳۰۶/ ۲۴/ ۱ محمد بن الحسن عن سهل عن البزنطى عن أبى الحسن ع قال القعود بين الأذان و الإقامة فى

الصلوات كلها- إذا لم تكن قبل الإقامة صلاة يصليها

[۲]

۶۶۴۵- ۲ التهذيب، ۲/ ۶۴/ ۲۱/ ۱ الحسين عن أحمد قال قال الحديث مقطوعا

[۳]

۶۶۴۶- ۳ التهذيب، ۲/ ۶۴/ ۱۹/ ۱ الحسين عن ابن أبي عمير عن ابن أذينة عن الحسن بن شهاب عن أبي عبد اللّه ع قال لا بد من قعود بين الأذان و الإقامة

[۴]

۶۶۴۷- ۴ التهذيب، ۲/ ۶۴/ ۲۰/ ۱ عنه عن الجعفري قال سمعته يقول افرق بين الأذان و الإقامة بجلوس أو بركعتين

[۵]

۶۶۴۸- ۵ التهذيب، ۲/ ۶۴/ ۲۴/ ۱ سعد عن محمد بن الحسين عن

الوافي، ج۷، ص: ۵۸۶

العبيدي عن سعدان بن مسلم عن إسحاق الجريري عن أبي عبد اللّه ع قال قال من جلس فيما بين أذان المغرب و الإقامة كان كالمتشحط بدمه في سبيل اللّه

[۶]

اشارة

۶۶۴۹- ۶ التهذيب، ۲/ ۶۴/ ۲۲/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن ابن بقاح عن سيف بن عميرة عن بعض أصحابنا عن أبي عبد اللّه ع قال بين كل أذانين قعدة إلا المغرب فإن بينهما نفسا

بيان

لعل المراد بقوله ع فإن بينهما نفسا جواز الاكتفاء فيه بالنفس و إن كان الإتيان بالجلوس أفضل ليوافق الخبر السابق و كأنه إلى هذا أشار في الفقيه حيث قال و ينبغي أن يكون بين الأذان و الإقامة جلسة إلا المغرب فإنه يجزي بين الأذان و الإقامة نفس.

و في الاستبصار حمل الأول على ما إذا صلى أول الوقت و الأخير على ما إذا ضاق الوقت و يؤيد ما قلناه

ما رواه ابن طاوس في كتاب فلاح السائل عن التلعكبري عن محمد بن همام عن حميد بن زياد عن ابن سماعة عن الحسن بن معاوية بن وهب عن أبيه قال دخلت على أبي عبد اللّه ع وقت المغرب فإذا هو قد أذن و جلس فسمعته يدعو بدعاء ما سمعت بمثله فسكت

حتی فرغ من صلاته ثم قلت یا سیدی لقد سمعت منک دعاء ما سمعت بمثله قط قال هذا دعاء أمیر المؤمنین ص لیلة بات علی فراش

الوافی، ج۷، ص: ۵۸۷

رسول اللّه ص و هو- یا من لیس معه رب یدعی یا من لیس فوقه خالق یخشی یا من لیس دونه إله یتقی یا من لیس له وزیر یغشی یا من لیس له بواب ینادی یا من لا یزداد علی کثرة السؤال إلا کرما و جودا یا من لا یزداد علی عظیم الجرم إلا رحمة و عفوا صل علی محمد و آل محمد و افعل بی ما أنت أهله فإنک أهل التقوی و أهل المغفرة و أنت أهل الجود و الخیر و الکرم.

قال ابن طاوس و قد رویت روایات أن الأفضل أن لا یجلس بین أذان المغرب و إقامتها و هو الظاهر من عمل جماعة من أهل التوفیق و لعل الجلوس بینهما فی وقت دون وقت أو لفریق دون فریق

[۷]

اشارة

۶۶۵۰- ۷ الکافی، ۳/ ۳۰۸/ ۳۲/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن الحسین بن راشد عن جعفر بن محمد بن یقطین رفعه إلیهم قال یقول الرجل إذا فرغ من الأذان و جلس اللهم اجعل قلبی بارا و رزقی دارا- و اجعل لی عند قبر نبیک ص قرارا و مستقرا

بیان

الرزق الدار الذی یتجدد شیئا فشیئا من قولهم در اللبن إذا زاد و کثر جریانه من الضرع.

الوافی، ج۷، ص: ۵۸۸

و مستقرا إما عطف تفسیری و إما أن القرار إشارة إلی مجاورة القبر فی الحیاة و المستقر إلی مجاورته بعد الدفن

[۸]

۶۶۵۱- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۸۶/ ۴۶/ ۱ محمد بن أحمد عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن أبی علی صاحب الأنماط عن أبی عبد اللّه أو أبی الحسن ع قال یؤذن للظهر علی ست رکعات و یؤذن للعصر علی ست رکعات بعد الظهر

[۹]

۶۶۵۲- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۸۰/ ۱۶/ ۱ ابن محبوب عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل نسی أن یفصل بین الأذان و الإقامة بشیء حتی أخذ فی الصلاة أو أقام للصلاة قال لیس علیه شیء و لیس له أن یدع ذلک عمدا سئل ما الذی یجزی من التسبیح بین الأذان و الإقامة قال یقول الحمد لله

[۱۰]

۶۶۵۳- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۴۹/ ۲/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۲۸۵/ ۸۷۷ عمار عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قمت إلی صلاة فریضة فأذن و أقم و افصل بین الأذان و الإقامة بقعود أو تسبیح أو کلام قال و سألته کم الذی یجزی بین الأذان و الإقامة من القول قال الحمد لله

الوافی، ج۷، ص: ۵۸۹

[۱۱]

اشارة

۶۶۵۴- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۲۸۵/ ۴۰/ ۱ سعد عن الحسین بن عمر بن یزید عن یونس بن عبد الرحمن عن ابن مسکان قال رأیت أبا عبد اللّه ع أذن و أقام من غیر أن یفصل بینهما بجلوس

بیان

لعله ع اکتفی فیه بتسبیح أو تحمید أو نفس و کان للمغرب.

و روی ابن طاوس طاب ثراه فی کتاب فلاح السائل عن التلعکبری بإسناده عن الأزدی عن أبی عبد اللّه ع قال کان أمیر المؤمنین ع یقول لأصحابه من سجد بین الأذان و الإقامة فقال فی سجوده رب لک سجدت خاضعا خاشعا ذلیلا یقول اللّه تعالی ملائکتی و عزتی و جلالی لأجعلن محبته فی قلوب عبادی المؤمنین و هیبته فی قلوب المنافقین

و بإسناده عن ابن أبی عمیر عن أبیه عن أبی عبد اللّه ع قال رأیته أذن ثم أهوی ثم سجد سجدتین بین الأذان و الإقامة فلما رفع رأسه قال یا با عمیر من فعل مثل فعلی غفر اللّه له ذنوبه کلها

و قال من أذن ثم سجد فقال لا إله إلا أنت ربی سجدت لک خاضعا خاشعا غفر اللّه له ذنوبه

[۱۲]

اشارة

۶۶۵۵- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۲۸۷/ ۸۹۰ قال الصادق ع من قال حین یسمع أذان الصبح اللهم إنی أسألک بإقبال نهارک و إدبار لیلک و حضور صلاتک و أصوات دعاتک أن تتوب علی إنک أنت التواب الرحیم و قال مثل ذلک حین یسمع أذان المغرب ثم مات من یومه أو لیلته مات تائبا

الوافی، ج۷، ص: ۵۹۰

بیان

قوله حین یسمع یحتمل أن یکون المراد به حین فرغ من سماعه فیکون من دعاء الفصل بین الأذانین.

و فی بعض النسخ حین سمع و هو أظهر فی هذا المعنی کما أن یسمع أظهر فی معنی ابتداء السماع أو طول مدة السماع و لعله ع أشار بقوله مثل ذلک إلی أنه ینبغی أن یقول عند سماع أذان المغرب اللهم إنی أسألک بإقبال لیلک و إدبار نهارک فإن المماثلة إنما تتحقق بذلک و إلا فهو عینه لا مثله و إن جاز إطلاق المثل علی العین

الوافی، ج۷، ص: ۵۹۱

باب ۷۶ شرائط الأذان و الإقامة و آدابهما

[۱]

اشارة

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۷، ص: ۵۹۱

۶۶۵۶- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۴/ ۱۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۷۷/ ۳/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن الأذان هل یجوز أن یکون من غیر عارف قال لا یستقیم الأذان و لا یجوز أن یؤذن به إلا رجل مسلم عارف فإن علم الأذان فأذن به و لم یکن عارفا لم یجزئ أذانه و لا إقامته و لا یقتدی به

بیان

المراد بالعارف العارف بإمامة الأئمة کما مر مرارا فإنه بهذا المعنی فی عرفهم ع و لعمری أن من لم یعرف هذا الأمر لم یعرف شیئا کما فی الحدیث النبوی ص من مات و لم یعرف إمام زمانه مات میتة جاهلیة و من عرفه کفاه به معرفة إذا عرفه حق معرفته

و فی بعض النسخ و لا یعتد به مکان و لا یقتدی به و هو أوضح و علی نسخة لا یقتدی به یعنی إذا کان إماما للصلاة

[۲]

۶۶۵۷- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۸۵/ ۸۸۰ قال علی ع قال رسول

الوافی، ج۷، ص: ۵۹۲

اللّه ص یؤمکم أقرأکم و یؤذن لکم خیارکم و فی حدیث آخر أفصحکم

[۳]

۶۶۵۸- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۸۳/ ۳۱/ ۱ أحمد عن البرقی عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن الفقیه، ۱/ ۲۸۳/ ۸۷۰ علی ع قال

آخر ما فارقت علیه حبیب قلبی ص أنه قال یا علی إذا صلیت فصل صلاة أضعف من خلفک و لا تتخذن مؤذنا یأخذ علی أذانه أجرا

[۴]

۶۶۵۹- ۴ الفقیه، ۳/ ۱۷۸/ ۳۶۷ أتی رجل أمیر المؤمنین ع فقال یا أمیر المؤمنین و اللّه إنی لأحبک فقال له و لکنی أبغضک قال و لم قال لأنک تبغی فی الأذان کسبا و تأخذ علی تعلیم القرآن أجرا

[۵]

۶۶۶۰- ۵ الکافی، ۳/ ۳۰۴/ ۱۱/ ۱ الخمسة التهذیب، ۲/ ۵۳/ ۲۰/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن الحلبی التهذیب، عن أبی عبد اللّه ع ش قال لا بأس أن یؤذن الرجل من غیر وضوء و لا یقیم إلا و هو علی وضوء

الوافی، ج۷، ص: ۵۹۳

[۶]

۶۶۶۱- ۶ الکافی، ۳/ ۳۰۴/ ۱۰/ ۱ أبو داود عن التهذیب، ۲/ ۵۴/ ۲۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن عمرو بن أبی نصر قال قلت لأبی عبد اللّه ع أ یتکلم الرجل فی الأذان قال لا بأس قلت فی الإقامة قال لا

[۷]

۶۶۶۲- ۷ التهذیب، ۲/ ۵۴/ ۲۴/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین الحدیث إلی قوله لا بأس

[۸]

۶۶۶۳- ۸ الکافی، ۳/ ۳۰۵/ ۱۶/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن البزنطی عن أبی الحسن ع قال یؤذن الرجل و هو جالس و لا یقیم إلا و هو قائم و تؤذن و أنت راکب و لا تقیم [تقم] إلا و أنت علی الأرض

[۹]

۶۶۶۴- ۹ الفقیه، ۱/ ۲۸۲/ ۸۶۷ البزنطی عن الرضا ع قال یؤذن الرجل و هو جالس و یؤذن و هو راکب

[۱۰]

۶۶۶۵- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۰۵/ ۱۷/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له یؤذن الرجل و هو علی غیر القبلة قال إذا کان التشهد مستقبل القبلة فلا بأس

[۱۱]

۶۶۶۶- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۰۵/ ۲۰/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن

الوافی، ج۷، ص: ۵۹۴

إسماعیل عن صالح بن عقبة عن أبی هارون المکفوف قال قال أبو عبد اللّه ع یا أبا هارون الإقامة من الصلاة فإذا أقمت فلا تتکلم و لا تؤم بیدک

[۱۲]

۶۶۶۷- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۰۶/ ۲۱/ ۱ بهذا الإسناد عن صالح بن عقبة عن سلیمان بن صالح عن أبی عبد اللّه ع قال لا یقیم أحدکم الصلاة و هو ماش و لا راکب و لا مضطجع إلا أن یکون مریضا و لیتمکن فی الإقامة کما یتمکن فی الصلاة فإنه إذا أخذ فی الإقامة فهو فی صلاة

[۱۳]

۶۶۶۸- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۵۳/ ۱۹/ ۱ الحسین عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس أن تؤذن و أنت علی غیر طهور- و لا تقیم إلا و أنت علی وضوء

[۱۴]

اشارة

۶۶۶۹- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۲۸۲/ ۸۶۶ زرارة عن أبی جعفر ع أنه قال تؤذن و أنت علی غیر وضوء فی ثوب واحد قائما أو قاعدا و أینما توجهت- و لکن إذا أقمت فعلی وضوء متهیأ للصلاة

بیان

قد مضی أن أدنی ما یجزی من الساتر فی الصلاة ثوبان فبین فی هذا الحدیث أن ذلک لا یشترط فی الأذان بل یکفی فیه ثوب واحد

الوافی، ج۷، ص: ۵۹۵

[۱۵]

۶۶۷۰- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۲۸۰/ ۱۴/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغیرة عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس أن یؤذن الغلام الذی لم یحتلم

[۱۶]

۶۶۷۱- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۵۳/ ۲۱/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن الخشاب عن ابن کلوب عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه عن

أبیه ع الفقیه، ۱/ ۲۸۹/ ۸۹۶ أن علیا ص کان یقول لا بأس أن یؤذن الغلام قبل أن یحتلم و لا بأس أن یؤذن المؤذن و هو جنب- و لا یقیم حتی یغتسل

[۱۷]

اشارة

۶۶۷۲- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۵۴/ ۲۳/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن المؤذن یتکلم و هو یؤذن فقال لا بأس حتی یفرغ من أذانه

بیان

یعنی یجوز التکلم فی أثنائه إلی أن یفرغ منه بخلاف الإقامة فإنه إنما یجوز التکلم فی أثنائها إلی أن یقال قد قامت الصلاة فیحرم کما یأتی

[۱۸]

۶۶۷۳- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۵۵/ ۲۹/ ۱ الحسین عن

فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن ابن أبی عمیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یتکلم فی الإقامة قال نعم فإذا قال المؤذن قد قامت الصلاة فقد حرم الکلام علی أهل المسجد إلا أن یکون قد اجتمعوا من شتی و لیس لهم إمام- فلا بأس أن یقول بعضهم لبعض تقدم یا فلان

[۱۹]

۶۶۷۴- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۵۵/ ۳۰/ ۱ عنه عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال قال أبو عبد اللّه ع إذا أقام المؤذن الصلاة فقد حرم الکلام إلا أن القوم لیس یعرف لهم إمام

[۲۰]

۶۶۷۵- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۵۵/ ۳۱/ ۱ عنه عن حماد عن حریز عن محمد قال قال أبو عبد اللّه ع لا تکلم إذا أقمت الصلاة فإنک إذا تکلمت أعدت الإقامة

[۲۱]

۶۶۷۶- ۲۱ الفقیه، ۱/ ۲۸۵/ ۸۷۹ زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا أقیمت الصلاة حرم الکلام علی الإمام و أهل المسجد إلا فی تقدیم

إمام

[۲۲]

۶۶۷۷- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۵۴/ ۲۶/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن محمد الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یتکلم فی أذانه أو فی إقامته فقال لا بأس

[۲۳]

۶۶۷۸- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۵۴/ ۲۷/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن حماد بن عثمان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل- أ یتکلم بعد ما یقیم الصلاة قال نعم

الوافی، ج۷، ص: ۵۹۷

[۲۴]

اشارة

۶۶۷۹- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۵۵/ ۲۸/ ۱ عنه عن جعفر بن بشیر عن الحسن بن شهاب قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول لا بأس بأن یتکلم الرجل و هو یقیم الصلاة و بعد ما یقیم إن شاء

بیان

حملها فی التهذیبین علی حال الضرورة و فیما یتعلق بالصلاة من تقدیم إمام أو تسویة صف أو نحوهما.
أقول و یحتمل اختصاص التحریم بالجماعة دون المنفرد فإن التحریم إنما ورد فیهم دونه و الجواز للمنفرد لا ینافی لزوم الإعادة علیه لو تکلم

[۲۵]

۶۶۸۰- ۲۵ التهذیب، ۲/ ۵۶/ ۳۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة عن الفقیه، ۱/ ۲۸۲/ ۸۶۸ أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع لا بأس أن تؤذن راکبا أو ماشیا أو علی غیر وضوء و لا تقیم و أنت راکب أو جالس إلا من علة [عذر] أو تکون فی أرض ملصة

[۲۶]

۶۶۸۱- ۲۶ التهذیب، ۲/ ۵۶/ ۳۳/ ۱ عنه عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس للمسافر أن یؤذن و هو راکب- و یقیم و هو علی الأرض قائم

الوافی، ج۷، ص: ۵۹۸

[۲۷]

۶۶۸۲- ۲۷ التهذیب، ۲/ ۵۶/ ۳۴/ ۱ عنه عن حماد عن ربعی عن محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع یؤذن الرجل و هو قاعد قال نعم و لا یقیم إلا و هو قائم

[۲۸]

۶۶۸۳- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۵۶/ ۳۵/ ۱ عنه عن أحمد عن عبد صالح ع قال یؤذن الرجل و هو جالس و لا یقیم إلا و هو قائم و قال تؤذن و أنت راکب و لا تقیم إلا و أنت علی الأرض

[۲۹]

۶۶۸۴- ۲۹ التهذیب، ۲/ ۵۶/ ۳۶/ ۱ عنه عن فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الرجل یؤذن و هو یمشی أو علی ظهر دابته و علی غیر طهور فقال نعم إذا کان التشهد مستقبل القبلة فلا بأس

[۳۰]

۶۶۸۵- ۳۰ الفقیه، ۱/ ۲۸۵/ ۸۷۸ سأل محمد أبا جعفر ع الحدیث بأدنی تفاوت

[۳۱]

۶۶۸۶- ۳۱ الفقیه، ۱/ ۲۹۱/ ۹۰۱ أبو بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إن أذنت فی الطریق أو فی بیتک ثم أقمت فی المسجد أجزأک

[۳۲]

اشارة

۶۶۸۷- ۳۲ التهذیب، ۲/ ۵۷/ ۳۸/ ۱ سعد عن ابن بزیع التهذیب، ۲/ ۲۸۲/ ۲۷/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن

الوافی، ج۷، ص: ۵۹۹

الحسین عن ابن بزیع عن صالح بن عقبة عن یونس الشیبانی عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أؤذن و أنا راکب فقال نعم قلت فأقیم و أنا راکب قال لا- قلت فأقیم و أنا ماش فقال نعم ماش إلی الصلاة قال ثم قال لی إذا أقمت فأقم مترسلا فإنک فی الصلاة فقلت له قد سألتک أقیم و أنا ماش فقلت لی نعم أ فیجوز أن أمشی فی الصلاة قال نعم إذا دخلت من باب المسجد فکبرت و أنت مع إمام عادل ثم مشیت إلی الصلاة أجزأک ذلک

بیان

لعل المراد بالترسل هنا التؤدة و التثبت فی البدن دون القول لئلا ینافی الحدر فیها کما مضی.

و فی حدیث ابن محبوب زاد بعد قوله فأقیم و أنا راکب قال لا قلت فأقیم و رجلی فی الرکاب قال لا قلت فأقیم و أنا قاعد قال لا و زاد فی آخر الحدیث و إذا الإمام کبر للرکوع کنت معه فی الرکعة لأنه إن أدرکته و هو راکع لم تدرک التکبیر لم تکن معه فی الرکوع

[۳۳]

اشارة

۶۶۸۸- ۳۳ التهذیب، ۲/ ۵۷/ ۳۹/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن سنان عن أبی خالد عن حمران قال سألت أبا جعفر ع عن الأذان جالسا قال لا یؤذن جالسا إلا راکب أو مریض

بیان

حمله فی التهذیبین علی الاستحباب و الفضل

الوافی، ج۷، ص: ۶۰۰

[۳۴]

۶۶۸۹- ۳۴ التهذیب، ۲/ ۲۸۴/ ۳۷/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن الفقیه، ۱/ ۲۸۴/ ۸۷۳ الحسن بن السری عن أبی عبد اللّه ع قال من السنة أن تضع إصبعیک فی أذنیک فی الأذان

[۳۵]

اشارة

۶۶۹۰- ۳۵ التهذیب، ۲/ ۲۸۴/ ۳۶/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن ابن أسباط عن علی بن جعفر قال سألت أبا الحسن ع عن الأذان فی المنارة أ سنة هو فقال إنما کان یؤذن للنبی ص فی الأرض و لم یکن یومئذ منارة

بیان

قد مضی أن النبی ص کان یقول لبلال اعل الجدار و ارفع صوتک بالأذان فلعل المراد بالأرض هنا ما یقابل المنارة قیل إنما أحدث المنارة عمر

[۳۶]

۶۶۹۱- ۳۶ التهذیب، ۲/ ۲۸۱/ ۲۰/ ۱ أحمد عن البرقی عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن آبائه عن علی ع أن النبی ص کان إذا دخل المسجد و بلال یقیم الصلاة جلس

[۳۷]

۶۶۹۲- ۳۷ الکافی، ۳/ ۳۰۶/ ۲۵/ ۱ علی عن أبیه عن

الوافی، ج۷، ص: ۶۰۱

التهذیب، ۲/ ۲۸۱/ ۱۹/ ۱ علی بن مهزیار عن بعض أصحابنا عن إسماعیل بن جابر أن أبا عبد اللّه ع کان یؤذن و یقیم غیره- و قال کان یقیم و قد أذن غیره

[۳۸]

۶۶۹۳- ۳۸ الفقیه، ۱/ ۲۹۱/ ۹۰۲ کان علی ع یؤذن و یقیم غیره و کان یقیم و قد أذن غیره

الوافی، ج۷، ص: ۶۰۳

باب ۷۷ مواضع الأذان و الإقامة و متی یجوز ترکهما

[۱]

۶۶۹۴- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۳/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر عن أحدهما ع قال سألته أ یجزی أذان واحد قال إن صلیت جماعة لم یجزئ إلا أذان و إقامة و إن کنت وحدک تبادر أمرا تخاف أن یفوتک تجزیک إقامة إلا الفجر و المغرب فإنه ینبغی أن تؤذن فیهما و تقیم من أجل أنه لا تقصر فیهما کما تقصر فی سائر الصلوات

[۲]

۶۶۹۵- ۲ التهذیب، ۲/ ۴۹/ ۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن وهب أو ابن عمار عن الصباح بن سیابة قال قال لی أبو عبد اللّه ع لا تدع الأذان فی الصلوات کلها فإن ترکته فلا ترکه فی المغرب و الفجر فإنه لیس فیهما تقصیر

[۳]

اشارة

۶۶۹۶- ۳ التهذیب، ۲/ ۵۰/ ۴/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن ابن فضال عن ابن بکیر عن الصیقل قال قال أبو عبد اللّه ع إذا کان القوم لا ینتظرون أحدا اکتفوا بإقامة واحدة

الوافی، ج۷، ص: ۶۰۴

بیان

و ذلک لأن الأذان إنما هو للإشعار و لا ضرورة حینئذ داعیة إلی الإشعار فلا یتأکد

[۴]

۶۶۹۷- ۴ التهذیب، ۲/ ۵۰/ ۵/ ۱ عنه عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه عن أبیه ع أنه کان إذا صلی وحده فی البیت أقام إقامة واحدة و لم یؤذن

[۵]

۶۶۹۸- ۵ التهذیب، ۲/ ۵۰/ ۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال یجزئک إذا خلوت فی بیتک إقامة واحدة بغیر أذان

[۶]

۶۶۹۹- ۶ التهذیب، ۲/ ۵۱/ ۷/ ۱ عنه عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال قال أبو عبد اللّه ع لا تصلی الغداة و المغرب إلا بأذان و إقامة و رخص فی سائر الصلوات بالإقامة و الأذان أفضل

[۷]

۶۷۰۰- ۷ التهذیب، ۲/ ۵۱/ ۸/ ۱ عنه عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال تجزئک فی الصلاة إقامة واحدة إلا الغداة و المغرب

[۸]

۶۷۰۱- ۸ التهذیب، ۲/ ۵۱/ ۹/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن عمر بن یزید قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الإقامة بغیر أذان فی المغرب فقال لیس به بأس و ما أحب أن یعتاد

الوافی، ج۷، ص: ۶۰۵

[۹]

۶۷۰۲- ۹ الفقیه، ۱/ ۲۸۶/ ۸۸۵ زرارة عن أبی جعفر ع قال إن أدنی ما یجزی من الأذان أن تفتتح اللیل بأذان و إقامة و تفتتح النهار بأذان و إقامة و یجزیک فی سائر الصلوات إقامة بغیر أذان

[۱۰]

۶۷۰۳- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۰۴/ ۱۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۷۷/ ۳/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۳۹۴ ۱۱۶۹ عمار عن

أبی عبد اللّه ع قال سئل عن الرجل یؤذن و یقیم لیصلی وحده فیجیء رجل آخر فیقول له نصلی جماعة هل یجوز أن یصلیا بذلک الأذان و الإقامة قال لا- و لکن یؤذن و یقیم

[۱۱]

۶۷۰۴- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۵۱/ ۱۰/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول یقصر الأذان فی السفر کما تقصر الصلاة تجزی إقامة واحدة

[۱۲]

۶۷۰۵- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۲۹۱/ ۹۰۰ البصری عن الصادق ع قال تجزی فی السفر إقامة بغیر أذان

[۱۳]

۶۷۰۶- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۵۱/ ۱۱/ ۱ الحسین عن الثلاثة قال

الوافی، ج۷، ص: ۶۰۶

سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل هل تجزیه فی السفر و الحضر إقامة لیس معها أذان قال نعم لا بأس به

[۱۴]

۶۷۰۷- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۵۲/ ۱۲/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عن محمد و الفضیل بن یسار عن أحدهما ع قال تجزیک إقامة فی السفر

[۱۵]

اشارة

۶۷۰۸- ۱۵ الکافی، ۳/ ۴۲۱/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن یحیی الخزاز عن حفص بن غیاث التهذیب، ۳/ ۱۹/ ۶۷/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن عیسی عن أبیه عن حفص عن جعفر عن أبیه ع قال الأذان الثالث یوم الجمعة بدعة

بیان

قیل المراد بالأذان الثالث هو الذی أحدثه عثمان أو معاویة علی اختلاف القولین قبل الوقت فإن النبی ص شرع للصلاة أذانا و إقامة فالزائد ثالث و هو بدعة و قیل الأذان الأول یوم الجمعة أذان الصبح و الثانی أذان الجمعة المشروع و الثالث المبتدع و قیل بل الثالث أذان العصر فهو بدعة لأن النبی ص کان یجمع بین الفرضین یوم الجمعة من دون أذان بینهما

[۱۶]

۶۷۰۹- ۱۶ الکافی، ۳/ ۳۰۴/ ۱۲/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۷۷/ ۲/ ۱ علی عن

الوافی، ج۷، ص: ۶۰۷
أبیه عن صالح بن سعید عن یونس عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال سألته عن الرجل ینتهی إلی الإمام حین یسلم فقال لیس علیه أن یعید الأذان- فلیدخل معهم فی أذانهم فإن وجدهم قد تفرقوا أعاد الأذان

[۱۷]

۶۷۱۰- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۲۸۱/ ۲۲/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن أبان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قلت الرجل یدخل المسجد و قد صلی القوم أ یؤذن و یقیم قال إن کان دخل و لم یتفرق الصف- صلی بأذانهم و إقامتهم و إن کان تفرق الصف أذن و أقام

[۱۸]

اشارة

۶۷۱۱- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۲۸۱/ ۲۱/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن الحسن بن علی عن الحسین بن علوان التهذیب، ۳/ ۵۶/ ۱۰۳/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن عیسی عن أبی الجوزاء عن الحسین بن علوان عن عمرو بن خالد عن زید بن علی عن آبائه ع قال دخل رجلان المسجد و قد صلی الناس فقال لهما علی ع إن شئتما فلیؤم أحدکما صاحبه و لا یؤذن و لا یقیم

بیان

لفظ الحدیث بالإسناد الثانی هکذا و قد صلی علی بالناس فقال لهما إن شئتما الحدیث و هو أوضح و ینبغی حمله علی ما إذا لم یتفرقوا و کذا الخبر الآتی
الوافی، ج۷، ص: ۶۰۸

[۱۹]

۶۷۱۲- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۵۶/ ۱۰۷/ ۱ محمد بن أحمد عن بنان عن أبیه عن ابن المغیرة عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع أنه کان یقول إذا دخل الرجل المسجد و قد صلی أهله فلا یؤذنن و لا یقیمن- و لا یتطوع حتی یبدأ بصلاة الفریضة و لا یخرج منه إلی غیره حتی یصلی فیه

[۲۰]

اشارة

۶۷۱۳- ۲۰ الفقیه، ۱/ ۴۰۸/ ۱۲۱۷ ابن أبی عمیر عن أبی علی الحرانی التهذیب، ۳/ ۵۵/ ۱۰۲/ ۱ ابن عیسی عن الحسین عن أبی علی قال کنا عند أبی عبد اللّه ع فأتاه رجل فقال جعلت فداک صلینا فی المسجد الفجر و انصرف بعضنا و جلس بعض فی التسبیح- فدخل علینا رجل المسجد فأذن فمنعناه و دفعناه عن ذلک فقال أبو عبد اللّه ع أحسنت ادفعه عن ذلک و امنعه أشد المنع فقلت فإن دخلوا فأرادوا أن یصلوا فیه جماعة قال یقیمون فی ناحیة المسجد و لا یبدر بهم إمام

بیان

هذا الخبر یقتضی حمل تفرق الصف فی الخبرین الأولین علی تفرقهم کلهم دون البعض و له فی التهذیب ذیل یأتی فی باب آداب المأموم من أبواب الجمعة و الجماعات إن شاء اللّه و المراد بآخر الحدیث إما المنع من الجماعة فی تلک الصلاة ثانیة کما فهمه فی الفقیه و إما المنع من تقدم الإمام حینئذ علی المأمومین و فی نسخ الفقیه و لا یبدو لهم إمام و هو أوضح

الوافی، ج۷، ص: ۶۰۹

[۲۱]

اشارة

۶۷۱۴- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۲۸۲/ ۱۵۶/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۳۹۵/ ۱۱۷۱ عمار عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن الرجل أدرک الإمام حین سلم قال علیه أن یؤذن و یقیم و یفتتح الصلاة

بیان

محمول علی ما إذا تفرقوا

[۲۲]

۶۷۱۵- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۲۸۲/ ۲۶/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن موسی بن عیسی قال کتبت إلیه رجل یجب علیه إعادة الصلاة- أ یعیدها بأذان و إقامة فکتب یعیدها بإقامة

[۲۳]

۶۷۱۶- ۲۳ التهذیب، ۳/ ۱۶۷/ ۲۸/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن الرجل إذا أعاد الصلاة هل یعید الأذان و الإقامة قال نعم

[۲۴]

اشارة

۶۷۱۷- ۲۴ التهذيب، ۲/ ۲۸۲/ ۲۵/ ۱ ابن محبوب عن الفطحية قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول لا بد للمريض أن يؤذن و يقيم إذا أراد الصلاة و لو فی نفسه إن لم يقدر على أن يتكلم به سئل فإن كان شديد الوجع- قال لا بد من أن يؤذن و يقيم لأنه لا صلاة إلا بأذان و إقامة

الوافی، ج۷، ص: ۶۱۰

بيان

حمله فی الاستبصار على التأكيد

[۲۵]

۶۷۱۸- ۲۵ التهذيب، ۲/ ۲۸۰/ ۱۵/ ۱ عنه عن محمد بن الحسين عن محمد بن إسماعيل عن صالح بن عقبة عن أبی مريم الأنصاری قال صلى بنا أبو جعفر ع فی قميص بلا إزار و لا رداء و لا أذان و لا إقامة فلما انصرف قلت له عافاك اللّه صليت بنا فی قميص بلا إزار و لا رداء و لا أذان و لا إقامة فقال إن قميصی كثيف فهو يجزی أن لا يكون علی إزار و لا رداء- و إنی مررت بجعفر و هو يؤذن و يقيم فلم أتكلم فأجزأنی ذلك

[۲۶]

۶۷۱۹- ۲۶ التهذيب، ۲/ ۲۸۵/ ۴۳/ ۱ سعد عن أبی الجوزاء عن الحسين بن علوان عن عمرو بن خالد عن أبی جعفر ع قال كنا معه فسمع إقامة جار له فی الصلاة فقال قوموا فقمنا فصلينا معه بغير أذان و لا إقامة- قال يجزيكم أذان جاركم

[۲۷]

اشارة

۶۷۲۰- ۲۷ التهذيب، ۲/ ۲۸۲/ ۲۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن ابن المغيرة عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال السنة فی الأذان يوم عرفة أن يؤذن و يقيم للظهر ثم يصلی ثم يقوم فيقيم للعصر بغير أذان و كذلك فی المغرب و العشاء بمزدلفة

بيان

يأتی أخبار أخر فی هذا المعنى فی كتاب الحج إن شاء اللّه و قد مضى فی مطلق الجمع بين الصلاتين الاكتفاء بأذان و إقامتين و يأتی فيمن يقضی عدة صلوات

الوافی، ج۷، ص: ۶۱۱

أنه یکتفی بأذان واحد لأولاهن و یقیم لکل من البواقی

[۲۸]

۶۷۲۱- ۲۸ الفقیه، ۱/ ۲۹۸/ ۹۱۰ قال الصادق ع إذا تغولت لکم [بکم] الغول فأذنوا

[۲۹]

۶۷۲۲- ۲۹ الفقیه، ۱/ ۲۹۹/ ۹۱۱ و قال الصادق ع المولود إذا ولد یؤذن فی أذنه الیمنی و یقام فی الیسری

[۳۰]

۶۷۲۳- ۳۰ الفقیه، ۱/ ۲۹۹/ ۹۱۲ و قال ع من لم یأکل اللحم أربعین یوما ساء خلقه و من ساء خلقه فأذنوا فی أذنه

الوافی، ج۷، ص: ۶۱۳

باب ۷۸ سقوط الأذان و الإقامة عن النساء

[۱]

۶۷۲۴- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۵/ ۱۸/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر التهذیب، ۲/ ۵۷/ ۴۰/ ۱ سعد عن أحمد عن التهذیب، الحسین عن فضالة و ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المرأة أ علیها أذان و إقامة قال لا

[۲]

۶۷۲۵- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۹۸/ ۹۰۸ قال الصادق ع لیس علی النساء أذان و لا إقامة و لا جمعة و لا جماعة و لا استلام الحجر و لا دخول الکعبة و لا الهرولة بین الصفا و المروة و لا الحلق إنما یقصرن من شعورهن

[۳]

۶۷۲۶- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۹۸/ ۹۰۹ و قال الصادق ع لیس علی المرأة أذان و لا إقامة إذا سمعت أذان القبیلة و یکفیها الشهادتان و لکن إذا أذنت و أقامت فهو أفضل

الوافی، ج۷، ص: ۶۱۴

[۴]

۶۷۲۷- ۴ التهذیب، ۲/ ۵۸/ ۴۲/ ۱ الحسین عن النضر و فضالة عن عبد اللّه قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المرأة تؤذن للصلاة فقال حسن إن فعلت و إن لم تفعل أجزأها أن تکبر و أن تشهد أن لا إله إلا اللّه و أن محمدا رسول اللّه

[۵]

۶۷۲۸- ۵ التهذیب، ۲/ ۵۷/ ۴۱/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع النساء علیهن أذان فقال إذا شهدت الشهادتین فحسبها

[۶]

۶۷۲۹- ۶ الکافی، ۳/ ۳۰۵/ ۱۹/ ۱ القمی عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عن أبی مریم الأنصاری قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إقامة المرأة أن تکبر و تشهد أن لا إله إلا اللّه و أن محمدا عبده و رسوله

الوافی، ج۷، ص: ۶۱۵

باب ۷۹ وقت الأذان و أن المؤذن مؤتمن

[۱]

۶۷۳۰- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۶/ ۲۳/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن التهذیب، ۲/ ۵۳/ ۱۶/ ۱ الحسین عن النضر عن یحیی الحلبی عن عمران بن علی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الأذان قبل الفجر فقال إذا کان فی جماعة فلا و إذا کان وحده فلا بأس

[۲]

اشارة

۶۷۳۱- ۲ التهذیب، ۲/ ۵۳/ ۱۷/ ۱ الحسین عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له إن لنا مؤذنا یؤذن بلیل فقال أما أن ذلک ینفع الجیران لقیامهم إلی الصلاة و أما السنة فإنه یتأدی [ینادی] مع طلوع الفجر و لا یکون بین الأذان و الإقامة إلا الرکعتان

بیان

المراد بقیامهم إلی الصلاة إما تأهبهم للفریضة و إما قیامهم إلی صلاة اللیل

الوافی، ج۷، ص: ۶۱۶

[۳]

۶۷۳۲- ۳ التهذیب، ۲/ ۵۳/ ۱۸/ ۱ عنه عن فضالة عن ابن سنان قال سألته عن النداء قبل طلوع الفجر فقال لا بأس و أما السنة مع الفجر- و إن ذلک لینفع الجیران یعنی قبل الفجر

[۴]

۶۷۳۳- ۴ التهذيب، ۲/ ۲۸۵/ ۴۴/ ۱ عنه عن فضالة عن حماد عن عمران الحلبى قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الأذان فى الفجر قبل الركعتين أو بعدهما فقال إذا كنت إماما تنتظر جماعة فالأذان قبلهما و إن كنت وحدك فلا يضرك أ قبلهما أذنت أو بعدهما

[۵]

اشارة

۶۷۳۴- ۵ التهذيب، ۲/ ۲۸۴/ ۴۴/ ۱ سعد عن محمد بن الحسين عن جعفر بن بشير عن ذريح المحاربى قال الفقيه، ۱/ ۲۹۱/ ۸۹۹ قال لى أبو عبد اللّه ع صل الجمعة بأذان هؤلاء فإنهم أشد شىء مواظبة على الوقت

بيان

أراد بهؤلاء المخالفين

[۶]

۶۷۳۵- ۶ التهذيب، ۲/ ۲۸۴/ ۳۹/ ۱ أحمد عن على بن الحكم و الحسين عن ابن أبى عمير عن حماد عن خالد القسرى قال قلت لأبى

الوافي، ج۷، ص: ۶۱۷

عبد اللّه ع أخاف أن نصلى يوم الجمعة قبل أن تزول الشمس فقال إنما ذاك على المؤذنين

[۷]

اشارة

۶۷۳۶- ۷ التهذيب، ۲/ ۲۸۲/ ۲۳/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن ابن زرارة عن عيسى بن عبد اللّه الهاشمى عن أبيه عن جده عن على ع قال المؤذن مؤتمن و الإمام ضامن

بيان

يأتى تفسير ضمان الإمام فى محله

[۸]

۶۷۳۷- ۸ الفقيه، ۱/ ۲۹۱/ ۸۹۸ قال الصادق ع فى المؤذنين إنهم الأمناء

[۹]

اشارة

۶۷۳۸- ۹ الفقیه، ۱/ ۲۹۷/ ۹۰۵ الفقیه، ۱/ ۲۹۷/ ۹۰۶ کان لرسول اللّه ص مؤذنان أحدهما بلال و الآخر ابن أم مکتوم و کان ابن أم مکتوم أعمی و کان یؤذن قبل الصبح و کان بلال یؤذن بعد الصبح فقال النبی ص إن ابن أم مکتوم یؤذن بلیل فإذا سمعتم أذانه فکلوا و اشربوا حتی تسمعوا أذان بلال

بیان

قال فی الفقیه فغیرت العامة هذا الحدیث عن جهته و قالوا إنه ص

الوافی، ج۷، ص: ۶۱۸

قال إن بلالا یؤذن بلیل فإذا سمعتم أذانه فکلوا و اشربوا حتی تسمعوا أذان ابن أم مکتوم

الوافی، ج۷، ص: ۶۱۹

باب ۸۰ من نسی الأذان و الإقامة أو سها فیهما أو شک

[۱]

۶۷۳۹- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۵/ ۱۴/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۷۸/ ۴/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی الرجل ینسی الأذان و الإقامة حتی یدخل فی الصلاة قال إن کان ذکر قبل أن یقرأ فلیصل علی النبی ص و لیقم- و إن کان قد قرأ فلیتم صلاته

[۲]

۶۷۴۰- ۲ الفقیه، ۱/ ۲۸۸/ ۸۹۳ سأل الشحام أبا عبد اللّه ع عن رجل نسی الأذان و الإقامة حتی دخل فی الصلاة الحدیث

[۳]

۶۷۴۱- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۷۸/ ۷/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن الحسین بن أبی العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یستفتح صلاته المکتوبة ثم یذکر أنه لم یقم قال فإن ذکر أنه لم یقم قبل أن یقرأ فلیسلم علی النبی ص ثم یقیم و یصلی و إن ذکر بعد ما قرأ بعض السورة فلیتم علی صلاته

[۴]

اشارة

۶۷۴۲- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۷۸/ ۶/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین

الوافی، ج۷، ص: ۶۲۰

عن إسحاق بن آدم عن أبی العباس الفضل بن حسان الدالانی عن زکریا بن آدم قال قلت لأبی الحسن الرضا ع جعلت فداک کنت فی صلاتی فذکرت فی الرکعة الثانیة و أنا فی القراءة أنی لم أقم فکیف أصنع قال اسکت موضع قراءتک و قل قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة ثم امض فی قراءتک و صلاتک و قد تمت صلاتک

بیان

اسکت یعنی بلسانک و قل یعنی فی نفسک أو اسکت عن القراءة و قل باللسان و الأول أقرب إلی لفظ السکوت و أنسب بحال الصلاة لأنها لیست قراءة و لا ذکرا و لا دعاء و الثانی ألیق بلفظ القول و أوفق بسوق الکلام

[۵]

۶۷۴۳- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۷۸/ ۵/ ۱ أحمد عن علی بن النعمان عن سعید الأعرج و ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّٰه ع قال إذا افتتحت الصلاة فنسیت أن تؤذن و تقیم ثم ذکرت قبل أن ترکع فانصرف فأذن و أقم و استفتح الصلاة و إن کنت قد رکعت فأتم علی صلاتک

[۶]

۶۷۴۴- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۷۹/ ۸/ ۱ ابن محبوب عن سلمة بن الخطاب عن ابن جبلة [أبی جمیلة] عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی عبد اللّٰه ع قال قلت له رجل نسی الأذان و الإقامة حتی یکبر قال یمضی علی صلاته و لا یعید

الوافی، ج۷، ص: ۶۲۱

[۷]

۶۷۴۵- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۷۹/ ۹/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن نعمان الرازی قال سمعت أبا عبد اللّٰه ع و سأله أبو عبیدة الحذاء عن حدیث رجل نسی أن یؤذن و یقیم حتی کبر و دخل فی الصلاة قال إن کان دخل المسجد و من نیته أن یؤذن و یقیم فلیمض فی صلاته و لا ینصرف

[۸]

۶۷۴۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۷۹/ ۱۰/ ۱ الحسین عن محمد بن الفضیل عن الکنانی عن أبی عبد اللّٰه ع قال سألته عن رجل نسی الأذان حتی صلی قال لا یعید

[۹]

اشارة

۶۷۴۷- ۹ التهذيب، ۲/ ۲۷۹/ ۱۱/ ۱ عنه عن علی بن السندی عن حماد بن عيسی عن العقرقوفی عن أبی بصير عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل نسی أن يقيم الصلاة حتی انصرف يعيد صلاته قال لا يعيدها و لا يعود لمثلها

بيان

هذه الأخبار الأربعة أوردها فی التهذيب بهذا الترتيب و الظاهر عود الضمير فی عنه فی هذا الخبر الأخير إلی ابن محبوب كما أظهره فی الاستبصار لا إلی الحسين كما يتوهم.

إن قيل النسيان لا يدخل تحت الاختيار فما معنی قوله ع و لا يعود لمثلها.

قلنا النسيان و إن لم يدخل تحت الاختيار إلا أن ما يؤدی إليه يدخل تحت

الوافی، ج۷، ص: ۶۲۲

الاختيار و هو ترك الاهتمام و عدم المبالاة و لهذا ورد لا تؤاخذنا إن نسينا فإن طلب ترك المؤاخذة يشعر بجوازها

[۱۰]

۶۷۴۸- ۱۰ التهذيب، ۲/ ۲۸۵/ ۴۲/ ۱ سعد عن أحمد عن البزنطی عن داود بن سرحان عن أبی عبد اللّه ع فی رجل نسی الأذان و الإقامة حتی دخل فی الصلاة قال ليس عليه شیء

[۱۱]

۶۷۴۹- ۱۱ التهذيب، ۲/ ۲۸۵/ ۴۱/ ۱ عنه عن محمد بن الحسين عن جعفر بن بشير عن حماد بن عثمان عن عبيد بن زرارة عن أبيه قال سألت أبا جعفر ع عن رجل نسی الأذان و الإقامة حتی دخل فی الصلاة قال فليمض فی صلاته فإنما الأذان سنة

[۱۲]

اشارة

۶۷۵۰- ۱۲ التهذيب، ۲/ ۲۷۹/ ۱۲/ ۱ أحمد عن ابن يقطين عن أخيه عن أبيه قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل ينسی أن يقيم الصلاة و قد افتتح الصلاة قال إن كان قد فرغ من صلاته فقد تمت صلاته- و إن لم يكن فرغ من صلاته فليعد

بيان

فی التهذيبين حمل كل ما يشتمل علی التدارك و الإعادة علی الاستحباب و قد أصاب فغيره محمول علی الرخصة

[۱۳]

۶۷۵۱- ۱۳ الکافی، ۳/ ۳۰۵/ ۱۵ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۸۰/ ۱۷ ۱ أحمد عن حماد عن حریز

الوافی، ج۷، ص: ۶۲۳

عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال من سها فی الأذان فقدم أو أخر- أعاد علی الأول الذی أخره حتی یمضی علی آخره

[۱۴]

۶۷۵۲- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۴۶/ ۸۹ عن أبی جعفر ع فی الأذان و الإقامة قال ابدأ بالأول فالأول فإن قلت حی علی الصلاة قبل الشهادتین تشهدت ثم قلت حی علی الصلاة

[۱۵]

۶۷۵۳- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۲۸۹/ ۸۹۴ عمار الساباطی أنه قال سئل أبو عبد اللّه ع عن رجل نسی من الأذان حرفا فذکره حین فرغ من الأذان و الإقامة قال یرجع إلی الحرف الذی نسیه فلیقله و لیقل من ذلک الحرف إلی آخره و لا یعید الأذان کله و لا الإقامة

[۱۶]

۶۷۵۴- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۲۸۰/ ۱۶ ۱ ابن محبوب عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع أو سمعته یقول إن نسی الرجل حرفا من الأذان حتی یأخذ فی الإقامة فلیمض فی الإقامة فلیس علیه شیء فإن نسی حرفا من الإقامة عاد إلی الحرف الذی نسیه ثم یقول من ذلک الموضع إلی آخر الإقامة

[۱۷]

۶۷۵۵- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۳۵۲/ ۴۷ ۱ أحمد عن البرنطی عن حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل شک فی الأذان و قد دخل فی الإقامة قال یمضی قلت رجل شک فی الأذان و الإقامة و قد کبر قال یمضی الحدیث و یأتی تمامه فی موضعه

الوافی، ج۷، ص: ۶۲۵

باب ۸۱ علل الأذان و الإقامة

[۱]

۶۷۵۶- ۱ الفقیه، ۱/ ۲۹۹/ ۹۱۴ فیما کره الفضل بن شاذان من العلل عن الرضا ع أنه قال إنما أمر الناس بالأذان لعلل کثیرة منها أن یکون تذکیرا للناسی و تنبیها للغافل و تعریفا لمن جهل الوقت و اشتغل عنه و یکون المؤذن بذلک داعیا إلی عبادة الخالق و مرغبا فیها مقرا له بالتوحید مجاهرا بالإیمان معلنا بالإسلام مؤذنا لمن ینساها- و إنما یقال له مؤذن لأنه یؤذن بالصلاة و إنما بدأ فیه بالتکبیر و ختم بالتهلیل- لأن اللّه عز و جل أراد أن یکون الابتداء بذکره و اسمه و اسم اللّه فی التکبیر فی أول الحرف و فی التهلیل فی آخره و إنما جعل مثنی مثنی لیکون تکرارا فی أذان المستمعین مؤکدا علیهم إن سها أحد عن الأول لم یسه عن الثانی و لأن الصلاة رکعتان

رکعتان فلذلک جعل الأذان مثنی و جعل التکبیر فی أول الأذان أربعا- لأن أول الأذان إنما یبدو غفلة و لیس قبله کلام ینبه المستمع له فجعل الأولیان تنبیها للمستمعین لما بعده فی الأذان- و جعل بعد التکبیر الشهادتان لأن أول الإیمان هو التوحید و الإقرار لله تعالی بالوحدانیة و الثانی الإقرار لرسول اللّه ص بالرسالة و أن طاعتهما و معرفتهما مقرونتان و لأن أصل الإیمان إنما هو الشهادة فجعل شهادتین شهادتین کما جعل فی سائر الحقوق شاهدان فإذا أقر العبد لله عز و جل بالوحدانیة

الوافی، ج۷، ص: ۶۲۶

و أقر للرسول بالرسالة فقد أقر بجملة الإیمان لأن أصل الإیمان إنما هو بالله و برسوله و إنما جعل بعد الشهادتین الدعاء إلی الصلاة لأن الأذان إنما وضع لموضع الصلاة و إنما هو نداء إلی الصلاة فی وسط الأذان و دعاء إلی الفلاح و إلی خیر العمل و جعل ختم الکلام باسمه کما فتح باسمه

الوافی، ج۷، ص: ۶۲۷

باب ۸۲ النوادر

[۱]

۶۷۵۷- ۱ الکافی، ۳/ ۴۵۵/ ۱۸/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۳۵/ ۲۳۷/ ۱ محمد بن الحسین عن الحکم بن مسکین عن عبد اللّه بن علی الزراد قال سأل أبو کهمش أبا عبد اللّه ع فقال یصلی الرجل نوافله فی موضع أو یفرقها قال لا بل هاهنا و هاهنا فإنها تشهد له یوم القیامة

[۲]

اشارة

۶۷۵۸- ۲ الکافی، ۳/ ۴۵۵/ ۱۹/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن محمد بن الریان قال کتبت إلی أبی جعفر ع رجل یقضی شیئا من صلاته الخمسین فی المسجد الحرام أو فی مسجد الرسول أو فی مسجد الکوفة أ تحسب له الرکعة علی تضاعیف ما جاء عن آبائک فی هذه المساجد حتی یجزیه إذا کانت علیه عشرة آلاف رکعة أن یصلی مائة رکعة أو أقل أو أکثر و کیف یکون حاله- فوقع ع یحسب له بالضعف فأما أن یکون تقصیرا من الصلاة بحالها فلا یفعل هو إلی الزیادة أقرب منه إلی النقصان

الوافی، ج۷، ص: ۶۲۸

بیان

أراد السائل أنه قد جاء مضاعفة ثواب الصلاة بحسب شرف المکان فإذا کان ثواب رکعة فی موضع ثواب مائة فی غیره مثلا فإذا قضی الرجل من فائتته رکعة فی ذلک الموضع فهل یحسب له عن قضاء مائة رکعة تکون علیه و إنما قال أو أقل أو أکثر لتفاوت الثواب بحسب تفاوت شرف المواضع فأجاب ع أن المضاعفة حق و محسوبة و لکنها لا تحسب عن الفوائت و لا توجب تقصیرا من الصلاة بأن تنقص منها و تضر بحالها بل هی إلی اقتضائها زیادة الصلاة فیها أقرب منها إلی اقتضائها النقصان لأن ازدیاد الثواب موجب لازدیاد الرغبة فی الصلاة و الإکثار منها لا نقصانها و الإقلال منها.

آخر أبواب لباس المصلی و مكانه و القبلة و النداء و الحمد لله أولا و آخرا

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضـی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

تعریف مرکز

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِكُمْ خَیْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (التوبة/۴۱).

قالَ الإمامُ علیّ بْنُ موسَی الرِّضا – علَیهِ السَّلامُ: رَحِمَ اللّهُ عَبْداً أحْیَا أمْرَنَا... یَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَ یُعَلِّمُهَا النَّاسَ؛ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا... (بَنـادِرُ البِحـار – فی تلخیص بحـار الأنـوار، للعلاّمـة فیض الاسـلام، ص ۱۵۹؛ عُیونُ أخبارِ الرِّضا(ع)، الشَّیخ الصَّدوق، الباب۲۸، ج۱/ ص۳۰۷).

مؤسّس مُجتمَع "القائمیّة" الثّقافیّ بأصبَهانَ – إیرانَ: الشهید آیة الله "الشمس آباذی" – رَحِمَهُ اللهُ – كان أحداً من جهابذة هذه المدینة، الذی قدِ اشتهَرَ بشَغفِهِ بأهل بَیت النبیّ (صلواتُ اللهِ علَیهِم) و لاسیَّما بحضرة الإمام علیّ بن موسَی الرِّضا (علیه السّلام) و بساحة صاحِب الزّمان (عَجَّلَ اللهُ تعالی فرجَهُ الشَّریفَ)؛ و لهذا أسّس مع نظره و درایته، فی سَنَةِ ۱۳۴۰ الهجریّة الشمسیّة (=۱۳۸۰ الهجریّة القمریّة)، مؤسَّسةً و طریقةً لَم یَنطَفِئ مِصباحُها، بل تُتَّبَع بأقوَی و أحسَنِ مَوقِفٍ كلَّ یوم.

مركز "القائمیّة" للتحرِّی الحاسوبیّ – بأصبَهانَ، إیرانَ – قد ابتدَأَ أنشِطتَهُ من سَنَةِ ۱۳۸۵ الهجریّة الشمسیّة (=۱۴۲۷ الهجریّة القمریّة) تحتَ عنایة سماحة آیة الله الحاجّ السیّد حسن الإمامیّ – دامَ عِزّهُ – و مع مساعَدَةِ جمعٍ من خِرّیجی الحوزات العلمیّة و طلاب الجوامع، باللیل و النهار، فی مجالاتٍ شتّی: دینیّة، ثقافیّة و علمیّة...

الأهداف: الدّفاع عن ساحة الشیعة و تبسیط ثَقافة الثَّقَلَین (كتاب الله و اهل البیت علیهِمُ السَّلامُ) و معارفهما، تعزیز دوافع الشَّباب و عموم الناس إلی التَّحَرِّی الأدَقّ للمسائل الدّینیّة، تخلیف المطالب النّافعة – مكانَ البَلاتیثِ المبتذلة أو الرّدیئة – فی المحامیل (=الهواتف المنقولة) و الحواسیب (=الأجهزة الكمبیوتریّة)، تمهید أرضیّةٍ واسعةٍ جامعةٍ ثَقافیّةٍ علی أساس معارف القرآن و أهل البیت –علیهم السّلام – بباعث نشر المعارف، خدمات للمحققین و الطّلاّب، توسعة ثقافة القراءة و إغناء أوقات فراغة هُواةِ برامِج العلوم الإسلامیّة، إنالة المنابع اللازمة لتسهیل رفع الإبهام و الشُّبُهات المنتشرة فی الجامعة، و...

- مِنها العَدالة الاجتماعیّة: التی یُمكِن نشرها و بثّها بالأجهزة الحدیثة متصاعدةً، علی أنّه یُمكِن تسریعُ إبراز المَرافِق و التسهیلاتِ – فی آكناف البلد - و نشرِ الثّقافةِ الاسلامیّة و الإیرانیّة – فی أنحاء العالَم - مِن جهةٍ اُخرَی.

- من الأنشطة الواسعة للمركز:

الف) طبع و نشر عشراتِ عنوانِ كتبٍ، كتیبة، نشرة شهریّة، مع إقامة مسابقات القِراءة

ب) إنتاجُ مئات أجهزةٍ تحقیقیّة و مكتبیة، قابلة للتشغیل فی الحاسوب و المحمول

ج) إنتاج المَعارض ثّلاثیّةِ الأبعاد، المنظر الشامل (= بانوراما)، الرّسوم المتحرّكة و... الأماكن الدینیّة، السیاحیّة و...

د) إبداع الموقع الانترنتی "القائمیّة" www.Ghaemiyeh.com و عدّة مَواقِعَ اُخرَی

ه) إنتاج المُنتَجات العرضیّة، الخَطابات و... للعرض فی القنوات القمریّة

و) الإطلاق و الدَّعم العلمیّ لنظام إجابة الأسئلة الشرعیّة، الاخلاقیّة و الاعتقادیّة (الهاتف: ۰۰۹۸۳۱۱۲۳۵۰۵۲۴)

ز) ترسیم النظام التلقائیّ و الیدویّ للبلوتوث، ویب كشك، و الرّسائل القصیرة SMS

ح) التعاون الفخریّ مع عشراتِ مراکزَ طبیعیّة و اعتباریّة، منها بیوت الآیات العِظام، الحوزات العلمیّة، الجوامع، الأماکن الدینیّة کمسجد جَمکرانَ و...

ط) إقامة المؤتمَرات، و تنفیذ مشروع "ما قبلَ المدرسة "الخاصّ بالأطفال و الأحداث المُشارِکین فی الجلسة

ی) إقامة دورات تعلیمیّة عمومیّة و دورات تربیة المربّی (حضوراً و افتراضاً) طیلة السَّنَة

المکتب الرّئیسیّ: إیران/أصبهان/ شارع "مسجد سیّد/ "ما بینَ شارع "پنج رَمَضان "ومُفترَق "وفائی/"بنایة "القائمیّة"

تاریخ التأسیس: ۱۳۸۵ الهجریّة الشمسیّة (=۱۴۲۷ الهجریة القمریّة)

رقم التسجیل: ۲۳۷۳

الهویّة الوطنیّة: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

الموقع: www.ghaemiyeh.com

البرید الالکترونی: Info@ghaemiyeh.com

المَتجَر الانترنتی: www.eslamshop.com

الهاتف: ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۰۹۸۳۱۱)

الفاکس: ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱)

مکتب طهرانَ ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱)

التِّجاریّة و المَبیعات ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور المستخدمین ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

ملاحَظة هامّة:

المیزانیّة الحالیّة لهذا المرکز، شـَعبیّة، تبرّعیّة، غیر حکومیّة، و غیر ربحیّة، اقتُنِیَت باهتمام جمع من الخیّرین؛ لکنّها لا تُوافِی الحجمَ المتزاید و المتّسعَ للامور الدّینیّة و العلمیّة الحالیّة و مشاریع التوسعة الثّقافیّة؛ لهذا فقد ترجَّی هذا المرکزُ صاحِبَ هذا البیتِ (المُسمَّی بالقائمیّة) و مع ذلک، یرجو مِن جانب سماحة بقیّة الله الأعظم (عَجَّلَ اللهُ تعالی فرَجَهُ الشَّریفَ) أن یُوفِّقَ الکلَّ توفیقاً متزائداً لِإعانتهم - فی حدّ التّمکّن لکلّ احدٍ منهم – إیّانا فی هذا الأمر العظیم؛ إن شاءَ اللهُ تعالی؛ و اللهُ ولیّ التوفیق.

مركز
القائمية
اصفهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
www
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المـركز من فضلـكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاء من فضلكم
٠٩١٣ ٢٠٠٠ ١٠٩